VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:

Dr. Frant. Dvorský a Dr. Frant. Kameníček, hlavní redaktoři. — Odborní redaktoři: Fr. J. Rypáček, Dr. Fr. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

Díl III. místopisu.

JIČÍNSKÝ KRAJ.

Rediguje **Dr. Fr. Dvorský.**

HRANICKÝ OKRES.

Čís. 20.

V BRNĚ 1909.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

HRANICKÝ OKRES.

Napsal

V. Bartovský.

Za vydání odpovídá Dr. František Dvorský.

Cena K

V BRNĚ 1909.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

Předmluva.

Heslo:
„Poznej svou vlast a budeš ji milovati.“

Po několikaleté práci — jak volné chvíle a zdraví dovolovaly, — předkládám veřejnosti knihu, která svůj materiál vzala jednak z přírody, do niž věda víc a více slabou svou rukou snaží se vniknouti, rozpoznati zákony a podati je lidstvu, jemuž byly doposud neznámy, jednak z duše našeho lidu, jeho tužeb a snah, práce, minulosti, mravů, zvyků a obyčejů, — jeho kultury.

Větší pozornost věnoval jsem v tomto díle národopisu, k záchraně pokladu lidové tradice, což nám tak pod rukama mizí a upadá v moře zapomenutí. Slyšíme ozývati se písně lidové při slavnostech rodinných, národních, při práci i jiných příležitostech čím dále tím řidčeji a přece zvěčnělý Bartoš vyjádřil se, že nám poklad lidové písně nahradí Rukopisy. — I ta malá drobotina nehraje si už na návsi tak bujaře jako dříve.

Selský lid náš dochoval nám záblesk staroslovanské vzdělanosti národa v ornamentice kroje, nářadí, ozdob, příbytků; mudrosloví, stavitelství, keramice, řádech, společenských zvycích, obyčejích, mravech a hrách, k tomu pojí se důstojně po bok poklad lidové tradice.

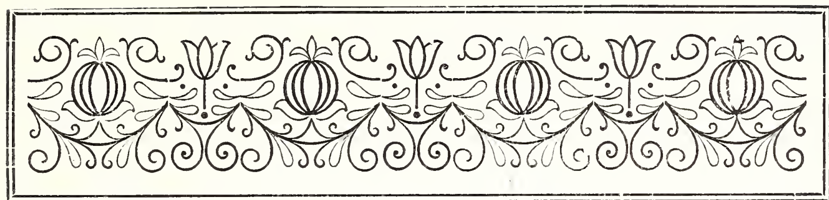
Také národohospodářská stránka okresu zaujala delší stati. Jí zapotřebí je věnovati nejbedlivější péče v našich stísněných poměrech, nezbytno je tudíž studovati a poznati ji zevrubně.

Vím dobře, a budiž mi shovívavě odpuštěno, že mnohé ještě buď schází, anebo je nedokonalé. Nedostatek starých archivů i památek místních a veliké obtíže, s jakými často neúplné zprávy po mnohých prosbách byly získány, někde předsudky a neporozumění kolem mne i u lidu byly překážky, které buďtež částečně omluvou nedostatku popisu.

Jest přirozeno, že značný ten materiál mohl býti sebrán a jeho vydání uskutečněno jen za podpory mnohých pilných rukou, zejména venkovských pánů kollegů, kteří jmenovitě vyplniti zaslané dotazníky za obtíž sobě nepovažovali, začež budiž jim tuto projev plný díků, jakož i všem ostatním, kdož jakýmkoliv způsobem podali mi ruky pomocné.

V Hranicích, v únoru 1909.

V. Bartovský.

I. Všeobecný přehled.

1. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

Krajinný ráz.

Rozkošným krajem je to půvabné Hranicko!

Jedním z nejmalebnějších koutků Moravy. S vrchu do vrchu jde cesta a pokaždé nový rozhled se otevírá na lesnaté stráně, sklánějící se s obou stran k řece Bečvě, na hřbety Karpatské i Sudetské vysočiny. prostoupené poli, a na údolí, kotlinky i rovinky, v nichž jsou roztroušena stavení vesnická.

Má krásu hlubokých údolí se zelenými lučinami na dole, stříbrnými páskami v nich a zalesněnými stráněmi na úbočích.

Před tebou prostírá se velebný okruh hor se zelenými rozsochami, hnědou ornicí a tmavými hvozdy a uprostřed táhne se rovinatý pruh úrodného Pobečví. Žírná údolí, mlhavé obrysy vzdálených horských velikánů i blízké šumivé chlumy, bělavá města ve smaragdové zeleni i klidné dědinky, safírová, čistá modř

nebes, zlatý vzduch — všecko se složilo v báječný soulad barev svými nejčistšími a nejvzácnějšími tony.

Matka Příroda hýřila zde svými dary — krásami krajinnými.

Poloha, hranice a velikost.

Předsíň svérázného Valašska, rozkošný kraj Hranický, je spojovacím mostem mezi požehnanou Hanou, hornatým Valašskem a úrodným Kravařskem.

Hranicko, rozložené v severovýchodní části Moravy na posledních výběžcích moravsko-slezského Jeseníka, konečných odnožích mohutných a táhlých Sudet, sklánějících se náhle od vesnice Uhřinova a Hrabůvky v úzkou rovinu středobečevskou s jedné, a na prvních zvěstovatelích vysočiny Karpatské se strany druhé, je východní částí okresního hejtmanství Hranického, k němuž náleží ještě soudní okres Lipnický na západě.

Zeměpisnou polohou svou rozkládá se mezi 35° 15′ 29″ a 35° 40′ 17″ východní délky dle Ferra; 49° 27′ 46″ a 49° 43′ 53″ severní šířky.

Nejvýchodnější místo okresu jest „Porubský dvůr“ nedaleko vesnice Poruby u Hustopeč (10 minut za vsí), nejzápadnější vesnice Heřmánky za Podštátem, nejjižnější Babice, jihozápadně od Kelče, nejsevernější městys Spálov, jehož katastrální hranice severní jsou zároveň částí zemských hranic moravsko-slezských.

Nejdelší rozlohu jeví území soudního okresu Hranického od severu k jihu. Přímka vedená ve směru tom od Spálova k Babicím měří 32 km.

Nejužší část okresu je na severu, cíp Spálovska. Přímka vedená přes Luboměř od západu k východu měří $3^3/_4$ km.

Soudní okres Hranický sousedí na severovýchodě s vévodstvím Slezským. Zemské hranice počínají severozápadně od Spálova a končí se 3 km směrem severním od vesnice Poloмě; odtud hraničí se sousedním hejtmanstvím Novojičínským až po valchu u Hustopeč; na východě přiléhá k politickému okresu Valašsko-Meziříčskému až po Babice, odtud až po Biškovice k politickému okresu Holešovskému, na západě k soudnímu okresu Lipnickému a na severozápadě k politickému okresu Šternberskému.

Rozloha soudního okresu Hranického jeví se následovně: 377 km² 16 ha 98 a 32 m², což činí $^1/_{59}$ veškerého povrchu markrabství Moravského.[1])

Geologické poměry.

Zemní útvary odpovídají docela rázu povrchu: Sudetská hornatina severu patří kulmu a jest složena ponejvíce z břidlic hlinitých, které v sousedním okrese Libavském u Střelné od dávných dob jako břidlici pokryvačskou lámou. Zkameněliny v těchto vrstvách vzácnými bývají nálezy; jsou buď mořské (hlavonožci), aneb pobřežní (kapradiny). Vápenec chybí zde na dobro, také rudy mimo stříbronosný leštěnec skoro úplně scházejí. Kutání na uhlí v kulmu jest bezúčelné; patřiť sice k pásmu kamenného uhlí, ale ke spodnímu — neproduktivnímu.

Ze severu šíří se vrstvy kulmové na levý břeh Bečvy až za Helštýn, skládajíce se tam z drob, slepenců a břidlic; v okolí Soběchleb nalezeny v nich četné zkameněliny.

Pevnou drobu (na př. u Hrabůvky) lámou na kámen stavební, dlažební a na silniční štěrk. (Obr. 1. a 2.)

Jižní část patřící horstvu Karpatskému skládá se z eocénu. Shledáváme se tu se spodním oddělením tohoto útvaru, ve kterém se střídají hlinité břidlice s vrstvami vápenitých pískovců, bohatých na hieroglyfy a někdy též na zuhelnatělé zbytky rostlin. Podřízeně vystupují tak zvané vrstvy menilitové obsahující mimo opály menilitové také hlinité hnědele a sférosiderity (hlinité ocelky). Geologicky velmi zajímavým jest nejbližší okolí Hranic. Vystupuje zde vápenec devonský, který u Černotína řeka Bečva proráží; ve velkém láme se zde a pálí. (Obr. 3.) Menší ostrůvky téhož vápence nacházíme u Kunčic na severovýchod a u Zbrašova na jihozápad. Vápenec tento bývá barvy šedé a jest proložen vložkami slinitými; dle nečetných zkamenělin řadí ho geologové ke střednímu devonu. U Teplic pokryt jest kulmem, který s vrchu prolomen tvoří známou „Propasť“ přes 70 m hlubokou. (Obr. 4.)

Zde na mnohých místech poblíž řeky Bečvy vystupuje

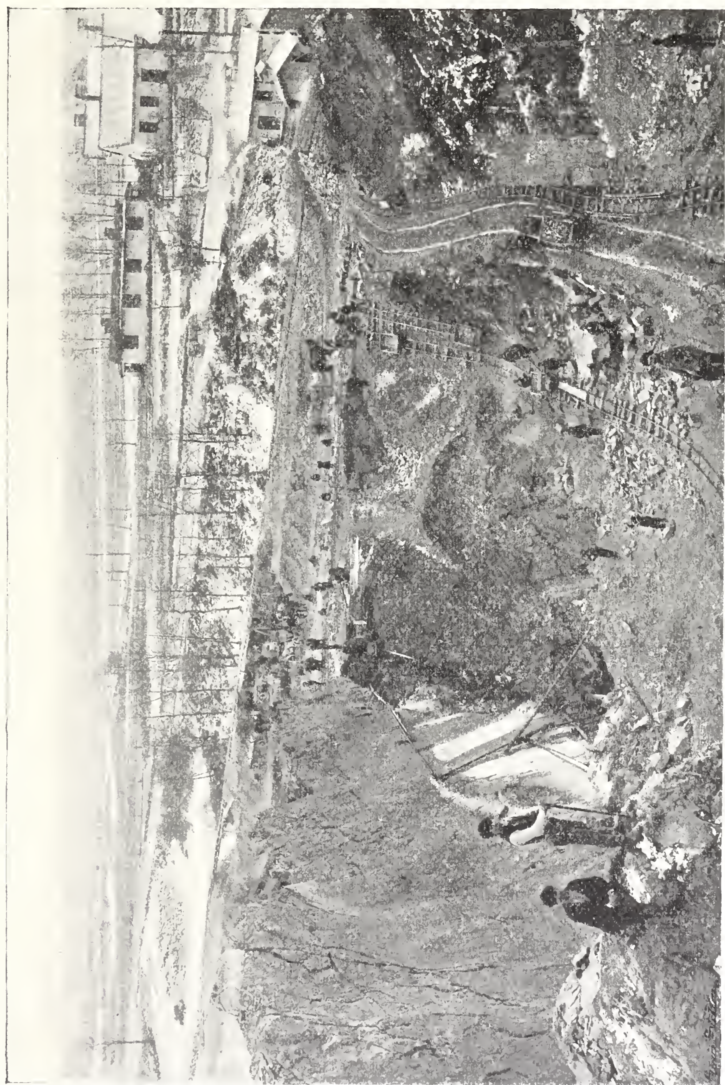
---

[1]) V poslední době odloučila se obec Podhoří od soudního okresu Hranického a přidělena byla k soudnímu okresu Lipnickému. Dřívější rozloha 383 km² 25 ha 44 a.

Obr. 1. Lomy na modrou drobu u Hrabůvky.

ze země kyselina uhličitá, kterou v hojné míře i lázeňské prameny Teplické obsahují. (Obr. 5.)

Obr. 2. Lomy na modrou drobu u Hrabůvky.

Široké údolí Bečvino na západ od Hranic pokrývá úrodný aluvialní nános, jehožto podkladem jsou dosti mocné štěrky Karpatské.

Horstvo.

Povrch Hranicka je valnou většinou hornatý. Půda pne se vesměs nad 200 m nadmořské výšky, rozervána jsouc údolími potoků, přítoky řeky Bečvy, ve směru od severu k jihu po pravém břehu bečevském a od jihu k severu na levém břehu. Bečva jako světlá páska dělí okres na dvě nestejné části: větší severní — „Hory" zvanou, menší jižní — „Záhoří". Mezi nimi táhne se zvlněný pruh rovinatý — „Pobečví" nestejné šířky.

Přihlížeje nejen ke stránce geografické, k útvaru a povaze půdy, nýbrž i k poměrům a rozdílům podnebným, hospodářským a komunikačním, jakož i národopisným, dlužno činiti toto přirozené rozdělení.

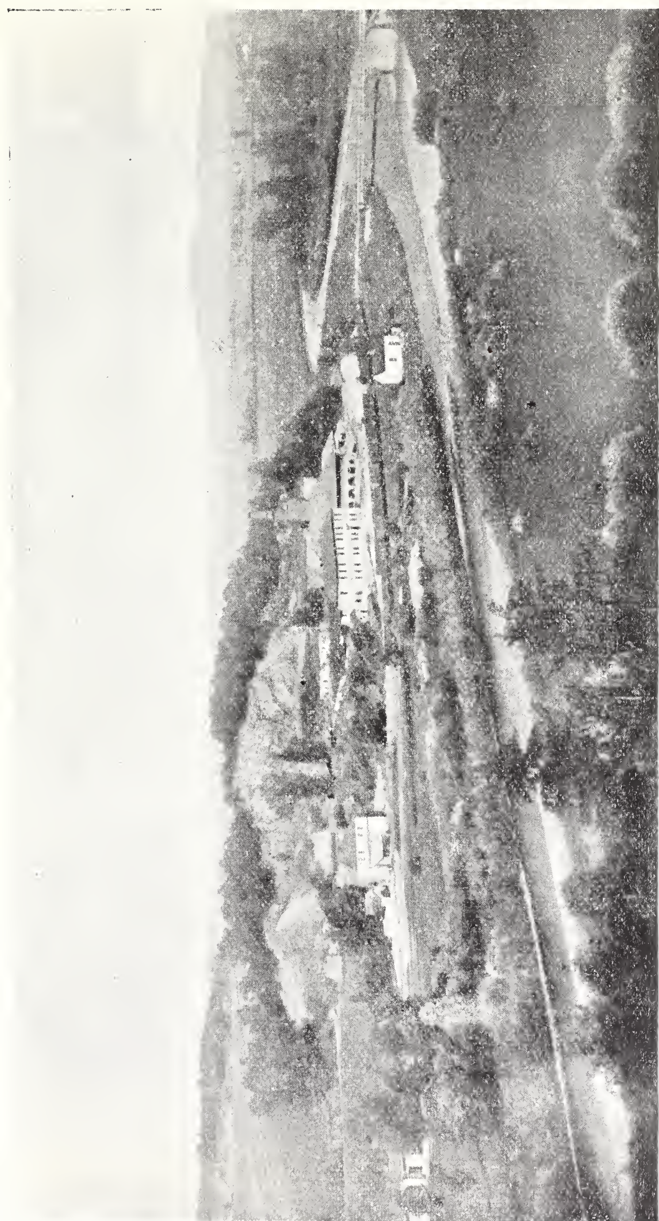
A. **Hory.** Severní část okresu Hranického patří k horám Oderským, poslednímu výběžku moravského Jeseníka, jež odštěpují se od hlavního hřbetu ve dvou pásmech, která tvoří zároveň vodní předěl, určujíce vodstvo na straně severovýchodní k oblasti moře Baltického, a vodstvo, prýštící se na straně jižní, k oblasti moře Černého.

První pásmo postupuje od Rudoltic přes Luboměř směrem jihovýchodním k Bělotínu, dosahujíc vrcholem Stráže výše až 642 m, přechází směrem ke hranicím slezským v náhorní rovinu, která táhne se do Slezska a sklání se v rovinku u Oder a Fulneka k řece Odře.

Druhé pásmo, počínající u Šternberka, postupuje rovnoběžným směrem s pásmem prvním přes Jivavu, Střelnou, Ranošov, Slavkov, dosahujíc výše až 637 m Mléčnou (Milchhübel) u Slavkova. I toto pásmo tvoří místy náhorní rovinky, osévané a travnaté, na svazích a stráních šumí mohutné a rozsáhlé hvozdy.

Obě pásma spojena jsou jako řetězem příčným pásmem, postupujícím od Dolního Újezda směrem východo-severo-východním ke Lhotce přes Uhřinov rovnoběžně s tokem řeky Bečvy, která vzdálena jest odtud 6 km. Tento pás tvoří část prostřední zvlněné roviny dolnobečevské, na níž rozkládají se již úrodná pole s městy Hranicemi a Drahotušemi a vesnicemi Hrabůvkou, Olšovcem, Lhotkou, Velkou, Klokočím, Milenovem a Slavíči.

Příčné pásmo toto prorýváno je četnými horskými potoky, které vody své sbírají na jižní straně vysočiny Oderské, čímž

Obr. 3. Vápenky u Černotína.

rozděleno je v menší skupinky, krajinnými názvy pojmenované, dosahuje výše některými vrcholky až 589 m.

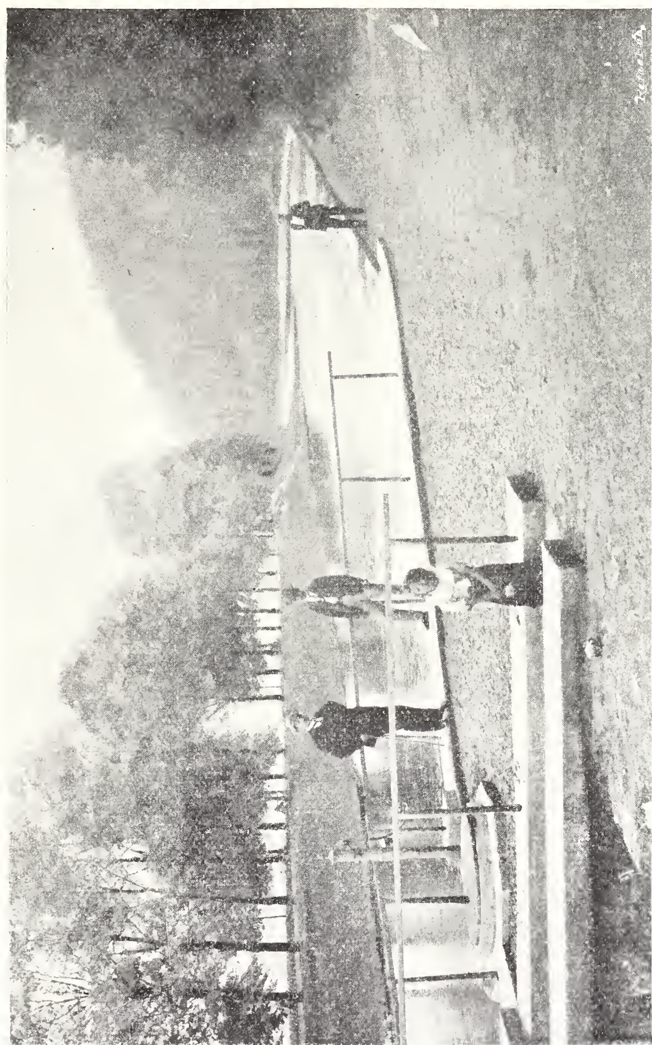

Obr. 4. Propasť u Hranic.

Ve druhém pásmu pramení se jedna z mohutných řek evropských — Odra.

Horský řetěz, ač zdá se, že údolími potoků po pravém břehu Odry je přerušen (údolí Schlingelbach u Rudoltic, Latscher

u Liptáně, údolí Suché mezi Spálovem, Luboměří a Heřmánkami), souvisí přece s horským uzlem Juráčkem (v příčném pásmu u Uhřinova), Jindřichovským a Dobišovským.

Obr. 5. Teplické prameny kyselky.

B. **Záhoří.** Kolik potulných chodců jde dolinou bečvanskou a obdivuje lesnaté stráně namnoze divoké romantiky, aniž by tušili, že nad nimi a za nimi prostírá se úrodné, sličné zákoutí, lidovým názvem všeobecně „Záhoří" zvané.

Tichý ten kraj býval v dobách dávno minulých obydlen, nasvědčují tomu staré obchodní stezky, z nichž hlavní šla přes Záhoří k Odře a k národům severním, s nimiž jižní obyvatelstvo evropské udržovalo čilé styky obchodní.

Přirozenou hradbou proti deroucímu se nepříteli se strany východní na žírné lány moravské byly ode dávna Karpaty. Do úvalu Hornomoravského vybíhá od Vysoké směrem jihozápadním pásmo Karpat nazvané dle města Vsetína „Bezkydy Vsacké“ s památným Hostýnem na nejzazším západě. Bezkydy Vsacké, přervány Horní Bečvou, pokračují na počátku od Vysoké celkem jediným hřbetem až k údolí bečevskému, na levém břehu řeky rozbíhají se v několik hřbetů, které postupně se sklánějí k rovině, táhnoucí se podél dolního a středního toku řeky Bečvy a na západě přecházejí v nížinu střední Moravy od Hulína k Přerovu. Na severu končí se těsně u řeky Bečvy a to namnoze tak, že srázně přecházejí v rovinu jako na př. od Hranic k Lipníku. Kraj Hranický, rozdělen řekou Bečvou ve dva nestejné díly, severní a jižní, prostoupen je v každém tomto jednotlivém díle vysočinou jiného rázu a právě ke střednímu toku bečevskému sklánějí se obě mohutná horstva, dávajíce mezi sebou volný průchod řece Bečvě, po jejíchž obou březích stojí naproti sobě jako němí strážcové. Severní část okresu, rozlehlejší, prostoupena je většinou vysočinou Sudetskou, kdežto jižní část, menší, vysočinou Karpatskou, která nazývána bývá též horami Kelečskými nebo Bystřickými, dle toho, mluví-li se o části bližší buď Kelči aneb Bystřici p. H. Pahorkatina tato, předsíň Valašska, poseta zámožnými osadami, nazývá se Záhoří, které je přechodem z Hané na Valašsko, avšak většinou patří do okresů Bystřického a Lipnického.

Výše označeno, že severní část okresu prostoupena je většinou vysočinou Sudetskou, a to z toho důvodu, poněvadž i v severní části kraje našeho východní cíp prostoupen je posledními odnoži vysočiny Karpatské. Jsou to poslední výběžky Radhoštské, které konečně přecházejí v úval, táhnoucí se od Hranic směrem severním a severovýchodním k Nýdeku a Bělotínu, a přecházející k Blahuticím v sousedním pol. okresu Novojickém; tu spojuje se s rovinou Oderskou. Poslední tento výběžek pásma Bezkyd Radhoštských důležit je jako vodní předěl; určuje tok řeky Bečvy a přivádí jí i hojné potoky se svých svahů, zatím

co Odra právě opačným směrem ubírá se k ssv. a sbírá vodstvo se severovýchodních výběžků Karpatských v kraji našem.

Jak výběžky hor Kelečských, tak i severní části pásma Bezkyd Radhoštských, pokud náležejí území Hranickému, pokryty jsou půdou způsobilou k obdělávání anebo porostlou lesy. Nikde nešíří se holé a neúrodné stráně.

C. **Pobečví** zaujímá úval středního toku Bečvy. Uval Hornomoravský, táhnoucí se od Napajedel ke Kroměříži podle Moravy, přechází u Přerova v úzkou rovinu podle Bečvy. Tato mírně zvlněná rovina postupuje ke Hranicím toliko po pravém břehu bečevském v šířce 5—6 km. Levý břeh Bečvy je lemo ván sráznými a vysokými stráněmi posledních výběžků Karpatských. Utěšený jest pohled na zalesněné příkré svahy, které vlnitě táhnou se až k Týnu, kde končí věnčeny jsouce památnými troskami helštýnskými.

Rovina středobečevská náhle je přervána soutěskou lázeňských Teplic. S obou stran sevřena tu Bečva mohutnými skalami a vysokými zalesněnými stráněmi, z nichž vyvěrají četné prameny léčivé kyselky.

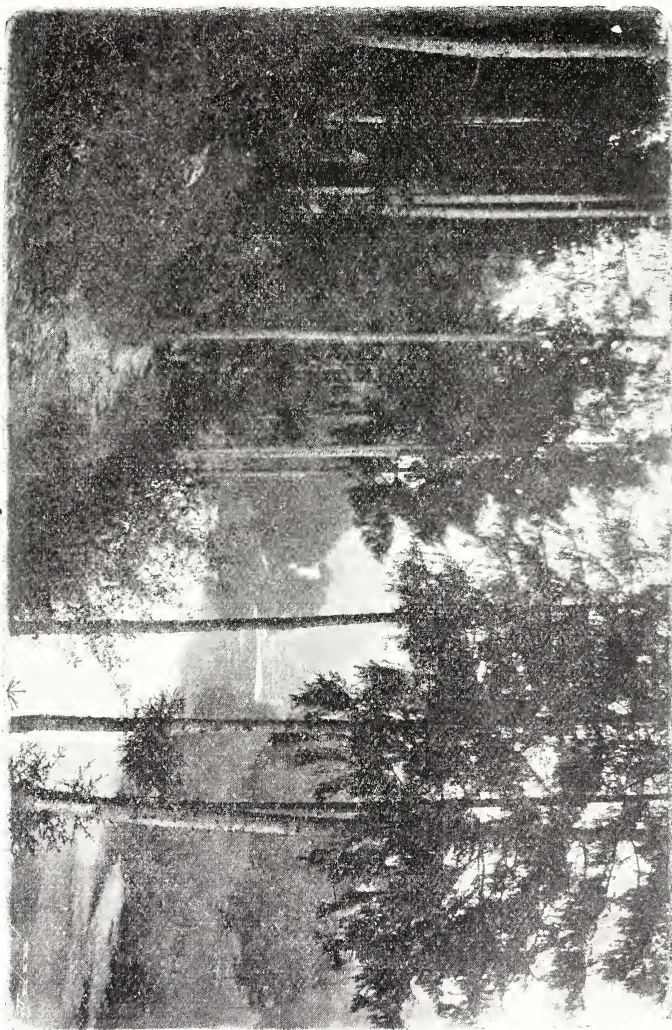
Od Teplic k Černotínu přes Milotice k Hustopečím pokračuje rovinka tato dále k Valašskému Meziříčí, nabývajíc za Hustopečemi k Porubě a Lešné největší šířky. Úrodná pole i louky trpívají však častými záplavami bečevskými, které nanášívají ve značné míře štěrku, úlomků i písku z hor Valašských na úrodnou pláň tuto. Aby se částečně aspoň odpomohlo zhoubným živelním pohromám, spravuje se právě ohromným nákladem celý tok bečevský a kromě toho buduje se na Bystřičce údolní přehrada, která má za doby deštivé a v době tání zadržeti na čas škodné přívaly. Až vybudován bude velkolepý průplav Dunajsko-oderský, napájeti bude přehrada v době letního přísušku koryto kanálu.

Vodstvo.

A. **Oblast Černého moře.** Bečva, hlavní řeka našeho újezdu, sesilována a napájena je po celém svém toku v území okresu našeho četnými potoky. (Obr. 6.)

Pramení se v Karpatech a sestává ze dvou pramenů: Dolní Bečvy (Rožnovky), která vyvěrá na hranicích moravsko-uherských

na severním úpatí hory Vysoké ve výši 820 m a Bečvy Horní (Vsetínky), pramenící se na jihozápadním úpatí hory Trojačky ve výši 800 m. Mezi oběma soustoky táhne se karpatská rozsocha

Obr. 6. Řečiště Bečvino u Teplic před regulací.

zvaná Cáb od Vysoké na západ k Val. Meziříčí, kdež obě říčky spojují se v jeden tok. Hlavní směr řeky je západní.

Od Val. Meziříčí teče Bečva údolím asi 2 km širokým v četných oklikách směrem zsz. mimo Hustopeče ke Hranicím,

kdež v lázeňských Teplicích je sevřena nevysokým pásmem horským, které svým tokem proráží. U Hranic Bečva obrací se na jz. k Lipníku.

Údolí Bečvy nemálo trpí častými záplavami, které způsobují karpatské bystřiny svým prudkým tokem. Rozvodní-li se Bečva, odnáší na místa níže položená štěrk a písek, zanášejíc takto louky i pole a způsobujíc tím nemalých škod polnímu hospodářství. Záplavy tyto jsou prastaré, jak o tom svědčí vykopané mohutné duby, které objevují se často ve hloubce 3—5 m pod vrstvou náplavy, prsti, písku a úlomků.

Zhoubnému řádění dravé Bečvy, vystoupí-li ze břehů, čeliti má zregulování celého toku jejího, což se právě nyní ohromným nákladem provádí. (Obr. 7.)

Do Bečvy tekou na území okresu Hranického četné potoky, a to na pravém břehu: Palačovský potok, pramenící se asi uprostřed mezi N. Jičínem a Hustopečemi, nazvaný dle vesničky Palačova, ač i jménem „Jasenka“ při dolním toku je zván. Loučský potok u Milotic nazvaný dle vesnice Kozích Louček. V Hranicích vpadá do Bečvy potok Ludina, pramenící se severně od vesnice Partutovic ve výši 403 m, ubírá se směrem poledníkovým, protékaje vesnici Střítež. Ludina pije v Hranicích v Čaputově ulici potok Struhovku, přicházející od vápenek za Kostelíčkem. Mimo tento potok přijímá Bečva v Hranicích potok Veličku, která vody své sbírá severně od Podštátu a směrem jjv. spěje ke Hranicím. Místa, ležící na Veličce, jsou následující: Podštát, Boňkov, Lhotka a Velká. Od Velké odbočuje od Veličky mlýnský náhon ke Hranicím; pohání pilu, mlékárnu, valchu a mlýn. Uhřinovský potok vyvěrá u německé osady Středolesí, teče pak většinou mezi lesy směrem jv. a nad Hrabůvkou přijímá v romantickém údolí potok Lukavec, s levé strany potok Bladrný, který se prýští za Radíkovem na úpatí „Kozího hřbetu“. Odtud teče jižně, protéká dolní částí Hrabůvky, kde pohání mlýn o jednom složení. Mlýnský náhon odbočuje k Velké, kdežto potok vine se lučinami ke Drahotuším, protéká jimi směrem příčním a u Rybář vpadá do Bečvy.

Níže pod Rybářemi posiluje Bečvu potok Žabník, který vody své sbírá na posledních svazích vysočiny Oderské u Podhoří. Jezerský potok odvádí vody z lesnatých výšin 566 až 592 m

vysokých, rozkládajících se směrem zjz. od Božkova a vtéká pod Jezernicí do Bečvy.

Levé poříčí Bečvy v krajině Hranické je na přítoky

Obr. 7. Údolí Bečvy po regulaci.

chudší, posilujíc svůj hlavní tok menšími potoky, které za nastalého sucha ztrácejí vodu. Údolím mezi Dolními Těšicemi a Zámrsky ke Skaličce ubírá se potok Hlubocký. V táhlých údolích u Malhotic, Opatovic k Paršovicím a Rakovu sbírají se vody sta-

hující se v potok Ú s t e c k ý. Naproti vápenkám černotínským u Teplic vlévá se do Bečvy z Marianského údolí potok K r k a v e c, tekoucí z lesnaté pahorkatiny Valšovické.

Veškery větší přítoky Bečvy jsou důležity v ohledu průmyslovém, jsouce lacinou silou hybnou četným mlýnům, pilám, jakož i jiným podnikům průmyslovým.

Od Val. Meziříčí až ke Kačeně, samotě mezi Miloticemi a Černotínem, ubírá se květinatými lučinami koleno řeky Bečvy, které uměle v dobách dřívějších bylo upraveno, aby jednak napájelo četné rybníky u Hustopeč, jednak aby nahánělo vodu na mlýny, pily a valchu.

Jihovýchodním cípem okresu protéká potok J u h y n ě, přitékaje od Všechovic a protékaje Babicemi a Starou Kelčí. V Babicích přibírá potok T o č e n k u. U vesnice Komárovic vstupuje již opět na půdu okr. hejtmanství Val.-Meziříčského a u Choryně vlévá se do Bečvy.

Nejjižnější částʼ území našeho náleží k poříčí řeky M o š t ě n k y, která opouští u Horních Něčic půdu okresu Hranického, spojujíc se s potokem B l a z i c k ý m.

B. **Oblast Baltického moře.** K oblasti moře Baltického náleží okres Hranický malou částí poříčí řeky Odry, která vyvěrá na území sousedního okresu Lipnického. Z našeho okresu přibírá potok L u h u, jenž vody své sbírá od Bělotína k Polomi a Dubu. Od jihu k severu spěchá potok N ý d e c k ý, který ve vsi Nýdeku se pojí s potokem Jindřichovským a v Bělotíně s potokem B ě l o t í n s k ý m.

Již ve století XVI. a na počátku XVII., v době pánů z Pernštýna a Žerotína slavné paměti, dály se pokusy spojiti řečiště potoka Luhy s Bečvou a tím s Moravou, čímž by uskutečněno bylo spojení Černého moře s Baltickým, což teprve v nynějším století má se státi skutkem.

Po celém okrese neshledáváme se s větším r y b n í k e m. Toliko kolem Podštátu udržuje se několik menších rybníků. V minulých stoletích bylo i na Hranicku hojně rybníků. Ale po celé XIX. století řádila pravá epidemie ve v y p o u š t ě n í r y b n í k ů a přeměňování jich v luka nebo pole, která přílišným vlhkem nepřinášejí užitku valného. Místy shledáváme i na Hranicku z části zachované hráze bývalých rozsáhlých rybníků. (Na př. u Hustopeč

a Drahotuš.) Zrušením rybníků způsobena krajině nemalá škoda, neboť přívaly dešťové nemají nyní dostatečných nádržek, ve kterých by na nějaký čas byly zadrženy, nýbrž hrnou se přímo do koryt řek a potoků, čímž bývají způsobeny hrozné spousty povodněmi.

Podnebí.

Klimatické poměry Hranicka jsou velmi rozmanity. Prostý pohled na orografickou mapu nás o tom poučuje — natož skutečnost. Dvě veliká horstva evropská — Karpaty a Sudety — stojí tu proti sobě oddělena úžlabím Bečviným.

Hory, které se v okolí Hranic zvedají, a sice Karpaty na jihu a východě až do 476 m a moravsko-slezské Sudety na severu a západě až 625 m nad hladinu mořskou, působí podstatně na vegetaci že teploty vždy při 170 m do výše o 1^0 R ubývá, takže se rostlinstvo ve výši 316 m o 10 až 14 dní ve svém vývoji opozďuje. Proto jeví se v tomto kraji vzhledem k době květu a zrání některých rostlin, jakož i k přilétání stěhovavých ptáků značné rozdíly. V Hranicích a okolí vyvíjí se vegetace mnohem dříve a jest bujnější nežli na Spálovsku nebo v okolí Podštátu.

Rozdíly fysikálního podnebí lze posouditi z následující tabulky, obsahující nejrannější a nejpozdější dobu květu některých rostlin a označující příchod stěhovavých ptáků.

Jednotlivé zjevy	Nejdříve	Nejpozději	Rozdíl dní
Lýkovec obecný kvete	1./3. v Hůrce u Hranic	30./3. u Heřmánek	29
Podběl „	2./3. v Kobylance „	5./4. ve Spálově	34
Fialka „	10./3. ve Lhotce „	10./4. v Luboměři	30
Angrešt pučí	8./3. v Hranicích	3./4. v Božkově	26
Buky „	10./4. „	1./5. v Kylířově	20
Třešně kvetou	15./4. „	8./5. na Spálovsku	23
Švestka kvete	23./4. „	14./5. kolem Podštátu	21
Konvalinka kvete	28./4. u Skaličky	18./5. za Lindavou	20
Žito „	2./6. u Hranic	28./6. za Podštátem	26
Sklizeň sena	8./6. „	30./6. na Spálovsku	22
Ocún kvete	15./8. „	8./9. „ „	24
Konipas přilétá	1./3. „	25./3. „ „	25
Skřivan zpívá	16./2. „	15./3. „ „	27
Sluky se stěhují	6./3. u Hustopeč	1./4. u Středolesí	25
Žáby skřehotají	3./4. u Hranic	24./4. u Podštátu	21
Včely se rojí	18./5. „	14./6. v Lindavě	27

Příčiny různodobosti těchto zjevů záleží jednak na poloze jednotlivých krajin, jednak na větrech zde panujících. Větry ty přinášejí do lesnatých částí pohorských často mlhy a mraky a následkem toho i hojné deště nebo sněhové vánice.

Množství srážek vodních měří v tomto kraji pohoří Oderského průměrně 86—90 cm ročně.

Uprostřed června, července a srpna dostavují se zde často prudké bouře mnohdy i s průtržemi mračen. Na to následuje nezřídka náhlá změna.

V letních měsících bývá občas veliké vedro až + 27° R, v zimě opět dostavují se prudké, mnohdy až i třeskuté mrazy sibiřské, kdy rtuť klesá v teploměru až na — 26° R.

Největší rozdíl teploty obnáší 53°.

Podnebí jižnějších krajin, zejména středního toku Bečvy, kteréž území je chráněno Jeseníkem od přímých studených větrů severních, je mnohem stálejší, mírnější a příjemnější nežli v jiných krajích okolních zemí na téže rovnoběžce.

Žně a doba zrání ovoce bývají opozděny na Záhoří o týden až 10 dní, na Horách o 14 dní až i o 4 neděle vzhledem k Pobečví.

Setba ozimů počíná v chladnějších polohách koncem srpna, v teplejších v první polovici září, setba jaří koncem března až ve druhé polovici dubna.

Město Hranice s okolím známo je všeobecně svým mírným podnebím.

Nejteplejšími osadami jsou Lhotka, Hrabůvka, částečně i Střítež, jež rozloženy jsou pod vysokými a srázným strániemi posledních výběžků zalesněných hor Oderských, od studeného severu chráněny, k teplému jihu otevřeny a skloněny.

Nejdrsnější podnebí mají obce v severním cípu okresu: Spálovsko (Spálov, Luboměř, Heltínov) a v severozápadní části: Podštátsko, čili jak lid říká „na Němcích“. Jsou to: město Podštát, vesnice Lindava, Heřmánky, Božkov, Kovářov, Padesátlánů, Kylířov, Boňkov a Středolesí.

Jednak vysoká poloha Jeseníků, svah a otevřený přístup studeným větrům způsobují velmi drsné podnebí.

Také vesnice Vysoká a Poruba na posledních výběžcích Karpatských jsou přístupny oderskou nížinou studeným větrům severovýchodním.

Meteorologická pozorování. Teplota vzduchu. Měsíční průměr s trojím pozorováním denním (o 7. hodině ranní, 2. hod. odpolední, 9. hod. večerní) a redukovaným průměrem za 24 hodiny. Teplota dle Celsia.

Dle pozorování meteorologické stanice při vyšší lesnické škole v Hranicích:

Doba denního pozorování	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec	Roční průměr
7 hod.	+ 0·9	— 3·1	1·2	4·6	8·2	14·1	14·6	14·4	10·3	5·3	— 2·1	— 6·4	5·2
2 hod.	3·5	+ 1·3	5·7	12·1	13·6	19·0	20·3	20·6	17·6	10·0	+ 3·3	— 4·0	10·2
9 hod.	1·5	— 1·0	2·1	5·7	8·8	14·2	14·6	14·6	11·8	6·1	— 0·5	— 5·5	6·0
Průměr denní	1·9	— 1·0	2·8	7·0	9·9	15·4	16·0	16·1	12·9	6·9	+ 0·1	— 5·3	6·9

Nejvyšší teplota 29·90 byla dne 4. června, nejnižší — 20·30 dne 5. prosince.

Teplota průměrná ročních dob. Zima: prosinec, leden, únor; jaro: březen, duben, květen; léto: červen, červenec, srpen; podzim: září, říjen, listopad.

Zima: 0·9; jaro: 6·6; léto: 15·8; podzim: 6·6.

Měsíční atmosferické srážky v milimetrech:

Leden	12	Duben	12	Červenec	104	Říjen	126	Celoroční 666.
Únor	26	Květen	72	Srpen	61	Listopad	6	
Březen	32	Červen	116	Září	62	Prosinec	37	

Největší denní srážky v milimetrech. (První číslo vyjadřuje množství, druhé datum.):

Leden	3—6.	Duben	11—6.	Červenec	23—21.	Říjen	39—11.	Roční 39—11. října.
Únor	11—13.	Květen	15—17.	Srpen	17—20.	Listopad	4—8.	
Březen	12—24.	Červen	30—14.	Září	37—1.	Prosinec	13—3.	

Sníh objevil se: naposledy 31. března, po prvé 2. října.

Za rok 1902 bylo denních srážek 119, dnů, kdy sněžilo 23, dnů bouřlivých 15.

Tlak par v milimetrech:

Měsíc	Datum	Nejmenší	Střední	Datum	Největší
Leden	28.	2·6	4·7	5.	6·5
Únor	5., 6.	1·3	3·9	8.	5·7
Březen	14.	1·3	4·9	24.	8·9
Duben	28.	2·5	5·7	15.	9·5
Květen	1.	3·1	7·0	31.	12·2
Červen	19.	7·6	10·0	30.	16·1
Červenec	3.	7·3	11·0	1.	15·2
Srpen	16.	7·3	11·1	27.	19·1
Září	24.	3·1	8·9	6.	15·7
Říjen	25.	4·1	6·6	12.	10·5
Listopad	20.	1·5	4·3	10.	7·3
Prosinec	6.	0·9	3·1	31.	6·3
Roční	6./XII.	0·9	6·8	27./VIII.	19·1

Nejmenší tlak par byl 6. prosince 0·9 mm, největší dne 27. srpna 19·1 mm, střední tlak roční 6·8 mm.

Měsíční průměr zamračení. Dle škály 0—10:

Leden 4·7	Duben 3·2	Červenec 4·1	Říjen 7·1	
Únor 6·1	Květen 4·6	Srpen 3·0	Listopad 4·4	Roční 4·8.
Březen 5·3	Červen 4·5	Září 2·7	Prosinec 7·3	

Převládající směr větrů a střední síla. Dle škály 0—10 v jednotlivých měsících:

Leden: západní a jihozáp. 1·3
Únor: severovýchodní 1·5
Březen: jihozápadní a záp. 1·5
Duben: severovýchodní 1·4
Květen: jižní a severových. 1·2
Červen: západní a východní 1·1
Červenec: západní 1·1
Srpen: severozápadní 1·0
Září: severových. a západní 0·9
Říjen: severovýchodní 1·0
Listopad: severovýchodní 0·9
Prosinec: severových. a záp. 1·5

Roční: severovýchodní: západní 1·2.

Severovýchodnímu patřilo 29%, západnímu 27%, jihozápadnímu 15%, jižnímu 11%, východnímu 6%, severnímu a severozápadnímu po 5% a jihovýchodnímu 2%.

Květena.

Květena území soudního okresu Hranického neliší se valně od ostatní květeny okrsků okolních, nelze tudíž pohlížeti na ni jako na samostatný, nějak vynikající celek. Jen to lze říci, že ve příčině množství a vývoje rostlinstva můžeme pozorovati rozdíl na výšinách obou evropských horstev: Karpat i Sudet a v kotlině bečevské kolem Hranic. Flora na obou patách horských těch pásem i v údolí nebyla dosud odborníkem vyšetřena; postrádáme přehledného a zevrubného popisu. Nejpříznivějším místem pro vzrůst rostlinstva je střední tok řeky Bečvy. Má bohatší ornici a teplejší polohu proti oběma sklonům horským.

Rostliny tajnosnubné nejvíce zastoupeny jsou houbami, které ve valném množství v pestré rozmanitosti ve zdejších vlhkých lesích rostou. Chudšímu obyvatelstvu některých vesnic poskytuje sbírání a sušení hub i zdroj příjmů.

Obecnější druhy jsou: Klouzek obecný (podmáselník), žlutý, ovčí, kravský, kozí pysk, hřib obecný, špičník (kozák), krvavý, rudotřeňový, pýchavka, jelenka smrdutá, kuřátka žlutá, bílá, zlatožlutá, muchomůrky, pečárka polní a ovčí, špičky, liška obecná, pomorančová, ryzec pravý, kravský a šeredný, syrovinka, holubinky v různých druzích a zelenka.

Lišejníků a mechů jest v lesích hojnost. Z kapradin nejvíce zajímají jelení jazyk, hasivka orličí a kapraď Braunův.

Z přesličkovitých hojná jest přeslička polní, lesní, mokřadní a největší; z plavuňovitých plavuň obecná.

* * *

Ostatně květena severní části okresu náleží oblasti nízkého Jeseníku a nejvýznačnější v ní rostlina šafrán jarní (Crocus vernus) roste u Spálova; jižní část náleží květeně nízkých Karpat, které paprskem Javornickým mezi Kelčí, Hranicemi a Lipníkem se ukončují. Význačné druhy této květeny, jako: Vstavač hlavatý (Orchis globosa), měkkyně jednolistá (Microstylis monophylla),

mečík střechovitý (Gladiolus imbricatus), jestřábník švédský (Hieracium suecicum) a j. uvedeny jsou v okrese Vsatském.

Lesy jsou buď jehličnaté neb listnaté aneb míchané. Z jehličnatých se pěstují: smrk, borovice, modřín, zřídka též vejmutovka; z listnatých: olše, bříza, dub, habr, buk, řidčeji jilm, vaz a topol, okolo vod roste vrba.

Zvířena.

Ačkoliv Hranicko se neliší ve příčině druhů zvířeny od ostatních krajů severovýchodní Moravy, tož přece doznati sluší, že příznivé poměry přírodní kraje našeho, jako lesnaté svahy a stráně, hojně zavlažovaná a chráněná údolí, jakož i na mnohých místech bujná vegetace podporují vývoj živočišstva. Vyniká kraj náš nad jiné bohatstvím své zvířeny i počtem druhů i počtem jedinců.

V následujícím podáváme čtenářům svým krátké úryvky o zdejší zvířeně a některé její zvláštnosti: Lesy naše poskytují vhodného úkrytu jen šelmám menším: jezevci, lišce, tchořovi, kuně lesní a skalní; v Pobečví vydra nebývá vzácností. Z hlodavců stejně obecný jest křeček i sysel, také hraboš vodní často se spatřuje. Zvěře všeliké na polích i v lesích je hojnost, avšak vysokou zvěř lesní kraj postrádá.

Obyčejnými našimi dravci jsou krahujec, ostříž, jestřáb a káně myšilov; z dálky sem zalétají sokol a orel říční. Z jara nemálo oživují svým křikem Pobečví rackové malí a chechtaví, v lesích se ozývají hlasy doupňáků a hřivnáčů, zřídka slyšeti volajícího tetřívka a ještě řidčeji tetřeva. Na svém tahu zastavují se u nás mezi jinými ptáky: čáp, volavka, husa divoká, hýl rudý a jespák; zřídka sem dolétají: jiřice horní, špaček růžový a potáplice lední. V zimním čase pozorováni bývají: brkoslav, sněhule, jikavec, rousňák a jiní hosté ze severu.

Tah našich stěhovavých ptáků po léta pilně pozoroval ředitel velkostatku Hustopečského Val. Volek. Dle jeho záznamů z r. 1902:

První dvě vlaštovky přibyly do Hustopeč 14. dubna odpoledne. Tah, resp. příchod vlaštovek byl toho roku velmi nepravidelný a trval dlouho. Ty, jež přišly v dubnu, musely se po-

čátkem května před zimou a nedostatkem pokrmu vrátiti, anebo zahynuly. Tak se prodloužil příchod až do konce května.

Čápů téhož jara bylo v Hustopečích na průtahu pozorovati mnohem více než roku předešlého. Dne 26. března ráno přiletělo jedenáct čápů a odpočinuli: odpoledne však táhlo asi šedesát čápů na sever; podobně 3. dubna odpol. asi 40 čápů a dne 6. dubna opět několik.

Sluka lesní spatřena byla v tahu 3. dubna; v okolí mezi Hranicemi a Valašským Meziříčím odbyl se tah v málo kusech od 1. do 10. dubna.

Kukačku bylo slyšeti 22. a 24. dubna, jiřičky nastěhovaly se 20. května, divocí holubi přibyli 3. března tři, ale opět odtáhli; 21. března přibylo a zůstalo již několik párů, křepelky bylo slyšeti 30. května, rorýse bylo viděti 8. května, čejky přibyly 2. března ráno tři, v hejnech bylo lze je pozorovati 11. března, skřivan polní byl pozorován ve čtyřech kusech 3. března, špačci čtyři ukázali se 24. února, 2. března ukázalo se celé hejno, 11. března přibyla nová stáda a zůstala.

Odlet ptáků nastal již 19. srpna, a to:

Čáp první letěl krajem 19. srpna a 27. září bylo v tahu asi 30—40 čápů pozorováno.

Sluky lesní odlétaly 9., 24. a 28. října po jedné a po dvou a zastavily se též na krátko.

Žluvy odtáhly 2. a 3. září po dvou.

Divoká husa táhla 30. září; 11. října dopoledne zříti bylo dva řetězy po dvaceti; letěly na jihozápad.

Vlaštovky shromažďovaly se 10. září odpoledne asi 50 počtem a odletěly k severovýchodu; kvíčal bylo viděti 20. října za celý den asi 50, any zobaly na jeřabinách.

Nejhojnější z plazů jsou ještěrka obecná, slepýš a užovka obecná, méně hojné užovka podplamatá a ještěrka zelená. Zmije obecná přichází ojediněle ve skalnatých stráních na výsluní.

Ze žab jest nejvzácnější rosnička.

Z čolků objevuje se čolek tečkovaný a čolek veliký; ve vlhčích lesích místy bývá též mlok obecný (u Valšovic).

Před 20 lety řeka Bečva rybami jen se hemžila! A nyní řečiště ryb skoro prázdno! Úbyt ten zavinila regulace Bečvy.

Naděje skládané v úpravu řečiště se nesplnily, rozvodněná Bečva řádí dál jako dříve, jedině znáti účinky v tom, že kdysi rybnatá řeka je nyní bez ryb. Veškeré hlubiny, zákoutí, odháňky, ve kterých ryby hledaly úkrytu, vzaly za své, břehy vyrovnány a zaceleny, voda má rychlý tok; rybě nelze se kde skrýti, jikry prudký tok odnáší, podobně i potravu, neboť dno je vesměs oblázkovité, nikde není vodních rostlin. Konečně i trestuhodné chytání ryb v době šetření i přílišné lovení v době dovolené překážejí opětnému zarybnění. Bylo by na čase postarati se o to, aby chov ryb v Bečvě se zachoval a zlepšil.

Považíme-li nynější stav vody v Bečvě zregulované, jest ona zrovna jako stvořená k pěstování ryb pstruhovitých. I sebe menší potůček v okolí našem (a jest těch potoků s lesní vodou mnoho) může býti semeništěm pstruhů pro Bečvu.

Kapr i štika v Bečvě stávají se vzácností.

Rybníky kdysi četné a veliké u Drahotuš a Hustopeč jsou vypuštěny a proměněny v louky.

Nejobyčejnější ryby žijící v Bečvě jsou: Okoun říční, ježdík (ježek), piskoř, mřenka, parma, řízek obecný, lín, proudník či jelec, podoustev, ouklej obecná či bělice, úhoř říční, pstruh.

Plžů a mlžů ve vodách dostatek. Z čeledi slimáků mimo druhy obyčejné zastoupeni jsou tu: slimák lesní a zahradní: z hlemýžďů: skleněnka průsvitná, skelnatka drnová a lesklá, hlemýžď keřový, žíhaný, narudlý, plavý, ježatý, hladovka skalní a toulavá, oblovka lesklá; z plovatek: levatka říční, plovatka nadmutá a měnlivá, okružák ostrý, kroužený, svinutý, hladký, lesklý a bahenní.

Nejobyčejnějším měkkýšem z čeledi škeblí jest velevrub malířský, méně přichází velevrub nadmutý a tupý; škeble zelená a veliká; okružanka rohovitá a potoční, hrachovka říční a kalužní.

Zevrubného zpracování hmyzu doposud postrádáme.

Pestré rozmanitosti povrchu, hojnosti lesů a bohatství rostlinstva odpovídá též hojnost všelikého hmyzu.

Brouci vynikají četnými střevlíky (kožitý, fialový, svraštělý, zlatolesklý, zlatý, měděný, zrnitý, Preislerův, hajní, zahradní, lesní, krajník pížmový a hnědý), četnými potápníky, vodomily a drabčíky (norec rezavý, hlubinník nestejný a ozdobný, vodošlap černý,

zrnitý a bahní, vlhkomil kyjovitý, bahník sklovitý, kalužák narudlý, potočník kovolesklý a hnědý, vírník nořivý, vodomil veliký a černý, loužník hnědonohý, vodák hnědožlutý, krytobočník malý, kulák dvouskvrnný, podkorník plazivý, mraveništník rzivonohý, kružák příbuzný, mrvomil mechový, hubař štíhlý, masař hubatý, lejnomil okázalý a kovokrový, kráčivec červený, kamenáč černohlavý), rozmanitými krasci, tesaříky, nosatci, lykožrouty a mandelinkami.

Neméně četní a rozmanití jsou motýli. Ke zvláštnostem zdejšího kraje patří: Hnědásek kostkovaný a květelový, perleťovec fialkový a nejmenší, bělopásek oháňkový, četní druhové okáčů, žlutásků a modráčků, ostruháček kapinicový, soumračník mačkový. Lyšaj vrbkový a kyprejový, vřetenuška zimolézová, zelnáček trnkový. Lišejníkovec žlutokrajní a rudokrký, přástevník jestřábníkový, bezový a šťovíkový, štětconos ořechový, strakáč habrový, bourovec vlnitý a pryšcový, martináč bukový, bekyně pížmová; zhoubně řádila ve smrkových lesích mniška v letech 1904—1906. Šiposkvrnka maďalová, stužkonoska švestková a jasanová, blyskavka trojčárná, zlatokřídlec jehlicový, šedokřídlec orlíčkový a diviznový. Z píďalek a drobných motýlův: Běločárník habrový, zejkokřídlec řešetlákový a hlohový, zubopásník orlíčkový a vřesový, vlnopásník kručinkový, rudopásník janovcový, červenopásník vřesový, zubočárník borůvkový, zavíječ okřehkový, obaleč Baumannův a pryskyřnicový, mol modřínový a chrastavcový, pernatuška jestřábníková.

Z ostatního hmyzu vyniká počtem i množstvím hmyz dvoukřídlý, blanokřídlý a polokřídlý. V lesích člověka obtěžují muchnice letní a nesčetní komáři činí často pobyt poblíž řeky nepříjemným; na obilí škodí bezlomorky. Z nově nastěhovalého hmyzu sluší vytknouti zhoubnou mšici krvavou, která v posledních letech úžasně na jabloních se rozmnožila.

Jako ryby, tak i raci postrádajíce v upravené řece Bečvě dostatek skrýší a též následkem nezřízeného chytání hynou a stávají se vzácnými.

---

2. Osazování krajiny.

Z pravěku kraje. Hradiska a tvrze.

O tom, co v pravěku se u nás dálo, jací národové tu bývali, odkud přišli a jak žili, zachovávají z dob pravěku dějiny hluboké mlčení, národové ti nepozůstavili nám žádných psaných památek. Zachoval se nám toliko pozůstatek jejich práce, totiž nástroje a nádoby.

Nejdávnější době náležejí objevené nástroje: kamenné mlaty v polích na Záhoří. Již v době starší kamenné obýval zde člověk.

Četnější však jsou nálezy z mladší doby kamenné. Zejména kolem Kelče a v Kelči samé objeveny znamenité nálezy předvěké; vykopány kromě rozmanitých kamenných nástrojů i popelnice při dělání základů k nové budově školní. Staré pohřebiště objeveno směrem od Němetic k Hustopečím. Pod „Strážiskem“ táhne se podle cesty les Doubrava, kdež nalezl Dr. Fr. Přikryl 5 pravěkých hrobů. Jsou to mohyly o průměru až i 12 m, ač výška je rozdílná. V jedné z mohyl objevena ve spoustě popela a dřevěného uhlí rozpuklá popelnice se dvěma uchy bez ozdobného ornamentu, urobená na hrnčířském kruhu. V popele nalezeny zbytky lidských kostí. Nad popelnicí ležela v hlíně uměle broušená sekera serpentinová a nožík vylámaný z jaspisu.

Také v Kladníkách při kopání studně nalezen pravěký hrob asi 4 m pod povrchem, v němž uložena kamenná sekyrka a bronzová přeska, rovněž i při přístavbě statku u Zbrožů objeven podobný hrob.

U Zámrsk nedaleko „Strážiska“ směrem k Němeticím vyorány z jara 1889 střepy nádob na kruhu pracovaných zdobené vlnicí a dva střepy rovnoběžnými pruhy i kus ucha s nápisem vypouklým, jak na obrázku vidět. (Obr. 8.) Prostředkem jde vypouklá páska, po obou stranách po pěti písmenách. Prostřední značka D je z latinské abecedy, po obou jeho stranách jsou značky řecké abecedy. První je řecké Ξ = ks, druhé dlouhé Ó = ó, páté je řecké i a poslední cyrillské Я = ja.

Z doby bronzové učiněny znamenité nálezy v černotín-

ských vápenkách. Nálezy bronzové uloženy v městském museu hranickém.

Na severní straně Bělotína u t. zv. Železné brány objevil Dr. Fr. Přikryl ohromnou mohylu, která však bohužel byla vyloupena.

Ojedinělé nálezy kultury galské a římské učiněny ve východních částech okresu; též nálezy z doby germánské neb merovejské jsou praskrovné.

Obr. 8. Část z předvěké nádoby z Němetic.

Za to však hojně objevuje se ve zdejším kraji hradisk, nyní již jen ze zbylých valů a náspů sestávajících. Jimi počíná zde kultura slovanská.

Kulturu slovanskou památky málo objasňují. Více podává srovnávací jazykozpyt a studium zvyků a mravů. Staří Slované mrtvé pochovávali a spalovali. Starší je způsob pochovávání, mladší spalování. Milodary hrobů slovanských jsou dosti chudé. Přiloženy bývají meče, sekery, kopí, šípy, nože, kleštičky, nůžky, ostruhy, ocílky s křesacím kamenem, zřídka se objevuje štít, přilba, brnění, mlat, kyj, toulec, luk. Nádoby bývají u hlavy neb nohou.

Šperků je poskrovnu.

Přesně stanoviti dobu, kdy které hradiště povstalo, jest nesnadno. Nebyly to přepevné kamenné hrady středověké, jakým je na př. Helštýn. Kamenné tyto dokumenty bezpečnosti středověké jsou původu pozdějšího — německého.

Dodnes zachovaly se zbytky slov. hradiska u Teplic při Bečvě nad silnicí z Hranic do Kelče za mostem, kde vypíná se homolovitý kopec zalesněný, který nahoře obehnán je dosud zákopem a směrem k Ústí patrnými, trojnásobnými valy i příkopy. Podobně i u Bělotína nad „Železnou branou" vypíná se hradisko zvané „Schossberg" ač původní název byl „Hradisko", z čehož jméno své odvozuje i údolí odtud se táhnoucí k Nýdeku a i Němci „Radečná" označované.

Nedaleko vzpomenutého již hradiska u Teplic — asi 200 kroků naproti — na zalesněném nyní kopečku stával prý starý kostelík „cerekev" zvaný, kterémuž místu dosud „Cerekvisko" říkají.

Na návrši u Zámrsk vypínalo se „Strážisko" na ochranu Záhoří a hlavně staré cesty „hradské", která spojovala kraj Podunajský s Baltickým mořem. Podobná pevnůstka byla i u Kelče „Strážné" a „Strážisko" u Kladerub. V blízkosti hradů těch nalezeny broušené sekyry kamenné a šperky bronzové.

Teprve vystoupením Jurikovým v pustině nynějších Hranic mizí pravěk Hranicka a nastupuje doba historická.

Kromě jmenovaných strážisk u staroslovanských hradů lze stopovati u nás následující tvrze a hrady z doby pozdější:

Naproti lázeňským Teplicím na příkrém svahu stávala kdysi těžko přístupná tvrz „Švrčov", která vévodila krajině, avšak nyní jen skrovné zbytky staveništ vykazuje. Kamení z rozvalených zdí hradebních použito při stavbách v Hranicích. Na výstupku skalním pod bývalým hradem směrem ke Hranicím postavena socha sv. Jana Nepomuckého.

Na hřebenu horském po levém břehu řeky Bečvy naproti Drahotuším mezi Helštýnem a Křivým stával kdysi mocný hrad „Drahotuš", kterého stihl týž smutný osud, jako mocného jeho souseda „Švrčov".

Mimo hradiska Švrčova a Drahotuš lze nedaleko Olšovce znamenati stopy hrádku zvaného „Puchart", který hostě ve svých

zděch loupeživého rytíře, vzat byl válečným lidem pokojemilovného Karla IV., a peleš obrácena v hromadu rumu a kamení.

Na levém břehu Bečvy na výšině u Ústí stopujeme starou tvrz, u lidu podnes slovem „Hrádek“ označenou, což je nám již známé staroslovanské hradisko. Také nade Lhotkou stával hrad menšího rozsahu zvaný „Deblín“, který s hradem Puchartem pro loupeže odtud konané byl rozmetán.

Osady a jejich jména.

V kraji Hranickém nejdříve osídleno bylo Pobečví a pohorské svahy hor Karpatských, jak dokazují starožitné nálezy shora uvedené. Později osadili lidé vnitřek výběžků hor Karpatských a nejpozději nevlídné hory Oderské. Tyto hustěji zalidněny byly teprve ve XIII. stol. olomuckým biskupem Brunem, který sem povolal Němce. Středištěm osídlení německého bylo v okrese Hranickém město Podštát (Bodenstadt). Původně německé osady jsou tu: Lindava (Lindenau), Kovářov (Schmiedsau), Heřmánky (Hermsdorf), Kylířov (Gaisdorf), Padesátlánů (Fünfzighuben). Německá kolonisace šířila se dále přes Partutovice (Bartelsdorf) na Nýdek (Neudeck) k Bělotínu, Lučicím, Dubu, Heřmanicím a Kozím Loučkám. Ostatně jest celý okres český a byl jím od starodávna, čehož důkazem jsou původní česká jména osad. Tato jsou:

1. patronymická: Babice, Drahotuše, Hustopeče, Kunčice, Lučice, Malhotice, Milotice, Opatovice, Paršovice, Rybáře, Těšice, Valšovice;

2. přisvojovací přídavná jména na „ov“ a na „in“: Boňkov, Božkov, Hluzov, Jindřichov, Michalov, Milenov, Radíkov, Rakov, Spálov, Uhřínov, Zbrašov, Bělotín, Černotín;

3. stará přídavná jména: Kelč, Luboměř, Slavíč;

4. jména vzatá dle přírodních poměrů: Dub, Hrabůvka, Klokočí, Loučky, Olšovec, Polom, Poruba, Ústí;

5. dle jiných poměrů: Lhota, Novosady, Posvátno, Rousko, Špičky, Střítež, Velká, Vysoká, Zámrsky.

3. Obyvatelstvo.

Národnostní poměry.[1])

Jižní část soudního okresu Hranického je úplně česká. Severní část — Hory — rozdělena je ve tři pásma národnostní.

Západní, nejhornatější část okresu osazena je kmenem německým, mezi nimiž nepatrný zlomek tvoří Čechové zaměstnaní zde v průmyslových závodech jako dělníci. Středem kraje tohoto, jemuž na Hranicku lid prostě říká „na Němcích", je město Podštát s okolními vesnicemi: Kylířovem, Kovářovem, Lindavou, Heřmánkami, Božkovem, Padesátilány, Boňkovem a Středolesím. Na hraniční národnostní čáře rozprostírají se české vesnice Uhřinov a Radíkov. Obě vesnice jsou sice v českých rukou, s českým obecním výborem, leč se strany německé dály a dějí se rozmanitým způsobem pokusy učiniti průlom do českých hradeb, takže Ústřední Matice Školská uznala za nezbytné zříditi v r. 1882 matiční školu v Uhřinově, která později převzata do veřejné správy. V obou vesnicích, zejména v Uhřinově s menšinou německou, živel německý majetkově, hospodářsky nabývá většího a většího vlivu.

Střední pás. Od Hranic severním směrem až ke hranicím slezským táhne se český jazykový poloostrov nemalé důležitosti nejen pro kraj náš, nýbrž pro celkový obrys národnostní mapy; poloostrov ten tvoří obce Olšovec, Střítež, Partutovice, Jindřichov, Luboměř s Heltínovem a městečko Spálov. Všechny tyto obce jsou polohou svou a poměry vystaveny možnému poněmčování. Nejméně z nich ohrožen je Olšovec a Střítež, poněvadž jsou blízko Hranic, s nimiž jsou ve stálém styku a v přímém spojení s českým obyvatelstvem údolí Bečvy; hrozivějších rozměrů nabývají nástrahy germanisační již v Partutovicích a zejména v Jindřichově, kde snažili se Němci prostřednictvím svých výbojných jednot založiti zatím jen soukromou německou školu. Věc takřka již hotová ztroskotala se po rázném a zdarupplném zakročení českých předáků z Pobečví. Obě vesnice sevřeny jsou od východu i od západu

---

[1]) Týká se toliko venkovského okresu. O národnostních poměrech v Hranicích jest pojednáno u města.

obcemi německými, jichž obyvatelstvo v poslední době bývá často fanatisováno nacionálními štváči.

Trpký los připraven českému lidu obcí Heltínova, Luboměře a Spálova. Dvojnásobný boj jest sváděti horskému lidu tomuto: s tvrdou přírodou a proti příboji germánskému, který dere se na ně se tří stran. Posléze jmenované tři obce tvoří farnost spálovskou a kraji tomu dle největší obce z nich se říká „Spálovsko“ se 2000 obyvateli.

Kraj ten byl ode dávna český; svou českost přes všechny snahy poněmčovací od císaře Josefa II. počínaje až na naše chvíle dochovalo si Spálovsko; poněmčení podlehly mnohé obce okolní.

Čtyrtřídní škola a kostel jsou ode dávna české; toliko evangelium se čte v kostele také německy a ve škole je němčina předmětem nepovinným, jemuž se však učí všichni žáci ve třech třídách, jelikož němčiny v kraji tomto nutně potřebují. Škola i kostel udržely posud Spálov českému národu.

V poslední době nemalý zájem o Spálovsko projevuje Národní Jednota pro severovýchodní Moravu v Olomouci, hlavní pak péči přejal o ohrožený a zapomenutý ten kraj čilý odbor Národní Jednoty v Přerově: zasílá zdarma časopisy, knihy, upozorňuje českou veřejnost, pořádá vzdělávací kursy, aby národní vědomí se vzbuzovalo, rostlo a mohutnělo.

Pravému, pevnému uvědomění národnímu zde v kraji na velikou závadu jsou sňatky. Český jinoch, nucen hospodářskými poměry na statku, odchází hledat nevěsty do německých krajů.

Obyvatelstvu ve Spálově vydatně by se pomohlo zařízením drobného průmyslu domácího: výroby zboží trikotového na malých strojích, pletení punčoch, rukavic, krajek a p. a zřízením měšťanské neb alespoň pokračovací průmyslové školy.

R. 1908 založen byl ve Spálově spolek „Občanská Beseda“, jehož účelem je vzdělávati nejen úzký kruh členstva, nýbrž i nejširší kruhy lidové, a to jak všeobecně, tak i uvědomovati a probouzeti politicky. Spolek je však beze všech prostředků a zasluhoval by všestranné podpory.

Nejvlivnějším činitelem lidovýchovným a vzdělávacím v kraji Spálovském je divadlo.

Dobře působí ve Spálově správce školy V. Ševčík, jenž pro poučení lidu vydává populární list: Rodina — národ — škola.

Třetí pás národnostní, východní, na severu Hranicka osazen je opět Němci.

Národnostní jeho hranice jdou od Nýdeka k Bělotínu, Kunčicím, Kozím Loučkám, Heřmanicím a Dubu. Je to výběžek poněmčilého Kravařska od Nového Jičína ke Hranicím a zabírá v sebe v našem okresu obce: Bělotín, Lučice, Nýdek, Polom, Kunčice, Kozí Loučky, Heřmanice a Dub.

Původně všechny tyto obce byly české; smíšené obyvatelstvo mají Heřmanice a Kozí Loučky.

Heřmanice čítaly r. 1908 234 obyvatelů, a to 151 Němců a 83 Čechů

Jednotřídní německou školu navštěvuje 78 žáků, z nichž je 59 německých a 19 českých.

Čeleď, vesměs česká, přichází sem za chlebem hlavně z Rožnovska.

Obecní výbor je 9členný, a to 6 Němců a 3 Čechové, ač poměr ve prospěch Čechů býval příznivější. Poměry společenské jsou uspokojivé.

Méně příznivé jsou poměry v Kozích Loučkách, ač blíže Miloticím, uvědomělé české obci s poměrným blahobytem, jsou pravým opakem Heřmanic, od nichž jsou vzdáleny necelé 2 km! Obec původně rovněž česká, o čemž vedle jména osady nás poučují i české názvy tratí Němci užívané: Bušlín, Podrybníčky, Zlámaná, Kobelov, Ledka, Stavčín, Blažovec. Poměry společenské jsou zde velmi příkré! Stálý boj národnostní vedouce, opuštěni jsou Čechové od celého světa. Němci pak posilováni se všech stran. Bohužel osobní prospěch několika českých jednotlivců z okolí byl přednější než zájem národní! A proto také česká veřejnost nezví o Kozích Loučkách, které před lety zcela lehko bylo lze zachrániti. Vždyť Čechové dokonce před lety zvítězili při obecních volbách, které pro německé rekursy zmařeny a vypsána volba nová.

Němci postřehli nebezpečí, že by tím čára národnostní značně se posunula do německého území a proto všemi silami zaútočili

na Kozí Loučky, které přiškoleny byly až dosud k Heřmanicím. Ihned stará manýra: jmenovati spousty čestných občanů jako material volební uvedena v činnost. A to pomohlo i zachránilo Kozí Loučky od pádu. Nyní upevňují zachráněné posice. Letošního roku (1909) vyškolily se Kozí Loučky z Heřmanic, pořídivše si svou školní expozituru, arciť německou.

Obecní výbor 8členný je vesměs německý, škola německá (zal. r. 1909), čeleď vesměs česká (z Rožnovska). Poměry na české straně se stále zhoršují a tak není daleka doba, kdy obec, kdysi česká, propadne němectví, ač zachrániti se dala. Čeští majetníci usedlostí berou sobě za ženy Němkyně, které děti odchovávají úplně v duchu německém. Koncem r. 1908 bylo v Kozích Loučkách 27 domovních čísel a 155 obyvatelů, z nichž 120 Němců (a poloněmců) a 35 uvědomělých Čechů.

R. 1800 byly Kozí Loučky obcí výhradně českou. Svědčí o tom české obecní zápisy a české razítko obecní, do nedávna používané.

Obyvatelstvo okresu dle národnosti.

Soudní okres	Počet obcí	Úhrnný počet domácího obyvatelstva	Z toho				Dle sčítání roku
			českého	německého	českého (v procentech)	německého (v procentech)	
Hranice	54	33.969	23.577	10.283	69·41	30·27	1890
	54[1])	33.988	23.867	9.975	70·22	29·36	1900

---

[1]) Včetně Podhoří, které v poslední době přiděleno k soudnímu okresu Lipnickému.

Politické obce	Dle sčítání roku 1900				Dle sčítání roku 1890			
	absolutně		v proc.		absolutně		v proc.	
	českého	něm.	čes.	něm.	českého	něm.	čes.	něm.
a) **České obce** (Němců pod 10%)								
Drahotuše	1.520	14	99·1	0·9	1.397	47	96·8	3·2
Hustopeče	1.143	16	98·6	1·4	1.209	7	99·5	0·5
Jindřichov	597	24	94·6	5·4	553	108	83·7	16·3
Kelč	2.444	3	99·9	0·1	2.594	24	99·1	0·9
Luboměř	666	15	97·8	2·2	654	7	99·0	1·0
Malhotice	465	6	98·7	1·3	483	2	99·6	0·4
Milotice	362	5	98·6	1·4	350	—	100·0	—
Paršovice	479	3	99·4	0·6	448	—	100·0	—
Partutovice	492	7	98·6	1·4	500	17	96·8	3·2
Podhoří	307	1	99·7	0·3	333	—	100·0	—
Radíkov	261	6	97·8	2·2	278	1	99·6	0·4
Spálov	1.162	91	92·7	7·3	1.121	123	90·2	9·8
Střítež	799	8	99·0	1·0	813	22	97·4	2·6
Velká	474	9	98·1	1·9	467	8	98·3	1·7
Zbrašov	217	2	99·1	0·9	202	—	100·0	—
Ostatní obce	6.764	—	100·0	—	6.629	76	98·87	1·13
b) **Obce s většinou českou** (Němců přes 10%)								
Hranice	5.083	2373	68·2	31·8	4.697	2367	67·7	32·3
Uhřinov	123	49	71·5	28·5	116	61	65·5	34·5

Nářečí.

Řeč, kterou mluví nynější mladé pokolení, není už to pravé naše nářečí. Škola, pohyb a míchání obyvatelstva v nové době setřely mnoho z mluvy, kterou slyšeti ještě u starých lidí. S těmi vymírá nářečí nadobro.

Přechodem z požehnané Hané do svérázného Valašska a Kravařska jest romantický kraj Hranický. Obrazem toho přechodu

jest i mluva lidová, nevyznačující se jednotností celkovou, typičností krajovou tak jako nářečí sousední: hanáčtina na západě, nářečí valašské na východě, nýbrž přichyluje se a spodobuje s nářečím sousedním. Čím více blížíme se k Přerovu, tím jazyk lidu přibírá více a více prvků z nářečí hanáckého, směrem k Valašskému Meziříčí splývá s nářečím valašským. Severní část okresu — Spálovsko — jeví opět různořečí, přichýlené k nářečí slezskému, v jižní části, na Záhoří, odlišuje se opět značně mluva lidová od spisovné češtiny a nazývá se dle svého střediska Kelče různořečím kelečským. Konečně sv. částť okresu od Hustopeč počínaje kloní se k různořečí starojickému a zaujímá vesnice Vysokou a Porubu.

Vedle společných znaků jednotného nářečí každá osada má své dosti patrné zvláštnosti.

Různořečí hranické slyšeti v kraji na pravém břehu řeky Bečvy ve farních osadách Lipnické, Jezernické, Drahotušské, Hranické a Černotínské, tedy v úzkém pruhu podél toku Bečvy, kde mluví se zvláštním různořečím, jež majíc do sebe některé živly sousední hanáčtiny a valaštiny, zvláštnostmi k nedaleké laštině se nachyluje a s ní společný má přízvuk. Na levý břeh Bečvy různořečí to přesahuje toliko v dědiny Ústí a Zbrašov, poněvadž lid dvou těchto osad větší udržuje styky s Hranicemi a blízkými jim osadami, nežli se Záhořím.

V osadách od Hranic na sever vzdálených: v Olšovci, Lhotce, Střítěži, Partutovicích, Jindřichově nářečí částečně se mění, přijímajíc v sebe některé části mluvy na Novo-Jičínsku obvyklé, zvláště pak ve Spálově, kde mísí se již se živlem slezským. Změny v mluvě lidové v těchto částech okresu jsou většinou samohláskové. Ve tvarech jmenných i slovesných shoduje se různořečí toto až na malé výminky s odchylkami dialektologickými na Hranicku.

Různořečí kelečské zaujímá Kelč s okolními osadami a stýká se na jihu a západě s nářečím hanáckým, na východě stýká se s valaštinou v sousedním okresu Valašsko-Meziříčském, na severu pak s různořečím starojickým, jehož hranice postupují v Hranickém okrese od Vysoké k Hustopečím a Lešné, zabírajíc v sebe Porubu.

Různořečí hustopečské zaujímá oblast severovýchodní okresu Hranického s obcemi Hustopečemi, Vysokou a Porubou, dále

táhne se ke Starému Jičínu. Ačkoliv stopovati lze společné znaky v lidové mluvě této oblasti, přece znamenati jest také zvláštnosti lokální, které více neb méně zabíhají do různořečí oblasti sousedních, čím bližší ta která osada sousednímu různořečí jest, aneb čím větší jsou styky obyvatelstva různořečí tohoto s obyvatelstvem různořečí druhého.

O zvláštnostech gramatických těchto různořečí viz Bartošovu Dialektologii. Zde stůjtež jen některé ukázky ze skladby onoho nářečí, kterým se mluví v kraji východním našeho okresu:

Jméno podstatné mívá platnost přívlastkovou: Špata člověk, dožera člověk, ostuda chlap, zdechlina kůň a p.

Jména přídavná bývají významu mnohem širšího nežli v jazyce spisovném, vyjadřujíce stručně, což by se rozmanitým způsobem opisovalo: chudobné vysvědčení (vysvědčení chudoby, nemajetnosti), umřel hladnú smrťú (zemřel hlady), dočkal se starých let (vysokého stáří).

Rod podstatných jmen různí se namnoze od spisovného jazyka, tak na př. rodu mužského jsou: kancelář, zerz, (rez), Pešt (Peštu), Parýz (Parýza), Víděň (Vidňa), Holomúc (Holomúca) a p.

Podstatná jména významu hromadného mívají číslo množné, zvláště druhy obilní: sena, otavy, ržа, žita, ječmeně, obila, prosa, zela.

Častěji užívá se t. zv. množ. čísla intensivního: umřeł hlady (m. hladem), popukał bych sa smíchy (smíchem).

Dospělým osobám se vyká; určité sloveso, jakož i veškerá participia, přívlastky a přísudky adjektivné vyjadřují se množným číslem: Tatíček byli choří, na cestách se zmohli.

Náměstek ukazovacích ten, ta, to užívá se často v pohádkovém slohu . . . . a když do toho zámku přišli. Josef, ten rád do školy, ale Janek, ten radši za kravama. — Za české onen užívá se složeniny tam ten, což znamená i minulý: Tam ten rok (t. j. minulý). Sám — sama — samo má význam příd. jména plný: Pole je sám kameň: přiběhl sám smích. Jiný má tvary: iný, inši, inačí. Staročeské koliký — toliký zachovalo se doposud.

Slova: jakýsi, cosi, kterýsi mají smysl pochybnosti, nerozhodnosti, neurčitosti: Su jakýsi nemocný, Janek sa na mňa cosi pohněval, je tam kerýsi ořech.

Sloves trvacích a opětovacích řeč lidu správněji a

hojněji užívá než jazyk spisovný, jmenovitě ve větách záporných: Já vás nebudu zaháňat. Na co ste ho puščali. Budeme zabíjat.

Také sloves předponových na označenou nejjemnějších odstínů myšlenkových mnohem přesněji se užívá nežli v jazyce spisovném. Na př.: To já všecko vyzpívám. Už jsme všecku slámu vystlali, sůl vysolili, mýdło vymydlili, niti vyšili. Umarnil peníze, poznavlékala jehlice, pozobchodil pole, pozobjížďal všecky a j. v.

Aby mluvu jasně zdůraznil, užívá lid velmi hojně příslovcí, spojek, částic a mezislovcí: Nepřišel a nepřišel. Ale co by! Počkej, až co nesníme. Bai v noci sme tam byli. Sám nevěděl, kolik má peněz, co byl takový boháč (= takový byl boháč, že nevěděl). Přijdu, až enom až. Podobně užívá se: hen, henkaj, hodně (mnoho), hrubě (velmi, mnoho). Može má význam přisvědčovací (místo: ano). Pilno = honem, ráz = jednou, skoro = časně, neskoro = pozdě, ne tak = nercili, toť = tu, zde. Zatým = sotva, zavdy = často, včil, včilka, včilej, včilejší, včilky, včilek = nyní; z, ze, s = asi: Bylo tam s pět hrušek.

Ke konci podáváme krátkou pověst místním nářečím od Luboměře:

Jedenkráť byu[1]) v Luboměři jeden seduák a ten měu hrubě puaný dřevjaný muat (= humno). Teda ho jednuc rozburau a chtěu si uděuať nový. Kopau v té hlíně pod tým muatem a tu přišeu na truhuu (= truhłu) peněz. Hneď si dau uděuať ceu (cełu) novú stodou a od toho času sa mu majetek zmáhau a on se stau takovým boháčem, že už nepočítau peníze, ale jich měřiu na vrtle.

Kroj.

Hranický okres rozkládá se na pomezí tří svérázných krajů moravských: žírné Hané, hornatého Valašska a úrodného Kravařska a Lašska. A tak ani starodávný kroj v kraji tomto nebyl jednotný a typický (obr. 9. a 10.), nýbrž smíšeninou prvků tu hanáckých, čím blíže ke hranicím rovinaté Hané, tu zase valašských na pomezí Valašska (v Hustopečích, Miloticích), na Vysoké a v Porubě spatřiti bylo

---

[1]) Poznámka: eu, iu, yu, au ua vyslovují se spojeně a krátce. Totéž nářečí je ve Spálově. Čtenář pozoruje, že se vyslovuje zde tvrdé ł hluboce jako v okolí Uh. Hradiště.

lze typy z Kravařska. Ani Záhoří nemělo svého rázovitého kroje, podobně i Hory.

V Hranicích ode dávna se odívali v úbor městský, který

Obr. 9. Střítežská děvčata v národním kroji.

podroben byl panující modě, která je velmi měnivá. Zámožní soukenníci nosili dlouhé a široké kabáty tmavomodré, ve svátky nosili na hlavách cylindry.

* * *

Stejným způsobem zanikl skoro úplně původní kroj německých osadníků v Podštátě a v okolí a vůbec v Oderském pohoří. Jen někteří staří lidé něco podrželi: ve vsích Lindavě a Kylířově zachoval se u žen svérázný úbor na hlavě, totiž šátek vázaný („Knepptüchla“ neb „Ledertüchla“ zvaný). Na hladce

Obr. 10. Střítežská děvčata s dary pro koutnici.

učesané hlavě nosily velký pestrý šátek, jehož 2 dlouhé cípy visely od uší dolů; vázání tohoto šátku vyžadovalo hodnou chvíli. Mužští nosili černé koženky „Schwarzláderne“, v zimě krátký kožich „Laderpelz“ a beranici, v letě krátký kabátec „Janker“ a vestu až po krk zapnutou „Knöpfelweste“.

Uspořádání statku a život v něm.

Selský statek na Záhoří (starostavby) sestává z jizby (2), komory, nadkomoří, podkroví, hůry, konírny, chléva, kůlny (kolně), krmníků pro drobný dobytek, kurníků a stodoly. Stavěl se ze dřeva a na jívové klínky přidělána malta, nebo byly stěny z vepřáků, t. j. zformované hlíny na způsob cihel, smíšené s plevami, řezankou (sečkou) nebo pazdeřím a na výsluní vysušené. Při vchodu do síně býval žundr. Pod ním čeleď za teplých dnů jídala. Střechy bývaly slaměné, buď hladké z došků dlouhých s klasím dolů visícím, nebo schodkové, t. zv. zástřešky.

Stodoly dělávali ze srubů jedlových, lipových, většinou z měkkého dřeva; jen podešva, t. j. spodek byl z dubových klád.

Mlat byl z upěchované hlíny, po stranách byly oploty, pak přístodolky na obilí, nad mlatem (mlatevní) je patro. Mlátilo se cepem. Obilí se z posádu cídilo (códilo) řičicí, přehazovalo dřevěnou vějačkou a smětalo smrděnkou ze sítí.

Uprostřed dvora bylo hnojiště před chlévy; náspy byly podle zdi obytných stavení vyvýšené a prodlouženým přístřešim chráněné proti dešti. Podkolní nazývá se část kůlny anebo přístavek kůlny s hospodářským nářadím. Humno nazýváno místo mezi stavením a stodolou, kde složeno bylo palivo.

Ploty kolem zahrad bývaly z vrboví. Pruty se napletly mezi koly, čemuž se říkalo makytí, nebo byly hontěné. Naštípané dubové desky dřevěnými kolky přibily se na bidla, s obou stran plotu postaveny koly, které se křižovaly a opletly se haluzím z trní; tomu se říkalo trzub. Takovéto hontěné ploty byly velmi trvanlivé a nebylo možno dostati se přes ně. Nejčastěji se hontěnými ploty s trzubem chránily včelíny u lesa.

Jizba byla vyzdobena četnými obrázky na skle malovanými nebo barvotiskovými. Stály na lištách nad stolem v rohu jizby šikmo zavěšeny.

Ve stropě byla díra se zásuvkou — ventilace, kudy odváděl se zkažený vzduch a pára.

Kout bylo lože pro šestinedělku v rohu jizby, ověšené koutnou plachtou vyšívanou a na bidélkách.

V rohu za stolem na lavici stála tříhranná skříň vysoká, aby byla na očích před zloději. V ní měl hospodář uschovány

peníze a rodinné papíry. Měla tři přihrádky. Někde se jí říkalo také „bída“, asi proto, nebylo-li v ní peněz, byla v domě bída.

Večer svítilo se svítidly. Mladé břízky se naštípaly a usušily. Takto upravené hůlečky se rozbíraly a přikládaly na ohnisko v krbu. Také se svítilo dračkami, které se strouhaly zvláštním hoblíkem z bukových desek čerstvých, pak se sušily a zastrčily do železného stojánku. Pod hořící dračkou byla v nádobě voda na jiskry a uhel.

Kuchyně upravena v síni, oddělena zdí, na níž spočíval komín. V kuchyni stály police na hrnce a kuchyňské náčiní.

Kromě schodů do sklepa byla u spodu čelní stěny domu díra zvaná rampouch, kterou se sypaly zemáky do sklepa na podzim. Také bývala v síni.

Čeleď se smluvila do služby na podzim, na utvrzení ujednání dal se jí „závdavek“.

Na sv. Jana jela chasa do města, tam se občerstvila, říkajíc: „Na Jana každý sobě za pána“.

Seno se sušilo po sv. Janu Křtiteli a říkalo se: „Po sv. Janu Křtiteli je každá travina posvěcená“.

Poddanské poměry.

Úplným zrušením roboty v r. 1848 nastaly ve vlasti naší zcela jiné útvary politické.

Až do zrušení roboty náležely obce okresu Hranického k následujícím panstvím:

1. K alodnímu (tehdy svěřenskému) panství Hranickému: města Hranice a Drahotuše, osady: Ústí, Partutovice, (Blahutovice),[1]) Bělotín, Černotín, Dub, (Hrabětice), (Polouvsí), Jindřichov, Heřmanice, Hluzov, Hrabůvka, (Jezernice), Klokočí, Lhotka, Kozí Loučky, Lučice, Milenov, Středolesí, Nýdek, Novosady (spojeno s Ústím), Střítež, Olšovec, Opatovice, (Podhoří), Polom, Radíkov, Rybáře (spojeno s Drahotušemi), Slavíč, Uhřinov, Velká, Zbrašov.

2. K alodnímu panství Starojickému: Poruba a Dub.

3. Ke svěřenskému panství Podštátskému: město Podštát a osady: Padesátlánů, Kylířov, Heřmánky, Lindava, Božkov, Boňkov, Kovářov.

---

[1]) Osady v závorkách náležejí nyní k soudním okresům okolním.

4. K alodnímu panství Hustopečskému: městečko Hustopeče, osady: Milotice, Vysoká.

5. Ke knížecímu arcibiskupskému panství Kelečskému: město Kelč, osady: Babice, Malá Lhota, Kunčice, Rousko, Špičky, Horní a Dolní Těšice, Zámrsky.

6. K olomuckému knížecímu arcibiskupskému lennímu statku v Malhoticích: osada Malhotice.

7. K olomuckému knížecímu arcibiskupskému lennímu statku Skaličskému: osada Skalička.

8. K alodnímu statku Spálovskému: městečko Spálov, osady: Luboměř, Heltínov.

9. Ku svěřenskému panství Lipnickému: osady Paršovice, Rakov, Valšovice.

Dávky a roboty uvedeny u jednotlivých obcí některých.

Obrázky z lidového života.

(Zvyky, obyčeje a mravy lidové.)

V okrese našem, zejména v části Záhorské, dosud se zachovaly některé staré obyčeje a zvyky o svatbě, při porodu dítěte, při úvodě, o jednotlivých svátcích, ale současně s národním krojem mizí: buď se zapomínají, neb zvrhují.

Poněkud různé zvyky svatební má lid v Pobečví a na Záhoří.

* * *

V Pobečví děje se svatba takto:

V neděli dožádaný starší družba vstoupí do příbytku pozvaných a říká ve verších: „Páni vzácní, ušlechtili, přátelé nám tuze milí; laskavě nás vítejte a nám za zlé nemějte, že jsme z nenadání a to bez pozvání do vašeho přišli domu, jako řada silných stromů.

Vysláni jsme na zvěsty od nevěsty; s ní pak ženich, jenž tam stojí, vypravuje úctu svoji. A já vroucnou prosbu skládám, s nížto všechny v domě žádám, abyste se za ně nestyděli a co vzácní hosti s velkou upřímností jejich svatbu oslaviti chtěli. V outerý už od úsvitu budou čekat ve svém bytu, abyste je k sňatku vyprovodili a tam za ně nábožně se pomodlili a pak

abyste seděli při svatebním veselí; to si budou za česť pokládat velikou. Kdybyste syna ženit měli, nebo dcerušku vyvdávat chtěli, oni tutéž službu prokáží vám zase.

Nebudou-li ale moci, chtějí se modlit k Bohu Otci, aby vám ráčil život prodloužit. Znám já lásku toho domu, protož pevně věřím tomu, že tu prosbu vyplníte a se jistě dostavíte. Pochválen buď Pán Ježíš!"

Pak se družba s průvodem nebo sám odebéře do jiného příbytku pozvaných a tam se totéž opakuje.

Po zdavkách v úterý zasednou družičky s nevěstou a hosté pozvaní za stoly. Starší družba vkročí pak do jizby, nesa koláč na talíři a v něm zabodnutý stromeček rozmarýnový. Dokola koláče jsou nakladeny stříbrné peníze, obyčejně zlatníky, a to v počtu pozvaných mládenců, a pak říká: „Hej, Vy páni hosti vzácni a vy mládencové nebojácni, velectěné svatičky a Vy panny družičky! Nový důkaz dávám vám, jakou starost o vás mám. Nyní v této tuhé zimě, kde již každé vzrůstlé símě tvrdý spánek na se vzalo, stromů listí opadalo, k svatebnímu tomu plesu zelený vám stromek nesu. Ten je v zimě, jako v létě dycky v ustavičném, krásném květě. Vy se ovšem netážete, též jistě vědět chcete, z kterého on pochází háje: tuším z Adamova ráje, divnou moc v sobě tají. Stařec-li se nakloní a ten stromek ovoní, na tvářích má růměnec, jako hezký mládenec. Přivoní-li stařenka, ještě více mladá panenka, nejen hned pozdraví se, ale za hodného muže vdá se. Naopak zas mládencovi o nevěstě hodné poví. Škoda při tom věci —, od bolesti tvář mi bledne —, strašlivá když nehoda pamět moji probodá. Písmo to mi vítr vzal, právě an jsem k vám se bral. Kdo z Vás teď se uzvolí, hledat písmo v okolí? Kdo ho šťastně vyslídí, velmoci se dopídí. Tak já stromek, nevěstinko, pod moc Vaši dám! Vy jste slavně dokázala, že jste vzácných skvostů dbalá. Jak svůj čistý věneček hajte i ten stromeček!"

Položí stromeček před nevěstu a pod něj kladou nyní družičky každá svému mládenci po zlatce. Mládenci pak si zlatky berou z ruky první družičky. Která by tam ničeho nepoložila, její družba ničeho nedostane.

První družba pak s pomocníky nesou polévku a maso na stoly a u dveří se ozve: „Různo, chaso, rozstupte se, družba

maso na stůl nese, lávky pěkně ke stěnám, muži ke svým ženám, nádvorníci k stodolám, nerád jedno dvakrát volám! Malé dítky nechať stanou potichučku hezky stranou, abych nespad na cestě k roztomilé nevěstě. Ona mě něco poví, v čem ju srdce bolí!"

Všichni tleskají rukama a volají: „Na zdar!" Pak je hostina a po ní nosí družba mísu vody hostům, aby si umyli ruce; ti pak mládencům dávají do vody peníze. Ženy-pomahačky při vaření zaměstnané též vypraví jednu ze svého středu s vařechou a obvázanou rukou, která prosí: „Prosím, páni hosti, jdu na opáleninu, aby se mně to hojilo a mohla se vyléčit!"

Z dárků pak budoucí neděli připraví si u mladé ženy svačinu.

Na Záhoří bývá hlavní slavnost svatební v úterý. Ráno upravili si všichni mládenci koně, opentlili a spletli jim hřívy i ocasy; do svatebního vozu zapřáhli 4, mnohdy i 6 koňů. Družice všechny posedaly do fasuňku, mládenci jeli na koních. Družba s opentlenou holí chodil po dědině a zval ke snídani svatební hosty. Hudba hrála u ženicha časně z rána. Potom se odebrali ženich s hostmi k nevěstě. Ženich měl připravené na dvoře čtyřspřeží. Vyšvihl se na podsedního koně, družičky posedaly na vůz a jelo se pro nevěstu. Nevěsta vyšla, podala ruku a přivítala nejprve mládence, pak družičky a ostatní hosty.

Potom děkovala rodičům za lásku a vychování. Následoval pak odpros.

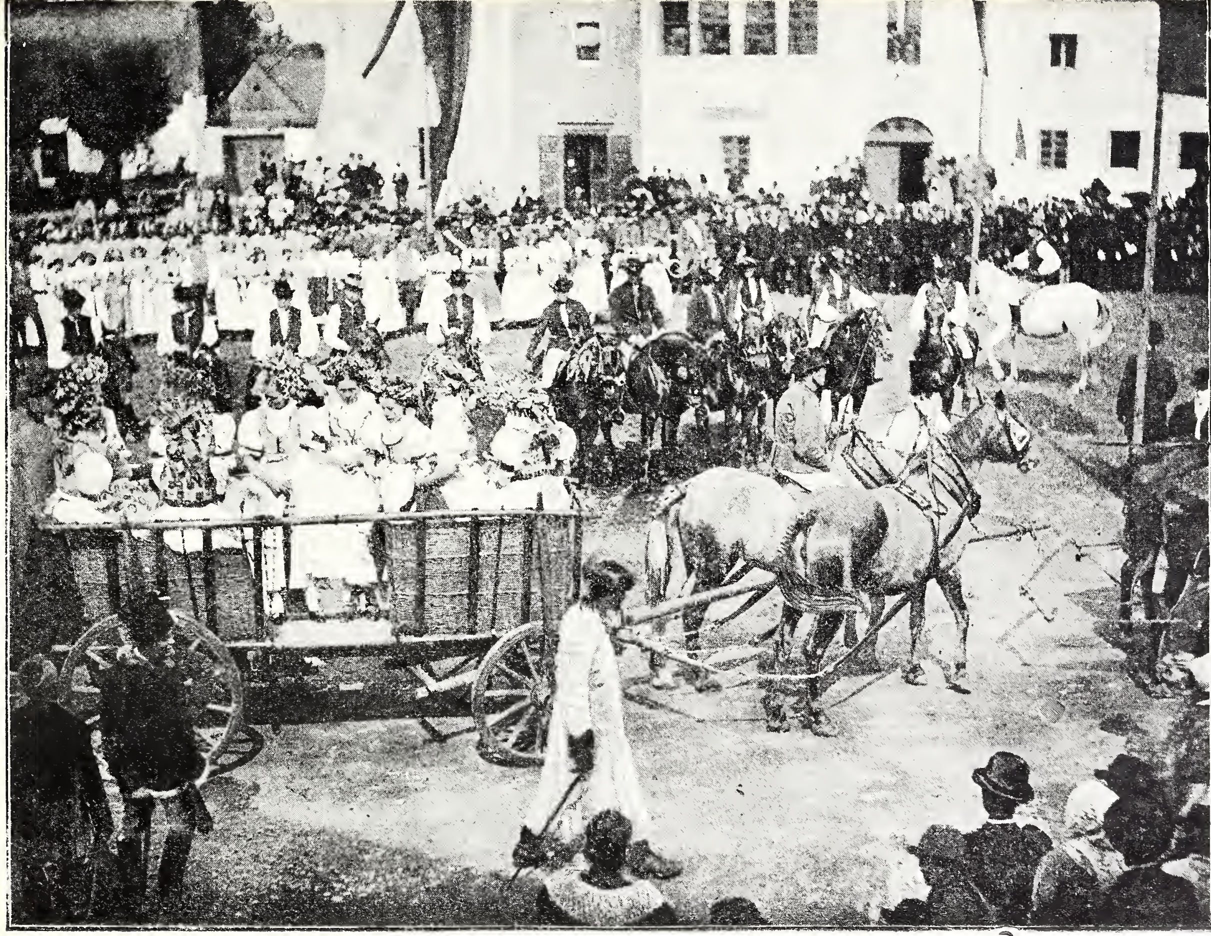
Starosvat (svědek, obyčejně se strany nevěstiny) měl hlavní slovo při odprosu. Po skončení zahrála hudba.

Po snídani jelo se do kostela na oddavky (ke zdavce). (Obr. 11.)

Cestou do kostela zatáhli mládenci ve vesnici na cestě ženicha opentleným provazem a musel se vyplatiti. Totéž učinili ve vsi, odkud pocházela nevěsta. Na cestě z kostela, když se šlo do domu nevěstina, byl zatahován ženich starými ženami; vyplatil se zpropitným a byl počastován kořalkou.

Pak se šlo s hudbou do hospody a kuchařky chystaly zatím stoly.

Po 2—3hodinném veselí v hostinci navrátil se celý průvod svatební do domu nevěstina a zasedlo se ke stolům. Před jídlem předcházely různé proslovy.

Obr. 11. Svatební vůz s družičkami.

Napřed družba přinesl na talíři žito, se kterým obcházel, říkaje proslov o hořčičném semeni, hosty a konečně jej postavil před nevěstu, čemu se říkalo „mastit kašu“. Pak se donášela na stůl různá jídla: polévka, maso, omáčka, krupice, koláče a j., každé s případným proslovem.

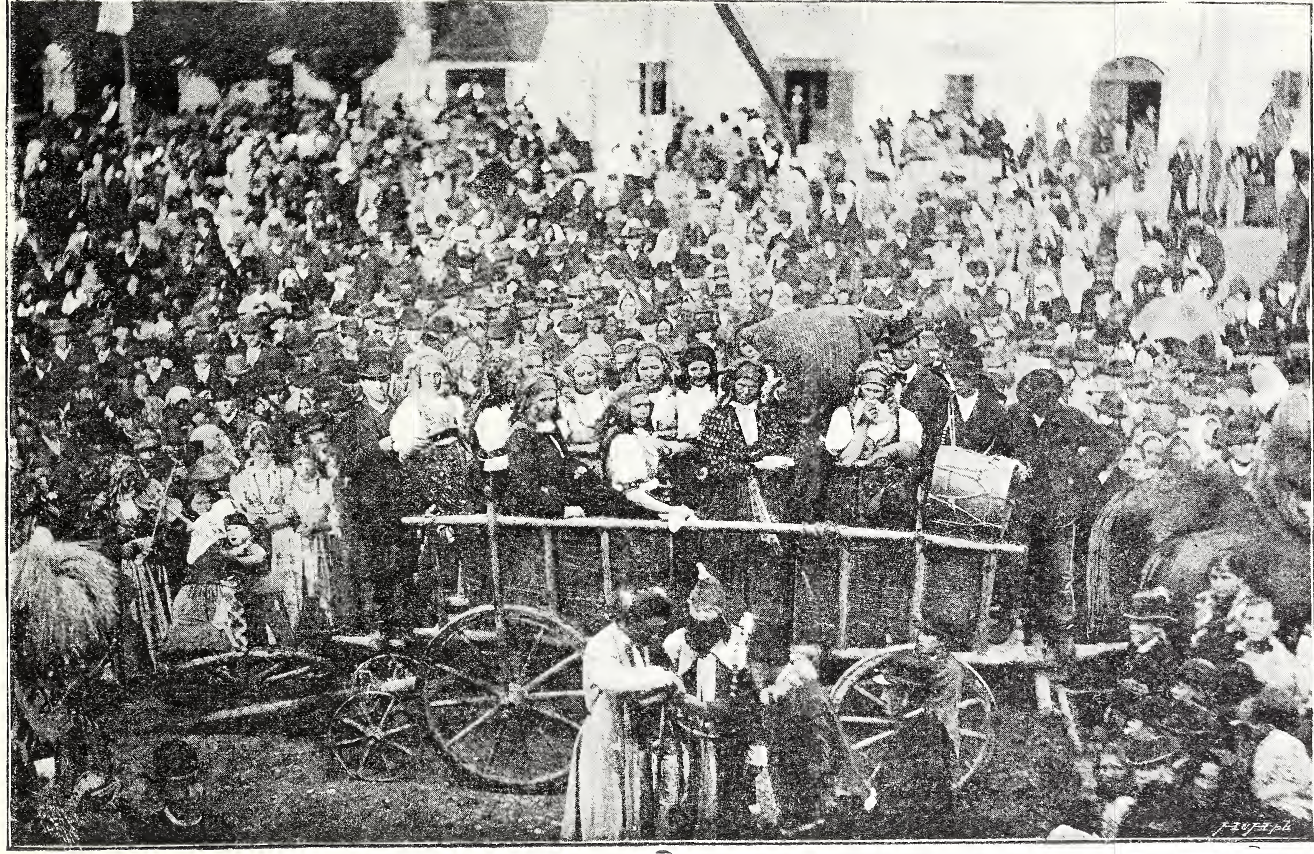
Ke konci hostiny, než se chasa dává do tance, přináší družba vodu na mytí rukou a říká:

„Umléte sobě ručičky, aby vám jich neohryzaly myšičky; neb to je voděnka svěcená z devíti studánek nešená. Kdo se tou voděnkou umyje, jakou chce barvu nabude. Vesele, muziko, vesele!“

Pak se tančilo a staří se jinak bavili.

Svatební veselí trvalo do třetího dne. Odpoledne naložily ženy nevěstinu výbavu na vůz, na vrch peřiny a dovezly do domu ženichova, tam se za žertu vydražila a ženich konečně vše skoupil a za utržené peníze si ženy budoucí neděli vystrojily u mladé ženy svačinu, aby ji těšily a poučily o budoucích slastech a strastech jako matky, ženy a hospodyně. Za vozem, na němž peřiny dovezly, je, jak obrázek ukazuje, připnuté páté kolo u vozu a na něm upevněny jsou figurky: muž a žena, kteří se s kolem točí jako v tanci. Před vozem viděti tři zakuklené muže, provádějící různé žerty. Ženy na voze právě vydražují peřinu nevěstinu. (Obr. 12.)

Křtiny, úvod, pohřeb. Novorozeně vložilo se za dřevních dob do pestrobarevné peřinky, hlavinku pokryli lipskou čepičkou hojně opentlenou, na prsou mělo ovinuto čistou plenu a obtočeno pestrobarevně vyšívaným povijákem. Po narození dítěte šel otec pobidnout (pozvat) kmotry. Kmotra v určený den ráno vzala upravené dítě a s kmotrem a otcem šli do kostela ke křtu. Po křtu chodili přespolní „děťátku umývat nohy“, t. j. do hospody se posilnit. Na to šli domů. Pak kmotři vložili do peřinky obrázek patrona křtěncova a „vázané“ v penězích. Nyní nastal úkol kmotřin. Odevzdavši dítě šestinedělce na lože za koutnou plachtou, chystala jídlo pro maličké i šestinedělku, která musela tiše ležeti a jen mřížkou v koutnici pletenou po jizbě pohlížela. Kmotřička se pak starala o šestinedělku i dítě a posílala jí do „kóta“ po služebné, aneb sama donášela, nejvíce lukšovou polévku a slepičí maso. Též otec

Obr. 12. Svatební vůz s peřinami.

novorozeněte dostal podíl. Přicházely přítelkyně a příbuzné šestinedělky a donášely do kóta na posilněnou.

Za čtrnáct dnů šla matka s dítětem na úvod ve všední den a doprovázely ji všecky sousedky, které ji navštívily a podarovaly. Pozvání k tomu úkonu roznášela babka ústně. Za to dostala u kmotřičky a jiných „živnosti". Po kostele byla u matky snídaně.

V sobotu na to chystalo se k „radostníku" na neděli; pekly se velké a malé koláče a babka roznášela pozvaným s lahví sladké v kótným koši; nejvíce byla podělena kmotra.

V neděli po požehnání sešli se kmotři a sousedé se ženami svými a slavili hostinu na počest novorozeněte zvanou „radostník". Večer ženy ještě zůstaly při šestinedělce a byly od ní pohostěny.

Po úvodě stala se šestinedělka zase volnou. Před tím nesměla se od dítěte ani pohnout, zvláště ne v poledne a večer, aby ho „věšťka" neukradla. Nyní směla zase do chrámu vcházeti, na besedu choditi a přes pole návštěvy konati, což jí bylo před úvodem zakázáno.

Stalo-li se, že dítě zemřelo, ihned se čistě umylo, do bílých šatečků odělo a do dvou let starému dal se na hlavičku čepeček. Děvče přes dvě léta dostalo na hlavu věneček, ruce ovinuty růžencem a vložena mu do ručiček kytička čerstvých květin. Chlapeček dostal do ručiček jen kytičku květin. Na pohřeb zvaly se družičky. Truhlička bývala černá, ověnčená pletencem zelených listů svěžích, který družičky upletly večer před pohřbem z krušpánku a jiných rostlin.

Přicházeli přátelé a známí i družičky pozvané a kladli na tělíčko v rakvičce po obrázku. Zvonilo se třikrát: když umřelo, když ho kladli do rakvičky a když s ním šli do kostela. K pohřbu pozváni všichni přátelé. Po pohřbu se vyčastují všichni účastníci.

Panny a mládenci zemřelí mívali též rakve černě natřené, jen věnci ze svěžích květin a rozmarýnou ověnčené.

Zemřela-li vdaná žena, oblékli ji do svatebních šatů a zavinuli do bílého ubrusu. Ženatí a vdané měli rakve bílé, nenatřené.

Dožatá. Bylo to shonu a spěchu u ženců a žneček při shrabování posledních pokládek. Kde kdo pospíchal, aby předběhl své soudruhy, aby zbytek posekaného obilí nedonesl poslední do snopu. Všichni se mu srdečně vysmáli, přezdívajíce mu „žebráků".

Následující neděli slavila se dožatá. (Obr. 13.)

Ženci, vracejíce se s pole, nesli za zpěvu písní, jásotu a výskání veliký věnec, uvitý ze všech druhů obilí a bohatého kvítí. Jedna z děvčat předstoupila před hospodáře a následujícím proslovem k němu promluvila jménem ženců:

„Hospodáři!

My neseme Vám dar, který Bůh všemohoucí dal z úrody zemské, z rosy nebeské, z tichého deštíčka, z teplého větříčka, aby Vám Bůh všemohoucí v tento rok požehnal.

Když jsem ten věneček chtěla mít, musela jsem do města Krakova jít; v městě Krakově jsou růže takové: modré, bílé a červené. Když jsem se s tímto věnečkem vypravovala, matinka mi přísně přikazovala, abych ten věneček žádnému nedala, dokud nebudu mít několik stříbrných zlatých.

Panímámo zlatá, otvírejte vrata, neseme Vám věnec ze samého zlata. Dobrý večer, pane hospodáři, přejeme Vám, tento zelený věneček přinášíme Vám! Vy ho od nás přijměte a za nás se nestyďte, dá Vám Pán Bůh požehnání na každém místě.

Nejvřelejší přání přinášíme, dělníci nadělaní, bychom Vás tím potěšili, byste hodně natržili za to krásné obilí. Pracovali jsme vždy pilně, proto laskavě prosíme, by nás něčím obdařili, na čaj, kávu, neskrblili; ať plesá naše srdéčko a proto volám, ať žije náš pán!

Když jsem s věnečkem k Vám šla, potkali mne dva mládenci, oni ten věneček po mně žádali a já jsem jim říkala, že ten věneček žádnému nedám, ani neprodám, že jej pro mnohem vzácnější pány mám.“

Také tento proslov býval ve zvyku:

„Hejsa, chaso Havránku, odejděte na stránku, níže a výše, abych se mohla dostat s tím věnečkem k hospodáři blíže. Ach, co jsem se smutná nachodila, než jsem ten věneček uvila. Přišla jsem na tři křížové cesty, tam tři mládenci svačili. Já jsem jim pravila: „Rač Pán Bůh žehnati“, — oni se počali na mě hněvati. Ten jeden se na mě osopil, druhý se na mě zamračil a třetí mě malou svačinou obdařil. Dal mi jednu kýtku ptačí a nožku račí. Já jsem se tolik najedla, že jsem se z toho roznemohla. Piva nechcu, ani páleného, ale něco smaženého. Kolik v tom věnečku

Obr. 13. Dožatá.

klásečků, tolik nám dejte klobásečků; kolik zrneček, tolik měřiček. Kolik měřiček, tolik slepiček; kolik zrneček, tolik ať máme vajíček. Podívej se, hospodáři, jak si tím věnečkem háži; podívej se, hospodáři, jak já sobě poskočím!"

Pak se chasa počastovala za zpěvu písní a žertův.

Stínání berana o hodech. Na podzim před hody zakoupila si vesnická mládež tučného berana. Čistě ho umyli a děvčata vyzdobila pentlemi i kvítím. Odpoledne v hody přivázali ho chlapci čistě odění tchořovicemi, frydkami, páchatými košilemi, žlutými nohavicemi, bílými punčochami, nohy obuté do lesklých lýtkovic na nosítka a pak nesli ho dědinou na louku. Děvčata v červených šátkách, pod krkem vyžehlený široký obojek, na rukávcích pentličky, v harasových sukních, hedvábných fěrtochách, bílých punčochách a nízkých lesklých střevíčkách. I staří se přišli podívat. Na louce se beran postavil, hudba hrála a devětkrát se zatančilo kolem nosítek. Po deváté jeden z nejstarší omladiny ostrým kosířem jednou ranou uťal beranovi hlavu. Co tu bylo smíchu, nezdařila-li se rána. Večer se beran upekl a mládež měla společnou hostinu se zábavou v hospodě. (Obr. 14.)

Starý tento zvyk z doby předkřesťanské — oběť na poděkování božstvu za úrodu a sklizeň v uplynulém létě — panoval po celém Záhoří. Nyní žije již jen ve vzpomínkách vymírajících pamětníků.

Různé obyčeje zachoval lid ještě o vánocích, zejména o Štědrém večeru, v Ostatky (právo ostatkové), na Škaredou středu, na Smrtnou neděli, na Velký pátek, na sv. Jana Křtitele, v sobotu před sv. Duchem, o Hodech a jindy.

Zvyky a nářečí Němců. Němci okolí Podštátského, kteří prý Břetislavem I. a jeho manželkou Jitkou sem od Vircburka a Svinibrodu povoláni byli, mluvili původně dialektem francským, nám málo srozumitelným. Působením školního vyučování přibližuje se v době novější nářečí jejich jazyku spisovnému.

Ze starých zvyků zachovaly se:

Chodění na přástku: v době vánoční a masopustní scházejí se děvy s přeslicemi střídavě po selských domech a bavíce se zpěvem a hovorem předou len.

Zapichování pometel ohořelých o sv. Janě do

zelnic, aby hlávky velké a tvrdé narostly a uchovány byly od krup a housenek.

Obr. 14. Stínání berana.

Zvaní na pohřeb. Stará žena klepá po vesnici holí na okna a pozývá vyjdoucího ze dveří na pohřeb. Za to bývá obdarována skrovným penízem, aneb krajícem chleba, neb buchtou.

Do domu zvoucí osoba vkročiti nesmí, aby tam nezavlekla smrt. (Zvyk ten v Kylířově zachovává se do dneška).

Chodění po 3 králích podobá se zvyku našemu.

Podáváme zde tříkrálové říkání v nářečí Podštátském jakožto ukázku dialektickou toho kraje.

Zpěv tříkrálový.

Všichni: Wir traten douhar wohl ohne Spout,
An „schen guden Morgen" ga Euch Gout!
Bir sein schon gezogen vor Herodes sein Haus,
wie'r grod sieht zum Fenster heraus.
Herodes spricht met folschem Senn:
„Ihr heiligen drei Weisen, wo reist ihr denn hen? —
„Noch Bethlehem, ei die Davidsstadt,
wo Maria Jesum geboren hät."

I. král: „Ich bin der Kenig aus'm Mohrenland.
Dos Zepter troa ich ei der rechten Hand.
Kohlschworz bin ich, doch schuld ich's nie.
Scheldich is of dos Robenvieh,
die Schmieds Karlin, die Kendermoad,
die mich ne ran gewosch'n hôt". —

II. král: „Ich bin dr Kenig aus'm Jodenland,
Kenig Herodes war ich immer genannt.
Gott's Fliegen, Gott's Flaggen, Gott's Fledermaus.
Glei zieh' ich meinen Sabel raus,
und dreh' mich amol um und um
und schlog die Kender klan und krumm!" —

III. král: „Ich bin der Kenig aus'm Engelland.
Ne Taller trä ich ei meinr rechten Hand.
Ich stell ne Taller of ne Tisch.
Dref gehört sich a gebrot'nr Fisch,
a Steckla Kuchen, a Glasla Wein,
doß die drei Kenichen kinna lostig sein!" —

Všichni: „Schen Dank! Schen Dank! ihr Leitlen mein,
weil ihr uns hot gelass'n 'rein.
Und hon mr's a nie racht gemocht,
so winsch'n br Euch: A gude Nocht!
A gude Nocht, a süße Ruh
und a an schenen Tram dazu." —

4. Hospodářské poměry.

Povaha, složení a útvar půdy, jakož i rozdílné klimatologické poměry způsobují značnou rozmanitost v polním hospodářství a příbuzných odvětvích zemědělských okresů.

Vzhledem k velice nestejnému povrchu půdy lze rozděliti českou část soudního okresu Hranického ve čtyři oddíly.

První oddíl, protínající mírným obloukem střed okresu od východu k západu, tvoří planinu podél Bečvy v nadmořské výšce 238—300 m. Na planině této, v pahorky vybíhající, rozloženy jsou následující obce: Poruba, Hustopeče, Milotice, Skalička, Ústí, Černotín, Hranice, Velká, Olšovec, Lhotka, Hrabůvka, Drahotuše, Klokočí, Milenov a Slavíč. Půdy jmenovaných obcí jsou naplaveniny starší i mladší, částečně lehké, částečně i různě jílovité a při tom mokré, což u různých obcí se střídá.

Druhý oddíl jižně od tohoto pruhu tvoří Záhoří, které v našem okrese rozkládá se na pahorkatině v nadmořské výšce 300—400 m s povrchem nerovným a celkovým sklonem k severu. Půdy povstaly zvětráním eocénu, a to nejvíce břidlic (černé, těžké a mokré jíly), jen malá část z pískovců útvaru kamenouhelného (lehčí písčité půdy). Území toto tvoří obce: Opatovice, Valšovice, Rakov, Malhotice, Rousko, Horní a Dolní Těšice, Zámrsky, Kelč, Babice a Lhota. Konečně stejné poměry má i obec Zbrašov, jejíž většina pozemků rozprostírá se na vysokém ostrůvku vápence devonského u Hranic.

Třetí malá skupina rozložena je ve východní části okresu severně od osad Černotína, Milotic a Hustopeč, činíc zde zároveň jazykové rozhraní. Jest to pahorkatina 300—370 m vysoká, s povrchem velice nerovným a četnými stráněmi, půdami většinou těžkými a mokrými. Na území tomto jsou české obce: Hluzov, Špičky, Vysoká a smíšené s převahou německou: Heřmanice, Kozí Loučky a Kunčice.

Čtvrtou skupinu tvoří konečně obce, ležící na útvaru kamenouhelném severně a severozápadně od města Hranic, obecně zvanou Hory. Jsou to poslední výběžky vysočiny Oderské a výška jejich kolísá od 360 až 600 m: rozdíl jejich výšky 200 m v pozemcích

u jedné obce nejsou vzácností. Krajina tato vyniká bohatstvím lesů s podnebím celkem drsným, ač některé osady, v údolích rozložené, chráněny jsou proti severu a vynikají dosti značnou úrodností. Nejsevernější část tvoří planinu přes 500 m vysokou s podnebím velice drsným. Půda v této části jest většinou mělká a snadno vysychavá, jen menší část jest povahy těžší a mokrá jako u Partutovic, Luboměře a Spálova. Tuto část zabírají české osady: Podhoří (jen s částí katastru), Uhřinov, Radíkov, Partutovice, Střítež, Jindřichov, Luboměř a Spálov: německé: Podštát, Padesátlánů, Kovářov, Lindava, Heřmánky, Božkov, Boňkov a Kylířov.

Dle jakosti rozděleny jsou pole na 8, louky a lesy na 7, zahrady na 6, pastviny na 5 tříd bonitních.

Počet parcel jest 77.505; počet pozemkových archů 8107; zdaněná plocha 36.413 ha 36 a; nezdaněná 1303 ha 39 a, tedy veškerá plocha 37.716 ha 75 a, a její čistý výnos katastrální 350.213·19 K. Největší předepsanou daň katastrální mají obce: Hranice, Bělotín, Drahotuše a Hustopeče.

Velkostatky v soud. okrese Hranickém jsou:

1. Alodní panství Hranice s Drahotušemi spojené s Lipníkem.
2. Arcibiskupské (korunní-lenní) panství Kelč se Všechovicemi, Provodovicemi, Rouskem a Skaličkou.
3. Alodní statek Hustopeče.
4. Alodní statek Malhotice.
5. Alodní statek Spálov.
6. Svěřenský statek Podštát s Liptáněm.

Osada Dub patří k alodnímu panství Starojickému.

Hospodářskému rozvoji okresu překážejí hlavně následující nepříznivé poměry:

1. Časté záplavy rozvodněné Bečvy, čímž trpí hlavně obce ležící na blízku jejího toku. Bohužel regulace Bečvy, ač vyžaduje velikého nákladu, téměř úplně vyvážena je přílišným kácením lesů v povodí Rožnovské Bečvy. Regulace chrání totiž jen před povodněmi středními, po vykácení lesů téměř každoročně přicházejí povodně velké, které pozemky i u regulované části Bečvy zaplavují.

2. Přílišná vlhkost některých půd, čemuž lze odpomoci řádným odvodněním. Nutného odvodňování jest třeba u vět-

šiny obcí. Dosud odvodněny byly nejmokřejší pozemky (někde však všechny mokré pozemky) v obcích: Kelči, Drahotuších, Rakově, Černotíně, Hrabůvce a Zbrašově poskytnutím subvencí. V obci Hranicích, Paršovicích, Opatovicích, Velké, Miloticích a Hustopečích jsou pozemky pro odvodňování vyměřeny a v posledních třech dokonce plány a rozpočty před několika lety vypracovány, provedení však neuvědomělostí velké části zúčastněných rolníků bylo překaženo. V Miloticích odvodňují nekteří hospodáři sami bez družstva a bez subvencí.

3. Severní část okresu ztěžují studené severní větry, jimž krajina ta je vystavena.

4. Ve vyšších polohách trpívá úroda častým suchem.

Z plodin pěstovaných

nejrozšířenější jsou oves a žito. Ječmene pěstuje se méně, protože jakost jeho nebývá valná, pšenice jen v polohách chráněných a pak na Záhoří, ač často trpí rzí a dává výnosy skrovnější než žito.

Z okopanin sázejí se nejvíce zemáky, řepa krmná a tuřín. Cukrovku pěstují jen některé velkostatky. Rolnictvo, až na skrovné výminky, od pěstování řepy upustilo pro její nízkou cenu.

Celkem se okopanin pěstuje málo, neboť scházelo až dosud odbytu za přiměřené ceny a omezilo se proto pěstování jen pro spotřebu domácí.

Z rostlin pícních seje se skoro výhradně jetel červený; v horských obcích seje se len, jehož pěstování však za posledních let značně se omezilo.

Vzdělávání půdy jest dosud až na malé výminky v plénkách, postup rostlin nepřiměřený (na pohnojeném pozemku pěstují se obiliny 3—4 léta za sebou), strojů se doposud užívá málo. Strojená hnojiva rozšiřují se jen pomalu, v posledních 10 letech rozšířilo se v horské části používání Thomasovy strusky. Celkem lze v českých obcích počítati spotřebu 20 vagonů Thomasovy strusky a 6—7 vagonů superfosfátu. Značnou část hnojiv odebírá rolnictvo prostřednictvím obchodníků a místních agentův, nelze tedy přesně stanoviti spotřebu. Ledku se používá teprve v posledních dobách. Louky většinou, až na skrovné výminky, jsou neupraveny a mokré.

Zahrady okresu byly dříve velmi rozsáhlé a zmizelo jich v uplynulých letech mnoho. Příčinou toho byl nedostatek dobrých ovocných stromků; r. 1903 založena v Hranicích krajská ovocná školka, která počínaje r. 1908 poskytovati může ročně 1000—3000 stromků. R. 1906 ustanoven byl při hospodářské škole okresní zahradník, jenž pořádá na okresu ovocnářské kursy a přednášky o pěstování ovocného stromoví a tak lze doufati, že pěstování ovocného stromoví opět se rozšíří. Malé školky ovocné jsou u některých škol obecných, jako v Ústí, Skaličce, Miloticích a Hustopečích.

Nejvíce pěstuje se ovoce u Hranic a Kelče.

Z odrud nejrozšířenější jsou: jadernice, kardinál žíhaný (funtové, štrudlové), gravenštýnské (rybízové), kopecké (místní odrůda), pruháč (gdáňský hranáč, vinar [vejlímek] a j.), panenské, červené tvrdé (růžencové) a j. Z hrušek nejrozšířenější je pchavka (místní odrůda), solnohradka, štutgartská, kozačka. Z třešní pěstují se některé pěkné místní odrůdy kolem Kelče; u Spálova pozdní třešně dozrávají pozdě na podzim.

Ovoce spotřebuje rolnictvo z velké části doma, část výhodně se prodá v Hranicích. Zelinářství je nepatrné; dováží se zelenina většinou z Hané.

Hub jedlých, jahod a malin roste v lesích hojnost.

Dobytkářství.

Chov koní nejvíce rozšířen je na Záhoří, u větších rolníků často i na úkor výnosnosti statku. Většinou chová se zde ráz těžší, počet koní r. 1907 byl 3039 kusů.

Chov hovězího dobytka má pro zdejší krajinu značný význam a jest nejlepší ve střední části okresu a v některých osadách horských, na př. v Jindřichově.

Mnoho dobytka prodává se na Kravařsko, odkudž vyváží se pode jménem „Kravařský“. Většinou převládá ráz kravařsko-bernský, u chalupníků a v osadách méně pokročilých dobytek polský.

Mlékařství v okresu učinilo značný pokrok. V posledních 10 letech založeny družstevní mlékárny: v Podštátě (německá), v H. Něčicích (okres Lipnický, kam dodává mléko Rakov) a

r. 1904 mlékárna v Hranicích. Mlékárna v Hranicích má pohyb parní a ruční, ostatní dvě mají odstředivky paroturbínové, ostatní pohyb jen ruční. Zpracovalo se r. 1907 v Podštátě 500.000 l, v Hranicích 600.000 l mléka. Kromě toho zřízeno bylo v okresu mnoho soukromých menších mlékáren, které však celkem jsou nedokonale zařízeny a mají málo mléka.

Ku zvelebení chovu dobytka založeno v Hranicích okresní družstvo pro chov dobytka a 4 místní družstva. Nejčinnější z nich je družstvo pro chov hovězího a vepřového dobytka v Miloticích. Hovězího dobytka bylo v okrese 17.139 kusů.

Chov vepřového dobytka v posledních letech značně se rozšířil a nabývá čím dále, tím většího porozumění i v obcích, kde se dříve nevěnovalo tomuto odvětví péče. Nejvíce vepřového dobytka chová se v Opatovicích, Paršovicích a Rakově — dále v Drahotuších, Olšovci, Velké, Černotíně a Miloticích; vepřů chovalo se 9161 kusů.

Chov koz je nepatrný a děje se toliko u méně zámožných dělníků a domkařů, kteří drželi 1112 koz.

Chov ovcí zanikl, až na jeden velkostatek, který jich chová přes 400.

Drůbežnictví bylo dosud na nízkém stupni, v posledních letech za podpory českého odboru Zemědělské rady zřízeno na okrese asi 30 stanic vlašek koroptvích a jedna stanice husí emdenských, i zdá se, že hlavně chov kur tímto opatřením, ve kterém se bude pokračovati, se zvelebí. Chovalo se celkem 50.741 kur, 4156 hus, 408 kachen a 2606 kusů jiné drůbeže.

Zvěře jest v okresu hojnost.

Rybnikářství jest bezvýznamné.

Statistika hospodářských zvířat v Hranicích za rok 1904. V městě Hranicích chovalo se r. 1904: 422 koní, 621 hovězích kusů, 93 koz, 26 ovcí a 424 prasat; z drůbeže: 2332 kur, 137 hus, 30 kachen a 291 jiných. Včely chovaly se ve 184 úlech.

V roce 1907 vykonalo v městě Hranicích 11 řezníků 1572 porážek a poraženo: 2 buvoli, 38 volů, 381 býků, 718 krav, 253 jalovic, 1136 telat, 2418 prasat, 45 ovcí a jehňat, 33 koz a kůzlat: dohromady 5024 dobytčat.

Na 5 dobytčích trhů bylo dohnáno: 1799 kusů dorostlého dobytka, na 52 týdenních trzích prodáno bylo 20.073 selat.

Hospodářsko-průmyslové závody kromě mlékáren scházejí na Hranicku téměř úplně, což polnímu hospodářství není nikterak na prospěch. Jediný pivovar v Hustopečích zanikl, pouze v Hranicích je v bývalém panském pivovaře sladovna.

Na koleně řeky Bečvy je několik vodních mlýnů — tak v Hustopečích 2, Miloticích, Černotíně po 1. Na Bečvě v Hranicích. Podobně na potocích ve Velké a Kelči. V kraji pak shledáváme se ještě s mlýny větrnými, jichž význam ovšem není veliký.

Malostatky trpí na zdejším okresu kromě obcí horských velikou roztříštěností a nevhodným tvarem pozemků, které jsou dlouhé a úzké, pročež je rationelně vzdělávati nelze.

Pojišťování budov proti ohni jest rozšířeno na okrese u největší části rolnictva, ne tak již pojišťování zásob a proti škodám způsobeným krupobitím, podobně i pojišťování na život u rolnictva došlo nepatrného ohlasu. V některých obcích trvá místní pojišťování dobytka, jako na př. v Ústí, Miloticích, Hustopečích, Rakově, Opatovicích a Černotíně.

Velkou potíž pociťuje rolnictvo se získáním řádné čeledi a potřebných dělníků, což ostatně je na bíledni a vysvětlitelno tím, že provádí se regulace Bečvy, která spotřebuje většinu dělnictva z vůkolí.

Hospodářské spolky jsou:

Okresní hospodářský spolek v Hranicích, jenž zde vydržuje zimní hospodářskou školu, hospodářský spolek v Kelči, hospodářská besídka ve Spálově, čtenářsko-hospodářská beseda „Přemysl" v Drahotuších, hospodářsko-čtenářská beseda v Rakově.

R. 1900 založeno „Rolnické družstvo v Hranicích", které obstarávati mělo prodej hospodářských výrobků. Pro malý počet členů nevyvinulo dosud větší činnosti.

Pro dorost rolnický založena byla v Hranicích **zimní hospodářská škola,** pro kterou r. 1903 vystavěna účelná budova školní a založena krajská školka. Průměrná roční návštěva 31 žáků. Roku 1904 a 1907 pořádány byly v létě při škole hospodyňské kursy se znamenitým úspěchem.

---

5. Zaměstnání obyvatelstva.

Přihlížíme-li k zaměstnání obyvatelstva okresu Hranického, shledáváme újezd ten velkou většinou zemědělský. Největší procento obyvatelstva zabývá se polařením a s ním nerozlučně spojeným chovem dobytka. Průmyslem, obchodem a tržbou zaměstnává se poměrně málo lidí.

Není totiž průmyslových závodů v kraji, ba ani valně ne ve středisku kraje samého — městě Hranicích, ač poloha i podmínky pro novodobý rozmach průmyslový u nás jsou velmi příznivy. Ano naopak pozorovati lze, že průmysl již stávající u nás upadá. Mnohé závody i celá odvětví živnostenská vymírají. (Kdysi rozkvetlé soukennictví, závod kartonážský, keramictví, pivovarství a j.). Náš venkov v mnohých obcích se vylidňuje a v Hranicích obyvatelstva nepřibývá — snad ubývá, jak ukáže příští blízké sčítání. Úbytek lidnatosti venkova dlužno přičísti úžasnému vzrůstu lidnatosti průmyslových středisk, zejména Ostravska.

Zemědělství. Veliká většina jednotlivých hospodářství není rozsáhlá. Největší a nejvýhodněji položené lány pozemků náležejí velkostatkářům, kteří mají statky většinou pronajaty kromě lesů. Hospodáři středních statků s čeledí i členy rodiny obdělávají si pozemky sami, toliko v nejpilnější době žní najímají sobě dělníky. Vedle samostatných rolníků je mnoho domkařů, t. j. majetníků domků a nepatrné plochy půdy. Kromě skrovného hospodářství hledí si muž jiného hlavního zaměstnání; bývá na výdělku jako zedník, tesař, lamač kamene, drvoštěp, zřízenec železniční, aneb při velkostatku jako dělník a žena doma s dětmi obdělává pozemek, poklízí 1—2 krávy. Při některých velkostatcích najímají se na polní práci uherští Slováci od jara do podzimu.

Průmysl. Z nevalného průmyslu jest doposud nejvýznačnější textilní výroba. Dvě větší továrny v Hranicích: na sukna a hedvábné látky, kromě toho vyhasínající výroba suken po maloživnostnicku se udržuje doposud. V Hustopečích vyrábí a zpracuje se húně, v Podštátě továrna na hedvábné látky. Pamětihodna jest i výroba dýmek, ve kterém oboru dobrou pověst má Kelč. Průmyslové odvětví to je typické a svérázné pro Kelč tak jako výroba valašských papučí v Hustopečích.

U Božkova jsou skelné hutě.

Značné je zpracování dřeva na prkna, latě, trámy, pivovarské zátky dřevěné a p. a jeho vývoz z okolních mohutných lesů. Podobně i výroba nábytku z ohýbaného dřeva v Hranicích.

Kamenné lomy jsou dosti rozsáhlé, zejména v Hrabůvce. Výroba výborného dlažebního a štěrkovacího kamene jest značná v okolí Hranic, podobně i pálení a odbyt vápna z devonského vápence jest mohutný.

O průmyslu hospodářském nelze vůbec mluviti. Dříve bývalo v okresu několik pivovarů (v Hranicích, Drahotuších, Hustopečích, Podštátě), leč i ty zanikly. V poslední době vzniklo několik mlékáren, ač v nevelkých rozměrech.

Obchod, zejména na venkově, děje se způsobem starodávním. Za odprodané přírodniny a potraviny o týdenním trhu nakoupí se životních potřeb. Nákupní a prodejní družstva svépomocná, obilní skladiště rolnická nemohou se ujmouti; jest jim bojovati doposud namnoze s neuvědomělostí, neporozuměním a předpojatostí našeho venkova. Značný je vývoz dobytka, zejména hovězího rázu kravařského a koní.

---

6. Zdravotnictví.

Krajina okresu Hranického známa je svou zdravou polohou. Vzduch se všech stran má všude volný přístup a není znečišťován ani zhoubnými výpary močálů, ani dýmem z továren, mohutné hvozdy pak jako veliké plíce vydychují osvěžující ozon.

Venkovské obce, jichž obyvatelstvo zaměstnává se prací ve volné přírodě po valnou část roku, vykazují přirozeně také menší úmrtnost než město, jehož vzduch, ač daleko méně jiných měst průmyslových, přece jest otravován dýmem a výpary. Lze sice i četným obcím venkovským vytknouti zdravotní závady, jmenovitě plýtvání hnojůvkou, odporné hromadění mrvy chlévské před okny a dveřmi obytných stavení, leč i tomu možno odpomoci a pak přece jenom nešíří otravu vzduchu a vody v tom způsobu, jako jedovaté výpary některých továren a dolů. Mimo to i Bečva a četné potoky, které vodu odvádějí z lesnatých pramenů vůkolních a svou čistotou jsou známy, poskytují jak mládeži, tak i dospělým přístupné koupele, čímž přispívají nemalou měrou k či-

stotě těla a tím pomáhají ke zvýšení a rozmnožení zdravotních podmínek.

V Hranicích jevívá se občas hlavnička, jakož i zvýšenější úmrtnost nežli na venkově, což však je jenom zdánlivé, zejména připomeneme-li si, že na účet úmrtnosti v Hranicích valně přispívá všeobecná nemocnice, v níž hledají úlevy trpící nemocní nejen z Hranic a okolí, nýbrž celého Valašska.

Zdraví škodlivým účinkům v městě čelí obecenstvo pečlivým používáním sadů a vycházek do rozkošného okolí. Blízké lesy, které sahají téměř až do samého města, lázně Teplice, květnaté lučiny směrem ke Drahotuším podél obou břehů bečevských přispívají nemalou měrou k osvěžení a poskytují ve volných chvílích procházejícímu se obecenstvu čistý, zdravý vzduch.

Minerálních lázní, přístupných po celou dobu lázeňskou v Teplicích, používá se hojně. Kromě lázní Teplických zřízeny jsou v Hranicích 3 koupelny říční, z nichž 1 vojenská nad splavem řeky Bečvy vyhrazena je toliko vojenským ústavům, ostatních dvou používati možno obecenstvu za mírný poplatek.

U nového betonového mostu na Bečvě v Hranicích připoutáno ke břehu množství loděk, které se půjčují za mírný poplatek k projížďce po řece.

V novém parku u Císařského stromořadí upraveno vhodné kluziště obcí hranickou. V létě používá se místa pro „kopanou".

Studené lázně po způsobu gräfenberských lázní jsou v Nýdeku.

Zdravé pitné vody je dosud v Hranicích nedostatek. Obyvatelstvo u většině pije vodu čerpanou z vodovodu, která však obsahuje mnoho zemitých částek.

Za trvalého sucha trpí nedostatkem vody Špičky, Opatovice a některé jiné obce.

Na venkově doposud jest zápasiti namnoze s předsudkem lidu, který nevěří, že by výpary z chlévů, mrvišť a hnojůvky byly zdraví na úkor.

Zdravotní obvody, v nichž sídlí obvodní lékaři, jsou na Hranicku tyto: V Hranicích, Hustopečích, Kelči, Bělotíně, Spálově a Podštátě.

V Hranicích jest všeobecná nemocnice se dvěma infekčními pavilony.

Vedle toho jest v Hranicích několik lékařů soukromých.

K léčení nemocných zvířat jsou v Hranicích 2 zvěrolékaři: 1 c. k. okresní zvěrolékař a 1 městský zvěrolékař.

Lékárny jsou na okresu 2: V Hranicích a Kelči, kromě soukromých lékáren v sídlech obvodních lékařů.

Prameny léčivé vyskytují se u Hranic **v Teplicích**, kdež i lázně jsou zřízeny. Voda s prameny teplých, železitých, alkalicko-zemitých kyselek neobyčejně bohatých, nejen na pevné součásti, ale i na kyselinu uhličitou, že podobných míst evropských těžko lze nalézti. (Obr. 15., 16., 17., 18., 19.)

Z teplických pramenů jsou dosud zachyceny pouze tři, všechny na levém břehu Bečvy ve vzdálenosti asi 180 kroků od sebe, z nichž dva mají teplotu 22^{0}, jeden 18^{0} C.

Všechny prameny jsou kyselinou uhličitou přesyceny, která prchá v bublinách se sykotem. Tím voda jest v stálém vířivém pohybu jakoby ve varu.

Čerstvě načerpaná kyselka je křišťálově jasná, vlažná až teplá, na stěnách nádoby perly usazující, chuti štiplavé, slabě inkoustovou příchut zanechávající. Dobře ucpaná a uměle ochlazená má chut a říz nejlepších kyselek.

Dle lučebných rozborů zařazujeme vším právem teplické prameny minerální do kategorie vlažných, resp. teplých železitých alkalicko-zemitých kyselek — a to v řadách jim příbuzných mezi prvé.

Teplických minerálních pramenů užívá se jak k léčbě pitné, tak i k léčivým koupelím. Ve zdejších lázních nalézají hosté všeho pohodlí a výtečného lékařského ošetření.

Účinky vody Teplické.

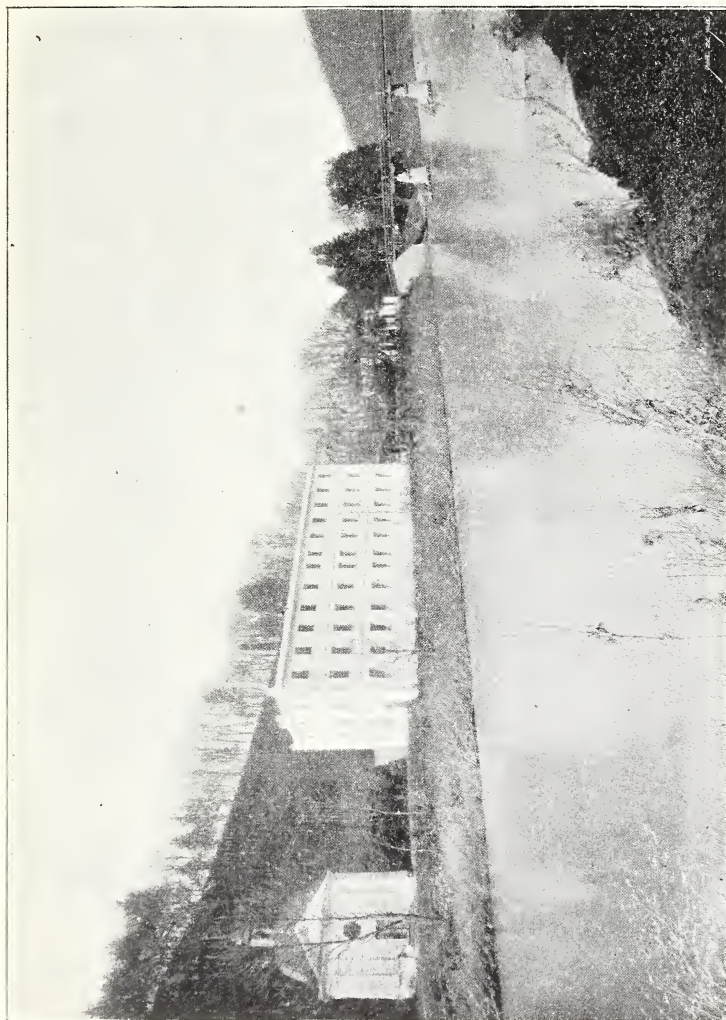
A. Pro léčbu koupelemi: Při stavech hluboké skleslosti sil životních a rekonvalescencích po akutních, vysilujících nemocech, při poruchách nervů, při onemocnění míchy a mozkových a jich blan, při chorobách srdce, při chorobách ženských, při rheumatismu, zvláště svalovém, při chorobách krevních a kožních.

B. Pro léčbu pitnou užívá se vody: Při nemocech ústrojí zažívacího a katarrhech střev, při nemocech jaterních, ledvinových, močových a při nemocech krevních. Z těch zvláště budiž jmenována dna, kteráž účinkem našich vod dobře se léčí.

Zdravotnická statistika.

(Celého politického okresu.)

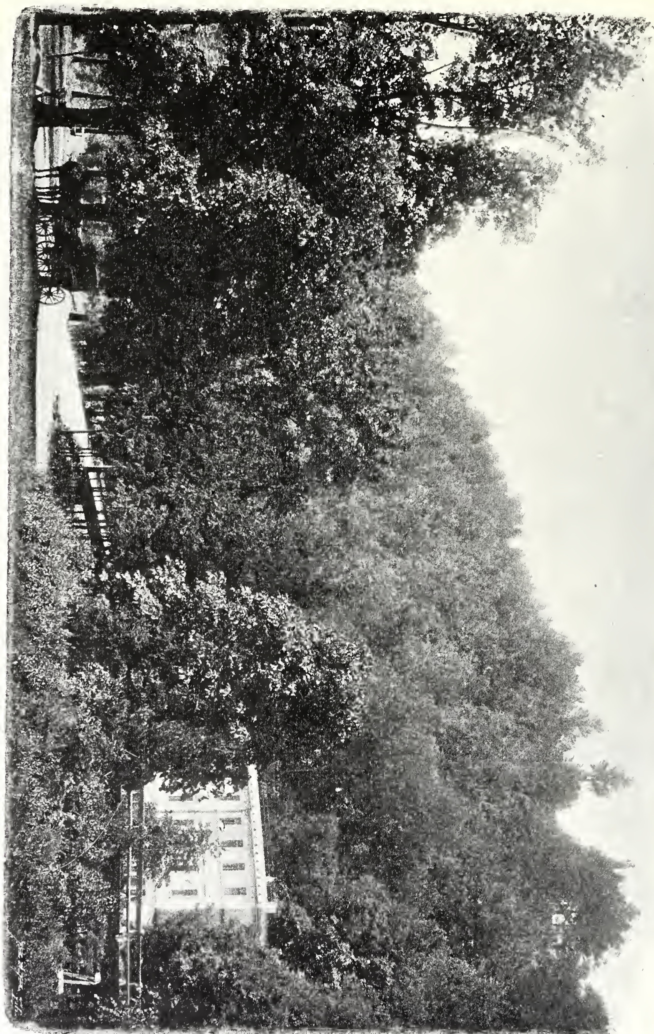
Z počtu veškerého obyvatelstva 55.922 bylo roku 1904: sňatků 434, narozených 1889; z těch bylo nemanželských 155 a

Obr. 15. Teplice.

mrtvě narozených 47. Zemřelo 1430 osob. Nejvíce lidí umírá na souchotiny (267), na zánět plic (139) a na srdeční vady (87); sebevraždou skončilo 15 osob.

Notorických kořalečníků bylo 183, mezi nimiž 24 žen. Slepých žilo v okrese 25, hluchoněmých 70, kretinů 65 a choromyslných 17. K vojsku bylo odvedeno téhož roku 109 mladíků.

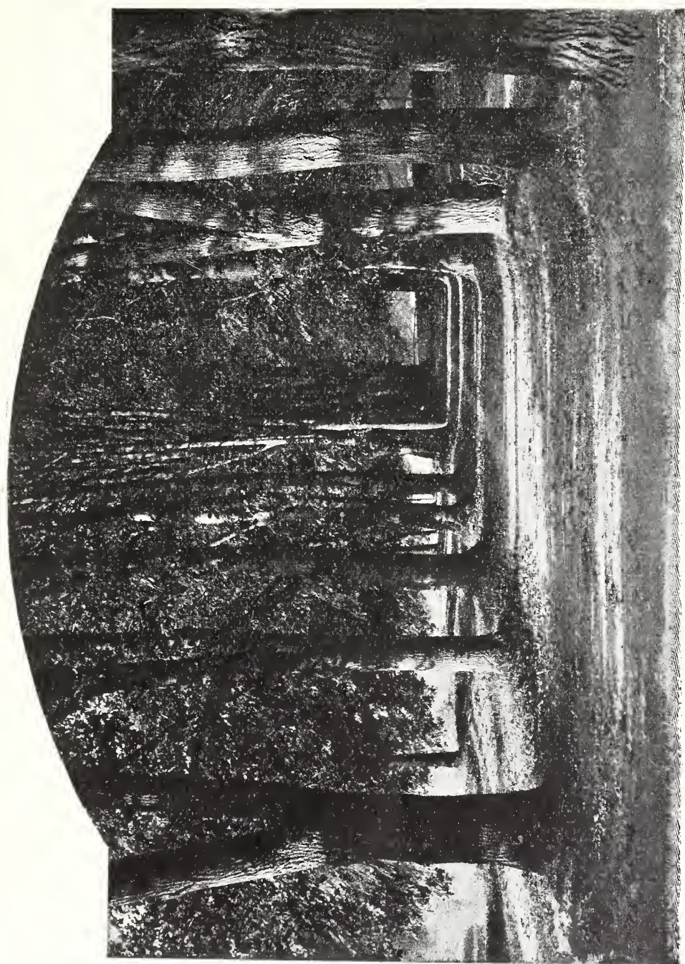

Obr. 16. Lázeňský park v Teplicích.

7. Školství.

Nejskvělejší dobou rozvoje národ. školství u nás jest doba naše. Základy školy obecné upraveny cestou zákonodárnou a opatřeními

činitelů výkonné moci vládní. Společné a všem stejně důležité zájmy veřejného vychování mládeže pojaty byly zákonodárstvím v zákony říšské a zachování národního rázu školy pojato bylo v zákony zemské. V tomto ústavním vývoji školství shledávati dlužno hlavní příčinu jeho zdaru a rozkvětu.

Obr. 17. Lipové stromořadí v Teplicích.

V okrese našem skoro každá vesnice má svou školu, pro niž zbudovala i důstojný stánek, hodný jejího poslání. Pravé paláce školní shledáváme v Hranicích, Kelči i jinde.

V Hranicích, kde převážná většina českého obyvatelstva udržována byla pod umělou nadvládou německé menšiny, která

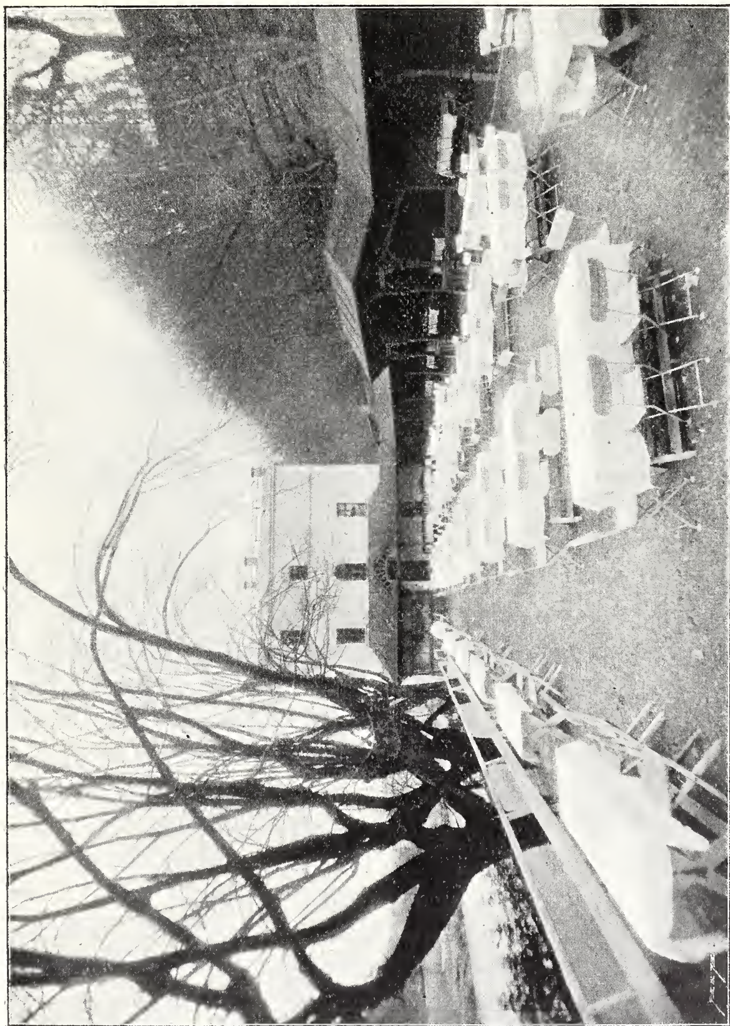
dusila všemi silami kulturní rozvoj českého lidu, se vývoj českého školství na velikou škodu nejen města samého, ale i širokého okolí velice opozdil. Jak na jiném místě knihy této (viz kapitolu

Obr. 18. Restaurační pavilon v Teplicích.

„Vyproštění Hranic z nadvlády německé") dočísti se lze, bylo českému lidu hranickému zápasiti o nejnutnější ústavy vzdělávací: české školy obecné. Až do r. 1896 strašila v Hranicích vychovatelská a vyučovací nestvůra — utraquistická škola, v níž

první dva roky školní vyučovalo se německo-česky, třetím rokem počínaje až do skončení povinnosti školní výhradně německy. Odtud vysvětliti si lze namnoze chabé uvědomění národní a celá hejna odrodilců.

Obr. 19. Zahradní restaurace v Teplicích.

Mělo-li pokolení hranické zvýšiti úroveň svého vzdělání, bylo nuceno sáhnouti ke svépomoci. Zřídilo si své soukromé měšťanské školy chlapeckou i dívčí za přispění celé české veřejnosti. Školám těm projíti bylo trnitou cestou utrpení za německé nadvlády.

Za to — na posilu dohasínajícího němectví — obohaceny Hranice nadpočetnými školami německými, umístěnými ve velkolepých budovách.

A tak spatřujeme dnes české Hranice, jedno z větších měst moravských, bez českých škol, kromě obecné a měšťanské školy chlapecké i dívčí, pořízené s velikými obětmi z vlastních prostředků. Není zde ani střední, ani odborné školy české, jak by vším právem zasluhovaly.

Za to školství obcí venkovských vykazuje utěšený rozkvět, jak vysvitne nejlépe z uvedené statistiky.

Vedle vzdělaného a svědomitého učitelstva přispívá zvelebení školství i přízeň a láska široké veřejnosti a obcí ke škole a jejímu učitelstvu.

Neposledním součinitelem v rozvoji našeho školství jsou i úřady školské. Na nich mnohdy závisí osud mnohé školy české. Od chvíle, kdy v život vešly nové zákony školské, stál v čele školství na Hranicku muž se širokým rozhledem vědeckým, věhlasný paedagog Jan Ev. Kosina (1869—1870).

R. 1887 pro zbívající období okresním školdozorcem ustanoven byl Rudolf Kadeřávek pro české a utraquistické školy na Hranicku. Se jménem Kadeřávkovým nerozlučně spjaty jsou osudy školství našeho za posledních 20 let. R. 1888 ustanoven pro nové 6leté období školdozorcem okresu Hranického, r. 1894 svěřen mu byl dozor českých škol okresu Hranického a Místeckého a dne 1. ledna 1908 odešel na zasloužený odpočinek. Byl svému učitelstvu rádcem a přítelem, který přívětivým slovem a laskavým okem si získával sympatií. Za něho byla škola učitelstvu milým domovem. Školství okresu Hranického zkvetlo a zmohutnělo za jeho 20letého působení inspektorského. Kolik jen venkovských chat-škol jeho přičiněním proměněno v důstojné budovy školní! A což školy měšťanské? Na počátku jeho činnosti nebylo u nás potuchy o škole měšťanské. Soukromých škol měšťanských v Hranicích upřímným byl příznivcem a zastancem, až převzaty do veřejné správy, horlivě podporoval snahy o zřízení obou měšťanských škol v Kelči.

Nyní jest okresním školdozorcem odborný učitel Čeněk Kramoliš, horlivý spolupracovník „Vlastivědy Moravské".

Dějiny jednotlivých škol v okresu podány jsou v místopise při jednotlivých obcích.

Školská statistika.

A) Školy české.

1. Dětská zahrádka, založená „Ústřední Maticí Školskou“ v Hranicích.

2. Obecné školy. Jednotřídní školy mají osady: Babice, Hrabůvka, Milenov, Milotice, Olšovec, Paršovice, Partutovice, Radíkov, Rakov, Rousko, Slavíč, Špičky, Uhřinov, Ústí, Zámrsky a Zbrašov; dvojtřídní: Černotín, Jindřichov, Luboměř, Malhotice, Opatovice, Skalička, Střítež a Velká; čtyřtřídní: Hustopeče a Spálov; pětitřídní: Drahotuše, Hranice (2, chlapeckou a dívčí) a Kelč.

3. Měšťanské školy chlapeckou a dívčí mají Hranice a Kelč.

4. Speciální běh: Kelč pokračovací běh hospodářský pro hochy při měšťanské škole.

5. Pokračovací školy průmyslové v Hranicích a Kelči.

6. Odborné školy. Zimní hospodářská škola v Hranicích. (Obr. 20.)

B) Školy německé.

1. Dětská zahrádka spolku „Schulverein“ v Hranicích.

2. Obecné školy. Jednotřídní mají obce: Boňkov, Božkov, Dub, Heřmanice, Heřmánky, Hranice (žid.), Kovářov, Kunčice, Kylířov, Lindava, Kozí Loučky, Nýdek a Středolesí; dvoutřídní má Polom, čtyřtřídní Bělotín; pětitřídní školy Hranice dvě, Podštát jednu.

3. Měšťanské školy mají Hranice 3třídní dívčí, Podštát 3třídní chlapeckou.

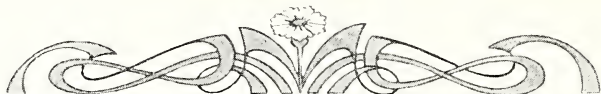
4. Speciální obchodní běh mají Hranice při dívčí měšť. škole.

5. Pokračovací školy průmyslové Hranice a Podštát.

6. Střední školy. C. k. německé státní vyšší gymnasium v Hranicích, založ. r. 1871. C. k. vyšší vojenská reálka v Hra-

nicích, založ. r. 1875. Budovy vystaveny v ohromných rozměrech již r. 1856. Škola určena pro výchovu vyšších důstojníků. R. 1858 umístěna zde dělostřelecká akademie, r. 1869 přeložena sem technická škola, která r. 1875 proměněna byla ve vyšší vojenskou reálku. (Obr. 21., 22., 23., 24.)

Počet žactva obnáší přes 450 (míst systemisováno 450).

Obr. 20. Zimní hospodářská škola.

Roční náklad přes 600.000 K. Na škole zaměstnáno 30 učitelů-důstojníků.

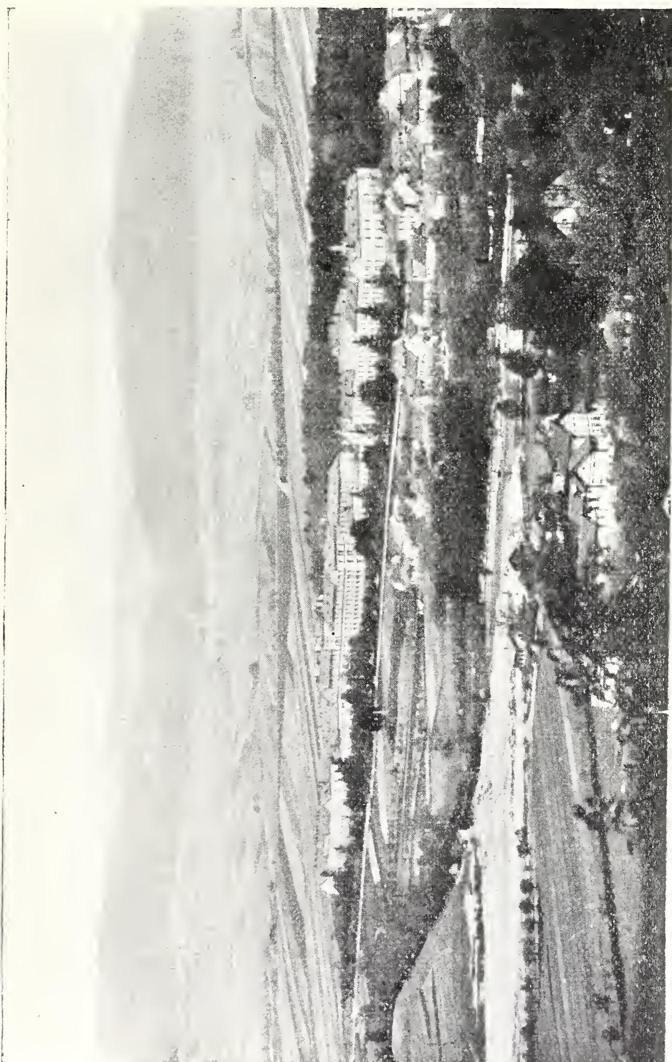
Zřízení. Vyšší vojenská reálka připravuje chovance pro obě vojenské akademie. Dělí se na školní štáb se 3 ročníky, každý se 3 paralelkami (celkem 9 tříd) a oddělení mužstva.

Pro vojenský výcvik a vojenské tažení jest stanoveno cvičební rozdělení; vyšší vojenská reálka tvoří prapor se třemi setninami.

Učebná osnova je skoro totožná s osnovou civilních škol reálných s připojením obligátního vyučování jazyku českému, polskému a maďarskému, vojenského výcviku pro pěchotu a šermu.

Zkoušce maturitní podrobují se chovanci však na civilních státních školách reálných ve Vídni.

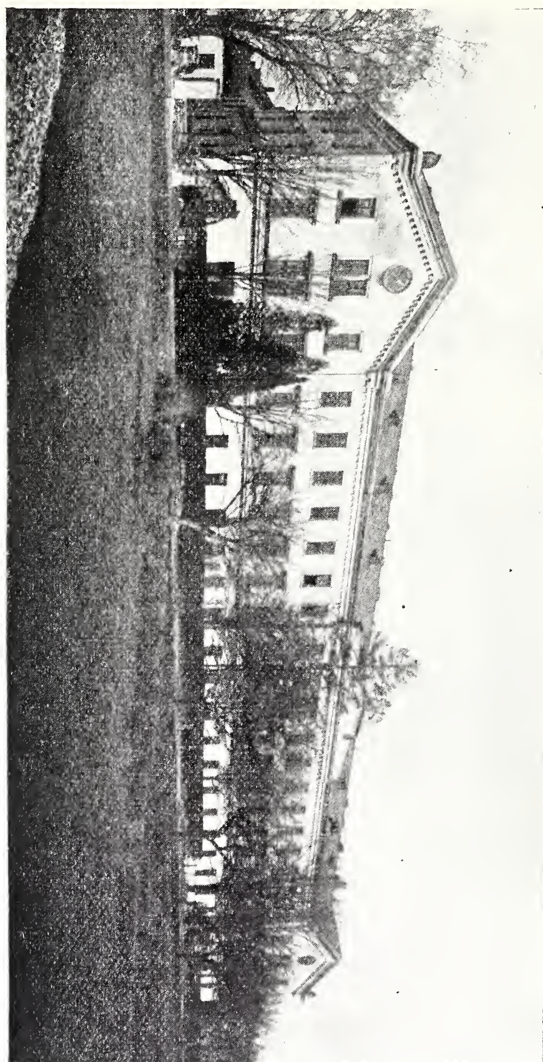
7. Odborné školy. Vyšší lesnická škola v Hranicích,

Obr. 21. Celkový pohled na ústavy vojenské v Hranicích.

založ. r. 1852, od r. 1896 v Hranicích, vydržovaná Moravsko-slezským lesnickým spolkem. (Obr. 25.) Předběžné vzdělání: 5 tříd střední školy.

Nižší lesnická škola v Hranicích při vyšší škole lesnické. Předběžné vzdělání: úplná škola měšťanská nebo nižší střední škola a jednoroční lesnická praxe.

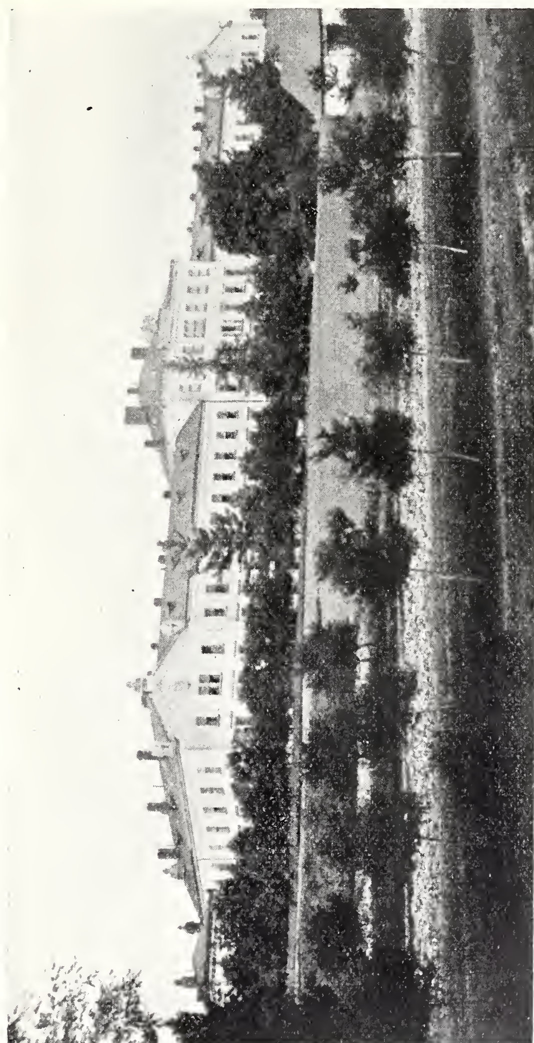

Obr. 22. C. a k. jízdní kadetní škola.

Při lesnické škole založeno mnoho stipendií.

C. a k. kadetní škola jízdecká v Hranicích založena r. 1878. Počet chovanců kolísá kolem 130 (systemisováno 200

míst), roční náklad obnáší přes 300.000 K. Na škole zaměstnáno 16 učitelů-důstojníků. Účelem kadetní školy je vzdělati mladíky, kteří si volí vojenskou službu z povolání, na kadety. Chovanci

Obr. 23. C. a k. vojenská vyšší reálka.

připravují se k službě vojenské v mezích působnosti nižšího důstojníka. Kadetní škola jízdecká sestává ze 4 ročníků. Předběžné vzdělání: nižší střední škola, aneb čtyřtřídní měšťanská škola s povinnou němčinou a frančtinou.

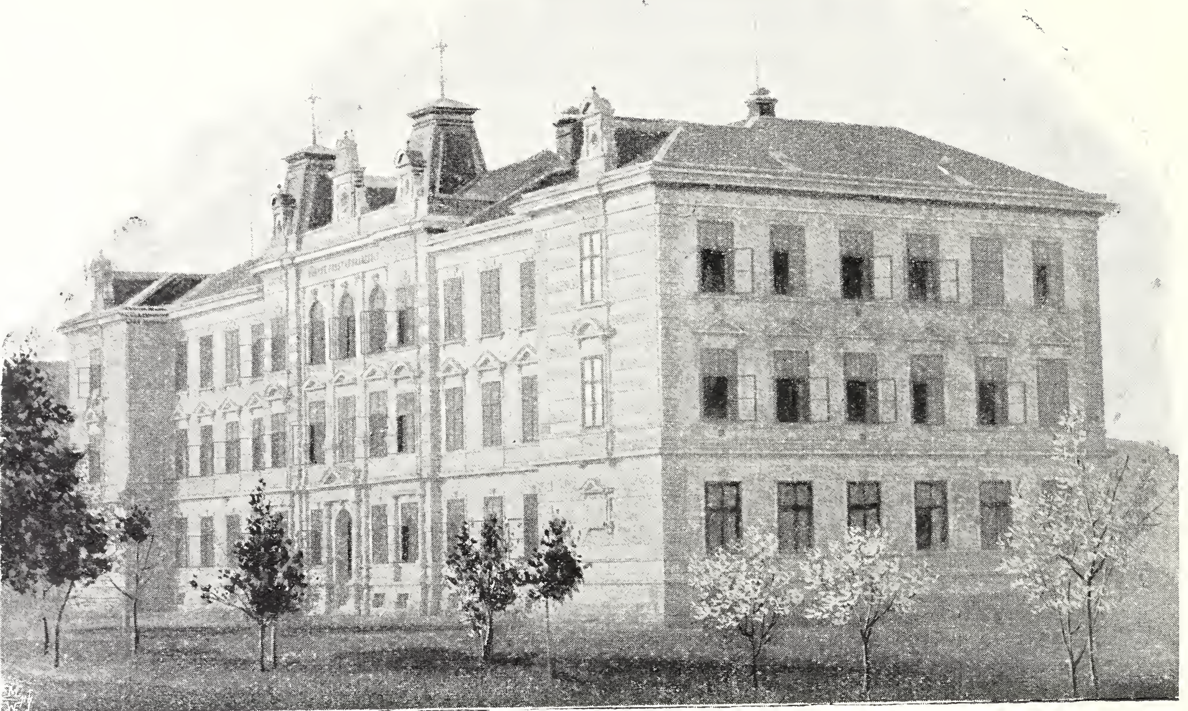
Učebná osnova je podobna učebné osnově vyšší vojenské reálky s připojením výcviku v jízdě.

V obvodu vyšší vojenské reálky zřízena nemocnice chova-

Obr. 24. Byty důstojnické.

necká s lékárnou, určená pro nemocné chovance vyšší vojenské reálky a kadetní školy jízdecké. Zřízení a řád služební je týž jako ve vojenských nemocnicích. Velitelem je přední (štábní) lékař vyšší vojenské reálky. — K výcviku chovanců v jízdě chová se 100 koňů v ústavě.

Obr. 25. Lesnická škola.

Srovnání školství okresu dle národnosti.
(Okres velkou většinou český.)

A. České školy:		B. Německé školy:
1	Mateřské školky	1
	Obecné školy	
16	jednotřídních	13
8	dvojtřídních	1
—	trojtřídních	—
2	čtyřtřídních	1
4	pětitřídních	3
2	měšťanské školy	2
2	pokračov. prům. školy	2
1	speciální běh	1
(1)	odborné školy	3
—	střední školy	2

Kuratoria školní jsou v Hranicích: zimní hospodářské školy a vyšší lesnické školy.

Školní výbory pokračovacích škol průmyslových: v Hranicích (2), Kelči a Podštátě.

---

8. Fary patří:

I. Děkanství Lipnickému: 1. Bělotín (Bělotín, Polom, Lučice, Nýdek), 2. Drahotuše (Drahotuše, Hrabůvka, Klokočí, Lhotka, Milenov, Podhoří, Radíkov, Rybáře, Slavíč, Uhřinov, Velká), 3. Hranice (Hranice, Zbrašov a Ústí), 4. Jindřichov (lokalie) (jen Jindřichov), 5. Partutovice (lokalie) (jen Partutovice), 6. Středolesí (lokalie) (jen Středolesí), 7. Střítež (lokalie) (Střítež a Olšovec).

II. Děkanství Kelečskému: 1. Černotín (Černotín, Hluzov), 2. Hustopeče (Hustopeče, Dub, Milotice, Poruba), 3. Kelč (Kelč a Posvátno, Babice, Komárovice, Kladeruby, Malá Lhota, Němetice, Rousko, Skalička, Horní a Dolní Těšice, Zámrsky), 4. Špičky (Špičky, Kunčice, Heřmanice, Kozí Loučky), 5. Paršovice (Paršovice, Opatovice, Rakov, Valšovice).

III. Děkanství Oderskému: 1. Podštát (Podštát, Boňkov, Božkov, Heřmánky, Kovářov, Kylířov, Lindava, Michalov, Padesátlánů), 2. Spálov (Spálov, Luboměř, Heltínov).

---

9. Spolky a jednoty.

S rozvojem společenského a hospodářského života vzrůstal přirozeně ruch spolkový a tím i počet spolků na Hranicku. Čítajíť jedině Hranice přes 55 spolků (30 č., 25 něm.). Avšak ani na venkově spolků a jednot neschází, ba místy jest jich až přes příliš, neboť majíce týž účel, drobí síly a obyčejně pouze živoří. V některých odlehlých pohorských vesnicích doposud není žádného spolku.

Jsouť pak spolky:

A. České:

Sbory dobrovolných hasičů: v Hranicích, Černotíně, Drahotuších, Hustopečích, Kelči, Miloticích, Opatovicích, Malhoticích, Skaličce, Olšovci, Zámrskách, Hluzově, Stříteži, Rakově, Zbrašově, Ústí, Luboměři, Velké, Spálově, Špičkách. Tělocvičné jednoty „Sokol“ jsou: v Hranicích, Hustopečích, Kelči, Drahotuších. Občanské besedy: v Hranicích, Hustopečích, Spálově. Čtenářské spolky: v Rakově, Černotíně, Drahotuších, Hustopečích, Kelči, Miloticích, Ústí, Opatovicích, Malhoticích, Velké. Odbory Ústřední Matice Školské: v Hranicích, Hustopečích, Drahotuších. Odbory Jubilejní jednoty lidumilů: v Hranicích, Hustopečích, Kelči. Hospodářské spolky: v Hranicích, Spálově, Kelči, Drahotuších. Spolek absolventů hospodářské školy: v Hranicích. Spolky sv. Terezie: v Hranicích, Černotíně, Kelči, Partutovicích, Paršovicích. Katolické besedy: v Kelči, Jindřichově. Spolky vojenských vysloužilců: v Hranicích, Drahotuších, Kelči, Spálově. Odbory Národní jednoty pro severovýchodní Moravu: v Hranicích (2), Uhřinově, Drahotuších, Paršovicích. Farní jednota Cyrilská: v Černotíně. Učitelská jednota: v Hranicích. Řemeslnicko-živnostenské spolky: v Hustopečích, Hranicích. Spolek majitelů domů: v Hranicích. Včelařský spolek: v Kelči. Družina blahoslavené Anežky České pod ochranou P. Marie: v Hustopečích. Rybářské spolky: v Hranicích a Hustopečích. Okrašlovací spolky: v Hranicích, Spálově a Hustopečích.

Mimo to jsou v Hranicích: Střelecký spolek, Spolek sv. Josefa z Arimathie, Spolek katolických tovaryšů, Akademický feriální klub, Družstvo ke zřízení tělocvičny, Místní odbor československé obchodnické besedy, Veřejná národní knihovna, Školský spolek „Galaš", Místní odbor národního a odborného sdružení československých kovopracovníků, Spolek k zachování kostelíčka Panny Marie, Politický spolek (2), Školská pokladna, Spolek pěstitelů králíků a Losovní družstva (2).

B. **Německé:**

Sbory dobrovolných hasičů: v Bělotíně, Božkově, Kunčicích, Nýdeku, Polomi, Podštátě. Odbory spolku „Bund der Deutschen Nordmährens": v Bělotíně (mužský i ženský odbor), Heřmanicích, Kunčicích, Lindavě, Kozích Loučkách, Nýdeku, Polomi, Hranicích, Podštátě. Zpěvácké spolky: v Bělotíně, Hranicích. Spolek ke zvelebení chovu dobytka: v Bělotíně. Živnostenská družstva: v Bělotíně, Podštátě. Raiffeisenovky: v Bělotíně, Podštátě. Deutsches Kasino, Jungherrenklub, Radfahrerklub, Grüner Abend, Ortsgruppe des Verbandes der Schneider und verwandten Berufe Österreichs, Chevra Kadischa-Verein, Militär-Veteranen-Verein, Ortsgruppe des deutschen Schulvereines, Unterstützungsverein „Humanitas" für arme Studierende des k. k. Staats-Gymnasiums, Zweigverein des patriot. Landeshilfsvereines für Mähren, Verschönerungsverein, Ortsgruppe des Vereines der Advokaturs- und Notariatsbeamten in Mähren, Eislaufverein, Ortsgruppe M.-Weisskirchen des Vereines der Schuhmacher Österreichs, Zweigverein des patriot. Frauenhilfsvereines vom roten Kreuze, Israelitischer Frauenverein, Losgesellschaft „Merkur", Ortsgruppe der Union der Textilarbeiter Österreichs, Zweigverein des Verbandes der Eisen- und Metallarbeiter Österreichs in Wien, Ortsgruppe des Verbandes der Holzarbeiter Österreichs, Frauen- und Mädchen-Ortsgruppe des deutschen Schulvereines, Ferialverein jüdischer Hochschüler „Masada" vesměs v Hranicích.

Humanitní opatření.

Velikou důležitost mají ústavy zaopatřovací pro chudé, nemocné, k práci neschopné a všelikými nehodami stížené lidi.

Rovněž důležitá jest pomoc, která se poskytuje pilným, na-

daným a chudým žákům kterýchkoli škol, aby se náležitě vzdělati a lidstvu vědomostmi a prací prospěti mohli.

Četné nadace korporací i šlechetných jednotlivců v obojím směru výše uvedeném shledáváme v Hranicích.

Skoro všechny obce okresu postaraly se o ústavy pro zchudlé a nemocné své spoluobčany. V každé vesničce téměř nacházíme stavení, vykázané pro nemocnici a chudobinec obecní.

---

10. Obecní záležitosti.

Obecní zastupitelstva politických či místních obcí složena jsou ze zákonitého počtu členů, volených na 3 roky ve dvou až třech sborech (třídách) voličských.

Představenstvo (městská rada) voleno je ze zastupitelstva a skládá se ze zvoleného starosty a nejméně ze dvou, nejvíce ze třetiny údů zastupitelstva (obecní starší nebo městská rada).

Obecních úřadů je v soudním okresu Hranickém 53 (v Hranicích 2).

Působnost obecních úřadů je dílem samostatná: obec spravuje obecní jmění, záležitosti obecní, přihlíží k bezpečnosti majetku, pečuje o zachování obecních cest, silnic a mostů, koná policii polní, tržní, zdravotní, mravnostní, stavební i požární, dbá o čelední řád, pečuje o chudé a dobročinné ústavy obecní, má účastenství ve správě místních škol, urovnává spory mezi stranami v obci a provádí dobrovolné dražby věcí nemovitých; dílem přenesená, jež týká se záležitostí politických, vojenských, berních, důchodkových i soudních.

Dohled nad obecními úřady přísluší v samostatné působnosti zemskému výboru a v přenesené působnosti c. k. okresnímu hejtmanství.

Některé pečeti obecní podáváme na str. 80. a 81.

Pečeti obecní.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

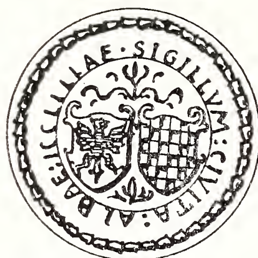
9.

1. Jindřichov, 2. Olšovec, 3. Opatovice, 4. Radíkov, 5. Hustopeče, 6. Paršovice, 7. Milenov, 8. Skalička, 9. Zbrašov.

Pečeti obecní.

10.

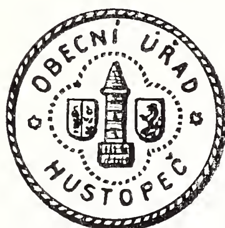
11.

12.

13.

14.

15.

10. Hranice (velká pečeť), 11. Hranice (malá pečeť), 12. Rakov, 13. Ústí, 14. Menší pečeť hustopečská, 15. Klokoči.

11. Úřady.

A. Zeměpanské.

C. k. okresní hejtmanství, okresní školní rada (2), okresní soud, berní a soudní schovací úřad, berní referát okresního hejtmanství, evidence katastru daně pozemkové, poštovní, telegrafní a telefonní úřad, okresní četnické velitelství, oddělení finanční stráže, cejchovní úřad, notářství, vesměs v Hranicích.

Četnická stanoviště mají: Hustopeče, Kelč, Podštát, Bělotín, Spálov.

B. Církevní.

Farní úřad v každé farní obci, děkanství v Drahotuších (Lipnické) a Kelči.

C. Samosprávné a soukromé úřady.

Obecní úřad v každé politické obci (v Hranicích 2 — židovská obec), místní školní rada v každé školní obci okresu, silniční výbor v Hranicích, okresní starostenský sbor v Hranicích, okresní nemocenská pokladna v Hranicích, soukromé úřady velkostatků: v Hranicích, ve dvoře Kamenci, Spálově a Podštátě; 5 advokátních a 5 stavebních kanceláří v Hranicích.

D. Peněžní ústavy.

Městská spořitelna v Hranicích, Kelči; kontribučenské záložny v Hranicích, Kelči, Malhoticích, Hustopečích, Spálově a Podštátě; záložny občanské v Hranicích (zastavila platy), Hustopečích, Černotíně, Kelči, Drahotuších; spořitelní a záloženské spolky (Raiffeisenovky) v Hustopečích, Jindřichově, Spálově, Bělotíně; Spar- und Vorschuss-Verein v Hranicích; úvěrní družstvo živnostenské v Hranicích.

Volební skupiny.

A. Do zemského sněmu.

I. Města (i se židovskými obcemi). a) Český volební okres: Hranice, Lipník, Podštát, Drahotuše, Kelč, Nový Jičín, Štramberk, Kopřivnice, Fulnek.

b) Německý volební okres: Hranice, Drahotuše, Lipník, Podštát, Plumlov, Přerov, Kojetín, Tovačov, Prostějov, Německý Brodek, Vyškov, Ivanovice, Bučovice, Slavkov, Přívoz.

II. Venkovské obce. a) Český volební okres: soudní okresy Hranice, Lipník.

b) Německý volební okres: soudní okresy Hranice, Lipník a moravské obvody ve Slezsku.

III. Všeobecná kurie. a) Český volební okres: Olomouc město a soudní okresy Olomouc-okolí, Lipník, Hranice, Šternberk, Libava, Dvorce, Unčov, Rymařov.

b) Německý volební okres: soudní okresy Nový Jičín, Příbor, Fulnek, Moravská Ostrava, Místek, Frenštát, Valašské Meziříčí, Vsetín, Vizovice, Valašské Klobouky, Bojkovice, Uherský Brod, Bystřice pod Hostýnem, Rožnov, Hranice, Dvorce, moravské obvody ve Slezsku.

B. Do říšské rady.

I. Města (i se židovskými obcemi). a) Český obvod: Přerov, Hranice, Lipník, Kojetín, Tovačov, Kelč, Drahotuše, Fulnek, Podštát.

b) Německý obvod: Hranice, Lipník, Fulnek, Holešov, Přerov, Bystřice pod Hostýnem, Podštát, Kelč, Drahotuše, Dvorce, Beroun, Libava, Budišov, Nový Jičín, Štramberk, Příbor, Kopřivnice, Napajedla, Zlín.

II. Venkovské obce. a) Český obvod: soudní okresy Hranice, Lipník, Valašské Meziříčí, Bystřice pod Hostýnem.

b) Německý obvod: soudní okresy Hranice, Nový Jičín, Příbor, Fulnek, Moravská Ostrava, Místek, Frenštát pod Radhoštěm, Rožnov, Vsetín, Valašské Klobouky, Valašské Meziříčí, Uherský Brod, Napajedla, Holešov, Bystřice pod Hostýnem, Vizovice, Bojkovice, Strážnice, Uherský Ostroh, Uherské Hradiště.

Vojenské záležitosti.

Hranický okres náleží k doplňovacímu okresu c. a k. řadového vojska pluku čís. 54. v Olomouci a k doplňovacímu okresu c. k. zeměbraneckého pluku čís. 15. v Opavě. Hranická posádka vojenská sestává ze 3. praporu zeměbraneckého pluku čís. 15.

V Hranicích jest expositura domobranecká, spravovaná 1 setníkem a 1 šikovatelem.

---

12. Statistický

Číslo řadné	Politická obec	ves, městys, město	Dle národnosti	Katastrální obce	Celková katastrální rozloha ha	a
1	Babice	v.	Č.	Babice	235	97
2	Bělotín	v.	N.	Bělotín	1889	97
3	Božkov	v.	N.	Božkov	901	49
				Heřmánky	448	43
4	Černotín	v.	Č.	Černotín	548	44
5	Drahotuše	m.	Č.	Drahotuše	1002	39
6	Dub	v.	N.	Dub	273	36
7	Heřmanice	v.	NČ.	Heřmanice	395	78
8	Hluzov	v.	Č.	Hluzov	278	54
9	Hrabůvka	v.	Č.	Hrabůvka	306	12
10	**Hranice** [1])	m.	ČN.	Hranice	1590	29
11	Hustopeče	msts.	Č.	Hustopeče	1143	51
12	Jindřichov	v.	Č.	Jindřichov	1644	72
13	Kelč	m.	Č.	Kelč	1304	75
14	Klokočí	v.	Č.	Klokočí	370	31
15	Kovářov	v.	N.	Kovářov	956	98
16	Kunčice	v.	N.	Kunčice	497	46
17	Kylířov	v.	N.	Kylířov	941	51
				Boňkov	122	69
18	Lhota Malá	v.	Č.	Lhota Malá	296	05
19	Lhotka	v.	Č.	Lhotka	148	76
20	Lindava	v.	N.	Lindava	812	03
21	Loučky Kozí	v.	NČ.	Loučky Kozí	365	30
22	Luboměř	v.	Č.	Luboměř, Heltínov	763	66
23	Lučice	v.	N.	Lučice	345	97
24	Malhotice	v.	Č.	Malhotice	767	21
25	Milenov	v.	Č.	Milenov	622	42
26	Milotice	v.	Č.	Milotice	453	32
27	Nýdek	v.	N.	Nýdek	616	50
28	Olšovec	v.	Č.	Olšovec	706	97
29	Opatovice	v.	Č.	Opatovice	798	91
30	Padesátlánů	v.	N.	Padesátlánů	530	—
31	Paršovice	v.	Č.	Paršovice, Valšovice	1652	12
32	Partutovice	v.	Č.	Partutovice	1005	47

[1]) Včetně politická obec israelitská.

přehled obcí.

Čistý katastrální výnos v K	Nadmořská výška v m	Osady a samoty	Vzdálenost od Hranic v km	Počet obyvatelů dle sčítání r. 1900	Počet domů dle sčítání r. 1900	
4.778·96	349		16·5	152	28	
54.222·06	306		7·5	1288	179	
11.962·84 5.055·52	518	Winkelsdorf sklárna, Heřmánky; mlýn, paseka	17·3	741	81 19	
14.864·66	257	Vápenky, Černotínský mlýn	4·5	562	83	
43.917·22	249	Rybáře, Trávnický mlýn, valcha, domy u kadetní školy	3·1	1560	237	
6.162·80	274		12·5	201	29	
7.138·46	363		13·0	247	42	
5.120.60	321		5·8	298	45	
3.680·04	291		6·2	205	37	
58.644·50	255	U Kostelíčka, Skalka, Obory, Paseky, U Teplic, Nádraží, cihelny	—	8185	619	
24.171·20	275	Valcha, Nový mlýn, Nádraží, u Kremla	13·2	1160	176	
17.930·58	466	Čarda, mlýny, Nová Amerika	11·7	631	90	
22.504·92	322	Posvátno, mlýny	11·6	2449	421	
12.971·10	288		4·8	244	38	
7.261·76	503	Erbhaus	15·9	428	64	
9.917·40	310		8·0	370	63	
10.603·20	560	Boňkov, Kamenný mlýn	16·8	346	54	
1.116·86	375		9·1	135	23	
5.328·56	315		15·2	222	37	
1.691·76	301		6·8	73	16	
9.953·96	511	Hilbersdorf	19·3	373	55	
5.191·40	365	Větrný mlýn	11·8	167	27	
8.770·16	587	Heltinov, N. Dvůr, větrný mlýn	23·0	681	128	
7.672·44	320		9·8	202	31	
16.217·22	321		10·3	473	89	
12.179·42	285		6·2	481	84	
8.606·34	272		10·3	368	57	
8.462·66	366	2 mlýny: Pohran. a Dol., paseky (5)	10·5	290	45	
12.482·44	292	Podlesský mlýn	5·0	401	64	
14.490·30	302	Větrný mlýn	6·5	546	95	
5.942·84	507	Michalov	13·5	280	42	
23.341·82	335	Valšovice, revír	9·0	481	84	Včetně s Valšovicemi.
9.518·38	556	3 větrné mlýny	10·8	505	85	

Číslo řadné	Politická obec	Ves, městys, město	Dle národnosti	Katastrální obce	Celková katastrální rozloha ha	a
33	Podštát	m.	N.	Podštát { Město	126	06
				Podštát { Hor. předm.	397	10
				Podštát { Dol. předm.	195	43
34	Polom	v.	N.	Polom	823	06
35	Poruba	v.	Č.	Poruba	411	78
36	Radíkov	v.	Č.	Radíkov	704	97
37	Rakov	v.	Č.	Rakov	493	45
38	Rousko	v.	Č.	Rousko	530	21
39	Skalička	v.	Č.	Skalička	420	65
40	Slavíč	v.	Č.	Slavíč	526	12
41	Spálov	msts.	Č.	Spálov	1930	03
42	Středolesí	v.	N.	Středolesí	758	30
43	Střítež	v.	Č.	Střítež	1481	79
44	Špičky	v.	Č.	Špičky	704	66
45	Těšice Dolní	v.	Č.	Těšice Dolní	254	90
46	Těšice Horní	v.	Č.	Těšice Horní	321	63
47	Uhřinov	v.	Č.	Uhřinov	337	80
48	Ústí	v.	Č.	Ústí	335	40
49	Velká	v.	Č.	Velká	576	33
50	Vysoká	v.	Č.	Vysoká	474	21
51	Zámrsky	v.	Č.	Zámrsky	801	79
52	Zbrašov	v.	Č.	Zbrašov	374	94

Čistý katastrální výnos v K	Nadmořská výška v m	Osady a samoty	Vzdálenost od Hranic v km	Počet obyvatelů dle sčítání r. 1900	Počet domů dle sčítání r. 1900
1.714·54 5.451·42 2.546·54	500	Bělidla, paseky	14·3	1518	214
19.451·68	308		9·7	625	79
9.762·36	291	Porubský dvůr, větrný mlýn	15·3	282	54
6.860·88	541		11·8	269	50
12.591·46	334		10·4	399	72
12.665·62	373		11·0	353	57
10.923·10	268		7·6	420	71
16.644·52	250	Kolna	6·3	387	63
20.379·—	570	Skála P. Marie, vodní i větrné mlýny, hájovny, Potůčky	25·0	1254	235
8.047·—	615	Bienenmuck, Bělidla	13·0	296	54
20.594·38	320		7·4	788	125
14.003·56	362	Kačena	9·9	397	75
4.843·98	350		11·0	119	21
5.000·74	373		8·5	147	26
3.438·26	544		10·4	172	30
7.195·14	260	Novosady	5·2	442	72
14.209·58	261		3·6	483	81
8.070·44	356	větrný mlýn	15·9	206	41
19.200·62	372	větrný mlýn, Kamenec	12·3	445	67
4.484·74	389	Teplice	2·9	219	39

Nejvíce domů mají: Hranice 619, Kelč 421, Drahotuše 237 a Spálov 235; nejméně: Lhotka 16, Dolní Těšice 21, Boňkov 23 a Horní Těšice 26. Nejvíce obyvatelů vykazují: Hranice 8185, Kelč 2249, Drahotuše 1560 a Podštát 1518; nejméně: Lhotka 73, Dolní Těšice 119, Boňkov 135 a Horní Těšice 147.

13. Spojovací prostředky.

Průmysl a obchod kraje usnadňují:

Železnice: C. k. Severní státní dráha císaře Ferdinanda o dvou kolejích, jedna z nejdůležitějších drah v říši, protíná celé území směrem severovýchodním a má následující stanice: Drahotuše, Hranice (obr. 26.), Bělotín (zast.), Polom. Denně projíždí průměrně 85 vlaků; z nich je 8 osobních, 10 rychlovlaků a na 70 nákladních vlaků. Nákladní vlaky směrem k Vídni od Krakova a Mor. Ostravy nejvíce vozí uhlí, obilí, naftu, sůl, polský dobytek, směrem od Vídně ke Krakovu prázdné vozy zpět a tovary.

V Hranicích připojuje se k hlavní trati Severní dráhy c. k. místní dráha Hranice—Vsetín se stanicemi: Hranice město, Teplice (zast.), Černotín—Kelč, Černotín (zast.), Milotice, Hustopeče. Dráha usnadňuje spojení s Valašskem. Denně projíždí 8 vlaků smíšených.

Silnice. Císařská silnice od Lipníka přes Slavíč, Drahotuše, Hranice, Bělotín, Polom a Dub k Novému Jičínu. Postavena byla r. 1784. Probíhá celým okresem sv. směrem rovnoběžně s hlavní tratí Severní dráhy.

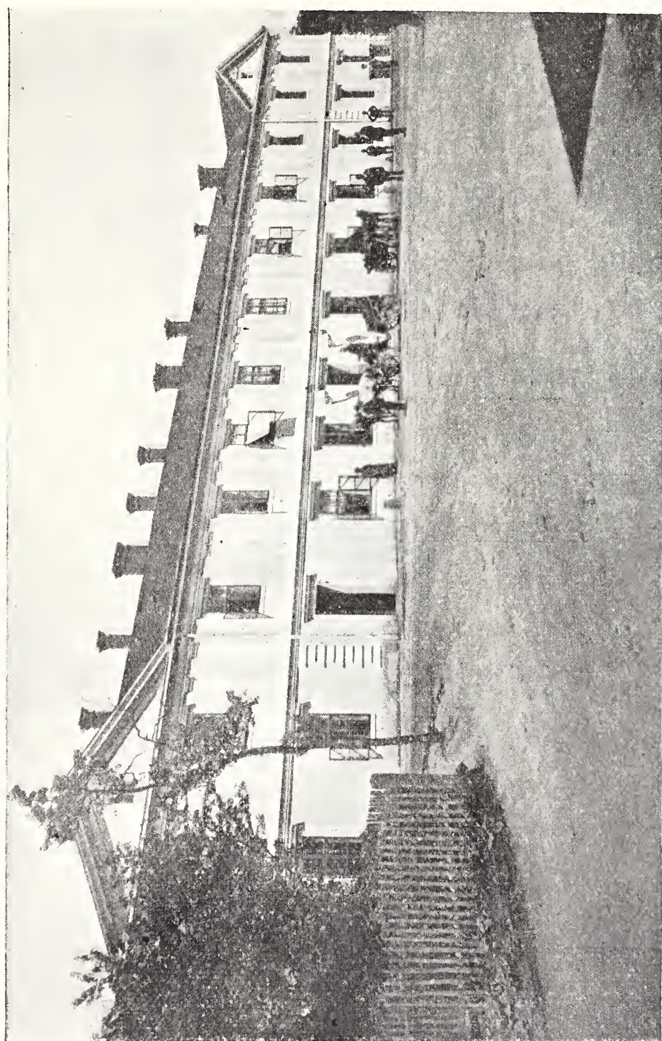
Okresní silnice (většinou II. třídy): Hranice—Olšovec—Podštát—Luboměř—Spálov, Hranice—Stříbež—Jindřichov, Střítež—Bělotín, Hranice—Černotín—Milotice—Hustopeče, Hranice—Ústí—Kelč—Babice, Hranice—Velká—Hrabůvka—Radíkov, Olšovec—Partutovice—Lindava, Ústí—Skalička—Kelč, Skalička—Zámrsky, Ústí—Rousko—Všechovice, Černotín—Opatovice—Paršovice—Rakov, Velká—Drahotuše, Rakov—Biškovice, Milotice—Špičky—Kunčice—Bělotín, Milotice—Kozí Loučky—Heřmanice—Dub, Drahotuše—Klokočí—Milenov, Opatovice—Malhotice—Všechovice, Hustopeče—Vysoká—Dub, Hranice—Zbrašov—Valšovice—Paršovice, Klokočí—Hrabůvka, Ústí—Opatovice, Opatovice—Biškovice, Paršovice—Lhota, Olšovec—Stříbež.

Silniční přirážka obnášela r. 1905 24%. Doprava na silnicích trpí neobyčejně příkrým stoupáním.

Cesty obecní jsou ve stavu chatrném. Za deštivého počasí tone chodec i povoz v bezedném blátě. Za přísušku rozvraty,

hluboké koleje vyjeté a ohromné hroudy, které rozdrceny způsobují mraky prachu.

Řeka Bečva na jaře, kdy má hojnost vody, poskytovala la-

Obr. 26. Severní nádraží v Hranicích.

cinou dopravu dříví z Valašských hor. Dříve hojněji (před regulací) spatřiti bylo lze pltě na dravé řece.

Pošty. V okresu je: Jeden c. k. erární poštovní, telegrafní a telefonní úřad s c. k. poštovní spořitelnou v Hranicích; k jeho

obvodu náležejí obce: Velká, Hrabůvka, Radíkov, Lhotka a Olšovec s denním spojením rurálním listonošem, dále Zbrašov, Ústí, Skalička s poštovnami. Poštovní úřady jsou v obcích: Černotíně, Miloticích, Hustopečích, Kelči, Paršovicích, Podštátě, Spálově, Stříteži, Bělotíně, Polomi, Drahotuších.

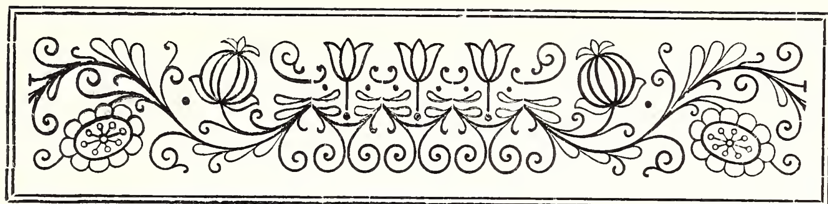
Telegrafy jsou při poštovních úřadech v Hranicích, Kelči, Hustopečích, Podštátě, Drahotuších.

Telefon státní při telegrafním úřadě v Hranicích.

Povozná pošta pro dopravu osob z Hranic do Kelče a zpět dvakrát denně, jízdné za osobu 80 hal.; z Hranic do Podštátu a zpět dvakrát denně, jízdné za osobu 80 hal.

Fiakři a dostavník v Hranicích na nádraží Severní dráhy u každého vlaku ve dne i v noci. Pro pohodlí obecenstva stanoven městským úřadem přesný řád a pevné sazby.

II. Jednotlivé obce.

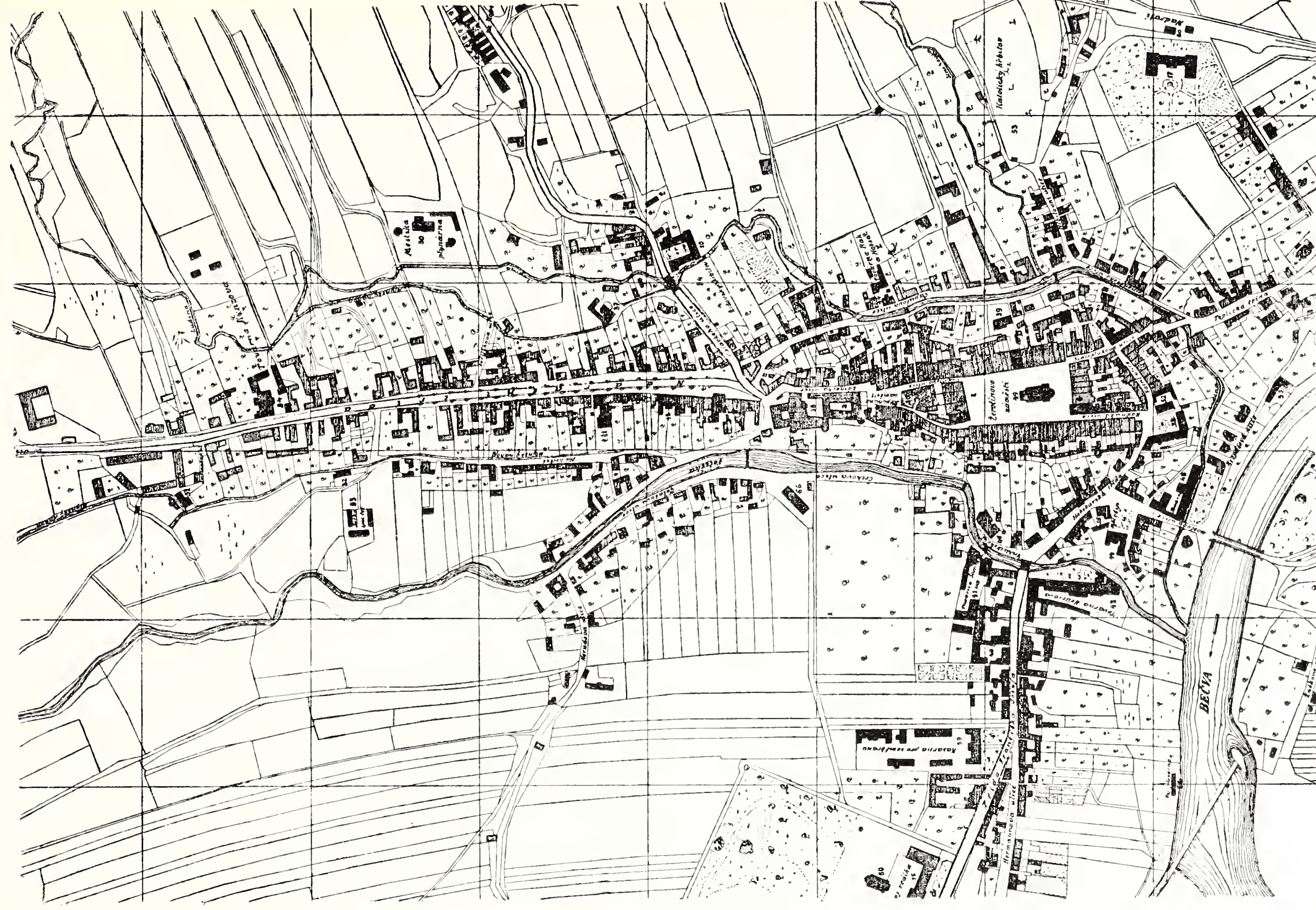
Hranice

rozprostřeny na úbočí posledních odnoží Karpat i Sudet, jsou středem a klíčem k romantice našeho okresu; rozkládají se na pravém břehu řeky Bečvy v místech, kde sevřena je řeka tato naposledy hornatým krunýřem, vtékajíc do úrodného údolí svého dolního toku v nadmořské výšce 255 m, 49° 33‘ severní šířky a 35° 25‘ východní délky dle Ferra.

Zalidnění. V r. 1900 měly 619 domů s 8185 obyvateli, z nichž bylo 5718 Čechů, 2367 Němců, 100 jiných národností; dle náboženství 7712 katolíků, 134 evangelíků, 306 israelitů, 33 jiných vyznání.

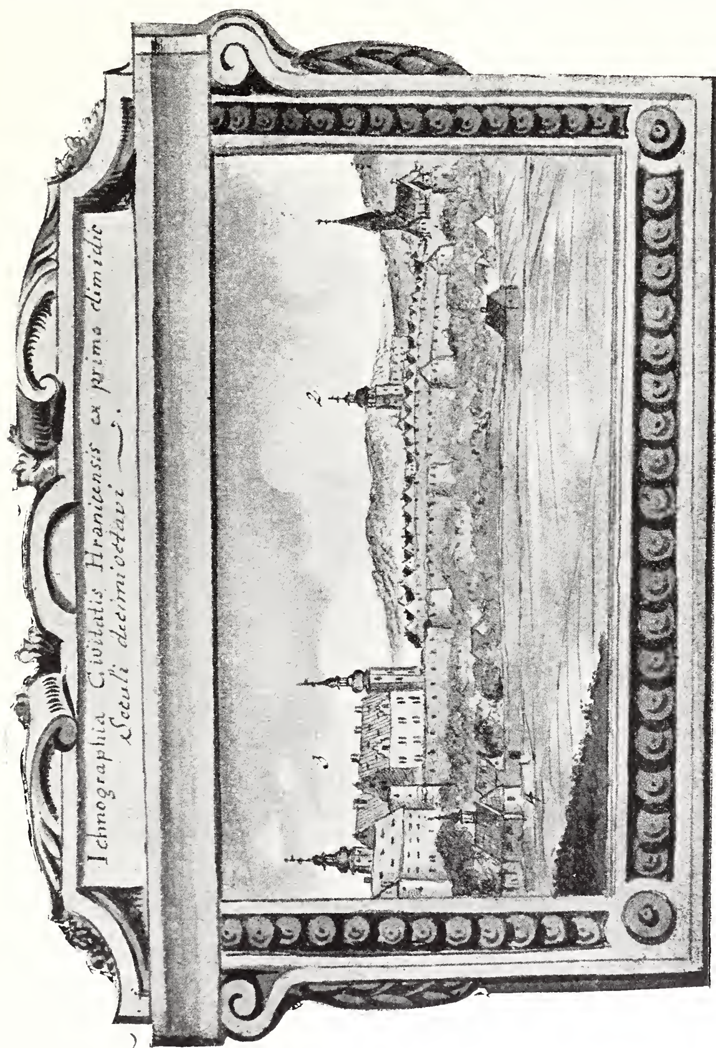
Po způsobu ostatních měst středověkých byly i Hranice městem opevněným, leč z mohutných druhdy hradeb znamenati lze toliko nepatrné zbytky; stavby, které dříve stávaly za městskými hradbami, splynuly s městem vnitřním v jednolitou obec. (Obr. 27. a 28.)

Území Hranic je nerovné, což způsobují oba přítoky bečevské s pravé strany: Ludina se svou pobočkou Struhovkou a Velička. Mezi těmito potoky táhne se hřeben, který nese na sobě hrdě město kdysi opevněné. V údolí toku obou jmenovaných potoků stojí řady domků většinou přízemních — části města mladší. Jsou to ulice Čaputova, Komenského, Galašova, Čechova, Vrchlického a Motošín.

Obr. 27. Půdorys.

Ze Žerotínova náměstí (obr. 29.) — středu města — vybíhají k severu ulice Rudolfova a Židovská (obr. 30.), které na náměstí Štěpánčině spojují se ve společnou ulici Zámeckou, přecházející v Pražákovo náměstí a toto v Nádražní třídu.

Obr. 28. Hranice v 1. polovici XVIII. století.

V místech, kde stávala Horní brána městská, odbočuje se k potoku Veličce spojovací křídlo ulice Galašovy, v protějšku pak ulice Čaputova, která přechází v ulici Hřbitovní a Komenského a ta opět ve třídu Teplickou, od níž se odbočuje ulice Juri-

kova. Z náměstí Žerotínova vybíhají stejnoběžně ulice Svatoplukova a Radnická (obr. 31.); obě spojuje příční ulice Farní.

Obr. 29. Náměstí Žerotínovo.

Pokračováním ulice Radnické je náměstí císaře Františka Josefa a Habsburská ulice, která na Motošíně rozdvojuje

se v ulici Mostovou, od níž podle břehu řeky Bečvy pokračuje ulice Kropáčova. Pokračováním ulice Habsburské za potokem Veličkou je třída císaře Františka Josefa, obecně zvaná

Obr. 30. Židovská ulice.

ulice Drahotušská. Za mostem bečevským táhne se stinné Císařské stromořadí, ulice Žáčkova, Havlíčkova a Rezkova. (Obr. 32.)

Úpravností a souladem i pravidelností vyniká Žerotínovo

náměstí, kdežto ulice ústící v náměstí jsou těsné, ze starší doby pocházející, a ostatní ulice, kromě třídy císaře Františka Josefa

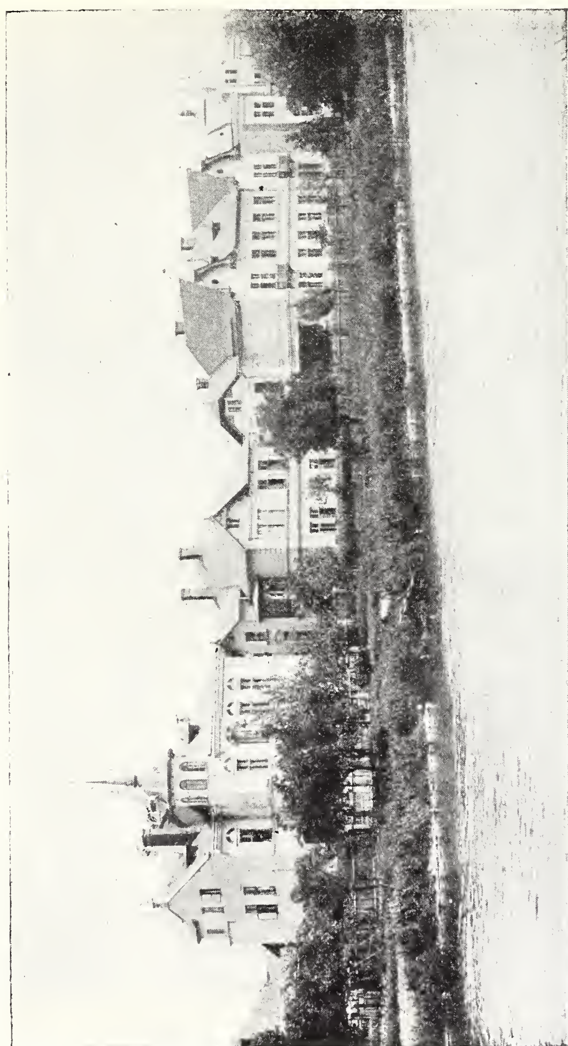

Obr. 31. Ulice Radnická.

a Habsburské, jsou neúpravné. Třídou budoucnosti je Nádražní třída, známá svou šířkou a přímostí.

Z budov sluší jmenovati: Farní chrám na Žerotínově náměstí, zbudovaný v letech 1754—1763 dle návrhu brněnského

architekta Františka Antonína Grimma od židlochovického mistra zednického Antonína Slováčka ve slohu barokním. Chrám posvěcen jest památce Stětí sv. Jana Křtitele.

Obr. 32. Vilová čtvrť na Bečvě.

(Obr. 33.) Uprostřed kostela spatřiti lze kryptu, v níž první pohřben byl hlavní dobrodinec a podporovatel stavby Jiří Karel Avrath, správce panství hranického r. 1763. Dne 24. června 1764 vysvětil tento chrám Maxmilian hrabě Hamilton. Pamětihodny

jsou staré zvony na věži, z nichž největší 16·8 q těžký pochází z r. 1490, menší 11·2 q s nápisem českým: „Tento Zvon byl udělán ke Cti a Chvále Pánu Bohu a darovany za purkmisterstva Bonona Ječzminka a Mikuláše Picka letha Panie 1551“. Dva

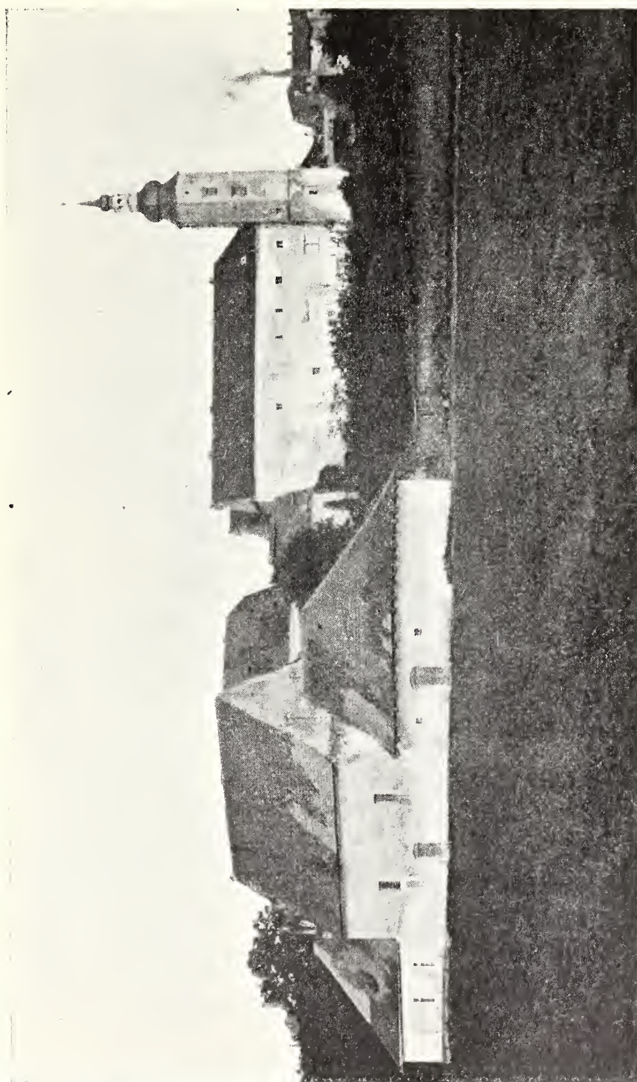
Obr. 33. Vnitřek farního kostela.

menší zvony váží 4·48 q a 2·8 q a jsou z r. 1506, jak lze čísti. Umíráček 44·8 kg těžký darovala r. 1703 vdova Anna Salomena Kondili, na jehož opravu založila i fundaci.

Bývalý farní chrám stával obtočen hřbitovem v místech,

kde nyní vypíná se německá škola dívčí na náměstí císaře Františka Josefa ve slohu gothickém. Naproti byla škola.

Nynější t. zv. Solárna v ulici Galašově, kdysi skladiště

Obr. 34. Solárna.

soli, nyní skladiště hospodářských potřeb, jest zbytkem bývalého chrámu sv. Šebestiána. V 16. století, kdy město bylo obsazeno Českými Bratřími, přeměněn byl chrám sv. Šebestiána v bratrskou

modlitebnu. (Obr. 34.) Po osudné porážce na Bílé Hoře navrácen byl kostelík opět katolíkům. Záhy na to r. 1624 vyplenili vojáci Mansfeldovi kostelíček, jenž byl r. 1627 od kardinála knížete Dietrichštejna obnoven, až za všeobecného rušení méně potřebných klášterů a kostelů za Josefa II. nadobro byl zrušen. Zcela dobře lze znamenati dnes hlavní loď bez klenby se stropem rovným a kasetovaným. Presbyterium je zazděno, rovněž i románská okna. Na oblouku, který dříve dělil presbyterium od lodě, jest znak dietrichštejnský s letopočtem 1680 pod písmeny F. P. A. D.

Obr. 35. Radnice nynější.

Nároží ulice Hřbitovní a Komenského tvoří domek, v němž bývala kdysi bratrská škola s modlitebnou. Druhdy ozdoben byl zevnějšek celého domu malbou ve vápně velice pozoruhodnou. Ještě staří pamětníci vypravují dokonce i které žalmy a výňatky z Písma svatého byly vryty v malbu, jak bývalo zvykem českobratrským. Nyní bohužel až na malý zbytek všecko je zabíleno; toliko v rohu možno čísti letopočet 1583 ve zbytku ornamentu. V poslední době oškrabána částečně omítka kryjící fresky.

Městská radnice darována byla obci měšťanem Skřitkem r. 1544, od které doby značně změněna. Tak na př. přistavěna věž s hodinami a do ulice Radnické rozšířena o novou část — zasedací síň. (Obr. 35. a 36.) Od r. 1850 umístěno bylo v radnici c. k. okr. hejtmanství, které později se přestěhovalo do knížecího zámku

a místnosti upotřebila obec sama pro své kanceláře. Portál radniční zdobí v kameně tesaný městský znak a erb pánů z Pernštýna. (Obr. 37.)

Obr. 36. Radnice před opravou.

Budovy c. k. vyšší vojenské reálky a c. k. jízdecké školy kadetní zřízené r. 1858, vynikají svou ohromnou rozlohou. Dle účelu jsou stavby zvenčí jednoduché a více velikostí než půvabem imposantní. Nádherou vyniká kaple sv. Barbory,

patronky dělostřelectva. Postavena r. 1860 ve slohu románském. Původně sloužily budovy tyto c. k. dělostřelecké akademii, která sem byla přeložena r. 1858 z Olomouce. (Obr. 21., 22., 23., 24.)

Obr. 37. Starobylý portál radnice.

Zámek, patřící kněžně Gabriele z Hatzfeldt-Wildenburka, spojen je s bývalým knížecím pivovarem, který je nyní přeměněn v palírnu a sladovnu. Zámek založil a vystavěl Jan z Pernštýna

r. 1514; jest tu 51 pokojů, které má v nájmu erár pro své úřady — totiž okresní hejtmanství, okresní soud, evidence katastru daně pozemkové a berní úřad: také jsou tu kanceláře správy knížecí. Stavba, zvenčí jednoduchá, jest dosti zachovalá, chodby uvnitř zámku kol celého nádvoří podepřeny jsou trojí nad sebou stojící řadou kamenných sloupců černých, slohově provedených. V rohu směrem k městu vypíná se mohutná věž. Zmínky zasluhuje portál zámecký. (Obr. 38. a 39.)

B u d o v a c. k. n ě m e c k é h o g y m n a s i a v ulici Palackého, až do r. 1873 reálného gymnasia č e s k é h o.

Z novějších budov pamětihodna jest v y š š í l e s n i c k á š k o l a německá, zbudovaná obcí r. 1895-6 nákladem 180.601·16 K. Učiliště toto sestává z vyšší lesnické školy, doba studijní trvá 3 roky s předběžným vzděláním 5 tříd střední školy, a nižší lesnické školy, s předběžným vzděláním školy měšťanské. (Obr. 25.)

O znamenité budovy německé o b e c n é i m ě š ť a n s k é š k o l y d í v č í na náměstí císaře Františka Josefa a n ě m e c k é o b e c n é c h l a p e c k é š k o l y na Motošíně postaráno se vší pečlivostí.

Až do r. 1896 tísnila se jediná česká obecná škola v různých místnostech. Vzpomenutého roku postavena důstojná budova pro č e s k é o b e c n é š k o l y, c h l a p e c k o u i d í v č í v Nádražní třídě. V téže třídě jest i b u d o v a č e s k é š k o l y m ě š ť a n s k é c h l a p e c k é a d í v č í, postavená r. 1906.

V ulici Jungmannově vypíná se z i m n í h o s p o d á ř s k á š k o l a. (Obr. 20.)

Pro české děti školou nepovinné jest v Hranicích d ě t s k á z a h r á d k a na Žerotínově náměstí a v Nádražní třídě v budově měšťanských škol, založená „Ústřední Maticí Školskou“, a d ě t s k á z a h r á d k a „Schulvereinu“ v Komenského ulici pro děti německé.

Židé mají v ulici Židovské svou s y n a g o g u (obr. 40.), š k o l u j e d n o t ř í d n í, jakož i svou s p r á v u o b c e ž i d o v s k é.

K a s á r n y zemské obrany zřízeny obcí r. 1889, prvá část nákladem 211.496·27 korun, druhá část r. 1895-96 nákladem 138.357·98 korun.

Těla zemřelých ukládají se k věčnému odpočinku na třech h ř b i t o v e c h, z nichž dva k ř e s ť a n s k é jsou v ulici Hřbitovní a u Kostelíčka, ž i d o v s k ý ve třídě Palackého.

Obr. 38. Zámek v Hranicích.

Na Žerotínově náměstí naproti hlavnímu vchodu farního chrámu stojí sloup Marianský.

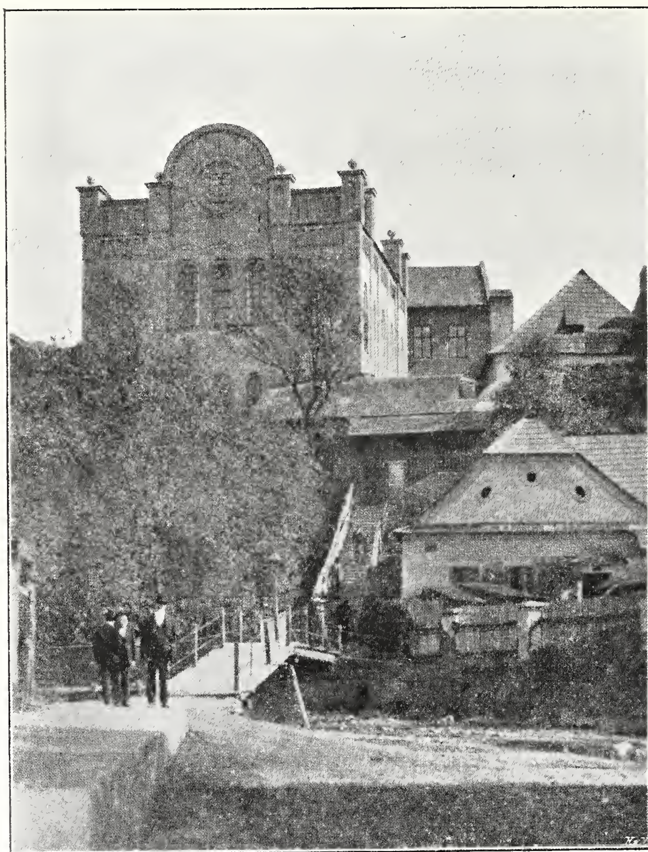
Obr. 39. Zámecký portál.

Město opatřeno je vodovodem, postaveným r. 1894 a plynárnou, zřízenou r. 1903 firmou Pintschovou z Vídně.

Z nejdůležitějších závodů dlužno uvésti Družstvo

knihtiskárny na Žerotínově náměstí s rozsáhlou budovou. (Obr. 41.)

Hranická knihtiskárna odvozuje svůj původ od staré, po celé Moravě rozvětvené firmy Škarniclovy, která známa byla nejširším vrstvám lidovým svými jarmarečními písničkami. První

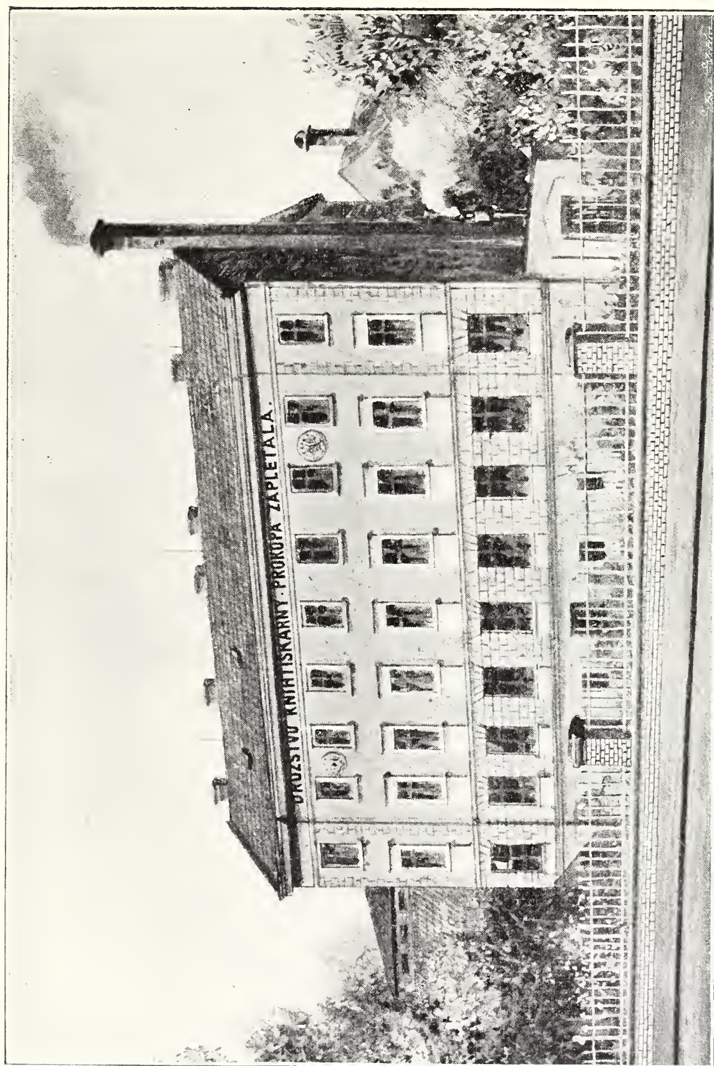

Obr. 40. Synagoga v Čechově ulici.

náš buditel tiskl a vydával nákladem jejím své literární plody. Když sluníčko firmy této jalo se chýliti k západu, přešla do rukou tiskaře Forstra a od něho převzal ji r. 1877 Ferdinand Kunza, za něhož stala se tiskárna mocnou oporou uměle udržovaného němectví ve městě našem.

R. 1894 tiskárnu zakoupil Prokop Zapletal, čímž se dostala do českých rukou.

R. 1900 Čechové utvořili družstvo, jež tiskárnu převzalo za

Obr. 41. Knihtiskárna.

cenu nepoměrně nízkou a Zapletala, zakladatele, tvůrce a duši závodu, jmenovalo ředitelem. Družstvo české také německou tiskárnu r. 1904 odkoupilo a vede ji jako filiálku bývalého závodu Zapletalova.

Družstevní knihtiskárna hranická opatřena dobrými stroji a hlavně znamenitým odborníkem, provádí práce, jež vídáme jen v tiskárnách hlavních měst.

Z ostatních závodů a továren jmenovány buďtež První česká specialní továrna na prací stroje, továrna na nábytek z ohýbaného dřeva „Mundus", továrna na sukna, továrna na hedvábné látky, továrna na vodovody, parní pila, vodní pila, 2 fotografické ústavy, 3 mlýny, parní rolnická mlékárna. Mimo to i menší závody řemeslné jsou četné, z nichž jmenovitě vyniká výroba suken. Společenstvo soukenníků má směrem ke Drahotuším na mlýnském koleně svou vlastní valchu.

V Hranicích vycházejí časopisy „Hlasy z Pobečví" a „Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady".

Ke stálému léčení slouží všeobecná nemocnice obcí postavená r. 1888-89 za 100.332 K s infekčními pavilony, zbudovanými r. 1904 za 104.000·84 K na silnici k Černotínu u Teplic.

Trhy konají se v Hranicích 4 výroční mimo 2 týdenní každý pátek a úterý.

Ke Hranicím náležejí též tak zvané „Paseky", t. j. jednotlivě roztroušená stavení na úbočí posledních výběžků Karpatských. Kromě toho samota „U Kostelíčka" a „Skalka". Samota „U Kostelíčka" skládá se z několika čísel, náležejících ke katastru hranickému.

Pod sráznou skalou Hluzovského kopce obklopen hřbitovemční starobylý „Kostelíček", zasvěcený narození bl. Panny Marie. (Obr. 42.) Dle starého podání domnívá se Galaš, že kostelík odvozuje svůj původ od Jurika. V nynější podobě postaven byl v XVI. stol., jak letopočet 1595 v presbytáři za hlavním oltářem nás poučuje, a sloužil snad zbylým katolíkům v době, kdy Hranice osazeny byly Českými Bratřími.

Podle hřbitovní zdi stojí 14 kapliček s řezanými figurami křížové cesty, pořízené knězem a poustevníkem polským Šebestianem Srzemskim. Kromě těchto kapliček spatřujeme kapličku sv. Magdaleny a kapli sv. Antonína, která byla postavena v první polovici XVII. stol.

Svou polohou na výšině poskytuje „Kostelíček" malebný

Obr. 42. Kostelíček.

pohled do údolí a nížiny dolního toku Bečvy k Přerovu, i láká zátiší to mnohého milovníka přírody zvláště v létě.

Z dějin Kostelíčka. Prastarý kostelík považován byl předky našimi za nejstarší v celém okolí, což se srovnává s okolnostmi zcela dobře, ač písemných památek určitých o původu jeho nemáme, a tak jest se nám spokojiti legendární domněnkou.

Až do 1. polovice XII. stol. byl kraj Hranický pokryt lesem od řeky Bečvy až po Odru. Dle pověsti byl prvním obyvatelem v kraji našem poustevník Vintíř, mnich řádu sv. Benedikta, který však v krajině této pobyl na krátko, odebrav se do Čech, kdež prý (!) založil klášter Břevnovský.

Jan, třetí biskup Olomucký, byv upozorněn na zbytky pohanů v kraji zdejším, požádal Hamana, převora rajhradského, aby některé činné mnichy sem odeslal, kteří by přivedli do ovčince Kristova ony nevěřící. Prvním mezi vyvolenými mnichy byl Jurik, jenž podjal se této práce s opravdovou láskou a radostí. Založiv na vykácených místech Hranice, brzy Černotín a Hluzov, postaral se o postavení svatyně na úbočí kopce Hluzovského nákladem knížecím, která biskupem Janem posvěcena jest ke cti narození blahoslavené Panny Marie a byla jediným kostelem zdejší krajiny. Když Chvalko, opat kláštera Premonstrátského Hranice r. 1296 opevnil a nový, mnohem rozsáhlejší farní kostel v Hranicích vyzdvihl, stal se tento marianský kostelíček filialním, při němž vesnice Hluzov, Černotín a Zbrašov zůstaly, své zemřelé sem pochovávajíce.

V pravo od marianského kostelíka jest kaple, zasvěcená sv. Antonínu Paduanskému, jejíž původ je neznám; toliko zpráva z r. 1658 se dochovala, dle níž jmenovaného roku kaple opravena a obnovena byla nákladem jisté měšťanky hranické. Za touto svato-Antonínskou kaplí mívali poustevníci svá bydliště a jak vrchnostenský list jeden praví, bydlel zde od r. 1686 až do r. 1707 poustevník řádu kapucínského jakýsi Havel, před tím mistr krejčovský. Okolo r. 1736 usadil se na opuštěném místě poustevník Šebestián Srzemski, šlechtic-kněz, rodilý z Krakova, který léčil se v hojitelných pramenech teplických. Duchovní tento založil 14 kapliček křížové cesty svým nákladem r. 1737, sám osobně jsa činným při stavbě, konaje nádenickou práci. R. 1738 práce dokonána a následujícího r. 1739 posvěceny kap-

ličky P. Admandem, quardianem kapucínského kláštera v Olomouci. R. 1766 dokonal svůj život zakladatel křížové cesty a pohřben v marianském kostelíku u postranních dveří, kdež spatřiti lze i pamětní desku.

Za panování císaře Josefa II. i kaple sv. Antonína zrušena byla a pusta a prázdna zůstala až do r. 1826, kdy měšťané hraničtí dobrovolnými sbírkami odkoupili kapli od vrchnosti, uvedše ji opět v důstojný stánek.

R. 1868 a 1869 byly kostelíček i kaple sv. Antonína opraveny a obnoveny, k čemuž přispěl hlavně Černotín, Zbrašov a Hluzov, začež ustanoveno, aby obyvatelé jmenovaných osad zdarma se směli pohřbívati u Kostelíčka, kdežto obyvatelé Hranic (s výjimkou pasekářů bydlících v okolí) zde mohou býti pochováni, zaplatí-li určitý poplatek za hrob u starosty v Černotíně, nyní však po vyfaření Černotína na faře v Hranicích. R. 1880 vyfařeny z Hranic obce Černotín a Hluzov, zřídivše si samostatnou faru s kostelem sv. Cyrila a Metoděje v Černotíně, následkem čehož odpadla obcím těm povinnost opravovati filialní kostel.

Trochu dále k severu, jen několik set kroků na úbočí téže výšiny pálí se vápno ve „Skalce“ k panství Hranickému patřící z vápence devonského, kterého se zde hojně dobývá ve skalách.

Opustivše „Kostelíček“ a obešedše kopec „Kobylanku“, porostlou listnatým lesem, staneme před výšinou, smíšeným lesem porostlou, zvanou „Hůrka“, která v útrobách svých chová na jižním konci památnou prohlubeň, obecně zvanou „Propasť“. (Obr. 4.)

Propasť zeje blízko vrcholu Hůrky, která v mírném sklonu se zvedá 71 m nad řečištěm Bečvy. Do Propasti sestoupiti lze toliko se strany jihovýchodní, kdež jedině se příkrosť stěn mírní a sklon vykazuje asi 40°. Ušlapaná stezka a vyzděné kamenné schody zavedou nás na vlastní svah. Na dně jest jezírko 34 m hluboké. Teplota jeho vody + 15° C se skoro nemění, zůstávajíc v zimě i v létě stejnou.

Základní horninou nejen Hůrky, ale i okolních kopců je vápenec devonský, ve kterém voda vyhlodala si dutiny, které po tisíciletí nabyly ohromných rozměrů, až pak strop, nemaje podpory dostatečné a nemoha snésti tlaku povrchu, sřítil se.

Původ a vznik Propasti ozdobil si lid celým věncem pověstí. Tak vypravuje:

„Majitel bývalého hradu „Švrčova“, nedaleko Propasti, byl bezdětný. Jednou prohlásil, že by dal hned třeba čertu svoji duši, jen kdyby měl dědice. Brzy na to objevil se u něho jakýsi černě oděný pán a řekl, že slyšel, jak toužebně si přeje dítěte. I nabídl se, že mu pomůže, zapíše-li se mu. Majitel hradu svolil a cizinec vytáhl kůži již plnou podpisů, takže byl nucen ji natáhnouti, aby nabyl místa pro nový podpis, načež se mu pán podepsal. Dítě se po čase skutečně narodilo, když ale jeli na křest ke Kostelíčku, propadlo se dítě i s kmotry v těch místech, kde zeje nynější Propast.“

V údolí Bečvy pod strání Hůrky jest samota zvaná Černotínské vápenky. Jest to skupina několika budov s vápennými pecemi na pokraji velkých lomů vápenných, v nichž objeveny poslední dobou mohutné chodby a jeskyně vodou naplněné. Naproti přes okresní silnici vedoucí do Val. Meziříčí s odbočkami na Kelč a Opatovice jest stanice místní dráhy Hranice—Vsetín, Černotín—Kelč.

V úžlabině, kterou si Bečva prorvala mezi Hůrkou a výšinou Zbrašovskou, rozloženy jsou znamenité lázně Teplice v rozkošné krajině s četnými prameny teplých, železitých, alkalicko-zemitých kyselek.

O Teplicích děje se již zmínka v XVI. století jako místě lázeňském, hojně navštěvovaném. Již Tomáš Jordan z Klausenburku, doktor a lékař zemský v markrabství Moravském, činí r. 1581 zmínku o Teplicích u Hranic velmi čestnou.

Za hlavní lázeňskou budovou jest kaple sv. Peregrína, pocházející z XVIII. století. V kapli bývají několikráte do roka v lázeňském období slouženy bohoslužby.

Naproti lázeňským Teplicím na příkrém svahu stávala kdysi těžko přístupná tvrz Švrčov, která vévodila krajině. Nyní jen zbytky stanovišť upomínají na ni. Kamení z rozvalených zdí hradebních použito při stavbách v Hranicích, hlavně farního chrámu. Na výstupku skalním pod bývalým hradem směrem ke Hranicím postavena socha sv. Jana Nepomuckého.

Kdo pokochati se chceš rozkošným pohledem na Hranice, vyjdi si za krásného odpoledne k Bílému kameni. Jest to jeden z nejvyšších vrcholků v bezprostřední blízkosti Hranic, kam dorazíš za půl hodiny směrem jižním od města. S nejvyššího

Obr. 43. Celkový pohled na Hranice.

Obr. 44. Pohled na Hranice od západu.

toho místa shlédneš čarokrásné panorama hranické i s okolím. Celkový pohled na Hranice jest vůbec překrásným. (Obr. 43. a 44.)

Na hřebenu horském, po levém břehu Bečvy naproti městu Drahotuším mezi Helštýnem a Křivým stával kdysi mocný hrad Drahotuš, kterého stihl týž smutný osud jako tvrdého souseda jeho Švrčov. Zmínky dějepisné o hradu Drahotuši dočítáme se již v době panování bojovného krále Jana, který zpupného rytíře loupeživého jménem Bedřicha z Linavy donutil odevzdati hrad původnímu majiteli.

Stručné dějiny Hranic.

„Čas jest, abychom vlast nynější s někdejší hleděli také skrze místní dějepisy spojiti, aby tolikeré hrady, města, tvrze i vesnice vzpomínáním na historické osoby a rody v nich bydlivší opět obživly a tím i nové pouto se uvilo, jež krajany naše láskou k vlasti mocněji nad jiné vázati má."

Fr. Palacký.

I.

Slované, přistěhovavše se z pravlasti zakarpatské do nynější vlasti své moravské, usazovali se jako pilní rolníci v údolích řek a úrodnějších krajinách země; veškerou svou péči věnovali orbě a chovu dobytka. Také úrodné údolí Bečvy přivábilo četné osadníky slovanské, kteří majíce své byty roztroušené po obou březích řeky, netvořili obcí pospolitých.

Teprve Jurik (Juřík, Jiřík), mnich řádu benediktinského z kláštera Rajhradského, vzdáliv se kolem r. 1169 z jmenovaného kláštera, vyhledal si téměř pustou krajinku nad Bečvou, aby zde celou duší mohl se oddati životu poustevnickému. Požádav o dovolení tehdejšího správce Moravy Bedřicha, syna krále Vladislava, počal nehostinný ten kraj mýtiti a porůznu usedlé obyvatelstvo uváděti v pospolitost, čímž dán původ osadě nazvané Hranice, jelikož byly zde hranice národnostní proti Polsku.

Jurik byl muž silné a neoblomné vůle. Přemohl za nedlouho veškery překážky a ukázal světu, co zmůže muž pevné vůle, má-li jen odhodlanost a lásku k člověčenstvu. Duby klesaly pod

sekerou jeho, země otevřela hruď pluhu a přijala jím vrhnuté símě, vydávajíc stonásobný užitek. V darovací listině sám Bedřich nazývá Jurika: . . . „muže dokonalého a příkladného, následování hodného života, o jehož životu a mravech všudy dobrá se roznáší pověst“. Z vděčnosti daroval Bedřich na přímluvu své manželky Alžběty, dcery krále Uherského Gejzy, tuto krajinu Jurikovi — resp. klášteru Rajhradskému, „od potoka ‚Sebnik‘ nazvaného až k potoku, jenž Odra sluje; krom toho pak ještě na západ bez vyznačení mezí tolik onoho lesa, jak mnoho by z něho užitkovati chtěl. Daroval mu nejen ten les, nýbrž i vesnici, kteráž ‚Štipky‘ (Špičky) sluje, spolu i se všemi k ní náležejícími loukami a štěpnicemi.“

Hranice rychle vzrůstaly a v okolí i nové osady založeny, tak na př.: Heřmanice, Loučky, Polom, Bělotín, Jasenice a Nahorách, kteráž poslední osada zanikla v bouřlivých dobách válečných.

Roku 1201 však odňal markrabě Jindřich Vladislav, bratr krále Přemysla Otakara I., celé toto krajiště řádu benediktinskému a věnoval je jako nadaci spolu s Hradiskem u Olomouce řádu Premonstrátskému. Že akt tento nebyl beze sporův, je na bíledni.

Sporům po 21 let se vlekoucím učinil konec Přemysl Otakar I. Zvolena komise na vyšetření. Benediktini zvolili ze své strany Heřmana, opata vilémovského, premonstráti velmistra pražských Hospitálů Bedřicha. Za přítomnosti olomuckého biskupa Roberta rozhodnuto v Praze: „Klášter Hradištský zůstane majetníkem okresu Hranického, povinen ale jest zaplatiti Rajhradu za náhradu 24 hřivny stříbra pražské váhy“. Byl-li tento obnos vyplácen každoročně jako poplatek, či jako odstupné jednou pro vždy, nelze zjistiti. Zdá se, že Vladislav Jindřich jako částečnou náhradu vzešlé škody uvolil se každoročně odváděti Rajhradu desátý sud vína z vinohradů Miroslavských.

Jurik, vida námahu svou pro řád benediktinský ztracenu, odešel pln smutku a zvolil si nové působiště podobné v Čechách na Královéhradecku, kdež založil prý osadu „Polici“, kde v osamělé cele vypustil svou šlechetnou duši.[1])

[1]) Les „Polici“ daroval král Přemysl I. klášteru Broumovskému r. 1213 a broumovský mnich Vitalis jal se ihned les mýtiti a kapličku P. Marie stavěti. Pověst, že by Jurik založil Polici, jest nepravdivá. Pozn. red.

Staré obrazy Jurika spatřiti lze v klášteře Rajhradském: v refektoriu letním jest vyobrazen jako vážný muž čtoucí v knize a ubírající se líbeznou krajinou, za ním kráčí služebník malé postavy v malebném kroji hajduckém. Druhý obraz jest na chodbě konventu mezi slavnými preláty rajhradskými, kdež je vyobrazen jako mnich ušlechtilého obličeje, mající před sebou listinu hranickou. Pod obrazem je nápis: Jurik seu Georg. Bened. Rayhr. Hranicium et pag. Stipky una cum appertinentiis ao. 1169 a Friederico Duce Olo. in praem. labor. suor. obtin. Ast jam 1201 posses. hanc. Mchio. Wratislaus Mrio. Gradic. donav. (Obr. 45.)

II.

Druhá doba dějin hranických, sahající od r. 1201 až do r. 1481 obsahuje v sobě osudy města Jurikova pod správou kláštera premonstrátského na Hradisku u Olomouce. Markrabě Vladislav přidal k panství tomuto ještě Kyjov a Svitavy. R. 1251 povýšeny jsou Hranice za opata Roberta na město s udělením obyčejného městského práva od markraběte Přemysla. Za 11. opata Chvalka opevněny byly Hranice mohutnými zdmi, 3 pevnými branami a 10 krytými baštami, takže na tehdejší dobu znamenitou byly pevností. Zároveň pořízena i loubí, která částečně až na naše časy se dochovala.

R. 1296 zastavil opat Chvalko Hranice proboštu Janovi, bratru Mikuláše I. Opavského a spolubratru krále Václava. Vyšehradský probošt Jan brzy na to zemřel a Hranice připadly zase klášteru Hradištskému.

Od opata Chvalka mají Hranice své nejstarší výsady a svůj městský znak: sv. Štěpána, prvomučedníka, u jehož nohou na pravé straně moravská orlice, na levé straně stříbrný český lev v červeném poli. Ctibor Tovačovský z Cimburka přidal později svůj erb — šachovaný štítek pod nohama mučedníkovýma a konečně kardinál Dietrichštejn dodal r. 1629 dva nože a knížecí korunu nahoru do zlatého pole.

Dne 24. srpna 1323 sjeli se v Hranicích králové Jan Lucemburský s kralevicem Karlem a s vévody Rakouskými Oldřichem a Otou k vzájemné úmluvě.

R. 1430 napadeny byly Hranice pod vedením Jana Tovačovského vojskem husitským, dobyty a učení Husovo zapustilo

zde své kořeny. Zároveň i Valdenští usadili se zde v této době. Učení Husovu dařilo se v Hranicích tak, že rozmohlo se po celém městě.

S dovolením krále Jiřího z Poděbrad zastaveny r. 1460 Hranice doživotně nejvyššímu hejtmanu zemskému Ctiboru

Obr. 45. Jurik, zakladatel Hranic.

Tovačovskému z Cimburka za ročních 80 hřiven stříbra s povinnostmi, které měly Hranice ke klášteru u Olomouce. Za nastalé války mezi Jiřím Poděbradským a Matyášem uherským zmocnil se Matyáš i kláštera Hradištského a poslední opat hradištských premonstrátů Marek vida, že by panství Hranické stěží klášteru zachoval, prodal je Vilému z Pernštýna za 1000

dukátů r. 1481. Tento odepřel plat 80 hř. gr., které Hranice platily klášteru; protož jej r. 1481 pohnal Filip z Prostějova a z kláštera blíž města Olomouce, že má panu biskupu Varadinskému, jeho synu vydávati klášteru na každý rok z města Hranic 80 hř. gr. a on to právo od syna má.

III.

Od r. 1481—1620 střídali se v držení panství Hranického rozliční majetníci a páni. Jest to třetí doba dějin města Hranic. Pánové z Pernštýna drželi Hranice v letech 1481—1548. V době pana Viléma z Pernštýna přilnulo veškeré obyvatelstvo k učení kališnickému, osadilo faru i všechny kostely. R. 1500 vzdal se Vilém práva míti jak ve městě, tak i v okolních vesnicích nálev vína ve prospěch Hranic za poplatek 6 kop grošů; r. 1519 dal jim les „Drahotuch", k čemuž ještě krátce před svou smrtí přidal pastviny „Hlotisko" a „Doubravu" za roční plat $2^1/_2$ kopy grošů míšenských. Pastviny tyto drželo město od předchůdce jeho Jana z Cimburka v zástavě.

R. 1510 žádali primator a konšelové města pana Viléma, aby jim jako patron fary zdejší neustanovoval kněze katolického nyní i na budoucí časy, což on i synové jeho Jan a Vojtěch přislíbili s tou toliko výminkou, bude-li jim ustanoven pro budoucnost duchovní strany podobojí, a oni (páni z Pernštýna) by sobě přáli kněze katolického, že jemu dají vystavěti na vlastní útraty kapli.

Po smrti pana Viléma z Pernštýna přešly Hranice spolu i s jinými četnými statky v majetek syna jeho Jana z Pernštýna, který vedl skvostný a nákladný dvůr, vystavěl nynější zámek, čímž zadlužil se tak, že Hranice i s vůkolními obcemi r. 1548 prodal Václavu Haugvicovi z Biskupic. V době jeho vlády rozmohlo se v Hranicích nemalou měrou učení Českých Bratří. Prodejem r. 1553 přišlo panství Hranické v držení Jana Kropáče z Nevědomí, jenž, jako poslední mužský potomek prastarého šlechtického rodu moravského, odevzdal veškeren majetek jediné pozůstalé své dceři Anně, která provdavši se za Jana z Kunovic, převedla tím panství Hranické v majetek toho rodu. Leč Anna záhy ovdověla; r. 1579 pojala za manžela Jana ze Žerotína. Tento 13. května 1584 zakazoval dovážeti

cizí maso do města a udělil tím hranickým řezníkům zvláštní výsadu. Proto žádali řezníci drahotušští, aby byli připojeni k cechu hranickému, což se jim povolilo s tou výminkou, že z každé jatky budou odváděti 1 kámen loje na panství.

Zatím měli Čeští Bratří dle dovoleného vyznání víry r. 1534 a 1564 na předměstí „u Veličky“ kolem r. 1570 obecní dům a sbor (nynější Solárna), což jim paní Anna Kropáčová z Nevědomí r. 1581 nejen potvrdila, jsouc též vyznání českobratrského, ale je též i od veškerých poplatků a povinností osvobodila. Dovolila jim ke službám božím zvoniti, svobodně dítky nejen z Hranic, nýbrž i z okolí vychovávati a řemeslo kterékoliv provozovati; zahrady, louky a pole jejich prohlásila za svobodné. Též „Zahrada mrtvých“ (hřbitov) i s pohřby byly svobodny. To potvrdil i Jan ze Žerotína r. 1584 a daroval obci kus pole k domům českobratrským, jakož i svobodný statek se zahradou k nové nemocnici; také dovolil jim chovati neobmezený počet domácího dobytka a kupovati víno i pivo pro svou vlastní potřebu, kde by se jim líbilo. V této době nabyli tedy Čeští Bratří cenných výsad pro Hranice i okolí. Smrtí Anny ze Žerotína přešel majetek její — Hranice i Vizovice — na syna z prvního manželství Jana Jetřicha z Kunovic r. 1595, který vyměnil panství Hranické za panství Světlou a náhradu 17.000 mor. zl. a je podstoupil svému svatu Zdeňku Žampachovi z Potenštýna. Tak jako předchůdcové a následníci byl i Zdeněk Žampach z Potenštýna horlivým podporovatelem snah českobratrských a získal si velikých zásluh o Jednotu.

Již roku 1609 prodal Zdeněk Žampach Hranice s okolím Karlu Bergrovi z Bergu za 175.000 zl. mor., od něhož opět koupí přešly v držení Václava Mola z Modřelic od roku 1612—1620.

Pán ten přidržev se Bedřicha, krále Zimního, propadl statkem i hrdlem témuž osudu, který připraven byl nejčelnějším pánům na Staroměstském náměstí 21. června 1621. Mol odsouzen k smrti, leč krutý ortel změněn mu v doživotní žalář na Špilberku u Brna. Konfiskační praxe, zavedená Ferdinandem II., strhla na sebe i statky ubohého Mola z Modřelic, Ferdinand II. udělil je za prokázané služby kardinálu Františkovi knížeti z Dietrichštejna dne 16. dubna 1622.

IV.

Když František kardinál z Dietrichštejna, biskup olomucký, jehož rodina pocházela z Korutanska, obdržel panství Hranické po osudné bitvě bělohorské, zbaveno město všech výsad, nabytých od předešlých majetníků, obyvatelstvo donuceno mocí zříci se svého vyznání, což konečně po několikerých vzpourách proti vnucovanému katolicismu s bolným srdcem učinilo, vidouc nezbytí. Nejeden měšťan vykrvácel v násilné této protireformaci, neboť bezohlednost postupu byla tak krutá, že i poskytnutím jen přístřeší pronásledovaným Českým Bratřím, kteří jako štvaná zvěř byli nuceni hledati si úkrytu v slujích, lesích a skalních roklích, trestáno bylo smrtí. Tak na př. Čaputa, jeden z čelných pánů českých, propadl hrdlem i statkem za to, že přes jedinou noc poskytl přístřeší štvanému duchovnímu českobratrskému. Bývalý statek jeho podnes spatřiti lze v ulici Čaputově, kteráž nazvána jest k jeho poctě.

V letech 1623 a 1624 mělo císařské a polské vojsko v Hranicích hlavní ležení. Obyvatelstvo bylo nuceno vydržovati je, čímž tak zchudlo, že ani císařskou daň, ani do knížecího důchodu nemohlo platiti. Z bídy vypukl ve městě mor, kterým bylo zachváceno mnoho osob.

Kardinál Dietrichštejn, aby pojistil sobě a svému příbuzenstvu rozsáhlý majetek, dal zapsati veškerá svá panství, a to Hranice, Lipník, Mikulov, Žďár, Kounice, Vlasatice, Pouzdřany a Uherčice s Popicemi na Moravě, v Čechách Polnou a Žďár, v Rakousích Steinbrunn jako svěřenský s právem prvorozenství. Dne 26. března 1624 obdržel kardinál od Ferdinanda II. hodnost říšského knížete.

Ač obyvatelé Hranic slibovali obrátiti se k víře katolické a zachovati věrnost císaři i knížeti, přece těžko bylo jim zapomenouti svého vyznání. Naskytla-li se sebe nepatrnější příležitost, odbojnicky stavěli se Hraničtí proti císaři a katolicismu. Generál Mansfeld po porážce bělohorské, táhna přes Čechy a Moravu, přišel též ku branám hranickým, které mu měšťané rádi otevřeli a sehnali podporu z města i okolí v obnosu 1000 tolarů. Od Hranic táhl k Lipníku. Když ale pomocné vojsko španělské město oblehlo, hájil je vůdce odbojníků Malík, dědičný sudí z Bělotína (dříve rytmistr v císařském vojsku) tak udatně, že útoky po delší

dobu se strany španělské ukázaly se marnými. Lid však začal býti netrpěliv a přes veškeré chlácholení Malíkovo, že Mansfeld přispěje obleženému městu, pomoc nepřicházela a tak Malík, nechtěje padnouti za živa nepřátelům do rukou, vrhl se se zámecké věže do příkopu.

Za odboj byli měšťané hraničtí pokutováni se vší přísností. Do 6 neděl uloženo jim složiti do pokladny knížecí 1000 dukátů, ztratili veškery svobody a výsady městu udělené, vůdcové odsouzeni jsou buď k smrti, žaláři anebo k zaplacení značných pokut. Adam Purgeš, starší purkmistr města, odsouzen k smrti mečem. Jan Poláček, druhý purkmistr, odsouzen k smrti, leč, odřeknuv se vyznání českobratrského, zachránil si život: dosáhl milosti a uloženo mu zaplatiti 200 dukátů, dokud by je však nezaplatil, měl dlíti v žaláři. Pavel Křenek, radní, odsouzen rovněž k smrti, která však změněna v pokutu 100 dukátů. Lukáš Kremž, bývalý knížecí kuchař, horlivý vyznavač českobratrský, po 28 neděl žalářován, posléze však hlava jeho sťata mečem. Tomáš Šatánek, měšťan a pobočník Malíkův, odsouzen k smrti; odřeknuv se víry, zachován při životě, po celý rok však uvězněn a polovina majetku jemu odejmuta. Martin Myška, bývalý polesný, hrdinsky odmítl nabízenou milost a volil raději zemříti na popravišti. Jan Váňa, rychtář z Nýdeku, popraven vedle mnohých jiných. Kromě toho žalářováno a pokutováno mnoho jiných měšťanů, na nichž lpělo sebe menší podezření z účasti ve vzpouře.

Poprava vykonala se dne 16. října 1627. Nové představenstvo přinuceno strhnouti šibenici, zřízenou Malíkem za Horní branou pro ty, kdož vzpírali se vzbouření, a zříditi na témž místě novou.

Okolo 9. hodiny byli všichni jmenovaní odbojníci ze zámku na náměstí vedeni, kde stůl červeným suknem přikrytý stál, při němž soudcové zasedli, v jejichžto přítomnosti po přečteném orteli Adam Purgeš a Lukáš Kremž mečem trestáni a potom do truhly dáni a pohřbeni jsou.

Jan Poláček a Pavel Křenek u pranýře klečeti museli a očekávali, brzo-li budou odvlečeni, ale dosáhli milosti.

Ostatní vedeni k šibenici postavené za městem a zde oběšeni. Sedláci panství hranického museli na větším díle u šibenice státi a na takovou strašlivou smrt se dívati. Tři pak z panství hel-

štýnského na hrdle provazy zavěšené majíce, pod šibenicí klečeti museli, dva byli jménem Halouzka, třetí pak Kučera, všichni z Dolního Újezda.

Den před popravou nařízeno, aby příštího dne nikdo na náměstí z oken nehleděl. Po vykonání ortelu vyhlášen přísný zákaz, že nikdo nesmí skrývati a přechovávati kněze anebo vyznavače českobratrské.

Tak stalo se, že mnozí opustili raději rodné město i veškeren majetek svůj a o žebrácké holi ubírali se do vyhnanství. Útulek poskytlo jim Polsko, Slezsko, Uhry — ano mnozí, hlavně soukenníci, odebrali se až do vzdáleného Holandska.

Po kruté exekuci zely mnohé domy v Hranicích prázdny, bez majetníka, bez obyvatelů. V městě čítalo se jich na 17, většinou šlechtických, na předměstí 84.

Na nesčetné prosby konečně milostivě uvolil kardinál František z Dietrichštejna tuhé porobě a dal městu r. 1629 některá privilegia, která ovšem nikterak nevyvážila bývalých svobod. Privilegia tato uložena jsou nyní v městském museu.[1])

R. 1636 dne 19. září zemřel kardinál Dietrichštejn v 67. roce věku a odkázal veškeren svůj ohromný majetek svému synovci Maxmilianovi (1636—1655). Nový majetník potvrdil výsady městu

---

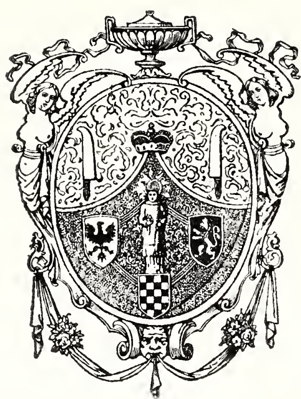
[1]) Privileje tyto v díle Vojt. Bartovského „Hranice“ str. 113—118.

Ku konci rozmnožuje jim starý znak, který následovně popisuje:

„A poněvadž od starodávna jistého erbu a pečeti pro důležité své obecní potřeby užívali, takový erb netoliko jim schvalujeme, ale také níže psaným způsobem obnovujeme. (Obr. 46.)

Předně mají míti štít se dvěma poli, totižto vrchní žluté a v něm v prostředku z hory klobouček knížecí a po stranách dva nože slavného rodu našeho Dittrichsteinského od sebe rozdělené; spodní pole, které se špicí in triangulum táhne, jest červené se třema štíty, z nichž jeden na pravé straně jest žlutým polem a v něm orel černý s jednou hlavou roztažený, druhý štítek na levé ruce jest červený a v něm lev stříbrné barvy stojící, spodní pak štítek a prostřední jest též červeným polem na něm bílý a červený trianguli na způsob tabule šach řízený, nad ním pak obraz svatého Štěpána, mučedníka Páně, stojící v levitském modrém oděvu, v pravé ruce kamení a levé palmu, znamení mučednické, držící, jakožto všeho malířským kunštem a uměním patrnější v tomto listu našem vyjádřené spatřiti se může, kteréhožto erbu častopsaný úřad a obec buď pro ozdobu města malovaného, neb na pečeti k potřebě své a k pečetění listů všelijakých vyrytých a k tomu vosku červeného vedle starobylého způsobu užívati moci budou.“

dané i nabyl dědičně titulu říšského knížete. Po celou tuto dobu trpělo hranické obyvatelstvo nevýslovných strastí v nepokojných dobách války třicetileté od nejrozmanitějších pluků, přátelských i nepřátelských. R. 1642 v pondělí před sv. Jakubem táhla císařská armáda mimo Hranice do Polska, způsobivši městu značných škod. Téhož roku od 13. listopadu až do 15. května roku následujícího ležel zde štáb dvou španělských pluků, jimž dle poznamenání v městském archivu obec byla donucena opatřiti 3439 zl. na penězích, 58.779 liber chleba, tolikéž pint piva, 35.681 liber masa a 5596 měřic ovsa. Tato daň byla pro znuzačelé předky naše ohromná.

Obr. 46. Znak města Hranic.

R. 1643 dne 5. července přirazil švédský plukovník Derffling k Lipníku a jal se ho dobývati, což se mu i podařilo. Zdaž on, či jiný vojevůdce švédský pokusil se i o dobytí Hranic, není určitě známo. Že však podniknut zmíněného roku i útok na Hranice, potvrzují i koule, zazděné na radnici. Obléhání bylo však marné. Jakkoliv zbořil nepřítel obě brány městské, Horní a Dolní a předměstí vypálil, přece města se nezmocnil. Hrdinští měšťané kladli statečný odpor. Téhož roku dne 23. července vypadl hrabě z Vrbna, komandant helštýnský, na Valachy, kteří tajně za noci dopravovali Švédům potřebnou spíži u Trávnického mlýna, zásoby jim pobral a účastníky zajal.

R. 1644 dne 20. listopadu přivezeno do Hranic mnoho zraněných císařských vojáků z Olomouce, kterého zmocnili se Švédové. Dle seznamu vydalo město vojsku od 20. listopadu 1644 do 25. února 1645: 7044 liber chleba, 3522 liber masa. 7044 pint piva a 23 měřic ovsa. na penězích však jen 15 zlatých.

Dle starého podání bylo v Hranicích 22. března 1644 ve městě 89 usedlých občanů: pustých domů bylo 38. Majetek na dobytku všech občanů činil dohromady 4 koně, 47 krav, 28 ovcí a vysetého obilí bylo 50 měřic.

Majetek všech občanů předměstských byl 5 koňů, 25 krav, 35 ovcí a vysetého obilí bylo 18 měřic.

V opuštěných domech počali se později částečně usazovati židé, kteří do té doby usedlí v Hranicích nebyli, ostatek zabrala knížecí vrchnost.

Dlužno ještě zaznamenati cenu různých věcí. Dle rukopisu, na němž podepsáni jsou faráři hranický, drahotušský a bělotínský, stál kůň 15 zl., kráva 6 zl., svině 1 zl., ovce 45 kr., měřice pšenice 1 zl. 10 kr., žita 48 kr., ječmene 36 kr., ovsa 24 kr., hrachu 1 zl., pohanky 36 kr., žitné mouky 1 zl., kýta slaniny 1 zl. 30 kr., úl včel 1 zl., vědro medu 1 zl., vůz 15 zl., pustá chalupa 15 až 50 zl. Tato láce nebyla následkem značné úrody, nýbrž pro velikou nejistotu všeho, co člověk měl. Ať přítel či nepřítel, nešetřil nikoho a ničeho; kde nedostal dobrovolně, bral a ničil. Bylo tudíž lépe nemíti ničeho.

Z Fulneku, kde opevněna ve hradu dlela posádka švédská, docházel dopis za dopisem Hranickým, aby opatřili spíži.

Konečně mír vestfálský učinil konec zhoubnému drancování a krveprolévání.

Nyní teprve objevily se dokonale hrůzostrašné následky zhoubné války. Město vylidněno, z polovice spáleno a pobořeno a kdož setrvali, úpěli ve dluzích. Tak na př. Vlk Jetřich Světlík z Křesu (Krzesu dle staré matriky), kdysi bohatý šlechtic, mající velký dvůr v Hranicích, nebyl s to zaplatiti ani povinnou daň. Dluh vzrostl v několika letech tak, že převyšoval cenu majetku a městská rada rozhodla se prodati veškeren statek jeho, leč sousední šlechticové Michal Orlík z Orlova, Stanislav Sfírenský ze Sfíru a Matěj Bojakovský z Malhotic ujali se přítele svého a zaručili se městské radě za dluhy Světlíkovy. Na to uvolil se spláceti ročně svůj dluh. Městská rada „z úcty a vážnosti k jeho osobě“ darovala mu veškery z dluhů vyplývající úroky a uvolnila ho na celý rok ode všech daní.

Rodina Světlíků udržovala se na svém dvoře v nynější Nádražní třídě až do 18. stol., kdy statek odkoupen panstvím za 1000 dukátů a přeměněn v továrnu. Ulice Světlíkova (dříve Světlíkův dvůr) nazvána k jeho poctě.

Smrtí Maxmilianovou r. 1655 přešly Hranice, jakož i ostatní majetek dietrichštejnský na syna Maxmilianova Ferdinanda (1655—1698). V době této, aby neštěstí lidu hranického bylo

dovršeno a kalich hořkosti i utrpení vypit do dna, vypukl hrozný nepřítel — mor r. 1680.

Poznamenání o tom čteme nad schodištěm panských sýpek: „RenoVato granarIo pestIs MoraViae et AVstrIae VaLDe noCVIt“. (Když byla sýpka obnovena, škodil mor velice Moravě a Rakousku 1680.)

Nástupcem Ferdinandovým byl Leopold (1698—1708), který nezanechav mužských potomků, odkázal statky své vedlejší linii, z níž ujal se v držení Valter Xaver (1708—1738). V této době navštíveno bylo město nevítaným hostem — neúrodou, nakažlivými nemocemi dobytčími a zhoubnými kobylkami i housenkami. Po Valtru Xaverovi následoval v dědictví nejstarší syn jeho Karel (1738—1781), za jehož držby r. 1766 přenocoval v Hranicích císař Josef II. na cestě do Polska. Jsa neduživý kníže Karel, odstoupil panství svá nejstaršímu synu Janu Karlovi (1781—1808). Pozoruhodnější události z této doby je přeložení c. k. krajského úřadu z Přerova do Hranic r. 1783 a roku následujícího stavba císařské silnice od Drahotuš k Bělotínu. R. 1786 obdrželi hraničtí císařské dovolení, aby konati se směl v městě kromě pátku též v úterý každotýdenní trh. R. 1787 opět poctil císař Josef II. město svou návštěvou, provázen svými generály Laudonem a Laszym. Dědicem všech statků po smrti Jana Karla byl syn jeho František Josef (1808—1854), za něhož stavěla se Severní dráha císaře Ferdinanda. Následníkem knížete Františka Josefa stal se Josef kníže z Dietrichštejna (1854—1858), poslední mužský potomek tohoto rodu, po jehož smrti rozdělen veškeren svěřenský statek mezi jeho dcery.

Pamětihodnější události ve století XIX. a na počátku století XX.

R. 1836 zuřil v Hranicích nevítaný host, cholera, které padlo za oběť na 200 osob.

R. 1845 navštívil Hranice kníže-arcibiskup olomucký kardinál Maxmilián Jos. bar. Sommerau-Beckh, aby vykonal generální visitaci.

R. 1847 stavěla se železnice Severní dráhy císaře Ferdinanda (pouze jedna kolej). Téhož roku postiženy byly kraje naše značnou neúrodou, což mělo v zápětí všeobecnou drahotu. Stálať měřice pšenice na 30 zl. v. m., rži 25 zl.

R. 1848, rok všeobecných revolucí a převratů ve střední Evropě, zasáhl peruťmi svými i klidné Hranice. Po způsobu jiných měst českých a moravských zřízena i u nás národní garda o dvou setninách, jimž velel hostinský Hazurek.

R. 1854 veliká povodeň strhla most u Teplic a rovněž u města a nadělala nesmírných škod polnímu hospodářství; postaven byl nový most na cestě ke Zbrašovu nákladem 10.316 zl. Potřebné dříví stavební dodala obec Hranická.

R. 1855 cholera vyžádala si v Hranicích na 100 lidských životů.

R. 1862 dne 3. června rozdělen knížecí majetek mezi pozůstalé dcery, z nichž Gabriele, provdané za knížete Alfreda z Hatzfeldtu-Wildenburka připadlo panství Lipnické a Hranické.

R. 1862. O vánocích r. 1861 sešel se hlouček uvědomělých občanů hranických v hostinci „u Petschnerů“, a založena „Beseda“, čtenářsko-pěvecký spolek, první český spolek v Hranicích, jehož předsedou stal se stavitel Antonín Zástěra. Po Novém roce zahájil mladý spolek svou blahodárnou činnost.

R. 1863 16. listopadu navštívil J. V. císař František Josef I. Hranice, aby prohlédl si vojenské ústavy.

R. 1863 přičiněním P. Libora Scholze a P. Josefa Bendy, kaplanů hranických, a za spolupůsobení hranického měšťana Ignáce Šudleka založena byla „Občanská záložna“.

R. 1865 přeložena nemocnice z rodného domku Galašova, kde dle ustanovení šlechetného lidumila umístěna byla po jeho smrti, do Horní ulice v dům č. 366, nyní Pražákovo náměstí, kde do té doby byly vojenské kasárny.

R. 1866. Strasti a útrapy válečné dolehly v tomto bouřlivém roce i na občany hranické, kteří překvapeni byli nemilou návštěvou 208 důstojníků, 6845 vojínů a 437 koní, o jichž výživu postarati se mělo chtěj — nechtěj občanstvo, což činilo v několika dnech povážlivou sumu, čítalo-li se na důstojníka denně 2 zl., vojína 1 zl. Byla-li válka tato nešťastnou pro Rakousko, dolehla dvojnásobně vyhlazující tíhou na krutě postižené Hranice, které vyssáty jsouce vojskem jak rakouským, tak i pruským, málo obläženy byly krutou ranou cholery, která v krátké době od 2. srpna do 12. října vyrvala 172 osob z kruhu svých drahých. Na poděkování za odvrácení kruté nemoci uspořádán na žádost farníků průvod z farního chrámu na městský hřbitov; ustanoveno pak

pro budoucnost, aby podobný průvod konal se za asistence všech kněží v den památky všech věrných zemřelých po odpoledním kázání, což děje se až doposud. Tehdejší zasloužilý měšťanosta Frant. Blažke odměněn byl pro své snahy a zásluhy od Jeho Veličenstva zlatým záslužným křížem.

R. 1868 bylo přeloženo okresní hejtmanství z nynější radnice do zámku a obecní úřad přestěhoval se z domu nynější „Besedy" do radnice.

R. 1869 rozšířen městský hřbitov se strany ke Kostelíčku, k čemuž upotřebeno louky patřící faře. — Téhož roku dne 4. července konal se veliký „tábor lidu" na louce u Bečvy, na němž manifestačně domáhal se lid svých politických, sociálních a hospodářských práv za ohromné účasti.

R. 1871 1. října otevřena první třída českého reálného gymnasia obecního; ředitelem stal se prof. dr. J. Diviš.

R. 1872 6. června vykonal v Hranicích arcibiskup olomucký kardinál Bedřich lantkrabě z Fürstenberka generální visitaci zakončenou pontifikální mší na náměstí. — Na podzim tohoto roku založen pohřební spolek sv. Josefa z Arimathie, který čítá asi 1200 členů a za nepatrný poplatek (měsíčně 10 h) uhrazuje zemřelým údům pohřební výlohy. — Téhož roku učiněn první krok ku poněmčení mladého, sotva zřízeného obecního ústavu otevřením německých paralelek při hranickém reálném gymnasiu nátlakem vlády.

R. 1873 nabízena značná státní subvence, zruší-li obec české paralelky při obecním reálném gymnasiu, což neuvědomělé české zastupitelstvo bohužel přijalo bezmyšlenkovitě, aniž by pomýšlelo, jaké pohromy přikvapí na české Hranice v dozírné době nemoudrým tím činem. Na to reálné gymnasium převzato do správy státní s vyučovací řečí výlučně německou k velké škodě českého lidu na Hranicku. — Utrakvistické školy obecné rozděleny na dívčí a chlapeckou, při čemž naddučitelem pětitřídní školy chlapecké stal se Josef Jekl, správcem pětitřídní školy dívčí Fr. Schenk.

R. 1874 založen Sbor dobrovolných hasičů.

R. 1875 navštívil Hranice moravský místodržitel Ludvík baron Possinger-Choborský, který prohlédnuv si město, přítomen byl též vyučování na všech školách.

R. 1879 opraven vnitřek farního chrámu nákladem asi 8000 K.

R. 1880 10. června poctil Hranice opět svou návštěvou J. V. císař a král František Josef I. na zpáteční cestě z Prahy. Uvítání vznešeného hosta bylo velkolepé. Dobrotivý panovník pokloniv se nejprve Nejvyššímu ve farním chrámu, odebral se do vojenských ústavů, na to do gymnasia a konečně i na městskou střelnici, kde i několik ran vypálil, začež na památku sboru střeleckému věnoval skvostný stříbrný pohár. Po prohlídce udílel J. V. císař audience ve vojenských ústavech zástupcům všech úřadů a spolků, načež byla hostina, ke které bylo pozváno na 40 osob. Po 5. hod. odpolední odebral se opět panovník dvorním vlakem do Vídně. — Téhož roku 5. srpna postiženo obyvatelstvo průtrží mračen; i rozvodnila se Bečva tou měrou, že strhla v Teplicích most a vystoupivši vysoko nad normál zaplavila široké okolí.

R. 1886 20. září zřízena v Hranicích německá měšťanská škola, jejíž ředitelem stal se Alois Jung, naďučitel v Podštátě.

R. 1887 stal se s Hranicemi smutný převrat. Slabostí a neopatrností Čechů domohli se Němci v Hranicích většiny v obecním zastupitelstvu, zabravši I. a II. sbor. Touto porážkou „vůdce“ Čechů hranických Dr. Kallus nucen opustiti město, přenechav svou advokátní kancelář mladšímu pracovníku JUDru. Fr. Šromotovi. Aby si nadvládu pojistili, jmenovali Němci spoustu čestných občanů, z nichž mnozí kromě obecních voleb Hranic neviděli po celý život; také byla přeložena německá škola lesnická působením starosty města Dra. Bedřicha Plachkého ze Sovince do Hranic r. 1896 a umístěna ve velkolepé budově.

R. 1888 4. července udílel vojenský polní vikář (biskup) Dr. Gruscha ve farním chrámu svátost biřmování. Téhož roku dne 29. srpna navštívil Hranice moravský místodržitel Bedřich hrabě Schönborn.

R. 1896 rozděleny až doposud utraquistické školy obecné na české a německé. Naďučitelem pětitřídní chlapecké školy jmenován Josef Baďura, jemuž svěřena prozatím i správa české pětitřídní školy dívčí, které stala se r. 1897 naďučitelkou Anna Letocká; naďučitelem čtyřtřídní německé chlapecké školy stal se Richard Lenhart, doposud správce utraquistické školy dívčí.

R. 1897 zřízeny nákladem nově utvořeného Školského spolku „Galaše“ české soukromé měšťanské školy chlapecká i dívčí;

ředitelem školy ustanoven Bohdan Lanceš, odborný učitel ze Vsetína. — Za to téhož roku německá čtyřtřídní chlapecká škola rozšířena na pětitřídní.

R. 1898 26. června odhalena slavnostně socha J. V. císaře Františka Josefa I. na památku 50tiletého panování před školní budovou na náměstí císaře Františka Josefa za přítomnosti Moravského místodržitele Spens-Bodena, zemského hejtmana hraběte Vettra z Lilie a všech zeměpanských úřadů z Hranic i okolí. Správcem c. k. okresního hejtmanství tehdy byl Maxmilian hrabě Coudenhove. Socha zhotovena nákladem 7600 K vídeňským sochařem Pendlem. — 18. září posvěcena konsist. radou P. Josefem Čechem budova českých obecných škol v Nádražní třídě, pořízena nákladem obce. Téhož dne posvěcena i budova německé chlapecké školy na Motošíně.

R. 1900 13. června zemřel o 2. hod. odpolední, raněn byv mrtvicí, stařičký farář Hranický kons. rada Jos. Čech. Nástupcem jeho stal se Monsign. Dr. Ant. Symerský, doposud farář v Oseku.

R. 1901 24. června zavítal do Hranic na generální visitaci kníže-arcibiskup olomucký Dr. Theodor Kohn, která zakončena dnem 29. června slavnou pontifikální mší na náměstí u sochy Panny Marie. — Lázeňské místo Teplice, jež po mnoho roků měl v nájmu Tomáš Langer, majetník hôtelu „u Brna“, přešlo v nájem zkušených odborníků Dra. A. Kučery, znamenitého balneologa, a Ant. Tebicha, stavitele z Brna, kteří důkladně lázně opravili a znovuzřídili. — Po celý rok 1901 pracovalo se o překot na regulaci řeky Bečvy od Hranic k Teplicím.

R. 1902. Začátkem šk. r. 1902—3 1. září převzaty konečně české školy měšťanské ve správu veřejnou, čímž sňato „Galaši“ nesmírné břímě s beder. — 25. května oslavila zdejší lesnická škola 50leté jubileum svého trvání za přítomnosti místodržitele hr. z Žerotína a mnohých předních osobností a hodnostářů. — 3. prosinec zajisté jest důležitým mezníkem v osudech Hranic. Toho dne stalo se předůležité rozhodnutí u nejvyššího správního dvoru ve Vídni ve sporu o právoplatnost voličů v prvním sboru národnosti české.

R. 1903. Zima roku toho byla neobyčejně tuhá, led nabyl značné síly a když nastala v únoru náhlá obleva, hnuly se ledy na Valašsku, připluly neočekávaně rychle a s takovou prudkostí,

že přepevný jez (splav) v Hranicích protrhly. — Dne 17. května započali ing. K. Kotek a O. Zeman, podnikatelé staveb, se stavbou porouchaného jezu. Stavba přerušována byla značnými povodněmi. — 16.—21. července vykonány v Hranicích konečně volby do obecního výboru. Ve sboru třetím zvoleni výhradně čeští kandidáti, němečtí voličové se volby nezúčastnili. Ve druhém sboru obdrželi většinu hlasů kandidáti německé strany a v prvním sboru[1]) zvoleni kandidáti české strany. — Po rekursu, podaném proti volbám německou stranou, leč vyřízeném ve prospěch české věci, přikročeno po různých nezdařených pokusech dne 10. září k volbě představenstva; starostou zvolen JUDr. František Šromota, místní advokát.

R. 1904 v měsíci srpnu započato se stavbou nového mostu přes Bečvu. Do zimy postaveny jsou základy obojích prsou a zbudován střední pilíř. Klenba provedena na jaře roku příštího. — Současně s novým betonovým mostem stavěla obec plynárnu, které práce pokračovaly s takovou rychlostí, že o Vánocích zazářilo město po prvé jasem nového světla.

R. 1905 22. října odpoledne konal se na Žerotínově náměstí velký tábor lidu o zavedení všeobecného rovného a tajného hlasovacího práva. — Dne 13. prosince večer vyhořela Hellerova továrna na sukna.

R. 1906 dne 28. června poctil Hranice po třetí svou pozorností J. V. císař František Josef I. Na cestě do Moravské Ostravy zastavil se s družinou svou na čtvrt hodiny na nádraží Severní dráhy, které bylo slavnostně upraveno. — 13. září dlel v Hranicích ministr obchodu Dr. Josef Fořt v úřední záležitosti projektu a stavby kanálu dunajsko-oderského. V Teplicích byla hostina a udílena audience. — V létě a v podzimu toho roku opraven a vymalován farní kostel nákladem 12.000 K.

R. 1907 dne 4. dubna byla vysvěcena a svému určení odevzdána nová budova českých měšťanských škol v Nádražní třídě. — 14. května konaly se 1. volby do říšské rady dle všeobecného, rovného, přímého a tajného práva hlasovacího. Ze 4 kandidátů zvolen Dr. Jan Žáček, potomní ministr-krajan. — 28. května zavítal do Hranic Jeho cís. Výsost pan arcivévoda František Ferdi-

---

[1]) Jak se Hranice do rukou německé nadvlády dostaly a z ní vyproštěny byly, důkladně líčí V. Bartovský v díle „Hranice“ čl. XIII.

nand d'Este, následník trůnu, aby prohlédl si zdejší vojenské ústavy, zvláště však jízdeckou školu kadetní. — 21. června přijela za účelem prohlídky vojenských ústavů zdejších japonská studijní komise v průvodu šéfa ministerstva války a zdržela se v Hranicích po několik dní. — V letních měsících rozmohla se v Hranicích na jabloních neobyčejně mšice krvavá, v lesích bekyně sosnová (mniška). — 14. a 15. července nastala následkem trvalých dešťů a přívalů na řece Bečvě hrozná povodeň, která kolem Hranic dostoupila výše 3 m nad normálem, ač řečiště upraveno a rozšířeno. Regulace ukázala se býti úplně nedostatečnou.

R. 1908. Volby do obecního zastupitelstva vykonaly se ve dnech 29. ledna až 4. února. Průběh jejich byl veskrze klidný, Němci se voleb vůbec nesúčastnili. Všechny tři sbory i s náhradníky připadly Čechům. Ve III. sboru odevzdáno 533 hlasů, ve II. sboru dostavilo se k volbě ze 416 oprávněných voličů 228, mezi nimiž hojným počtem byli čestní občané. K volbě do I. sboru dostavilo se ze 30 oprávněných voličů 14. Protest proti volbám nebyl podán žádný. — Volbou představenstva dne 15. února ukončeno bylo volební období. — 20. dubna ustavila se pro okres Hranický Katolicko-politická jednota se sídlem v Hranicích. — 19. května prohlížel zdejší vojenské ústavy J. C. V. pan arcivévoda František Salvator. — 21. června biřmoval v Hranicích světící biskup z Olomouce Dr. K. Wisnar. — 28. června zahájena jubilejní výstava kroměřížská, kterou hranické živnostnictvo čestně obeslalo a slušně se representovalo. — 2. srpna uspořádal místní odbor Národní Jednoty všenárodní slavnost s průvodem na Střelnici ve prospěch a zřízení knihoven Svatopluka Čecha za spolupůsobení širokého okolí. — 17. a 18. srpna zavítala část českého Sokolstva při svém zájezdu na Moravu též do Hranic k prohlídce města i okolí. Oficielního uvítání dostalo se Sokolstvu před městskou radnicí 18. srpna o 11. hod. dopolední. — 12. listopadu usnesl se obecní výbor domáhati se zřízení českého reformního realného gymnasia v Hranicích, jemuž poskytne obec věcných potřeb. Podobné usnesení učinil i starostenský sbor na Hranicku, jakož i obecní výbory a místní školní rady celého okresu. Četné petice zaslány ministerstvu vyučování. Škola má se otevříti počátkem školního roku 1909/10. — 2. prosinec, kdy oslavila celá říše významné 60tileté jubileum vladařské stařičkého mocnáře J. V. císaře a krále Františka Josefa I., byl i v Hranicích svátkem.

V předvečer jubilea bylo slavnostní osvětlení města, lampionový průvod s hudbou. V jubilejní den slouženy o 9. hodině dopolední slavnostní bohoslužby za přítomnosti veškerých úřadů, škol, vojska a spolků. — Na trvalou paměť založil obecní výbor jubilejní sirotčinec. — Z Hranic vyznamenány dvě osoby Jeho Veličenstvem propůjčením rytířského řádu železné koruny třetí třídy: starosta města Dr. František Šromota a c. k. notář Dr. Jan Vater. — V Císařském stromořadí zasazena jubilejní lípa.

R. 1909 2. ledna učinilo hranické živnostnictvo krok ke své posile hospodářské založením „Úvěrního družstva v Hranicích a okolí". Družstvo bude půjčovati dle stanov pouze svým členům a za členy mohou býti přijati jen živnostníci, kteří jsou zároveň členy v některém společenstvu. — V měsíci lednu rozvinul se čilý ruch po celém okolí u obecních výborů a místních školních rad pro reformní české realné gymnasium v Hranicích. — 4. února zemřel Dr. Ant. Rezek, ministr m. s., čestný občan hranický, který má nepopiratelné zásluhy o české vítězství v Hranicích. — Od 8.—11. února pořádán v zasedací síni městské radnice živnostensko-právní kurs velmi četně navštěvovaný hranickým živnostnictvem. — Zima roku 1908 09 byla neobyčejně tuhá a dlouhá; již záhy v podzimu — v říjnu — dostavily se silné mrazy a potrvaly bez oblevy za severních větrů celou zimu; koncem února 1909, kdy v jiných letech přilétají skřivani, klesala rtuť v teploměru až na — 14 R^0. Následky: nebylo vody dostatek.

Z rodáků hranických vynikl přede všemi spisovatel a národní buditel Heřman Agapit Galaš. Narodil se v nízkém domečku (dosud zachovalém) v Hranicích 4. dubna 1756. Věnoval se po ukončených gymn. studiích napřed bohosloví, pak ranhojičství, načež stal se ranhojičem vojenským. R. 1789 povýšen byl za vrchního lékaře ranhojičského v Jaroslavě v Haliči, kdež na obě oči oslepl, avšak brzy nabyl operací zraku opět, ale musel se odebrati na předčasný odpočinek, který trávil ve svém rodném městě. Kromě básnictví lyrického a výpravného zabýval se malířstvím.

Největšího rozšíření po Moravě dostalo se jeho „Muse Moravské", která vyšla v Brně r. 1813. Galaš velkým byl lidumilem, léčil chudé nemocné v Hranicích zdarma a zařídil jim malý špitál, půjčoval knihy, poučoval a budil své krajany; byl též znamenitým folkloristou, zachovav nám mnoho důležitých zpráv

o starých obyčejích lidu moravského. Také vyučoval soukromě mládež v kreslení a malování. Za vše své snahy mnoho díků nezažil. Zemřel v 84. roce věku svého r. 1848.[1]) (Obr. 47.)

Obr. 47. A. Galaš a jeho rodný domek.

Hranické soukenictví jindy a nyní. Soukenictví hranické je původu prastarého. V prvých dobách se vyráběla sukna jen pro

[1]) O literární jeho činnosti viz Čas. Mat. Mor. IX. a XXV. a V. Bartovský „Hranice" XVII.

nejbližší okolí. Později navštěvovali soukeníci již trhy vzdálenější, kam přicházeli kupci ze zemí okolních. Časem byla utvořena trvalá obchodní spojení se zeměmi celého Rakouska a založen vývoz do zemí balkánských.

Kromě zboží komerčního vyráběla se také sukna pro vojenské potřeby. Hranice byly věrným a spolehlivým dodavatelem našeho eráru zvláště ve válečných dobách.

Soukeníci hraničtí, jichž je nyní 20 samostatných mistrů, sloučených v jednom společenstvu, zabývají se výrobou vlněného zboží, a to flanelů, bílých suken, jednobarevných a jen něco málo vícebarevných látek. Od výroby t. zv. modních látek se upustilo vůbec.

Vlna střižní, kožní i jirchářská dováží se nejvíce z Uher, něco málo je původu domácího: z východní Moravy.

Vlny jemné, polojemné a hrubé, úplně čisté, vyprané na strojích v prádelnách k tomu zřízených, dovážejí se do Evropy z Australie, Kapska a Ameriky. Soukeníci zdejší kupují tyto druhy vlny od obchodníků ve Vídni nebo v Bílsku jednak, jednak přímo v Bremách anebo ve Verviers.

Na jemné flanely t. zv. košilkové, kupuje se již příze hotová a to buď přímo v Belgii anebo ve Vídni či v Brně u překupníků. Zdejší soukeníci totiž nemají ve své přádelně tak dokonalých strojů, které by jemnou vlnu na tenkou přízi zpracovaly.

Ke zpracování vlny na potřebnou přízi mají mistři hraničtí svou vlastní společenskou přádelnu strojní v Drahotuších, poháněnou vodní silou z mlýnského náhonu bečevského; zde má též svou valchu.

Stroje ku předení jsou buď samočinné, buď polosamočinné. Ty utvoří přízi k dalšímu zpracování, která nazývá se buď osnova nebo utek.

Flanely všeho druhu rozesílají se velkoobchodníkům do Vídně, Štyrského Hradce, Terstu, Lublaně i jiných větších měst říše naší. Mimo to i menším obchodníkům střižným zbožím přímo.

Sukna bílá a jednobarevná prodávají se překupníkům do Vídně a Terstu, kdež je v zemích pobalkánských odbývají.

Několik mistrů (asi 5) prodávají své výrobky na výročních trzích na Moravě a ve Slezsku.

Pravděpodobno jest, že ne-li brzy po založení Hranic, tedy jistě v době opata Chvalka, který ves Hranice na město vyzdvihl, usadili se v nově založeném městě četní soukeníci, kteří zde své řemeslo jali se provozovati.

Ve 2. polovici XV. stol., kdy náležely Hranice nejvyššímu sudímu zemskému panu Ctiboru Tovačovskému z Cimburka, pozdějšímu zemskému hejtmanu, došlo v Hranicích k tuhým půtkám mezi měšťany a předměšťany o užívání obecních pozemků, což Ctibor Tovačovský rozhodl v ten smysl, že měšťané mají platiti veškery obecní a zemské dávky dvojnásobně, začež mohou užívati obecního lesa a pozemků. Při té příležitosti odkoupili měšťané od pánů svých veškery zahrady, ležící na pravém břehu říčky Veličky za roční poplatek a obdrželi r. 1464 od krále Jiříka z Poděbrad mýto. K odkoupení zahrad přiměla měšťany hranické okolnost, že počalo se ve městě našem usazovati mnoho šlechty, která kupovala měšťanské domy uvnitř města.[1]) Tím naskytla se hranickým příležitost uzavříti dobré obchody. Z prodaných domů uvnitř města stěhovali se za hradby městské a dávali tak vznikati novým ulicím pod hradbami. Mezi těmito „vystěhovalci“ bylo nejvíce soukeníků, kteří založili „Motošín“ a ulici „Klihovskou“, později „Komenou“ zvanou. Je to nynější ulice Galašova, Čechova a Vrchlického. Pravý břeh Veličky osadili soukeníci, levý jircháři (kteří potřebovali při provozování svého řemesla mnoho klihu, odtud ulice Klihovská).

Každý soukeník tehdejší byl i postřihovačem, jak nás o tom poučuje starobylý erb počestného cechu soukenického, kde spatřujeme po stranách i nůžky. (Obr. 48.) Ba mnozí soukeníci hraničtí vynikli znamenitě i v barvení suken, zvláště pak v barvení vlny ke své vlastní potřebě.

V době předbělohorské žili soukeníci hraničtí v blahobytu. Neblahé následky nešťastné porážky bělohorské zastihly i Hranice velmi citelně. Větší část řemeslníků, než by byla ustoupila od svého náboženského přesvědčení, volila raději vyhnanství. A tak vidíme mezi emigranty českými i mnoho hranických, ani se ubírají do Holandska a Anglie. Byli to hlavně nožíři a soukeníci.

[1]) Mezi jinými se zde zakoupili: páni z Cimburka, z Pernštýna, ze Žerotína, ze Žampachu, Laryšové, Světlíkové, Posadovští, Orlikové, Troubečtí, Čaputové.

Že emigrantů hranických nebylo jen několik, svědčí okolnost, že ve [dvou letech 1621—1622 zůstalo jen ve vnitřním městě 17 domů pustých, za městem pod hradbami 58.

Obr. 48. Znak cechu soukenického v Hranicích.

Na konci XVII. a počátku XVIII. stol. znamenati lze příznivější obrat v smutném osudu hranických soukeníků. Tehdy čítalo se v městě našem na 360 samostatných mistrů soukenických, kteří výrobky své vozívali na trakařích po jarmarcích. Roku 1756

žid David Vračlavský v tovaryšstvu Karla Šejdy jal se nakupovati od místních soukeníků dobré výrobky a zajížděl s nimi na trhy do Trnavy v sev. Uhrách. Tam nacházela sukna hranická pro svou výbornou jakost výtečného odbytu. Za krátko však Šejda zhostil se Vračlavského a za společníka přijal Karla Rábla, který osvědčil se jako výborný obchodník. Zasluhuje tudíž vším právem Karel Rábl, aby byl nazván křisitelem nově rozkvetlé živnosti soukenické; počet soukeníků stále vzrůstal, takže na počátku XIX. stol. bylo v Hranicích přes 400 mistrů soukenických.

Od r. 1784 až do roku 1810, zvláště pak v poslední desítce XVIII. stol. byl obchod soukenný na vrcholu svého rozkvětu a s ním i štěstí zdejších soukenických mistrů. (Obr. 49.)

Kromě Uher dostalo se suknu hranickému výborného odbytu ještě v Turecku.

Roku 1815 čítalo se: 227 soukenických stavů, 385 mistrů, 23 tovaryšů, 47 učňů, 342 přadlen, a vyrobilo se: zvláště jemných kusů 2033, jemných 2630, střední jakosti 1941, obyčejných 988, celkem 7592 kusů.

Po válkách francouzských nebylo již dost pracovních sil, mzda stoupala a tím nastala potřeba továren, v nichž by pracovaly stroje místo lidských rukou a velkozávody počaly dusiti maloživnostníky a tak klesali stále a stále. Některé cechy uhájily se tím, že počaly užívati též společně strojů.

Kromě toho i jiné příčiny a překážky počaly se stavěti řemeslu soukenickému v cestu. Rusko po dvouleté šťastné válce s Tureckem získalo v něm r. 1829 znamenitých obchodních výhod, tak i vývoz svých suken do zemí tureckých usnadnilo. Jinou příčinou úpadku soukenického spatřujeme v nenadálé proměně vkusu v oděvech. Po mnohá staletí hledali lidé jen jednoduchá, trvanlivá sukna, kteráž mohl ještě i syn nositi po otci. V letech třicátých však stal se najednou vkus ten zastaralým: lidé si přáli lehčího, za to však lacinějšího sukna, barvy a vzory rozhodovaly více než jádro sukna; střídání se mody nemohl menší soukeník vyhověti. Neméně ochromilo malého soukeníka, že odňaty mu dodávky sukna pro vojsko.

Tak klesalo stále soukenictví hranické, kdysi na vrcholu dokonalosti, až na dny naše, kdy spatřujeme ze dnů zašlé slávy jen nepatrné zbytky. Čítáť se 20 soukenických mistrů samostatných.

Hranická keramika. Vedle znamenitého a daleko za hranicemi vlasti proslulého soukenictví kvetlo ve městě našem na sklonku 18. a počátkem 19. století i hrnčířství.

Obr. 49. Tajemné vyobrazení řemesla soukenického.

Jako ostatní živnosti i průmysl hrnčířský provozoval se původně po domácku a nabyl svéráznosti i dokonalosti důmyslem

našeho lidu. Tím stalo se zboží naše hledaným daleko široko a aby dostáti se mohlo četným zakázkám, počala výroba ve velkém, po továrnicku.

R. 1783 založil v Hranicích jednu z prvních továren keramických na Moravě kníže Dietrichštejn, majetník zboží Hranického v dřívějším Světlíkově dvoře.

Velkému rozkvětu ani dlouhému trvání se však hranická továrna keramická netěšila. Pracovalo se v ní celkem 22 let. Památek po výrobcích je velmi málo. (Obr. 50.)

R. 1796 po bedlivé úvaze usnesla se správa knížecí, že se továrna uzavře. Klesala. A tak konečně rozhodnuto, že se výroba omezí. Továrna živořila však přece až do r. 1805, kdy ustalo se od výroby nadobro.

Hrnčířství kvetlo — po domácku provozované — v Hranicích vedle soukenictví od dávných časů. Haničtí zruční hrnčíři připomínají se již r. 1643.

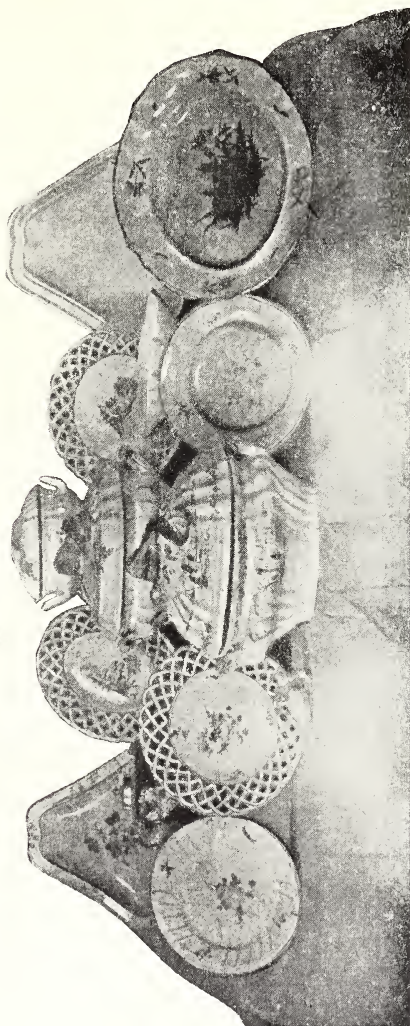
Spolek literátů je zajímavou zvláštností hranickou. Trvá již několik století. Spolky literátské vznikly již za vlády Karla IV. a hlavním podporovatelem jejich byl Arnošt z Pardubic, první pražský arcibiskup. Péče jejich nesla se hlavně ke zvelebení chrámového zpěvu. Přednášeli členové bratrstev jmenovitě zpěvy rorátní při mších, průvodech a jiných výkonech církevních. Dříve skládaly se sbory vesměs z mužů, zběhlých v umění literním a proto se nazývaly kůry literátské. Původně zpívalo se latinsky, až ve druhé polovici XVI. stol. spatřujeme kůry literátů českých. Sbory literátské dle obyčeje tehdejší doby zřízeny byly způsobem cechovním a spravovaly se zvláštními řády a artikuly. Ty sepsány byly ve zvláštní knize zápisní čili matrice.

Když pak při nedělních a svátečních bohoslužbách ve městech zavedena jest místo dosavadních zpěvů hudba instrumentální, pominuly tím hlavní výkony literátův a bylo jim zpívati toliko přede mší a kázáním a předříkávati modlitby a zpěvy při průvodech veřejných, což doposud činí v Hranicích.

Za císaře Josefa II. i tovaryšstva literátní byla zrušena; po jeho smrti nebránilo se, aby bývalé spolky literátské se opět obnovily. A tak zaniklý hranický kůr opět znovuzřízen a trvá až dodnes.

Alodiální velkostatek Hranice drží nyní Gabriela kněžna z Hatzfeldt-Wildenburka.

Výměra v hektarech: polí 1703·88, zahrad 123·08, luk 448·57,

Obr. 50. Ukázky hranické keramiky.

pastvin 85·22, lesa 6283·29, neplodné půdy 34·37, zastavěných pozemků 13·66; dohromady 8692·11 ha.

K velkostatku hranickému náležejí dvory: Hranice 2 (Čaputův dvůr, Horní dvůr), Klokočí, Velká, Bělotín, Polouves, Opatovice, Slavíč.

Plodiny a výrobky k prodeji: obilí, okopaniny, cukrovka; stavební, užitkové dříví a dříví k pálení.

Podniky velkostatku jsou: Sladovna, vinopalna, kamenné lomy vápencové, vodní pila, lázně Teplice.

Katastrální výnos panství Hranického obnáší 44.741·27 K.

Ke všeobecnému vzdělání v Hranicích přispívá: Veřejná knihovna národní, založená spolkem téhož jména r. 1894. Správu její obstarává spolkový výbor. Knihovna obsahuje na 1000 svazků. Půjčuje se po celý rok v neděli dopoledne.

Lidová čítárna založena r. 1903. Otevřena je třikrát týdně. Vyloženo přes 100 časopisů všech směrů, které půjčují příznivci lidového vzdělání.

Městské museum založeno r. 1904, aby obecenstvo poznalo svéráznost předků a kraje a dovedlo si zděděných památek vážiti. Správu obstarává kuratorium.

Po zrušení cechů (viz znaky některých na str. 143.) zřídila se r. 1883 **společenstva živnostenská a hospodářská**. Společenstvo obchodníků, soukeníků, výčepníků, koncesovaných a svobodných živností, krejčí, obuvníků, řemeslných živností, pekařů, řezníků a uzenářů, dřevo- a kovopracovníků, smíšených řemesel. Družstvo knihtiskárny, Vydavatelské družstvo „Hlasů z Pobečví“, Družstvo řeznické porážky.

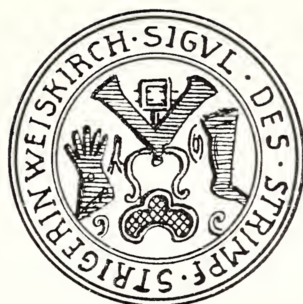
Největší a nejznámější tovární závod v Hranicích jest „První mor. továrna na vodovody, plynovody a pumpy“ Ant. Kunze. (Obr. 51. a 52.)

Rozpočet obce na rok 1908. Příjem 285.350 K, vydání 390.311 K; schodek 104.961 K. Schodek hradí se: 80% obecní přirážkou, jež vynese 83.931 K, 5% činžovním haléřem, který vynese 21.055 K.

Městské ústavy. Zdravotní: Všeobecná nemocnice s epidemickými pavilony. Dobročinné: Městský chudobinec, Jubilejní sirotčinec. Obecní veřejné podniky: vodovod, plynárna (obr. 53.), plovárna, kamenné lomy.

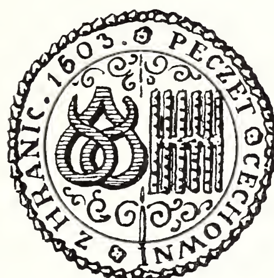
Některé znaky cechů Hranických.

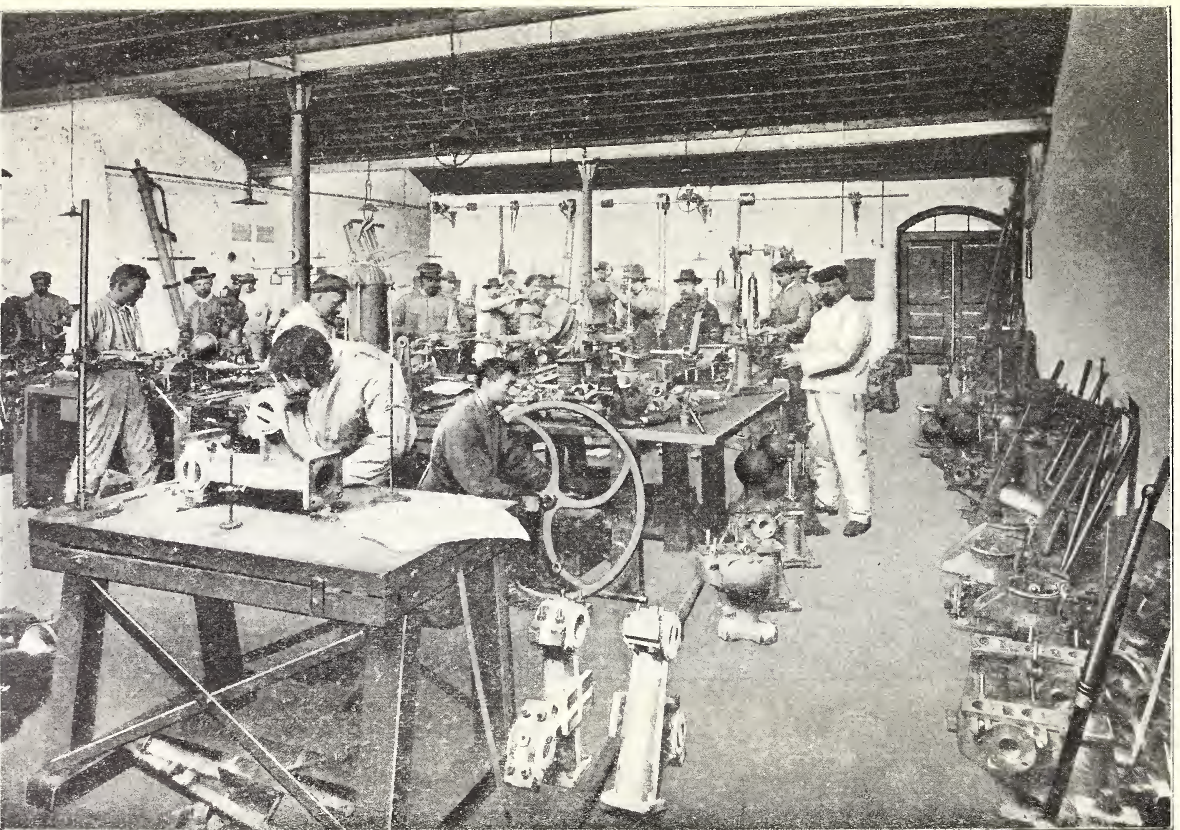
Babice

(gen. do Babic, lok. v Babicích), vesnička na svahu zvlněné pláně záhorské po pravém břehu říčky Juhyně, v nejjižnějším cípu

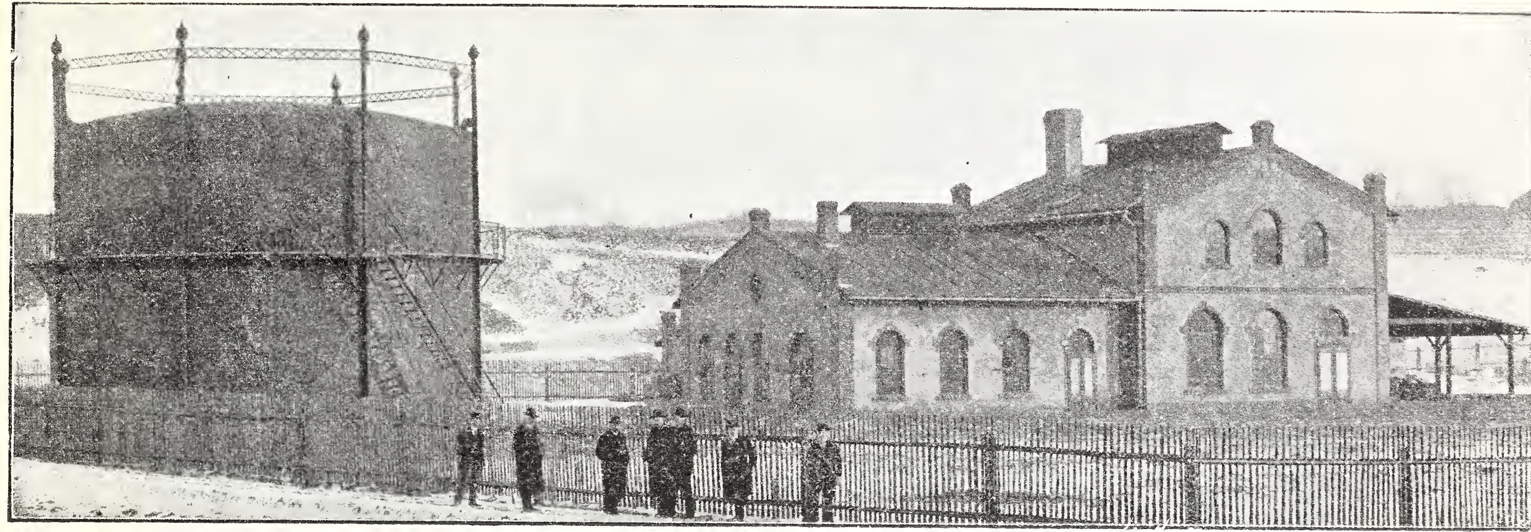

Obr. 51. Obchodní dům firmy Kunzovy.

okresu Hranického jjv. od Hranic ve vzdálenosti 16·5 km v nadmořské výši 319 m s katastrální rozlohou 235 ha 97 a a čistým katastrálním výnosem 4778·96 K, o 28 domovních číslech se 152

Obr. 52. Výstrojovna firmy Kunzovy.

Obr. 53. Městská plynárna v Hranicích.

obyvateli národnosti české a vyznání římsko-katolického, živících se výhradně zemědělstvím.

Od Malé Lhoty přichází potok Točenka, protéká obcí a posiluje s pravé strany tok Juchyně, poháněje v místě mlýn a pilu.

Jednotřídní školu, založenou r. 1897, navštěvují i dítky z přiškolené obce Malé Lhoty, vzdálené půl hodiny směrem východním. Ves přísluší k obvodu c. k. pošty v Kelči, kam je i přifařena.

R. 1830 měla dědina 28 domů se 175 obyvateli (82 muž., 93 žen.); obyvatelstva ubývá. Za 70 let ubylo 23 obyvatelů při témž počtu domovních čísel. Příčinu toho dlužno hledati v nedostatku výživy v místě a blízkém okolí. Obyvatelstvo chudší, zejména mladší, odchází za výdělkem do míst průmyslových.

Z dějin. Víska náleží k nejstarším osadám na Záhoří. Kolem r. 1210 byly Babice majetkem pánů Bráneckých. Z pozdějších majetníků tohoto bývalého biskupského panství uvádí (Švoj) následující: R. 1539 Jana st. a Ondřeje, r. 1548 Dalibora Ondřeje z Bělkovic. R. 1604 prodal Bernard Obešlík z Lipůltovic (obr. 54.) Babice s rytířským statkem Jindřichu Opršalovi z Jetřichovic za 3400 mor. zl. Než zboží to nebylo dlouho v držení nového majetníka, přešedši již r. 1611 koupí v ruce Mikuláše Vrahyně z Reptu za 4400 mor. zl., po jehož smrti r. 1612 koupil je opět Jindřich Opršal z Jetřichovic. (Obr. 55.)

Kolem r. 1640 bylo zboží Babické ještě samostatné, později přiděleno bylo k panství Kelečskému.

Dle ústního podání jest nejstarší usedlostí v obci číslo domu 21. Dříve ke statku tomu patřily i pozemky nynějšího čísla 17. Majetníkem nerozděleného statku byl obecně zvaný v mluvě lidové „man“.

Posledním „manem“ v Babicích byl Kajetán Babický z Babic, vyznání českobratrského.

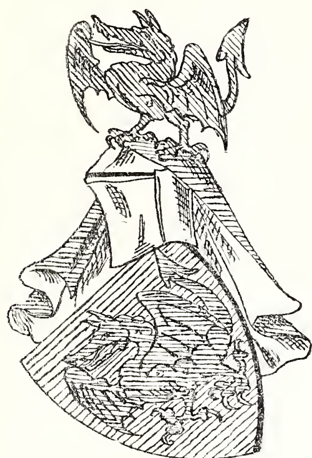
Konfiskační praxí zbaven byl Kajetán Babický statku a útěkem zachránil si život; prchaje zanechal své veškeré zboží tak jako mnoho osadníků babických, když naléháno na ně, aby odřekli se učení bratrského a stali se opět katolíky pravověrnými. Utekli „do hor“, t. j. v pásmo Hostýnských Karpat za Kelečský Javorník, kde se zbytky jejich udržely až do vydání tolerančního patentu

za císaře Josefa II. Z nich vznikli potom nynější reformované sbory za Javorníkem.

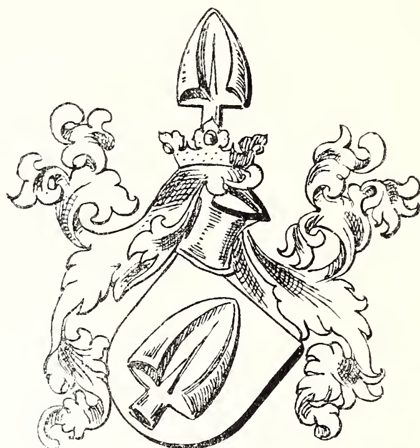
Doposud ukazují se díry a sluje v horském tom pásmu, kde prý bezpečně byli skryti před slídivými zraky inkvisitorskými.

Zkonfiskovaným statkem posledního „mana" babického rozšířeno beneficium biskupů olomuckých.

Nejen babický man, ale i lid usedlý na gruntech opustil lány své domoviny; síla náboženské vroucnosti a přesvědčení

Obr. 54.
Znak Obešliků z Lipůltovic.

Obr. 55.
Znak Opršalů z Jetřichovic.

byla mocnější — nad pozemské statky. Pustlo hospodářství, nebyloť pracovníků a proto pořádaly se pravé honby na lidi.

Kdož byli polapeni, za výprasku jsou usazováni na opuštěných statcích. Jakmile však naskytla se vhodná příležitost sebe menší, prchali opět.

Když konečně působenim řádu jesuitského náboženské poměry se ustálily, lid vida marnosť svého vzdoru, vžil se v poměry a přijal učení římsko-katolické.

Za císaře Josefa II. zakupovaly se grunty, řádový a církevní majetek se reguloval.

Císařským komisařem v Babicích byl baron Štekrhof. Štekr též Štefl zvaný, správně snad Šternhof.

O působení Šternhofově doposud vypravují v Babicích, zejména utkvěla v paměti následující episodka:

„Do gruntu čís. pop. 21. svolal „Štekr“ babické občany k dohodě, kde sedláci přednášeli svá přání a stížnosti. Stěžovali si zejména do velikých dávek ovsa — 16 měr! Za řeči všímal si Štekr nápadně mluvčího ujařmených sedláků, který byl v kožichu, koženkách a beranici. Nedaleko byla hluboká louže. ‚Skočíš-li do té louže tak, jak jsi, nebudeš ani Ty, ani ostatní ničeho platiti‘, svévolně zvolal Štekr. Sedlák neotálel a hup do louže. Podařený tento císařský komisař smíchy chytal se za břicho vida, jak promočený sedlák drápal se z hnojůvky.“

Běd Napoleonských válek zakusily Babice plnou měrou. Ustavičné přípřeže (foršpony) ať přátelské či nepřátelské velmi sužovaly Babické, takže nebylo ani potahů k obdělávání půdy a lidé sami se zapřáhali do pluhů.

Odvod byl na denním pořádku, doma byli jen starci, ženy a děti.

Jak potřeby obce Babické přibývaly v minulém století, ukazují nám zachovalé rozpočty obecní.

Tak z roku 1814 vykazují: „Příjem 23 zl. 20 kr., vydání 24 zl. 30 kr.; deficit 1 zl. 10 kr., které pudmistr za obcou k pohledávání má. V Kelči dne 1. ledna 1815. — Vidi Lichtenblau.“

R. 1818 spatřujeme na účtech obecních samé křížky — žádný neuměl psáti.

R. 1842 obnášely příjmy 73 zl. 14 kr., vydání 60 zl. 38 kr., „v kasi“ 12 zl. 36 kr. — Indruch, fojt. Revidiert und richtig befunden (podpis nečitelný).

Rozpočet na rok 1909: Příjem 2010·10 K, vydání 2624·28 K; obecní přirážka 60%.

Názvy jednotlivých tratí: Hejtmanice, Kapce, Padělky, Chmelivka, na Kusách, nad Štěpnicou, Hájky, nad Haklíkem, Hlyboká, Náplatky, Jasenov (les), nad Rybníčky, Mezicesty, za Koutkem, Zahumenica, Švihlov.

Roboty: Na 3 koně 2 dni v týdnu.

Desátky: Kdo odváděl na faru malé snopy, dal mu na potupu farář skrovné snopy pověsiti na vrata.

Nejstarší rody: Kopečný, Kadrušák, Ševčík (fojt), Palata, Staněk, Vacula, Svoboda, Indruch (pudmistr z r. 1823).

Neštěstí. R. 1907 požár zničil 6 čísel. R. 1900 rozvodnil se potok Točenka tak neobyčejně, že voda vystoupila 2·15 m nad normál před školou v šířce 23 m, u mlýna 4·43 m vysoko, zatopivši všechna stavení na návsi.

Samota: Hlyboká, usedlosť č. 29, kde obývali „familianti". Nyní jen zbytky staveb se zahradou.

Bělotín.

(Bölten.)

Značná i dosti zámožná obec o 128 domech rozkládá se po obou březích potoka Bělotínského, který po krátkém toku vlévá se tu nedaleko žel. zastávky do potoka Luhy, do něhož i jiné bezejmenné potoky tamo vytrysklé se vlévají a pak Odře své chladné vody skytají. S ostatním světem spojují ves četné komunikace: Severní dráha císaře Ferdinanda, jež zde má zastávku, silnice erární z Hranic do Nového Jičína a čtyři okresní silnice na Kunčice, Odry, Hynčice a Střítež. V místě jest c. k. poštovní a telegrafní úřad.

Obyvatelé, počtem 1288, národností 1261 Němci a 27 Čechové, náboženstvím vesměs katolického, žijí v poměrech příznivých; půda, spočívajíc z největší části na spodku hlinitém i písčitém, jest úrodná. Podniků průmyslových není.

Důležitý jest chov hovězího dobytka kravařského plemene a koňů, pro něž zřízena i stanice.

Též chovu včel a v poslední době i ovocnému stromoví zvláštní péče se věnuje.

Při obci jest poplužní dvůr panství Hranického, který jest mnohým osadníkům pronajat.

Školství. Nelze s určitostí říci, kdy v obci škola byla zřízena. Známo jest, že sem do r. 1787 přiškoleny byly obce: Lučice, Polom a Nýdek. R. 1786 zřízena nová jednotřídní budova, a když i ta nestačila pro Bělotín a Lučice (Polom a Nýdek postavily si již své budovy školní r. 1787), povolil kníže Dietrichštejn r. 1836 zřízení 2třídní budovy, která r. 1892 zbořena a postavena byla rozsáhlejší, v níž nyní působí 4 učitelé a industr. učitelka.

Dějiny obce. Bělotín založil v II. polovici 12. stol. poustevník Jurik z benediktinského kláštera v Rajhradě. Již od prvopočátku náležela obec k panství Hranickému. Příslušnost tato porušena jednou vládou místního šlechtického rodu. Tak činí se zmínka o Peškovi z Bělotína r. 1371, o Petrovi z Bělotína r. 1402, a Jindřichovi z Bělotína r. 1415.[1]) Jan z Cimburka koupil ves Bělotín zpět ku statku Hranickému, jak dokazuje půhon Kateřiny z Olomouce, vdovy po Mikuláši „apatekáři" z r. 1464 na Jana z Cimburka a z Bělotína, že jeho otec Jan koupil od nich Bělotín za 120 hř. gr. a dal na to jen 200 zl. a Jan jako držitel doplatiti to nechtěl.

Zdejší farní kostel sv. Jiří se 3 věžemi pochází z 15. stol.; byl pak místem českobratrské bohoslužby, načež r. 1690 katolictví vrácen a r. 1754 zcela nově postaven. Jest $26^1/_2$ m dlouhý a 15 m široký. Má 3 oltáře s obrazy malovanými od A. Nevídala. Hlavní oltář byl pořízen r. 1816, r. 1829 polychromován z odkazů a r. 1831 ozdoben sochami sv. Cyrila a Metoděje.

Též oba poboční oltáře, a to Panny Marie a sv. Tekly, byly v letech 1843 a 1849 opraveny nákladem dobrodinců. R. 1850 byly zjednány za 800 zl. k. m. nové varhany, k čemuž přispěli farníci, patron a ředitelství Severní dráhy císaře Ferdinanda.

Chrám, v němž jest i hrobka, byl r. 1853 pokryt břidlicí. Na věži jsou 3 zvony, z nichž nejtěžší váží 5 centů, druhý $2^1/_2$ ct. (oba dal uliti svým nákladem tehdejší farář Karel Světlík u zvonaře Jiřího Maderhofera v Opavě v letech 1695 a 1697) a třetí $^1/_2$ ct., který je z r. 1548.

Jmění chrámové jest nepatrné a proto přispívá filiální kostel v Nýdeku částečně na výlohy farního chrámu bělotínského.

---

[1]) Jednalo se tu pouze o rychtu v Bělotíně. R. 1405 pohnal Petr z Drahanovic řeč. z Bělotína Jakuba z Krumsína, že jsa poručníkem sirotků po Přechovi slíbil mu rychtu v Bělotíně osvoboditi a spraviti; ačkoli peníze od něho dostal, toho neučinil. R. 1406 pohnal téhož, že mu měl o masopustě vrátiti list na rychtářství Bělotské a toho neučinil. R. 1412 týž Petr z Drahanovic odpovídá, že své zboží, rychtářství v Bělotíně, dává i vzdává svým rukojmím Maršíkovi, měšťěninu z Hranic, Mikuláši, rychtářovi ze Střiteže a Martínovi, rychtářovi z Naideka i z Nadbytu, i což k tomu sluší. R. 1413 vyskytuje se na rychtě Jindřich z Bělotína, jenž pohnal Albrechta, syna páně Zdeňka z Lukova, ze 100 hř. gr., za které ručil za Lacka biskupa; r. 1416 nazývá se v Půhonech Jindřichem Bělotínem z Bělotína.

Sem přislušejí farní obce Lučice, Polom a Nýdek. Filialní kostel mají v Nýdeku a kapli v Polomi. Péči o duchovní výchovu konají 2 kněží: farář a kaplan.

Patronem jest majetník panství.

V obci mají sídlo tyto spolky: Spolek dobrovolných hasičů, Zpěvácký spolek, mužský i ženský Odbor německého národního spolku pro severní Moravu, Živnostenské družstvo, Raiffeisenovka, a Spolek pro zvelebení chovu dobytka. O chudinu stará se obec příspěvky peněžitými a jinými podporami; o zdraví pečuje místní a zároveň obvodní lékař. Pro churavé a výživy neschopné jest tu špitál.

Památnosti. Pamětihodný je z r. 1620—1625 úřad dědičného sudího, jehož vlastník Malík tenkrát císařským vojínům mnohé škody způsobil. Když španělské vojsko Hranice oblehlo, hájil je proti útokům Malík. Vida však, že obhájců a potravin nedostačuje k záchraně města a obávaje se jako bývalý rytmistr císařský potupné smrti, vrhl se s věže zámecké do příkopu. kdež zahynul.

Boňkov

(Punkendorf),

rozptýlená vesnička při soustoku tří potoků, přibíhajících od Středolesí. Kovářova a Kylířova a při okresní silnici hranicko-podštátské. Skupina hor Oderských tvoří tu mohutný a vysoký uzel, který vysílá jedno pásmo zalesněné přes Kylířov k Heltinovu a druhé přes Střítež k Nýdeku a Odrám, přerývané četnými potoky se stálou vodou. Údolí jsou rázu alpských bystřin.

Boňkov jest toliko obcí katastrální, tvoře s Kylířovem jednu obec politickou. Obyvatelstvo zemědělské, národnosti skoro vesměs německé a náboženství římsko-katolického, zabývá se vedle své polní práce kácením a rozvážením dříví v rozsáhlých lesích.

Katastrální rozloha: 122 ha 69 a, čistý katastrální výnos 1116·86 K, nadmořská výška 375 m, vzdálenost od Hranic 9·1 km směrem sev.-záp. Domovních čísel 23, 135 obyvatelů (64 muž. 71 žen.). Fara, pošta: Podštát. Jednotřídní škola v místě. R. 1870 žilo zde v 18 domech 99 obyvatelů.

Božkov.

(Poschkau.)

V údolí nevelkém, obklopeném vrchy a na západ rozsáhlým lesem porostlými rozkládá se ves Božkov (pův. Bořkov). Nepatrný pramen potoka Veličky opatřuje 502 obyvatele Němce, katolíky, pramenitou vodou.

Vsí s 80 domky probíhá dobrá okresní silnice, vedouc na sev.-vých. do Podštátu as 1 hodinu vzdáleného a na západ do Kozlova. Chudý kraj poskytuje hospodářům jen skrovný výnos; proto opatřuje si zdejší lid výživu zaměstnáním různým: obchodem dřevním, kupujíce v rozsáhlých lesích dříví, rozvážejí je po okolí, nebo jako povozníci přivážejí suroviny (vápenec, písek, potaš) do blízké sklárny a odvážejí tovary skelní na nádraží dráhy Severní do Hranic. Mnozí opět vyživují se jako řemeslníci (počtem 20), jiní jako dělníci a nádeníci ve sklárně. R. 1870 čítala obec s Heřmanicemi spojená v 75 domech 608 obyv.

V obci jest jednotřídní škola a k ní náleží i expositura ve sklárně.

Službám božím obcují v Podštátě, kam jsou přifařeni; jen při zvláštních příležitostech, jako pohřbu, konají pobožnost ve hřbitovní kapli.

Činnost spolková soustřeďuje se jedině ve spolku hasičském, r. 1899 založeném.

K obci náleží 7 samot, z nichž nejdůležitější jest Winkelsdorf.

O původu obce neznámo ničeho, obec patřila vždy ku panství Podštátskému.

Černotín.

Úhledná vesnice při okresní silnici a lokální dráze Vsetínské na pravém břehu řeky Bečvy v údolí tu dosti široce rozevřeném a vrchy od studeného severu chráněném, čítá 562 obyvatele v 84 domech (dle sčítání r. 1900) národnosti české a vyznání římsko-katolického. R. 1870 žilo v 70 domech 474 obyvatelů.

Obyvatelstvo se vyživuje jednak vzděláváním půdy, jednak řemeslem a prací v lomech vápencových a vápenkách.

Životní poměry jsou zde dosti příznivy, neboť i dělník zaměstnán je téměř po celý rok. Počátek výroby vápna sahá do polovice 19. stol., kdy fojt Josef Ochman, poznav velikou cenu nerostu ve zdejším kraji hojně uloženého, první pálil vápno; naleznuv odbytu pro svůj výrobek, rozšiřoval podnik. Nástupce jeho Josef Lindler postavil r. 1872 velkou kruhovou pec.

Dlužno vzpomenouti též mlýna s novým zařízením válcových stolic a výstrojnou pilou. Do r. 1865 mlýna v Černotíně nebylo.

V místě jest zastávka dráhy výše vzpomenuté, pošta, dvojtřídní škola, kostel zasvěcený sv. Cyrilu a Metoději a fara.

Kdy a jak Černotín povstal, nemožno udati; jméno své má od zakladatele Černoty. O původě jména jdou v lidu podivné povídačky; dle jedné jmenovala prý se obec Černý tín, dle druhé Černotok.

R. 1548 patřil Černotín panství Hranickému; téhož roku prodáno bylo Janem z Pernštejna Václavu Haugvicovi z Biskupic. R. 1586 měl již Černotín nejméně 50 čísel, neboť v čísle 50. ve staré stodole, která stavbou velice se liší od ostatních, lze čísti na jednom trámě nápis 1586. Ostatní děje Černotína spadají v osudy panství Hranického, jak na jiném místě zvlášť vytčeno.

Školství. Dle výpovědi nejstarších občanů klade se zřízení školy do doby panování císaře Josefa II. Budova školní vystavěna uprostřed vesnice, měla a má doposud pořadové číslo 56. Písemné záznamy o školství tehdejší doby chybí. Od r. 1808 je tu schována matrika školní.

Stará školní budova byla r. 1872 pro sešlost a nedostatek místa přestavěna a o jedno patro vyvýšena nákladem asi 5000 zl., k čemuž i přiškolená obec Hluzov čtvrtinou přispívala. Již tehdejší doby byl průměr školu navštěvujících dítek přes 100. Když počet dítek zvýšil se na 130, žádáno bylo o rozšíření školy na dvojtřídní. což se také r. 1882 uskutečnilo.

Správa duchovní. Do r. 1880 byl Černotín přifařen do Hranic. Na pohřby a jiné mimořádné výkony náboženské dojížděl kněz z Hranic. Mrtví pohřbíváni v Hranicích, nejvíce u Kostelíčka. Když kaplička r. 1868 zřízená nedostačovala, zvláště po zařízení samostatné duchovní správy, odhodlala se obec ku přístavbě kaple a zbudování věže. Vše vykonáno r. 1883

nákladem 6000 zl. (Obr. 56.) Prvním farářem byl P. Konrád Surma, který jest i na zdejším hřbitově pochován.

V přifařené obci Hluzově jest kaple sv. Anny, ve které od r. 1882 povoleno sloužiti mši sv.

Obr. 56. Kostel a škola v Černotíně.

Spolky. R. 1882 založena Cyrilská jednota, r. 1883 Čtenářský spolek „Svornost", r. 1888 Rolnická záložna, r. 1893 Hasičský sbor, r. 1900 Vodní družstvo a družstvo pro chov hovězího a vepřového dobytka.

Největších zásluh o obec získal si Josef Šindler, jsa starostou od r. 1864—1893, začež se mu dostalo od J. V. vyznamenání udělením zlatého záslužného kříže.

O chudobné spoluobčany stará se obec pečlivě, poskytujíc asi 10 svobodného bytu, otopu, částečně i potravy, takže možno říci, že žádný chuďas z Černotína neobtěžuje žebráním jinou obec.

Obecní majetek: 400 měr polí a luk. Výměra veškerých polí obnáší 900 jiter.

Obecní budovy: Škola, kostel, fara a obecní chudobinec.

Rozpočet obecní na rok 1909: příjem 9500 K, vydání 9450 K. Přímá daň obnáší 4550 K.

Názvy jednotlivých tratí: Pusty, Černé, Haná, Pastvisko, Podskalí, Vrbí, Pcháčí, Mezivodí, Krče.

Robota: jednospřež $1^{1}/_{2}$ dne v týdnu, dvojspřež 3 dni v týdnu, mimo to jeden dělník po celý týden.

Nejstarší rody: Šnejdrla, Humplík, Kajnárek, Mojžíšek, Řehák, Novák, Mastil, Kubeša, Palička, Kelar.

Povodně často sužují majetek Černotínských občanů podle Bečvy, která svými záplavami způsobuje značných škod. Ohromných škod způsobila povodeň r. 1907, jaké nebylo ode 20 let.

Drahotuše

(gen. do Drahotuš, lok. v Drahotušich).[1]

A. **Popis města.** Starobylé město Drahotuše leží v táhlém, širokém údolí středního Pobečví, jež vroubeno jsouc od jihu i severu řetězem výběžků Karpat a Jeseníků k Lipníku a Hranicím znenáhla se sklánějících a se rozestupujících, jest krajem utěšeným a úrodným. Leč právě tato poloha stala se rozvoji města osudnou. Srázná úbočí vůkolních výšin znesnadňovala zakládání nákladných cest a tak Drahotuše, postrádajíce vhodného spojení se zemědělským Záhořím a průmyslovou vrchovinou Sudetskou, zůstaly sami na sebe a sousední vesnice odkázány, kdežto sousední města Hranice a Lipník, těšíce se výhodnému spojení na všechny strany, vyvíjely se a šířily. Z Drahotuš po

[1]) Dle zápisků nadučitele Fr. A. Zapletala.

roce 1848 znenáhla se vyvíjela osada výlučně rolnická, jakouž jest až dosud. Když pak upravovány volební řády pro říšskou radu a zemský sněm moravský, zapomněli opatrní jinak otcové města na starodávné své výsady městské a připustili, že jedno z nejstarších měst celého okresu bylo zařazeno k obcím venkovským, jež druhdy právem poddanským k Drahotuším byly připoutány.

Drahotuše i s kolonií **Rybářemi** čítají 237 čísel domovních s 1560 obyvateli obcovacího jazyka českého, vyznání římsko-katolického. R. 1870 bydlelo ve 209 domech 1322 obyvatelů. Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest polní hospodářství se spojeným chovem dobytka. Z řemeslníků pracuje část pro Drahotuše, většina však zaměstnána je v sousedních Hranicích. Průmyslových závodů není. Měšťanský pivovar a lihovar úplně zanikl.

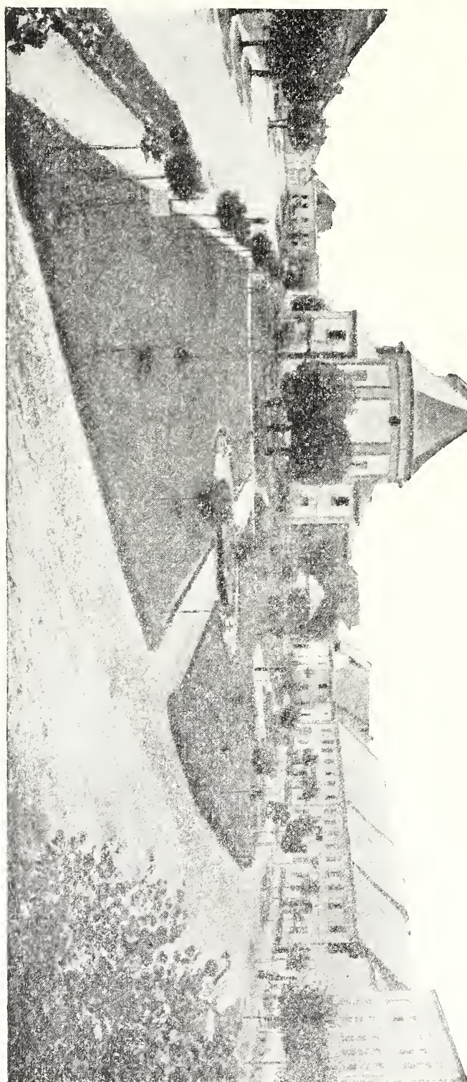
Ve středu města jest úpravné, pravidelné náměstí s domy většinou jednopatrovými. (Obr. 57. a 58.) Před lety bylo náměstí od ulic odděleno dvěma branami, jednou směrem ke Hranicím, druhou k Lipníku. Uprostřed náměstí stojí farní chrám Páně sv. Vavřince, východně od něj starobylé jatky, dnes už jen trosky svého bývalého významu.[1]) Počátkem minulého století obnášela cena jednotlivého stánku až 600 zl. stříbra, nyní prodávají se po 12 K na zboření. Na konci ulice Lipnické prostírá se farnostní hřbitov s kaplí sv. Anny. Podél císařské silnice s druhé strany náměstí řadí se domy dlouhé ulice Hranické. Pozadím města směrem ke dráze jest „Zachaloupčí“, stavěné bez ladu a skladu, jímž vede chodník a cesta k místní zastávce Severní dráhy císaře Ferdinanda.

Je-li rozloha města skrovnou, je za to tím větší katastrální výměra půdy, ač poslední dobou už Drahotuše mnoho svého vlastnictví přepustily Hranicím, Velké a Slavíči. Zvláště ke Hranicím až těsně přiléhaly pozemky drahotušské a budovy vojenských škol, mlýn Trávnický, jakož i valcha stojí vesměs na půdě drahotušské. Celková rozloha katastrální obnáší 1002 ha 39 a. Z toho lesů za Bečvou 67 ha 17 a, luk a pastvin 36 ha 54 a. Přímé daně platí Drahotuše 19.938 K.

Jména jednotlivých tratí, počínaje okruhem u Hranic, jsou: Zátoky, Drahotuch, Na Kostelíku, Hadovce, Výhon, Velké a Malé Luhy, Rubaniny, Hučnice, Nad a Pod císařskou, Nad a Pod humny, Zlatník, Pastviska a Lůžko. Za Bečvou jest obecní

[1]) V poslední době úplně zbořeny.

les Jedlovec a majetek jednotlivců Březí. Nákladem asi 80.000 K provedeno v letech 1900 a 1901 odvodnění Luhů a Rubanin, jež jsou jádrem a největší součástí místních pozemků.

Obr. 57. Náměstí v Drahotuších (od východu).

Bečva, tekouc půl hodiny jižně od Drahotuš, přijímá bezvýznamné potoky Splavnu a Hrabovský potok, protékající město. Rozvodněná Bečva způsobuje značných škod jednak naplavením

štěrku a písku, jednak trháním břehů. Převozník rybářský obstarává spojení břehu pravého s levým.

Lesnaté úpatí řetězu hor na levém břehu Bečvy je z části

Obr. 58. Náměstí v Drahotuších (od západu).

majetkem obce, z části jednotlivců měšťanů a předměšťanů: nazývají se: Jedlovec, Březí a louka Eliáška. Skalkou vede srázná, neschůdná cesta do Záhoří. U Bečvy ležící a každou povodní ohrožená a poškozovaná samota Rybáře se 14 čísly,

z nichž již 3 si během doby Bečva přivlastnila, je součástí Drahotuš. Na území města je také vojenská střelnice a valcha společenstva hranických soukeníků.

Spolků je v Drahotuších 11. Jsou to: Záložna (z r. 1868), Čtenářsko-hospodářská jednota „Přemysl“ (z r. 1863), Jednota hasičská (z r. 1882), Spolek vojenských vysloužilců (z r. 1885), Haléřový spolek školský ku podpoře chudého žactva (z r. 1896), Odbor Ústřední Matice Školské (z r. 1893), Sdružení měšťanů patrně asi od r. 1552 čítá dnes 32 pravovárečných podílníků, Vodní družstvo (z r. 1900), Společenstvo řemeslné dle živnostenského zákona (z r. 1884), Společenstvo živnostenské, Tělocvičná jednota „Sokol“, založená r. 1903.

Sbor obecních starších se skládá ze 24 výborníků se třemi volebními sbory po 8 volených členech. Městská rada sestává ze starosty a tří radních.

Finance městské nejsou zrovna skvělé, ale daleko utěšenější obou sesterských měst.

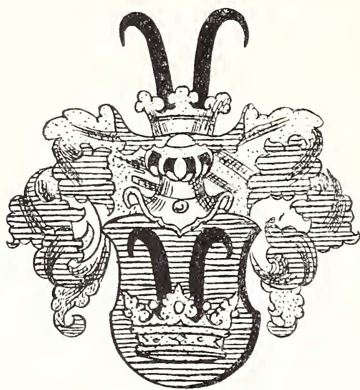
Hostinců s místnostmi úpravnými a slušnými je 8. Na severní straně města je obecní nemocnice a útulek pro místní příslušníky bez přístřeší.

B. **Dějiny hradu a města.** Město Drahotuše patří ke starším osadám na Moravě. Již v prostřed XIII. stol. vypínal se zde pevný hrad, jenž patřil mocné mor. rodině, pánům z Drahotuš. (Obr. 59.) Dle lidové pověsti stávala poblíž stará osada jménem Mikulůvka u samé Bečvy, kterou zničila povodeň; ještě dosud prý znatelny jsou zbytky základního zdiva „kostelíka“ této osady, odkud trať ta dosud se nazývá „na Kostelíku“. Po zničení Mikulůvky obyvatelé prý se usadili na návrší od Bečvy trochu vzdáleném a tam založili osadu Drahotuše.

Z pánů Drahotušských nejznámějším byl Bohuš, syn Crhy, maršálek zemský, jenž stál u krále Otakaru II. u velké vážnosti. Jeho manželka Žofie darovala r. 1278 ves Hunkovice u Židlochovic klášteru Velehradskému. Bohuš snad zahynul s králem svým na Moravském poli, neboť více se nepřipomíná. Po jeho smrti za bezvládí na Moravě panujícího postavil loupeživý dobrodruh Friduš z Linavy na území pánů z Drahotuš pevný hrad Helštýn (Helfenstein), ze kterého okolní krajinu znepokojoval. Král Václav daroval hrad ten Vokovi z Kravař bezpochyby za

služby, které mu tento proti zhoubcům zemského míru věrně konal.

Rod pánů z Drahotuš silně se rozmožil. Bohušovými syny byli: Častoslav, Crha, Kuno a Smil; vnukové jeho jmenují se: bratří Kuna (Kuník), Čeněk, kanovník Mikuláš a Matěj (Machník) a dvé bratrů Jaroš a Jindřich. Tito vnukové, zejména Čeněk a Mikuláš pohnali Jana z Kravař r. 1348 před soud pro držení hradu Helštýna. Jan z Kravař dotvrdil, že hrad Drahotuš vnukům Bohušovým patří, avšak že již jeho otec Vok držel hrad Helštýn právem dědičným, kteréžto na něho a jeho potomky padlo. Jestliže Čeněk proti tomu něco má, ať to právem dokáže. Městečko Drahotuše, hrad i majetek k němu náležející byly rozděleny mezi členy rodiny. R. 1351 prodal Jaroš z Drahotuš půl Vrchoslavic Janovi a Drslavovi z Kravař a roku 1353 druhou polovici.

Obr. 59. Znak pánů z Drahotuš.

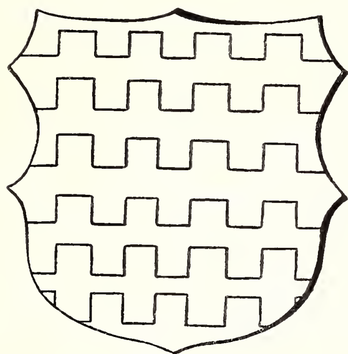
Týž Jaroš r. 1358 své ženě Frošce (Eufrosyně) na svém podíle v Drahotušich a Libosvarech 180 kop věna pojistil. Již 5 let před tím (r. 1353) Kuna z Drahotuš s dovolením svých bratří Čeňka a Matěje 200 kop věna své manželce Alžbětě na půl městečku Drahotušich, na jatkách a krčmách a 100 kop na polovici vesnice Jezernice zapsal a Kačně, ženě bratra Matěje, na vsi Slavíči 120 kop poukázal. R. 1358 Jindřich z Drahotuš své ženě Evě 250 kop na svém podíle v Drahotušich, Milenově a Radkově zapsal. Téhož roku sstoupili se bratří Ješek řeč. Rakovka a Friduš z Drahotuš se všemi statky. R. 1365 prodal Ctibor řeč. Pluh Jarošovi z Drahotuš v Drahotušich dvůr, krčmu s $1\frac{1}{2}$ lánu, v Milenově 7 podsedků, $1\frac{1}{2}$ lánu opuštěného a 2 čtvrti pole, které bezpochyby od některého člena rodu Drahotušských buď koupil neb v zástavě držel. Téhož roku také Jindřich z Drahotuš veškerý svůj majetek na Drahotušich a co měl v Radíkově, Středolesí a Soběkově, bratru Jarošovi prodal, takže tento skoro celý statek sloučený držel. R. 1368 prodal statek Libosváry za 117 kop svému pastorku Petrovi řeč. Žampach. Po smrti Jarošově

prodali r. 1371 jeho syni: Kuník, Jaroš, Ješek a Bohuš svůj hrad i s městečkem pak vesnice Jazernici, Podhoří, Milenov, Radíkov, Slavíč, Klokočí, Hrabůvku, Velkou, Svatišov, Středolesí, Soběkov, Uhřinov, Juřitinov, třetinu Bohuslávek a osminu Veselíčka s patronátem a všemi právy a povinnostmi markraběti Janovi, bratru slavného otce vlasti Karla IV. Ostatek panství Drahotušského totiž: čtvrt hradu a co měl v městečku, ve vsích Slavíči, Veliké, Klokočí, Podhoří a Uhřínově Lhotě koupil markrabí současně od Machníka z Drahotuš.[1]) Takto přešly Drahotuše po vladaření více než stoletém v držení pánů Drahotušských v majetek pánů nových. Markrabě Jan, ani nového vlastnictví neshlédnuv, zemřel již r. 1375. Syn jeho, markrabě Jošt, žije v ustavičné rozepři s bratrem svým Prokopem, spoluvladařem Moravy, zadlužil statek Drahotušský do té míry, že jej Ctiboru Tovačovskému z Cimburka zastaviti a synu jeho Albrechtovi dokonce, nemoha zástavu 2244 hřiven vyplatiti, přepustiti byl nucen r. 1408. (Obr. 60.) Nový tento pán, velký příznivec města Drahotuš, zrušiv odmrť, nařídil, aby v případě úmrtí bezdětného občana směli konšelé a přísežní obce volně nakládati s jeho majetkem ku prospěchu města, potvrdil dávné výsady a novými je nadal, zbaviv je všeliké roboty, povozů přípřežných a všelikých dávek majitelům hradu.

Po Albrechtovi byl pánem na Drahotuších vnuk jeho Ctibor z Cimburka a Tovačova, nejvyšší sudí moravský. Za Jana z Cimburka († 1464) držel hrad Drahotuš Boček Puklice, který jej odevzdal dobrodruhovi Janu Zubovi z Moravan, aby jej hájil. Zub z Moravan psal se napotom z Drahotuš. R. 1463 syni Janovi Ctibor z Cimburka, nejvyšší hofrychtýř markrabství Moravského, a Jan z Cimburka pohnali pana Voka ze Sovince a na Helfenštejně ze 3000 hř. gr., že jim slíbil za správu ve dsky vložiti hrad Drahotuš se zbožím k němu příslušným, což p. Boček Puklice držel a toho učiniti nechce; také ho pohnali z 1000 hř., že slíbil, že Machna, žena Puklicova na zboží Drahotušské svým věnem se nemá navracovati. Jan z Cimburka (otec) pohnal Jana z Moravan a z Drahotuš ze 200 hř., že jsa v jednotě s ním a s touto zemí přijímal na svém zámku a přijímati dopustil šacunky z lidí jeho a páně Vokových (na Lipnicku). Než i panství

[1]) Rod pánů z Drahotuš časem zchudnul a nebyl počítán do rodů panských. Statky držel ponejvíce na Opavsku. Vymřel v I. polovici 16. stol. Janem z Drahotuš na Budišově (Bautsch).

pánů z Cimburka a Tovačova bylo na mále. R. 1476 prodal Ctibor veškeren statek za 7000 dukátů panu Vilému z Pernštýna. (Obr. 61.) Zavítal-li kdy Vilém na panství, usadil se vždy na zámku Hranickém, dřívějším již majetku svém. Hrad Drahotušský, od r. 1405 zcela opuštěný, pustnul, sdíleje osud přečetných svých druhů. K novému pánu svému odebrali se r. 1487 Drahotušští s prosbou, aby jim všechny výsady dosud platné potvrdil. Vilém nezpečoval se tak učiniti, ba i mnohými jinými právy je nadal. Téhož roku postoupili jemu Drahotušští na přání les Drahotuch, začež ob-

Obr. 60.
Znak pánů z Cimburka.

Obr. 61.
Znak pánů z Pernštýna.

drželi v náhradu les Hadovec. R. 1489 dal vykopati příkop od hranického splavu přes pole drahotušská, napájeje takto své rybníky. Pozůstatky hráze táhnou se dosud od Hranic ke Slavíči. V náhradu takto způsobenou sprostil Drahotušské platů za robotu při panském dvoře čtyř povozů a z dávky půl druhého sta měřic chmele je osvobodil na věčné časy. „Ani ryb neměli dále schraňovati a rozvážeti, ani klád k tarasům na rybníky dovážeti; učinili-li by tak přece, má se jim od čtvrt míle 1 groš český, od osminy míle 1 groš míšenský platiti. Kdykoli by pak rychtáři a dvořáci Drahotušští, jakož i z vesnic panství Drahotušského svobodné, dědičné rychty usedlíci víno vozili, obdrží za každý přivezený dreylink (20 věder) 3 kopy míšenské.“ Nadační listiny podrobného znění z r. 1487, 1480, 1489, 1515 a 1516 uloženy jsou v městském archivu Drahotušském.

Rok před svou smrtí (1521) odevzdal šlechetný Vilém z Pernštejna panství Drahotušské synu svému Janovi, za něhož nabyly opět Drahotuše Drahotuchu, dovolivše r. 1536 Janovi vésti strouhu přes Drahotuch a pastvisko.

Původní městská radnice byla nepochybně vystavěna za Viléma nebo jeho nástupce Jana. Mikuláš, kníže opolský, táhna r. 1497 válečně na Kazimíra, knížete těšínského, kázal zastaviti na rynku Drahotušském a u přítomnosti biskupa vratislavského slovně i branně se potýkal s vyslancem těšínským, při čemž byl raněn na ruce.

Jan z Pernštýna prodal panství Drahotušské Václavu Haugvicovi z Biskupic r. 1547. (Obr. 62.) Šest let na to r. 1553 koupil je Jan Kropáč z Nevědomí, poslední větev starého rodu české šlechty po meči. Obr. 63.) Jan Kropáč oplakav 2 manželky a zatlačiv oči 3 synům a tolikéž dcerám, zemřel r. 1572. zanechav panství jediné pozůstalé své dceři Anně, provdané za Jana z Kunovic. (Obr. 64.) Po časné jeho smrti pojala r. 1582 Anna za manžela Jana mladšího ze Žerotína, který nadal měšťany Drahotušské právem várečným. Po smrti Žerotínově uvázal se v panství Drahotušské pan Jetřich z Kunovic. Nebyl však v držení jeho dlouho, neboť r. 1600 celé panství vyměnil za statek Vový Světlov se svým svakem Zdeňkem Žampachem z Potenštejna.

S novou vrchností svářili se Drahotušští neustále. Přeli se o osadu Rybáře, prodej ryb, nucené jich vožení a p. Spor přiostřil se tak dalece, že pan Zdeněk dal po dvakráte konšely vsaditi do žaláře. Konečně na panském soudě v Olomouci, kamž Drahotušští podali stížnosť r. 1610, dáno jim většinou za pravdu a pan Zdeněk Žampach spor prohrál. Po něm byli v držení panství Drahotušského Karel Berger z Bergu od r. 1610—1612 (obr. 65.) a Václav Mol z Modřelic od r. 1612—1620 (obr. 66.), který súčastnil se činně pozdvižení stavův proti Ferdinandu II. Panství Drahotušské, sloučené s Hranickým, obdržel kardinál František z Dietrichštejna, v jehož rodu jest do této chvíle a sloučeně nazývá se úředně toliko „panství Hranické“.

* * *

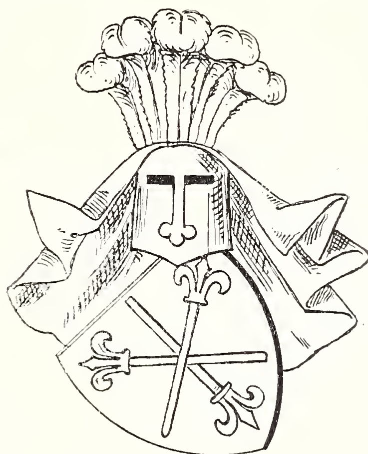
Ačkoliv byly Drahotuše hned z dob Bohuše z Drahotuš městem svobodným, různými výsadami nadaným, přece za různých panských rodů, vládnuvších hradem téhož jména, nestejně se jim

vedlo, takže bylo jim začasto třeba pomýšleti i na vlastní obranu. Valů, šanců a příkopů Drahotuše sice nikdy neměly pro nevýhodnou svou a k delší obraně nezpůsobilou polohu. Nicméně za Jana z Pernštejna vystavěna r. 1543 brána od Hranic, r. 1548 brána dolní od Lipníka.

Stará radnice shořela r. 1550 a proto zakoupen r. 1552 dům na novou radnici, s jejíž stavbou započato r. 1556 a v r. 1560 jest i s věží dostavěna. V letech těchto povstala následkem neúrody velká drahota, s níž dostavil se i nevítaný host hlad a mor.

Obr. 62.
Znak Haugviců z Biskupic.

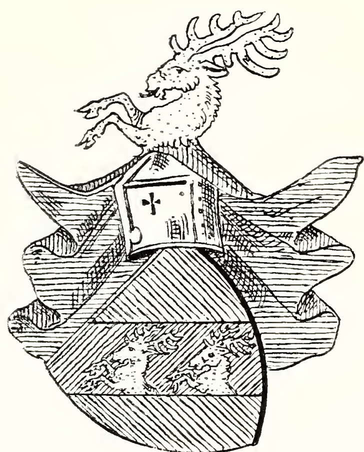

Obr. 63.
Znak Kropáčů z Nevědomi.

Za časů Jana Kropáče byl obecním písařem Jan Podolský z Podolí, který uvedl městské knihy a listiny do žádoucího pořádku a založil pamětní knihu. Usedlíci drahotušští, měšťané a předměšťané volívali každoročně městskou radu: dva purkmistry, rychtáře, konšely a starší obce, které pak majitel panství potvrzoval a v úřad uváděl. Povinností Drahotušských bylo postaviti v době válečné 5—10 námezdných zbrojnošů na vlastní pěst do pole k ruce pánově.

Správu obce vedli purkmistři a konšelé, moc soudní měl rychtář. Volba děla se vždy slavnostně. V den volby shromáždil se veškeren lid v chrámu a vyčkal s utajeným dechem výsledek volby konané na radnici po slavném „Veni sancte spiritus“. Členové městské rady nesměli jinak, leč v černých pláštích vy-

stupovati na veřejnost a požívali neobmezené úcty. Rychtářům k větší a účinnější výpomoci sloužilo „právo“, jímž odbojné občany nutili, aby se dostavili před soudní tribunál, ano měli i právo trestati tělesně. Tresty, jimiž vinník býval stížen, byly: odpros, věznění, kláda, oslice, pranýř, zavření do klece, vymrskání pod šibenicí, oběšení a konečně i čtvrcení. Drahotuše, jsouce nadány hrdelným právem, byly nuceny vykonati trest smrti jen v několika málo případech. R. 1669 popraven byl Jura Valach ze Zbrašova pro krádež a exekuce ta stála Drahotušské asi 30 zl., obnos na

Obr. 64.
Znak pánů z Kunovic.

Obr. 65.
Znak Bergra (Vrchoviny) z Bergu.

tehdejší dobu obrovský. Ký div, že na popravy nebylo chuti ani zbytečných peněz. Šibenice stávala u Trávnického mlýna, kterémuž místu dosud se říká „Na spravedlnosti“.

Na sklonku 16. století mělo město následující majetek: fojtství, dva mlýny, šenkúz, lázně, mnoho luk a polí. Lázeň byla veřejná a lazebník byl povinen lidem hlavy mýti, holiti, baňky a pijavice sázeti, žilou pouštěti za zvláštní, městskou radou stanovený poplatek. V určité dny všední, jakož i před nedělemi a svátky a po celou dobu senoseče i žní byl nucen lazebník míti stále pohotově teplou vodu. Potřebné dřevo dováželi mu sousedé z obecního lesa.

Veškeren dobytek z Drahotuš pásal na rozlehlém pastvisku pastýř s pomocníky.

Že Drahotuše byly i městem obchodním a řemeslným, na něž veškery osady k panství náležející byly odkázány, dokazuje okolnost, že na císaři Rudolfovi II. si vyprosily 4 výroční osmidenní trhy a 1 trh týdenní. Schválení artikulův od vrchnosti dostalo se r. 1594 cechům tkalcovskému, krejčovskému, obuvnickému[1]) a něco později i kovářsko-zámečnickému. R. 1612 bylo v Drahotuších 16 hospod a 2 vinné domy; právo výčepu měli ovšem jen měšťané a nálev vína ponechávala si vždy vrchnost.

Jako ve všech okolních osadách, tak i v Drahotuších rozmohla se Jednota Českobratrská vlivem a působením pana Václava rytíře Mola z Modřelic do té míry, že správa města, správa duchovní a škola přešly do rukou českobratrských. Drahotušští vypravivše odbojným stavům českým i moravsko-slezským posilu vojenskou byli po porážce bělohorské zbaveni všech výsad a zůstali po 9 let k vrchnosti své kardinálu z Dietrichštejna v poměru prostě poddanském a nevolnickém. Nový majitel dal Drahotuším do erbu ke znakům dosavadním i svůj rodinný znak: dva nože. (Obr. 68.) Po provedené protireformaci vrátil jim r. 1629 sice dávné výsady, značně je omeziv a k různým poplatkům Drahotušské zavázav, které až do r. 1848 odváděti povinni byli.

Obr. 66. Znak Molů z Modřelic.

Průběhem války třicetileté bylo i Drahotuším mnoho útrap a svízelů zakoušeti; r. 1642 ležely po půl roku v Hranicích a Drahotuších dva švédské pluky, jež jmenovaná města s okolím vším opatřovati nucena byla. Smělí vůdcové vynutili si na obyvatelstvu 3439 rýnských na penězích, 58.779 funtův chleba, tolikéž pint piva, 35.681 funtův masa, 5596 měřic ovsa, slámy a sena pak nesčetné množství. Taková daň vojenská byla předkům našim nesnesitelnou, pročež mnozí, nemohouce déle platiti a dodávky obstarati, raději svých chalup a domů opouštěli a odcházeli do ciziny. Vydrancovaní a ožebračení pozůstalí sousedé, sami často

---

[1]) Znak cechu obuvnického viz obr. 67.

sousta chleba nemajíce, odcházeli na žebrotu do krajin války ušetřených. A na tom nebylo ještě dosti. R. 1643 drancoval Drahotuše švédský plukovník Dörfling, téhož roku na podzim Švédům na pomoc táhnoucí Valaši; r. 1645 ubytoval se v Drahotuších se svým vojskem sám proslavený švédský generál Königsmark. R. 1646 uložena Drahotuším opětně válečná kontribuce v obnosu 180 dolarů, r. 1647 270 dolarů a konečně r. 1648 120 dolarů a 900 měr obilí. Byla to léta utrpení pro ubohé naše předky.

Konečně mírem westfálským r. 1648 smluveným mezi válčícími stranami zasvitla jitřenka lepší budoucnosti po hrůzách třicetileté války. Znenáhla jen zotavovaly se Drahotuše z ran, zasazených válkou; domy zbořené opět stavěny, věž i radnice pokryta plechem a naproti hřbitovu, obklopujícímu farní kostel, vystavěn špitál, který sloužil za chudobinec i nemocnici.

Obr. 67.
Znak cechu obuvnického v Drahotuších.

Nájezdů tureckých z dob císaře Leopolda I. Pobečví nezakusilo, za to tím více trpělo vpády Prušáků. R. 1742 přitáhl sem oddíl vojska pruského; od roku toho až do roku 1745 vystřídali se Prušáci s císařskými po několikráte a přítel i nepřítel ustrašené občanstvo šacoval a drancoval. Ve 3 letech způsobena toliko Drahotušským škoda páčící se do výše 10.348 zl. A sotva se z těchto pohrom vzpamatovali, počala válka sedmiletá a s ní nové a nové hrůzy. Neúroda v r. 1770 způsobila neslýchanou drahotu obilin: měřice rži stála 4 zl., pšenice 5 zl., ječmene $3^1/_2$ zl. a ovsa $1^1/_2$ zl., ač maso naproti tomu bylo velmi laciné, neboť stála libra hovězího 3 kr., telecího 2 kr.

Svou samosprávu a své výsady, jež si posloupně každým panovníkem znova a znova potvrzovati dávali, hájili statečně a houževnatě. Když na př. vrchnost Hranická u Trávnického mlýna, svého majetku, jala se stavěti stodoly na městské půdě, podala městská rada neprodleně ohražení k panujícímu tehdy knížeti do Mikulova a do Brna stížnost pro rušení držby. R. 1766 strávil císař Josef II., jeda do Haliče, několik hodin v Drahotuších. R. 1790 táhl proslavený hrdina Laudon se svým vojskem přes

Drahotuše. Za válek francouzských vojska ruská, pruská, francouzská a císařská protahovala stále Pobečvím k nevelikému ovšem potěšení obyvatelstva.

R. 1796 verbováni v měsíci září rekruti v Drahotušich. Domácí chasa se rozprchla a poschovávala, takže jen 3 domácím a 2 cizím zdál se život vojenský přece jen veselým a naverbovati se dali. R. 1798 tábořili Francouzi po 2 dny v Drahotušich; chovali se slušně a zdvořile, nečinili škod a vše řádně a hotově platili. Téhož roku 12.000 Rusů táhlo Drahotušemi. Veliké množství bylo jich ubytováno po domech, stájích a stodolách. Mnohý hospodář, maje až i 30 mužů přiděleno, byl nucen je živiti a vším opatřovati. Roku následujícího táhli zpět, a opět Drahotušim přiděleno 1800 mužů, 42 důstojníci, 1 generál a 350 koní. Před i po bitvě u Slavkova táhly městem celé legie vojska ruského, lid však se jich nestrachoval; byliť skromni a se vším spokojeni.

Obr. 68. Znak města Drahotuš.

Od válek napoleonských nepocítilo obyvatelstvo útrap nepřátelských až v osudném roce 1866, kdy Prusové zaplavili naše kraje, nezavdali však příčin ke zvláštním stížnostem, vyjma requisice. Děsné požáry v r. 1847 a 1884 zničily téměř polovinu města; nevídané povodně r. 1854 a 1880, kdy voda z Bečvy až ke Drahotušim sahala, zhubily veškeru sklizeň. R. 1886 dostalo se městu zastávky železniční a tím dosti pohodlného spojení k Vídni a Krakovu. Avšak již vystavěním dráhy v r. 1842 zasazena povoznictví a s ním i obchodu horáckému citelná rána. Na tisíce volů honěno bylo Drahotušemi na trhy do Lipníka a Olomouce, při čemž hostinským, pekařům a řezníkům kvetla pšenice. Ještě jednou hrnuly se peníze do města, a to v době přístavby druhých kolejí r. 1873. Od té doby jde vše ve stejnoměrných krocích rok od roku. V r. 1908 proměněna železniční

zastávka v nádraží. R. 1904 došlo i na zbytky polozbořených jatek na náměstí, které proměněno jest v park a jatky odklizeny.

C. **Dějiny kostela.** Nelze zjistiti, kdy a kým duchovní správa v Drahotuších zřízena a farní kostel byl vystavěn. Domnívati se, že by na pravém břehu Bečvy právě naproti vrchu „Zámčisko" zvaném byl stával kostelík, bylo by nesprávno, ježto dávní obyvatelé Drahotuš by asi nebyli stavěli kostel půl hodiny od osady vzdálený. Že ale Drahotuše v 13. a 14. století svou vrchností na hradě sídlící bez chrámu Páně a vlastní duchovní správy sotva byly, lze s nepochybnou jistotou tvrditi.

Prvotní farní chrám, zbudovaný na témž místě jako nynější, byl zcela z kamene; svědčí o tom zpráva z r. 1535, dle níž byla v roce uvedeném ke kostelu kamennému přistavěna nová věž z kamene a krytá břidlicí. V pozdějších letech přistavěny ke kostelu ze dvou stran kaple; kostel od pradávna byl obklíčen hřbitovem. Náboženské bouře, ne tak husitské jako evangelické, způsobily v Drahotuších netušené převraty.

Působením držitelů statku Drahotušského rozmohla se ve městě i okolních osadách Jednota Českobratrská, která se zmocnila vlády světské a duchovní; až na naše časy nazývá se jedna z ulic drahotušských „Bratrskou". Jest pravděpodobno, že r. 1558 kněz Gabriel a po něm Jarolím byli kazateli bratrskými. Že farář Jiřík r. 1574 do Drahotuš dosazený a Viktorín Přibyslavský byli bratrskými kněžími, jest ze smluv a darování nade vší pochybnost zjištěno. R. 1603 stal se drahotušským a spolu i hranickým farářem kněz Borovský, který však opustiv Jednotu, stal se katolíkem; i nástupce jeho Pavel Johel byl asi také katolickým duchovním správcem. R. 1616 byl však vypuzen nekatolickým knězem Mikulášem Drabíkem, který se udržel na místě až do r. 1622. Osudného tohoto roku vypověděni všichni nekatolíci ze zemí českých a Drabík (Drabicius) ukrýval se po 2 léta u svých příznivců, až konečně odebral se r. 1624 do Púchova v Uhrách, kdež věnoval se obchodu. Svou výstřední povahou a svým proroctvím, kteréž uveřejnil tiskem Komenský, dával svým nepřátelům neustále popud ke stíhání, až konečně v 84. roce svého věku r. 1671 dopaden, do Prešpurka dovlečen a tu pro odboj popraven.[1])

[1]) Drabík, jenž pocházel ze Strážnice, byl spolužákem Komenského, se kterým současně na kněze posvěcen byl.

Pro nedostatek katolického duchovenstva asi fara Drahotušská osiřela do r. 1644, kdy se teprve činí zmínka o faráři Valentinu Topolanském. Těžko sice domýšleti se toho, že by až příliš u věcech víry horlivý kardinál Dietrichštejn, jemuž Drahotuše v náhradu za věrnost a oddanost k panovnickému rodu v poddanost dány, byl vlastnictví své tak dlouho bez duchovního správce nechal; jest však přece nápadno, že ani farní, ani městský archiv o působení kteréhokoliv kněze v době uvedené se nezmiňuje. Když hřbitov na náměstí Drahotuším a 7 přifařeným osadám nepostačoval, zakoupeno r. 1690 pole za městem a zřízen tam nový hřbitov, na nějž však teprve v pozdějších letech se pochovávalo. Uprostřed hřbitova vystavěna nákladem fojta radíkovského Plísky prostranná kaple sv. Anny r. 1732. Osadníci Drahotušští však i na dále a to až do r. 1799 pochováváni na původním hřbitově kolem farního kostela.

R. 1784 započato s přestavbou nového kostela. Stavitelem jeho byl Josef Görig z Nového Jičína za faráře P. Ondřeje Kellnera v letech 1784—1787; kostel však vysvěcen teprve r. 1810 19. června světícím biskupem olomuckým Al. hrabětem z Kolovrat. Na stoletou vzpomínku zbudování byl kostel r. 1885 vymalován a konečně r. 1898 na paměť padesátiletého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. vyzdoben krásným hlavním oltářem z kararského mramoru.

Duchovní správě Drahotušské nejdéle působili: Mück Josef (1818—1833), Radla Jan (1845—1867), Brossman Fr. (1876—1892) a Hynek Frant. od r. 1892 až dosud.

D. **Dějiny školy.**[1]) Škola jednotřídní.

A. Bratrská.

Nemineme se zajisté s pravdou, tvrdíme-li, že v Drahotušich, náleževších kdysi nejpřednějším panským rodům moravským, k jejichž právu městskému náleželo 11 vesnic a 1 osada a k záduší i faře až do r. 1617 tolikéž patřilo osad, již před rokem 1590, ve kterém první zmínka o škole drahotušské se činí, honosili se vlastní školou. Byla-li při faře, založené již před r. 1371, nějaká škola, což k víře podobno, nemožno udati.

První určitá zpráva napsána jest r. 1590.

---

[1]) Dle školní kroniky upravené A. M. Langem.

Tehdy bratrský kněz Viktorin Přibyslavský koupil od Václava Menšíka chalupu „u lázní v Kozí ulici“ za 50 hřiven.

Jsa stár a věda, že života jeho jest na mále, Přibyslavský poručil r. 1592 chalupu svou na školu. (Dle pamětní knihy města Drahotuš.) Kde před tím škola byla, nelze určiti.

Drahotušští dbali o svou školu velice. R. 1605 jmenuje se správcem jejím Matěj Hranický, r. 1608 Michal Částický.

Vdova, berouc sobě „poctivého mládence neb vdovce za manžela, při smlouvě svatební vymínila sobě, že nastávající její manžel dá hochy po prvém muži do školy na učení a že od nich sám svými penězi platiti bude.“ [1]) U děvčat bylo jim literní vzdělání tuším věcí vedlejší.

Jednota Bratrská měla o školy péči velikou a proto, kde škol nebylo, tam nové zakládala. Kněz bratrský, řídě správu duchovní, měl i školu na starosti; kde neměl schopného učitele k ruce, vyučoval sám. Nebude tudíž od místa připomeneme-li si známých nám kněží bratrských školu drahotušskou někdy spravovavších:

Přibyslavský Viktorin, v Drahotuších asi od roku 1581—1592, podporoval a zveleboval školu drahotušskou všemožně.

Borovský Vazij, od r. 1592—1603 „S odpuštěním zeman drahotušský, faru v Hranicích farářem jsa držel a tak i drahotušským farářem byl, a potom nad oběma zradil a k biskupu kroměřížskému se dal. Bodej byl hlavu zlomil, než se kdy na Moravu dostal, jidáš, zrádce a šibal.“ [2])

Johel Pavel, od r. 1603 asi do r. 1619, koupil grunt podle fary od Jury Chromého.

Čelka Vincenc, r. 1619.

Drabík (Drabicius) Mikuláš, narodil se r. 1586 ve Strážnici, r. 1616 ordinován byl v Žeravicích a asi r. 1620 dosazen byl do Drahotuš.[3]) (Viz o něm na hoře).

B. Katolická.

Po osudné bitvě bělohorské vystěhovali se i z Drahotuš někteří Bratří a šli na Slovensko. Roku pak 1627 následovali jich

---

[1]) . . . . Také Zachariáš podvolil se Annu, pastorkyni svou, v tom statku u sebe chovati až do 16 let a ji šatkami slušnými i stravou, jakž náleží opatrovati. Též i Pavla do slušného času a jej do školy dáti na učení i od něho platiti . . . . (Svatební smlouvy z r. 1592 v archivu města Drahotuš.)

[2]) Pamětní kniha města Drahotuš.

[3]) Wolný, Kirchl. Topographie, sv. V., str. 144.

i ostatní Bratří, kteří dříve donuceni byvše k víře katolické veřejně se hlásili, přece však tajnými Bratry zůstali.

Kardinál Dietrichštejn obdržev r. 1622 od císaře Ferdinanda II. panství Drahotušské, odňal městu privileje, poněvadž se „úřad i obec města Drahotuš ohavné rebelie účastnili, jí poškvrnili a v mnohých věcech vinni nalezeni a shledáni jsou".[1]) Ani školu na starém místě, u lázní, kardinál nenechal, poručiv zakoupiti místo nové. Úřad drahotušský uposlechl kardinála, a proto již „v úterý před sv. Vítem, za úřadu Jana Ryšova, Mikuláše Krčmy, purkmistrů a konšelů jejich prodán jest gruntík vedle lázně, kdež předešle škola byla, Janovi Kuchynkovi za 46 hřiven, kteroužto sumou dopláceti se má gruntík, kterýž jest nyní od vrchnosti na školu obrácen, způsobem tímto, že ihned při odevzdání a zapsání toho kupu závdanku má se položiti 2 hřivny a každého roku področní peníze při sv. Martině po 2 hřivnách".[2])

Nová tato škola umístěna byla, tuším, na náměstí, po levé straně Novosadní uličky do Novosadní uličky do čísla 5. (číslování nynějšího), kde se až do r. 1820 vyučovalo.

Prvým správcem katolické školy byl Albertus Vitus.

Po něm již před r. 1650 až do r. 1668 rektoroval na škole drahotušské Pavel Kamenský, rodem z Oldřišova. Za časů Pavla Kamenského zavedeny na drahotušské faře matriky, a on počal do nich po česku zapisovati.

Roku 1668 zemřel, jsa v 58. roce věku.

Po Pavlu Kamenském, jehož dítky (asi 13) do okolních vesnic se provdaly a přiženily, rektoroval v Drahotuších až asi do roku 1681 Jan Pelc. Pelc asi do r. 1681 v Drahotuších byl, poněvadž počínaje r. 1681 velmi krásné písmo Pelcovo jiným, méně úhledným písmem v matrikách nahrazeno jest, a poněvadž, když Jan Pelc, čítaje 54 léta, 8. ledna 1683 zemřel, zapsáno jeho úmrtí jako „někdy rektora Drahotušského".

Nástupcem Pelcovým až asi do r. 1691 byl Kristian Vojtek, jehož krátkou dobu zastupoval Jan Hoš.

Nástupcem obou učitelův až asi do r. 1699 byl jakýsi Trman. Po něm následoval Jan Reger do r. 1722, pak jeho syn Josef (1722—1767) a po něm vnuk Ignác (1767—1820).

---

[1]) Kardinálem obnovené privileje v archivu města Drahotuš.

[2]) Registra zákupní města Drahotuš.

Škola dvojtřídní. Prvým prozatímním správcem školy dvojtřídní byl dřívější již pomocník Regrův, Kreml (od r. 1820—1824), maje za pomocníka Vanýska. Roku toho odešel Kreml do Hranic a Antonín Lorenc (zemřel 19. dubna 1849, čítaje 67 roků) jmenován jest správcem školy drahotušské. Avšak ani na městské radnici pro zpustlost stavby dlouho nevyučovali. Proto již r. 1822 počínaje, najímali v privátních domech byty i pro třídu druhou. Roku 1827 darovalo městské zastupitelstvo starou radnici na školu. Teprve roku 1836 dostavěli novou budovu školní. Téhož roku 28. prosince, na den „mlaďátek" ráno o 9. hodině po slavnostním kázání kaplana drahotušského Petra Vysoudila a po slavných službách božích byla škola k účelu svému farářem Františkem Axmanem posvěcena a dítky do ní uvedeny.

Stálať pak všechna stavba 5000 zlatých. Téhož ještě roku, když budova školní byla vysvěcena, dala vrchnost a spolu patronát 13 sáhů dříví na vytápění školních světnic a přislíbila prý, že i na dále tak činiti bude.

Roku 1843 žádal Antonín Lorenc na obci drahotušské o větší služné za zvonění a za varhanickou službu, v čemž mu i vyhověno. Po smrti jeho jmenován r. 1849 správcem školy drahotušské učitel milenovský Zavadil František, dřívější pomocník Lorencův. V Drahotuších měl správu školy až do r. 1873, kde dle jednomyslné chvály všech občanů vzorně vyučoval.

Služba rektorova před vydáním nových školních zákonů byla 254 zl. 57¼ kr.

Zákonem daným dne 25. května 1868 a následujícím změnilo se mnoho ve školství národním. Změn všeobecných zde vytýkati netřeba. Jen toho si připomeňme, že škola drahotušská do druhé platební třídy jest vřazena a že obce Klokočí a Hrabůvka a osada Rybáře, jako již dříve bylo, k ní připojeny.

Nyní pak, když žáků o dva ročníky přibylo, bylo všech zajisté více dvou set. Návštěva školy byla pilná a proto oba učitelé, množstvím žáků jsouce přetíženi, zasazovali se o rozšíření školy. Však ne nadarmo. Přičiněním vzdělanějších občanů drahotušských rozšířena škola o jednu třídu r. 1873 výnosem c. k. zem. školní rady ze dne 26. května 1873. Dříve ještě, než škola drahotušská ve trojtřídní byla rozšířena, dán byl Zavadil František na vlastní žádost do výslužby; učiteloval skoro 50 roků.

Nově zařízená třetí třída umístěna do světnice druhé třídy a pro druhou třídu upraven byt písařův.

Knihovna školní byla založena z knihovny besední po odchodě Zavadilově. Barbíř Josef jmenován naddučitelem drahotušským. Učitelem jsa dříve v Týně v Drahotuších počal vyučovati 3. prosince 1873. Roku 1877 nadučitel Josef Barbíř počal postonávati a chřadl víc a více, až r. 1880 dán byv do výslužby odstěhoval se do Týna a tam v září téhož roku zemřel. Nástupcem jeho jmenován Reichl Jan.

Škola čtyřtřídní. Dosavadní trojtřídní škola rozšířena roku 1888 o čtvrtou třídu, jejíž správcem je od roku 1897 František Zapletal. Roku 1898 školní budova částečně přestavěna a r. 1892 opatřena k ní zahrada školní. Až do r. 1898 byla přiškolena do Drahotuš obec Hrabůvka, která pořídila si jmenovaného roku exposituru, jež v r. 1901 přeměněna byla v samostatnou jednotřídní školu obecnou.

Škola pětitřídní. Roku 1906 rozšířena škola v Drahotuších na pětitřídní s pobočkou. Počet žactva se za posledních 25 let téměř zdvojnásobil. Ze školy Drahotušské vyšlo mnoho kněží, učitelů, úředníků a důstojníků, mezi nimi prelát rajhradský Viktor Šlosar.

Škola drahotušská je pramateří následujících škol, jichž krátkou historii tuto podáváme, znázorňujíce vývoj školství a vzdělání v okrsku města Drahotuš.

Škola v Jezernici. Z nejstarších učitelů známe Jiříka Jablunského, který v Jezernici asi od r. 1670 až asi do r. 1696 vyučoval. R. 1700 byl v Jezernici Mikuláš Žákovský rektorem. Kolikátým nástupcem Žákovského byl Matěj Brázda, nevíme jen tolik pověděti musíme, že asi r. 1752 vyučoval a 13. července r. 1765, čítaje 70 roků, zemřel. V úřadě učitelském následoval ho syn jeho Jan Brázda, „zahradník“ (t. j. rolník menší čtvrtlánika). Jeho jméno zaznamenáno posledně k r. 1782.

Zdali hned po něm aneb od let pozdějších až do r. 1815 byl jezerským učitelem Frant. Ulman (zemřel 1. března 1815, čítaje 57 roků věku svého), nevíme. Farář jezerský, Eduard Kostka, vypravoval, že rektor Fr. Ulman s největší bídou zápasil, ačkoliv jeho syn, dříve justiciar na panství Siemeringu u Vídně, později majetník téhož panství, hmotnými statky oplýval.

Dalším učitelem v Jezernici byl Jan Tengler. Když r. 1824 náhle zemřel, jmenován prozatímním správcem školy až do r. 1827 Ferdinand Spilka. Téhož roku jmenován Jan Dukát skutečným učitelem v Jezernici a vyučoval do r. 1837, ve kterém roce odešel do Brumova na školu. Jeho následoval prozatímně Josef Knebl, jejž příštím rokem vystřídal skutečný učitel Jan Látal. Když v pozdějších letech Látal churavěl a obdržel tříletou dovolenou, dosazen r. 1855 jako provisor do Jezernice Jan Neviš. Po tříleté dovolené Látal dán jest do výslužby a Neviš ponechán i na dále jako provisor v Jezernici; dekretem ze dne 6. března r. 1871 jmenován Jan Neviš skutečným učitelem.

Poněvadž školních dítek stále přibývalo, podala r. 1881 místní školní rada žádost, aby tamější škola rozšířena byla na dvojtřídní, čemuž po komisionelním ohledání a vyšetření dne 6. prosince 1881 vyhověno. Roku příštího 2. dne měsíce října jmenován Neviš naďučitelem.

O příjmech učitelových z dob dřívějších není zápisků. Od let teprve nedávných až do r. 1856 dostával učitel za vyučování i za varhanictví 130 zl. ročně. Roku 1857 zvýšeno služné na 238 zl., z čehož ovšem vybýván i Látal. Za čištění školy platila obec 12 zl. 60 kr. ročně.

Původní školní budova byla přízemní domek vesnický o dvou školních světnicích (byt učitelův a učírna) a chlévu; při škole byla zahrada. Poněvadž školní světnice byla příliš malá a budova sama velmi chatrná, vystavěla obec přispěním náboženského fondu a vrchnosti r. 1854 novou školní budovu o jednom poschodí, krytou břidlicí.

Škola v Podhoří. Ví se najisto, že již r. 1774 Podhoří nepříslušelo ke škole v Drahotuších. Posíla-li dítky své do Jezernice aneb měli-li vlastní školu, neví se. Staří pamětníci však vypravují, že podhorská škola zřízena za císaře Josefa II. Tehdy prý, po zrušení kláštera hradišťského u Olomouce (1784) přišel jistý řeholník (Ignác Flegeli?) do Podhoří za správce duchovního. (Bydlel prý v čísle 5.) Za novým duchovním správcem přišel varhaník Tengler, který spolu i dítky v literním umění podomně vyučoval. Když kněz odešel do Jezernice, šel s ním i varhaník-učitel. Roku 1786 vystavěli si v Podhoří na pozemku k tomu účelu rychtářem Fr. Smětákem darovaném školu (nyní číslo 44.) o dvou světnicích.

Při nové škole prvým učitelem byl vysloužilý vojín a krejčí Jan Pacák.

V těch a pozdějších letech byla učitelova služba: od školáka měsíčně 2 grose; obec dala ročně 10 měřic rži; sypaná od občanů; otop, 4 sáhy dříví ročně dával kníže Dietrichštejn, k tomu přidala obec Uhřinov 1 sáhu ročně; za písařství ročně 1 měřici rži; za zvonění ročně $^{3}/_{4}$ věrtele rži; kantace a koledy.

Jan Pacák byl prý učitelem asi do r. 1817, vyučuje v posledních letech podomně v Uhřinově. V Podhoří vyučoval tuším již od r. 1810 až asi do r. 1833 Antonín Pacák, též vysloužilý vojín, syn Janův. V úřadě následoval jeho syn Šimon Pacák až do roku 1858.

Od r. 1880 do počátku XX. století, byl nadučitelem Josef Vilímek.

Škola v Uhřinově. Asi od r. 1865 až do r. 1882 chodili uhřinovští žáci do německé školy do Středolesí. Před tím prý měli vlastní školu německou. Roku 1882 zřízena Ústřední Maticí školskou v Uhřinově česká jednotřídní škola a prvým učitelem při téže škole byl Hynek Krásný. Když pak r. 1885 země tamní školu do vlastní přijala správy a v září roku 1884 odešel Krásný do Čech, jmenován při téže škole učitelem Josef Konečný, potomní nadučitel v Daskabátě.

Škola ve Velké. Z protokolu školské komise zřejmo, že ve Velké před r. 1787 vlastní školy neměli, ano i ve farních matrikách drahotušských ani sebe menší zprávičky o veliké škole se nedočítáme, až na zprávu jedinkou v zapsáních úmrtních: „zemřel 3 maj. 1709 N. N. ten čas rektor Veleckej“.

Prvním známým učitelem byl Kainar, chalupník, a později Bezděk, výměnkář: oba vyučovali jen v zimě ve svých příbytcích. Jejich nástupcem od počátku nynějšího století až do roku 1838 byl Tomáš Kučera a vyučoval v privátních bytech, poněvadž obec neměla školní budovy, ačkoliv část staviva na školu od knížete byla již obdržela. Když obec se stavbou pořád ještě otálela, dal kníže odvézti stavivo do Černotína.

Teprve roku 1805 vystavěli si Veličtí školu o jedné světnici a jedné komoře. Dřevo na stavbu dal kníže, který mimo to dával ročně 5 sáhů dříví na otop. Již r. 1806 jmenován prý Tomáš Kučera skutečným učitelem. Mimo školu živil se dělnickou prací

polní, opisováním modlitebních knih, prodejem tabáku a byl též obecním zvoníkem, začež užíval 1 měřici role a loučku a dostával $1^1/_4$ měřice rži. (Obec byla povinna učiteli pole zdarma obdělávati.) V čas válek francouzských dovážel zboží vojsku Napoleonovu, a když Rusové naší krajinou táhli, byl prý jejich komisařem. Služné jeho bylo nevelike, činilo i s výtěžkem z role a louky 60 zl. 18 kr.

Dne 3. měsíce února 1834 obdržel Kučera pomocníka Jana Hapalu, který teprve r. 1839 potvrzen jest konsistoří za skutečného učitele.

Ve Velké byla potřeba nové budovy školní. První pobídku ke stavbě nové školy učinil děkan Ignác Šumbera r. 1853. Teprve však r. 1855 položili základní kámen k nové budově školní, již stavěl Alois Jambor z Hranic. Všechen náklad na školu byl 1919 zl. $91^1/_2$ kr. Spor o školní zahrádku ukončen se sousedem školy r. 1861.

Největších zásluh o školu získali si Josef Bagar z čís. 14. z Velké a Jan Bezděk, starosta ze Lhotky.

Knihovna školní založena r. 1871. Základ k ní učinil velický mlynář Štěpán Kurfürst, darovav 20 knih od Krišt. Šmída.

Koncem školního roku 1884 dán byl Jan Hapala do výslužby, byv učitelem 50 roků. Téhož roku, 26. dne měsíce června, odevzdán témuž pilnému, tichému a skromnému, vůbec všemi vlastnostmi dobrého učitele se honosícímu veteránu školskému a milému kolegovi stříbrný záslužný kříž s korunou. Ctihodný stařec ten žil potom na odpočinku v Drahotušich.

Nástupcem jeho od září 1884 byl Josef Maňásek, jenž zemřel r. 1901. Po něm stal se naďučitelem Hubert Karlíček, naďučitel z Opatovic. Průměrný počet žáků bývá 90—100.

Škola v Radíkově vystavěna r. 1833; jest to malá, nízká, vesnická chaloupka o dvou světnicích (byt učitelův a školní světnice). Prvním radíkovským učitelem do r. 1833 byl Fabián Lipner. Od září 1883 jest učitelem Jan Fusek.

Škola ve Slavíči. Volný udává, že ve Slavíči jest škola od r. 1808; však školní matrika slavíčská počíná r. 1801. O slavíčské škole jest se nám spokojiti zprávami jen některými. Původně vyučovali v č. 30. u Pozbyla.

Prvý nám známý učitel a poctivého řemesla mistr krejčovský, Jan Kraus, zemřel 11. dne měs. května 1813 v stáří 45 roků. Od roku asi 1830 byl ve Slavíči Josef Pala (viz Drahotuše), maje 20 zl. služného. R. 1868 dosazen do Slavíče Josef Knapek, jenž zemřel v lednu 1885.

Za posledního učitele prodali Slavičtí starou školu a vystavěli si r. 1873 nákladem 8000 zl. školu novou, která prostranností nevyniká. Žáků bývá asi 70.

Škola v Milenově. Hrabůvští dítek svých do Milenova do školy neposílali, jak zapsáno v protokolu krajské školní komise z r. 1787. Za to Milenovští sami postarali se o školu, zdali však hned po roce 1787, není zjištěno. I o učitelích milenovských první zmínka se děje k r. 1808. Od téhož asi roku do měsíce září 1814 v Milenově byl učitelem Valentin Šrom. Jeho nástupcem byl Bartoloměj Černocký; týž učitel zemřel r. 1835; do listopadu r. 1849 byl v Milenově Frant. Zavadil (viz Drahotuše).

Ostatní učitelé jsou tito:

Rudolf Schmidt (viz Drahotuše), provisor, od 20. dne měs. listopadu 1849 do 13. dne měs. března 1850; potom do 9. dubna 1859 (načež odešel do Stříteže) skutečným učitelem.

Antonín Barbíř, provisor, od 9. dne měs. dubna 1859 do 10. dne měs. července téhož roku.

Arnošt Krasický (nar. v Troubkách), od září 1859 do 26. dne měs. září 1874, načež odešel do Olšovce.

Jan Zdráhala (nar. 8. dne měs. května 1844 v Olomouci), od 3. dne měs. října 1874 do zimy r. 1876.

Tomáš Černošek (nar. v Žalkovicích, potomní úředník při zemském výboru), od 3. dne měs. února 1877 do 25. dne měs. srpna 1879.

Antonín Novák (nar. 10. dne měs. května 1855 v Bochoři u Přerova), od 30. dne měs. srpna 1879.

Bývalá budova školní byla bídná vesnická chaloupka. Nyní pak mají Milenovští krásnou a prostrannou budovu školní. Jako každá stavba školy má přátel i nepřátel dosti, tak i stavba školy milenovské.

Na jaře r. 1882 obdržela obec povolení ke stavbě. Dne

14. měs. září byla škola posvěcena děkanem drahotušským Frant. Brossmannem a dne 19. měs. září 1882 počali v nové škole vyučovati. Starou školu prodali za 1107 zl.

Všechen náklad na novou školu byl 6086 zl. 65 kr. K tomu přispěli dary: J. V. císař pán 150 zl., zemský výbor 800 zl., kněžna Hatzfeldtová 100 zl. (stavivo), drahotušská záložna 50 zl., Freis z Hrabůvky 8 zł. (dříví kmenové).

Když pak 9. dne měs. ledna 1883 místní školní rada předložila obecnímu výboru účty ke schválení, nechtěl obecní výbor, zvláště přičiněním starosty Josefa Viliše, účty schváliti. Teprv když věc odevzdána zemskému výboru, schválil obecní výbor a valná hromada účty.

Školní knihovna je v Milenově již od r. 1869. Jejím původcem je Frant. Hynek, nynější děkan drahotušský. Hlavní dobrodinci knihovny jsou: obec Milenov dala 24 zl.: Dr. rytíř Šrom, rodák milenovský, dal 50 zl., P. Fr. Hynek dal 4 zl. — Žáků v Milenově je kolem 90.

Dub

(Daub)

(gen. do Dubu, lok. v Dubu), vesnice rozložená částečně na svahu srázného kopce, částečně pod kopcem v rovince potoka Luhy v nadmořské výšce 274 m po obou stranách císařské silnice a při hlavní trati Severní dráhy císaře Ferdinanda, má dle posledního sčítání v r. 1900 29 domovních čísel s 201 obyvatelem národnosti téměř výhradně německé a náboženství římsko-katolického. Obec vyniká výstavností a poměrně i blahobytem.

Katastrální rozloha: 273 ha 36 a, čistý výnos katastrální 6162·80 K.

Obec je přifařena do Hustopeč a náleží k obvodu poštovnímu v Polomi. Vzdálenost od Hranic 12·5 km směrem vsv.

Roku 1870 čítalo se ve 26 domech 180 obyvatel, r. 1830 měla obec 26 dom. čísel, 168 obyvatelů (77 muž., 91 žen.) 32 koní, 52 krav, 7 ovcí, 1 zájezdní hostinec, ve kterém císař Josef II. na své cestě do Polska r. 1765 přenocoval, a 1 dědičnou rychtu. Vesnice byla přiškolena do Polovsí, nyní má samostatnou jednotřídní školu.

Z dějin. Dědina tvořívala část zboží Starojického a počítala se ke Kravařsku. Majitel Starého Jičína Ladislav z Kravař prodal Dub i s vesnicí Polouvsí Jindřichu z Ryzenburka, který ihned své manželce Alžbětě poukázal 50 hř. věna. Roku 1493 král Matyáš Janovi ze Žop po jeho zemřelé manželce Kateřině, dceři Jana z Ryzenburka, dal mezi jiným zapsati obě posledně jmenované vesnice do zemských desek. Jan ze Žop prodal je, Polouves i s tvrzí a dvorem Vilémovi z Pernštýna roku 1502, který je spojil se zbožím Hranickým.

Heltínov. Viz Luboměř.

Heřmanice

(Hermitz)

(gen. do Heřmanic, lok. v Heřmanicích), vesnice, kdysi úplně česká, rozkládá se v pahrbkovité východní části okresu v nadmořské výšce 360 m, zabírajíc 390 ha, 78 a, katastrální rozlohy s čistým výnosem katastr. 7141·86 K a daní pozemkovou 1566 K.

Obyvatelé v počtu 244 jsou národnosti německé (153) a české (91), náboženství vesměs římsko-katolického, zabývají se polním hospodářstvím (221), obchodem, průmyslem drobným a prací nádenickou (23).

R. 1870 žilo v 36 dom. 212 obyv.

V obci je škola jednotřídní (83 ž.), kterou navštěvuje i mládež přiškolené obce Kozích Louček,[1]) obě pak náležejí k farnosti špičské. Život spolkový soustřeďuje se jedině v odboru „Bund der Deutschen Nordmährens“. Že Heřmanice byly české, dokazují názvy jednotlivých tratí jako „Německo“ (trať od polomské strany), „Dubsko“ (směrem k Dubu), „Zahura“, „Podhajka“, „Pálená“, „Zářeč“, „Luha“, „Hluboká“, „Spilík“, „Letkov“ a m. j.

O národnostních poměrech delší stať viz ve všeobecné části kapitolu „Národnostní poměry“.

---

[1]) Počátkem školního roku 1909/10 se vyškolí obec Kozí Loučky a zřídí si jednotřídní školu vlastní.

Obecní majetek: 5·76 ha polí, 12·2 ha luk, 0·74 ha lesa a 3·14 ha pastvin.

Rozpočet na rok 1908: a) příjem 2160 K 78 h, b) vydání 1869 K 36 h, přebytek 291 K 42 h, což jest velmi řídký zjev dnes: obec nemá žádných obecních přirážek.

Přímá daň obnáší 1799 K 25 h.

Poddanské poměry a dávky: Heřmanice konaly robotu panství Hranickému. Velcí sedláci měli robotu jízdní, menší pěší. Pro vzdálenost Heřmanic od Hranic proměněna byla v poslední době robota v poplatky, jež každoročně na podzim rolníci odváděli.

Nejstarší rody: Většina gruntů je v rukou cizích rodin, přistěhovalých. Zbylé staré rody jsou ještě: na čís. 3. Ungrův, na čís. 6. Nitschmanův, na čís. 12. Weiserův, na č. 16. Havranův, na č. 20. Popův.

Několik rodin vystěhovalo se do Ameriky do Texasu (u města Schulenburgu), kde tvoří kolonii o 40 osobách na farmách.

Neštěstí. V dubnu r. 1854 vypukl v č. 11. požár a zničil 6 čísel; menší požáry byly r. 1880 a 1887.

Obydlí jsou slušná, nově vystavěná z tvrdého staviva. Mají po 2 světnicích a kuchyni. Výměnek je zvláště na protější straně dvora.[1])

Heřmánky

(něm. Hermsdorf, dříve Hermersdorf)

(gen. do Heřmánek, lok. v Heřmánkách), ves, leží na západ od Podštátu, 19 km od Hranic vzdáleny ve výši 570 m nad m. při pramenu, který vlévá se u Podštátu do Veličky; od skelné huti (Glashütte 586 m nad m.) přitéká sem Schwarzbach, který vlévá se do Odry.

Obyvatelé, počtem 239, jsou Němci (kromě 3 rodin českých, zaměstnaných ve skelné huti), katolíci a živí se země-

---

[1]) Lidová mluva má zde zvláštní své nářečí. Úryvek:

Nopfer, wo worscht du am Sonntag? Ich wor ai Waißkirch; salt wollt' ich a Pfard mit am Woen käufe. Zu wos? Host sauwer zwee Pfard. Der Bruder wird heiern; dam muß ich eis gahn. (Nachbar, wo warst du am Sonntag? Ich war in Weißkirchen; dort wollte ich ein Pferd mit einem Wagen kaufen. Wozu? Hast selbst zwei Pferde. Der Bruder wird heiraten; dem muß ich eins geben.)

dělstvím, řemesly (7) a jako dělníci ve skelné huti, jež náleží firmě Reich a synové.

Roku 1870 byly Heřmánky spojeny s Božkovem a měly v 19 dom. 108 obyv. V místě jest jednotřídní škola, jíž r. 1790 založená a ve skelné huti jednotřídní expositura pod správou školy v Božkově. Obec jest přifařena do Podštátu. Počátek obce byl dvůr, jenž náležel hraběti Podstatskému, a který byl r. 1711 na 13 dílů rozdělen a rozprodán jednotlivcům.

Hluzov

(německy Hleis),

vesnička v údolí pod Hranickým kopcem východně od Hranic 5·8 km vzdálená s 45 dom. čísly; obydlena je 298 obyvateli národnosti české a vyznání římsko-katolického, kteří zabývají se vesměs polním hospodářstvím a chovem dobytka. Nadmořská výška = 321 m, katastrální rozloha = 278 ha 54 a; čistý katastrální výnos = 5120·60 K.

Obec přiškolena a přifařena je do blízkého Černotína.

Dějinné zmínky dočítáme se o Hluzově již ve XIV. stol.

R. 1830 měl Hluzov v 51 domech 229, r. 1870 v 38 domech 227 obyvatelův.

Hrabůvka[1]

(gen. do Hrabůvky, lok. v Hrabůvce), vesnice, rozložená na úpatí posledních výběžků vysočiny Oderské pod sráznými zalesněnými stráněmi, je vzdálena 6·2 km směrem sz. od Hranic v nadmořské výšce 291 m s katastrální rozlohou 306 ha 12 a, čistým katastrálním výnosem 3680·04 K, má 384 obyvatele (počátkem roku 1909), z nichž je 64 národnosti polské, 10 německé, ostatní české. Kromě 3 evangelíků všichni jsou vyznání římsko-katolického. V r. 1900 napočítáno 205 obyvatelů vesměs Čechů vyznání římsko-katolického. Roku 1870 žilo tu 187 obyvatelů ve 30 domech.

Většina obyvatelstva zaměstnává se polním hospo-

---

[1]) Dle zprávy Fr. L. Stupárka, správce školy v Hrabůvce.

dářstvím a chovem dobytka. Nemajetní bezzemci zaměstnávají se v rozsáhlých tamních lomech.

Domky a grunty stojí po obou stranách okresní silnice, jsouce od sebe odděleny ovocnými zahradami. V průčelí četných domků spatřujeme květinářské a zelinářské zahrádky. Jen nepatrný počet budov je pokryt doškami nebo šindelem, velká většina domů má těžkou krytinu: tašky nebo břidlici.

Půdorys vesnice tvoří pravý úhel. Dolní částí obce, t. zv. „Pančavou", protéká Uhřinovský potok, který pohání mlýn o jednom složení. Na dolním konci vesnice je skupina budov závodních.

Hrabůvka je ves dosti stará. Kdy a kým byla založena, neví se. První zmínky dějinné dočítáme se o ní r. 1371. Uvádí se tu jako majetek zboží Drahotušského, se kterým později přivtělena k panství Hranickému. Roku 1569 čítala vesnička tato toliko 14 obyvatelů. V letech 30tých minulého století bylo v Hrabůvce 28 dom. čísel, 217 obyvatelů (90 mužských, 127 ženských), kteří chovali 26 koní, 2 voly, 45 krav a 39 ovcí.

Jméno „Hrabůvka" odvozuje se od množství habrů (mor. hrabů), jež na pokraji lesa rostou. V obci samé jest mnoho zahrad obehnáno živým habrovým plotem.

Nejbližší stanice telegrafní je v Drahotuších, železniční v Hranicích, s nimiž má obec i denní poštovní spojení poštovním poslem.

Obec je přifařena do Drahotuš.

Hrabůvka je spojena s Velkou okresní silnicí II. třídy teprve od r. 1902. Okresní silnice II. třídy do Radíkova postavena r. 1906, když na stavbu povolena větší zemská subvence (stavba z nouze). Kromě toho přikročeno v roce 1908 ke stavbě spojovací okresní silnice z Hrabůvky přes Klokočí do Drahotuš, která dokončí se v r. 1909.

Dle obecního rozpočtu na rok 1909 obnášejí všechny příjmy 4165 K 35 h, vydání 5446 K 71 h; schodek 1281 K 36 h uhradí se 30% obecní přirážkou k veškerým přímým daním, které činí 1584 K 75 h a potravní daní z piva, vína a kořalky.

Obecní majetek záleží ze 2 ha 12 a lesa, 4 ha 32 a pastvin, 97 a lomu modré droby, 80 a rolí 57 a luk.

V katastru obce má velkostatek kněžny Gabriely z Hatzfeldt-Wildenburka značnou rozlohu pozemků i lesů.

Půda je hlinito-písčitá a obvyklé plodiny daří se v ní dobře: obilí všeho druhu, len, luštěniny a zelenina.

Téměř všechny role a louky byly odvodněny v l. 1906 a 1907 nákladem 18.870 K.

Názvy tratí: a) rolí: za Humny, Zahradčiska, Padělky, od Milenovska, Prostřední pole, Dolní pole (též od Velicka), Kamenec; b) luk: u Starého potoka, Lukavec; c) lesů: Jezera, Mesla, Kopánka, na Rovinách, Zadní kuče, Suchdol, nad Lukavcem.

Školství. Uprostřed vesnice stojí školní budova. Do r. 1854 vyučovalo se v soukromých domcích, naposledy v chalupě číslo pop. 32. V letech padesátých udílelo se vyučování mládeži každý druhý den učitelem Arnoštem Krasickým, který vyučoval též v Radíkově. Od roku 1854 bylo vyučování toto zastaveno a dítky navštěvovaly tehdy dvoutřídní školu v Drahotuších. Po 20 letech (1874) jednalo se sice o stavbu školy, vypracován plán a staveniště vyhlédnuto; než ke stavbě z malicherných příčin nedošlo. Teprve r. 1897 po mnohých překážkách povoleno zříditi jednotřídní expondituru, podřízenou škole Drahotušské. Ihned následujícího roku v září bylo zahájeno v nové budově vyučování. Nejvyšším zmocněním povolilo ministerstvo, aby zdejší škola na pamět 50tiletého panování Jeho c. a k. Apoštolského Veličenstva směla se nazývati „Jubilejní škola národní císaře a krále Františka Josefa I.“ V srpnu 1901 bylo povoleno vyškoliti Hrabůvku ze školní obce Drahotušské a proměniti expondituru v samostatnou jednotřídní školu.

Aby mládež vhodnou četbou mohla se vzdělávati, zřízena roku 1898 žákovská knihovna, která nyní čítá 148 svazků. Kromě toho je ve škole od r. 1907 knihovna učitelská pro poučení a zábavu dospělých čtenářů. Čítá 95 vesměs nových knih. Obě knihovny založil správce školy Fr. L. Stupárek. Vyučování ženským ručním pracím zavedeno počátkem roku 1904.

Kromě Vodního družstva není v obci jiných spolků. Mnozí jsou členy odboru Národní jednoty v Hranicích a Čtenářsko-pěveckého spolku „Pokrok“ ve Velké.

Za nejstarší rodiny v osadě považují se rod Králů, Martinců, Popů a Skříčilů, který jest držitelem rodného domu č. pop. 9 od r. 1770.

* * *

Lomy modré droby jsou rozloženy na východní straně vesnice, na jižním úpatí a svahu hory zvané „Hůrka“, jejíž vrchol leží 443 m nad mořem.

Pozemky, v nichž se kámen dobývá, anebo kterých se používá pro násypy hlíny, pro pracoviště a skladiště, jsou majetkem obce Hrabůvky, kněžny Gabriely z Hatzfeldt-Wildenburka a firmy Jan Geisler a Frant. Srna v Mor. Ostravě, kteráž firma je zároveň nájemcem lomů resp. pozemků prvních dvou majetníků.

Lámání kamene děje se prachem a dynamitem. Odborní dělníci štípají ulomené balvany a zpracují je na dlažební a opracované stavební kameny. Větší část kamene nedá se však zpracovati a vyrábí se z něho strojem a rukou štěrk. Navrtávání kamene tak tvrdého, že řeže sklo, děje se nyní vrtacími stroji, poháněnými vzduchem až na osm atmosfér stlačeným.

Veškeré výrobky odvážejí tamní a okolní rolníci a povozníci na nádraží Severní dráhy do Hranic, odkud se rozesílají nejen na různá místa vlasti naší, nýbrž i do zemí sousedních. Denně se expeduje 12—15 vagonů kamene.

Po nemalých překážkách různými činiteli v cestu kladených přikročila firma v roku 1908 ku projektu stavby koňské dráhy z kamenných lomů do budoucí stanice v Drahotuších, o jejíž zřízení za hlavní součinnosti města Drahotuš po léta již usiluje. Dráha bude téměř 4 km dlouhá a doprava bude asi na podzim roku 1909 zahájena. Tímto krokem podstatně se zlepší doprava výrobků, jejíž dosavadní způsob byl podniku nemálo na závadu.

Závod počal před osmi lety pracovati s nepatrným hloučkem dělníků a vyšinul se za tuto krátkou dobu na přední závod toho druhu v širém okolí; koncem roku 1908 má přes dvě stě dělníků různých oborů.

Od roku 1900, kdy kamenné lomy napřed obcí, pak kněžnou Gabrielou z Hatzfeldt-Wildenburka byly jmenované firmě pronajaty, jsou životní poměry v obci a okolí proti dřívějšku utěšenější. Kdežto dříve chudina nucena byla v zimní době, kdy nebylo výdělku, uchopiti se pro naprostý nedostatek výnosnějšího zaměstnání výroby košťat, která v okolních obcích prodávala a tak bídně živořila, ustoupilo toto nevýnosné odvětví práce lépe placenému zaměstnání v kamenných lomech.

* * *

Kunzov. Okolí Hrabůvky je romantické. Za letní doby bývá Hrabůvka četně navštěvována výletníky, zejména z Hranic. K nejkrásnějším koutkům naší vlasti patří dle výroků turistů rozkošné údolíčko „Lukavec“. V tomto čarokrásném údolí asi 8 minut severně od Hrabůvky při silnici do Radíkova vedoucí stojí letohrádek „Kunzov“, postavený z kamene dle středověkých hradů v letech 1907—1908. Zdi bohatě jsou zdobeny vypouklými kresbami a celá budova zařízena pro pohodlí. (Obr. 69. a 70.)

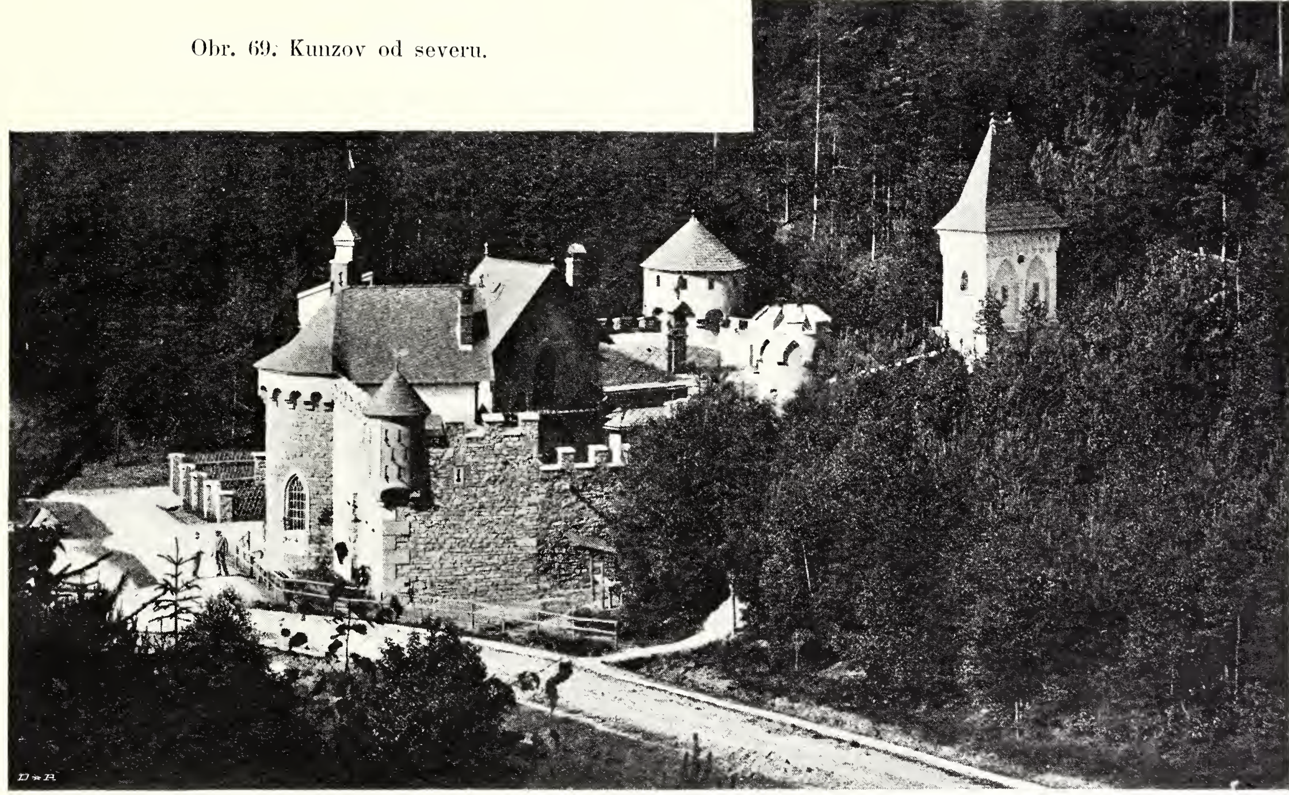
Hustopeče n. B.

(gen. do Hustopeč, lok. v Hustopečích), úhledné a příjemné městečko s řadami výstavných domků, prostranným a pravidelným náměstím, rozloženo jest na mírném sklonu posledních výběžků karpatských, které sklánějí se zde k jihu v rovinatou pláň středobečevskou. (Obr. 71.)

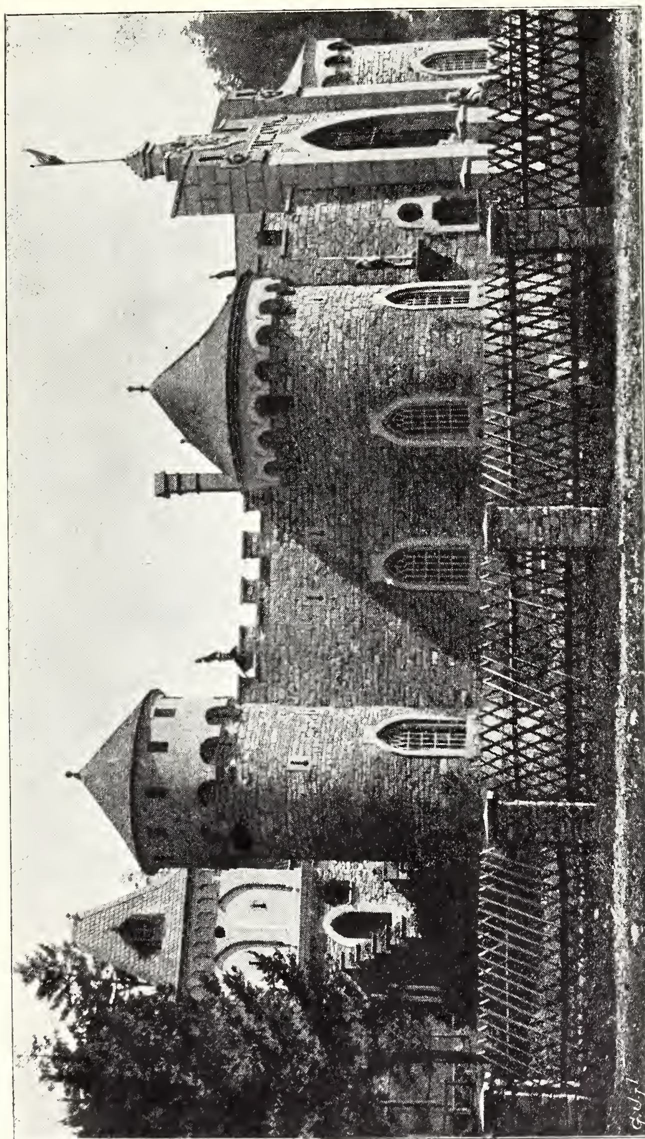
Výměra. Katastrální rozloha: 1469 ha, z toho: orné půdy 1000 ha, luk 122 ha, zahrad 16 ha, pastvin 130 ha, lesů 88 ha, potoků s řekou Bečvou 92 ha, cest 21 ha; čistý katastrální výnos 24.171·20 K; nadmořská výška 275 m, vzdálenost od Hranic 13·2 km východojihovýchodně; domov. čísel 176 (katastrálních jest 184, z nich 8 je dílem zbořeno, dílem splynulo v jedno s jinými), obyvatelů 1116 národnosti české kromě 24 Němců, vyznání vesměs římsko-katolického. R. 1870 žilo v Hustopečích 982 obyv. ve 175 domech.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest zemědělství, spojené s chovem dobytka. Mimo nejnutnější řemeslníky (3 krejčí, 3 obuvníci, 3 kováři, 3 koláři, 1 zámečník, 1 řezník, 1 pekař, 4 stolaři, 2 mlynáři) jest v místě parostrojní pivovar (tou dobou nečinný) s várkou 22 hl, výroba huněných papučí, při čemž dostává se výdělku asi 100 lidem z místa i okolí, do nedávna výroba nábytku z ohýbaného dřeva. V poslední době vznikly 2 soukromé mlékárny nevelkých rozměrů. Podle řeky Bečvy pěstuje se na velikých plochách štěrkových, které trpí záplavami bečevskými, výborné vrbové proutí na jemné zboží košikářské. Proutí řeže a olupuje se buď na jaře za mízy, anebo v zimě vaří a paří se v kotlích, zbavuje se kůry, čímž mnoho lidí se obživuje. V olejně nepatrného rozsahu tlačí se lněný olej.

Obr. 69. Kunzov od severu.

Těžba z říše nerostné je nepatrná; jedině pro domácí potřebu vyrábějí se cihly způsobem velmi primitivním a při řečišti

Obr. 70. Kunzov od jihu.

bečevském dobývá se hojnost dobrého písku říčního ke stavbám a štěrku na cesty a železnice. Dály se pokusy s kutáním na černé kamenné uhlí, které ve slabých žilách se zde objevuje.

Obchod dovozný omezuje se na zboží osadnické a kupecké vůbec, vlnu na houně. Vyváží se něco polních plodin (zvláště velkostatek), másla, tvarohu, hovězího a vepřového dobytka (hlavně do Vídně), huněné papuče; hojně vrbového proutí a štěrk dodává se pro Severní dráhu.

Obchod podporuje místní dráha Hranice—Vsetín, čímž spojeny jsou tratě Severní dráhy cís. Ferdinanda v Hranicích s tratí kojetínsko-bílskou v Krásně. Stanice hustopečská vzdálena jest od osady 10 minut. Důležity jsou okresní silnice z Hranic ke Vsetínu, která středem protíná Hustopeče a odbočka její z Hustopeč k Novému Jičínu, připojující se u Dubu k císařské silnici. Pošta a telegraf v místě. Velkostatek se zámkem, původu neznámého, náleží říšským svobodným pánům Baillou. (Obr. 72.)

Obec spravuje 12tičlenný obecní výbor se starostou v čele. O pořádek v obci pečuje 1 obecní strážník a četnická stanice o 3 mužích. Hustopeče jsou sídlem obvodního lékaře; obvod má název dle osady.

Duchovní správu obstarává farář s kaplanem. Do Hustopeč jsou přifařeny obce Milotice, Poruba, Vysoká a německá osada Dub. Chrám, zasvěcený památce Povýšení sv. Kříže, proveden jest ve smíšeném slohu románském beze všech architektonických ozdob, uvnitř jednoduchý, jak u českých Bratří bývalo zvykem, má štíhlou věž v podobě osmihranného jehlance a v ní 4 zvony. (Obr. 73.) Na věži dobré hodiny se 4 ciferníky. Vnitřek chrámu jest vymalován olejovými barvami. Malbu provedl prof. L. Sojka, rodák milotický. Hlavní oltář, krásná mramorová práce, pořízen r. 1901 a zhotoven byl v Kroměříži. Chrámové varhany od r. 1885 v ceně 3800 K postavil proslulý krnovský varhanář Rieger.

Život spolkový jest dosti čilý. Nejstarší spolek, „Občanská beseda“, má za účel buditi a utužovati národní vědomí v místě. Dále „Občansko-řemeslnický spolek“ a Tělocvičná jednota „Sokol“. O bezpečnost požární stará se „Dobrovolný sbor hasičský“, „Spolek řemeslníků a živnostníků“ pro zvelebení řemesel a průmyslu, „Omladina, čtenářsko-pěvecký spolek“ pro pěstování ušlechtilé zábavy, vzdělání a zpěvu, Odbor „Ústřední Matice Školské“, Odbor „Jednoty lidumilů“ a konečně „Dívčí družina pod ochranou blahosl. Anežky“.

Rolníci založili si „Družstvo ku zvelebení hovězího dobytka“ a jeho pojišťování.

Obr. 71. Městečko Hustopeče před 50 lety. (Náměstí od východu.)

Peněžní záležitosti obstarává poštovní spořitelna a dvě zálożny, a to „Občanská záložna“ starší a mladší záloženský a spořitelní spolek (Raiffeisenka).

K Hustopečím patří 3 samoty: Nový mlýn na mlýnském náhonu bečevském mezi Hustopečemi a Miloticemi, Valcha, as půl hodiny od osady při silnici k Valašskému Meziříčí a samota

Obr. 72. Zámek v Hustopečích.

bezejmenná v lese u Poruby, nazývaná vždy jen dle dočasného majetníka jejího — nyní Kremla. Podivuhodno jest, že samoty tyto, ač jsou od sebe nejméně $^1/_2$—$^3/_4$ hodiny vzdáleny, očíslovány jsou postupně čísly: 116, 117, 118.

Škola bratrská stávala v Hustopečích již v 16. stol., po vypuzení Bratří vzala za své. Nyní o vzdělání mládeže postaráno čtyřtřídní školou.

Obr. 73. Kostel a škola v Hustopečích.

Z dějin školy hustopečské vysvítá, že teprve nařízením císařovny Marie Teresie pohnuti byli občané hustopečští zříditi školu, která umístěna byla v domě čís. 10. Do této školy chodily

děti též z Milotic, Vysoké a Poruby. R. 1797 navštěvovalo školu 44 chlapců a 39 děvčat školou povinných ze všech obcí.

Děti povinny byly školou od 6—12 let a potom návštěvou nedělní opakovací hodiny od 12.—16. roku. Síň školní zajisté byla ve stavu zbědovaném, když r. 1804 děkan soběchlebský viděl za nezbytné ve své inspekční zprávě poznamenati, že učírna hrozí spadnutím. Zdá se však, že poznámka ta prozatím neměla účinku až do r. 1853, kdy na naléhání děkana kelečského, jemuž po zrušení děkanství soběchlebského škola hustopečská přidělena, stala se náprava. Celá budova školní byla obezděna nepálenými cihlami, vápennou maltou omítnuta a slaměnná střecha zaměněna za šindelovou. Když místnosti školní nedostačovaly, najata světnice v domku č. 114 na Rybníčku a žactvo rozděleno do dvou tříd, čímž škola rozšířena na dvojtřídní.

Roku 1854 zakoupila obec hospodu č. 126 za 1900 zl. a přeměnila ji na dvojtřídní školu. Byt pro rektora a podučitele byl ke škole nově přistavěn. Stará škola prodána byla za 700 zl., kteréhož obnosu použito na úhradu nákladu nové školy.

Plat rektorův byl až do té doby úhrnem 154 zl. 26 kr. v. m.

K ostatním všelikým a různým příjmům náležela též polovice peněžitých pokut, jež rodiče pro nedbalou návštěvu školy svých dítek platiti byli nuceni. Pokuty vyměřoval krajský úřad v Přerově.

Roku 1875 vyškolily se Milotice, pořídivše si svou vlastní jednotřídní školu. Roku 1880 obdržely Hustopeče povolení rozšířiti dosavadní dvojtřídní školu na trojtřídní, což uskutečněno teprve dnem 1. března 1888, kdy byla 3. třída otevřena. Během druhého půlroku 1888 povolila c. k. zemská školní rada opětné rozšíření školy o 4. třídu, který stav trvá dodnes. Na škole působí čtyři osoby učitelské literární a jedna industriální. Průměrné číslo roční návštěvy jest 300 žáků. Školní knihovna založena r. 1862, čítá nyní na 350 svazků.

Velkých zásluh o školu zdejší získal si nadučitel Kar. Rypar († 1907), jenž po 18 let byl členem okresní školní rady a 27 let zdejším nadučitelem.

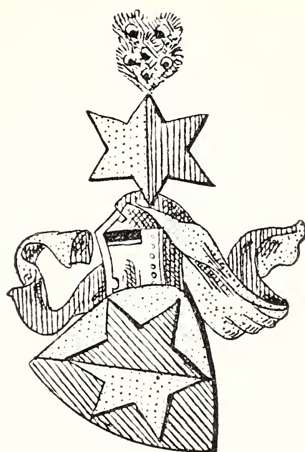
Z dějin. Kdy a jak Hustopeče povstaly, nelze blíže udati. Že jest osada stará, dokazují objevené poblíž mohyly a okolnost, že osada leží na prastaré cestě do Polska. O původu osady a jména „Hustopeče“ kolují některé nejapné pověsti. Jedni vy-

pravují, že „cikán“ (!) u nově založené osady „hus pekl“, a od toho dosud nepojmenovaná osada jméno vzala; druzí neméně pošetilí odvozují jméno od „Husté Bečvy“, čímž míní bahniska povodněmi řeky Bečvy způsobená.

Historicky připomínají se Hustopeče teprve r. 1349. Tenkráte drželi je bratří Milota a Beneš z Bránic (de Brandis?), a sice již přes 20 let, neboť lénem je obdrželi od svého příbuzného Voka z Kravař, jenž r. 1329 mezi zemřelými se uvádí.

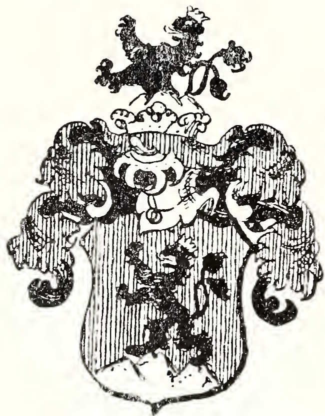
Obr. 74.
Znak pánů z Kravař.

Obr. 75.
Znak hrabat ze sv. Jiří.

Roku 1349 zřekl se bezdětný Milota svých domnělých práv na Hustopeče ve prospěch svého bratra Beneše a jeho dědiců a dal to vtěliti do desek. Proti tomu ozval se syn Vokův, Jan z Kravař, oznámiv, že bratří Milota a Beneš statek Ustopeče drží od něho, neboť od jeho otce přešly dědičně na něj. Pročež Milota a Beneš jemu sloužiti mají. Roku 1359 vzdal se Beneš dobrovolně statku hustopečského, který držel od bratří Ježka a Drslava jako léno (per modum obligacionis) a ujal se správy Kvasic. Pak náležely Hustopeče dědicům Drslavovým. (Obr. 74.) Roku 1397 vnuk Drslavův Lacek (pozdější biskup olomucký) věnoval ženě Peška z Býkovic na městečku Hustopečích 10 kop gr. ročních důchodů. V první polovici XV. století dostaly se Hustopeče od pánů z Kravař jiným majitelům. Roku 1475 připomíná se v Půhonech slovutný panoše Mikuláš a r. 1484 jeho bratr Beneš z Hustopeč, který držel také

Štramberk. Roku 1491 byl Mikuláš již mrtev a jeho syn Beneš převzal od strýce Mikuláše Štramberk. Roku 1492 přešly v majetek pánů ze sv. Jiří a Pezinku (obr. 75.), jimž patřila též Bystřice pod Hostýnem; avšak již r. 1495 prodal hrabě Jiří Starý Jičín s Hustopečmi Janu z Kunovic. Tento prodal je po letech pánům z Žerotína. (Obr. 76.) Z nich Viktorín ze Žerotína vystavěl v Hustopečích česko-bratrskou modlitebnu a zřídil při ní bratrskou faru i školu. Z toho vidno, že obyvatelstvo Hustopeč bylo vyznání česko-bratrského. Pan Vilém Bedřich z Žerotína pozbyl konfiskací pro vzpouru r. 1620 proti císaři Ferdinandovi II. kromě Starého Jičína a Mořic též Hustopeč, které však ovdovělá jeho manželka, rozená Anna Hofmanová z Grünbüchlu, roku 1626 dostala zpět za náhradu. Tato doba byla pro Hustopeče velmi osudnou: byly zbaveny veškerých výsad během let nabytých, fara bratrská i škola zrušeny a lid násilím nucen vrátiti se do církve katolické. Hustopeče klesly na bídnou ves.

Obr. 76. Znak pánů z Žerotína.

Dědic paní Anny Žerotínové, manžel její dcery Elišky, Vilém z Roupova, prodal Hustopeče r. 1679 Marii, hraběnce z Dietrichštejna, která r. 1683 zřídila při zdejším kostele opět faru katolickou.

R. 1684 koupila Hustopeče i s Lešnou paní Františka Eleonora z Žerotína, rozená svobodná paní Podstatská z Prusinovic. Po ní dědil Hustopeče rod pánů Podstatských, který je měl až do r. 1758. Poslední pán toho rodu, Jan Nepom. Podstatský, r. 1752 opětně obnovil zdejší kostel, roku 1717 vyhořelý; se svými přáteli postaviti dal také na hřbitovní zeď okolo kostela 13 kamenných soch, z nichž již dvě: socha archanděla Michaela a sv. Antonína r. 1899 jsou obnoveny. Pan Jan Nepom. Podstatský zemřel v Hustopečích a pohřben byl před hlavním vchodem kostela; hrob jeho kryje kamenná deska. O tom vypravují lidé dvě pověsti. Jedni praví, že za živa ukrutně týral své poddané a proto za trest po smrti pohřben byl na místě,

kde by od každého pošlapán byl. Jiní vypravují, že z nábožnosti a skromnosti sám si ono místo věčného odpočinku za živa vyvolil a tam pohřbenu býti si přál.

Dcera pana Jana Podstatského, provdaná hraběnka Kořenská, převzala po otci statek a manžel její, hrabě František Antonín Kořenský, prodal jej roku 1763 Ignáci Pagačovi, rytíři z Paburka. Syn jeho Jan Pavel postoupil prodejem Hustopeče Ludvíku, říšskému svobodnému pánu Baillou, jehož potomci dodnes jsou držiteli panství hustopečského. I předešlý rod z Paburka jest u lidu dosud v paměti, který je „Bavorky“ jmenuje.

Svobodný pán Ludvík Baillou žil ve Florencii a se zvláštní zálibou obíral se přírodními vědami. Měl vzácné sbírky přírodnin, které od něho odkoupil císař Rakouský František a dal tím základ k přírodnickému kabinetu císařskému ve Vídni, jehož prvním ředitelem se stal pan Ludvík Baillou. Za stržené peníze koupil si panství hustopečské, které po něm dědil syn jeho Josef, o němž se vykládá, že byl povahy uzavřené a neuměl si nikterak získati ani lásky ani vážnosti u lidu. Syn a nástupce jeho, též Josef, byl na tehdejší dobu pokročilým rolníkem. Odvodnil několik rybníků na svém panství a zdělal je na pole nebo louky. Vynikal podnikavostí, rád stavěl a každému, kdo o radu jej požádal, ochotně poradil, i těšilo jej, potkala-li se rada jeho se zdarem a úspěchem.

Předvídaje, že robota bude zrušena, chtěl si zajistiti sílu pracovní, což provedl tím způsobem, že rozprodal vysušený rybník pod kostelem na dílce ke stavbám domků. Tím vznikla nová ulice, zvaná Rybníček. Ačkoliv pečoval o zvelebení svého zboží hustopečského a dbal o rozkvět obce, nicméně poškodil Hustopeče značnou měrou se svými přáteli, překaziv stavbu Severní dráhy od Hranic k Jičínu, nechtěje dopustiti, aby pozemky jeho drahou byly přeříznuty. Tím utrpěly dobytčí trhy v Hustopečích.

Roku 1868 odevzdal svob. pán Jos. Baillou panství synu svému Alfredovi za roční umluvený plat 3000 zl. výměnku, 1200 zl. stolného a píci pro dva koně; pak odstěhoval se do Rožnova, kdež přebýval ve svém vlastním domě, vypustiv tam i ducha r. 1884.

Baron Alfred Baillou, nejsa jednak zdráv a jednak milovníkem polního hospodářství, pronajal statek. Zemřel, zanechav po sobě 2 syny a dceru.

Dnešní cena velkostatku obnáší 800—900.000 K. Naproti nádraží lok. dráhy postavila si rodina svob. pánů Baillou rodinnou hrobku.

Hustopeče, ač mají polohu příznivou pro průmysl různého odvětví, učinily malý krok ku předu. Větší pokrok učiněn v zemědělství a chovu dobytka, jmenovitě hovězího.

I ve výstavnosti a úhlednosti Hustopeče valně pokročily. Domy, dříve dřevěné, jsou nyní vystavěny z cihel, z nichž mnohé jsou i jednopatrové. Ještě před 40 lety celá jižní řada domů na náměstí opatřena byla dřevěným podloubím, které však dnes již úplně zaniklo. (Obr. 71.)

Počátkem 19. stol. měly Hustopeče 124 domy se 773 obyvateli; z dobytka chováno 70 koňů, 10 volů, 197 krav a 634 ovec, nyní (počet obyv. a domů výše) asi 40 koňů, 5 párů volů (pouze u velkostatku) a 500 krav. Chov ovec zanikl úplně. Počet koňů klesl proto, že obyvatelstvo čím dále, tím více krav k tahu si oblibuje, za to však pěstuje hovězí dobytek pěkný, silný ku práci i mléčný užitek poskytující.

Dříve stával v Hustopečích lihovar, který však zanikl. Podobně i parostrojní pivovar.

Ještě doposud je zvykem v Hustopečích před velikonocemi opatřovati malovaná vajíčka, t. zv. kraslice, lidovými pořekadly, která velmi pracně a lidovým ornamentem ozdobena vyškrabují podivuhodným způsobem v barevnou skořápku vejce. Mnohý návštěvník národopisné výstavy československé v Praze zajisté pamatuje se ještě na tyto výtvory lidového umění valašského.

Obecní rozpočet na r. 1909: Příjem 10.592 K 88 h, vydání 11.614 K 30 h, schodek 1.021 K 42 h uhradí se 36% obecní přirážkou.

Názvy jednotlivých tratí: Nivy, Lhotsko, Dílce, Nádavky, Újezd, Obora, Bušlín, Padělky, Košíčky, Haná, Manovský (les), Paseky, Luha, Zlatolíčí, Superná, Záviš, Hrzový rybník, Luboměřský rybník (nyní zvaný Dolní), Úhorec, Oburka, Draha, Otrž, Podvčelíní, Včelín, Kopeček, Podstrženkovský.

P o d d a n s k é p o m ě r y a d á v k y. Podle robotních zápisů z roku 1760 byly v Hustopečích roboty: koňské, zvláštní a pěší: stálé dávky[1]) platily se o sv. Jiří, Michale a vánocích. Kromě toho byly zavedeny: „Betschwa-Vieh-Züns“, „Jungen-Gans-Züns“, „Extra Waldigkeit“, „Handwerker-Züns“ atd.

K o ň s k á r o b o t a. Všichni rolníci byli povinni v době setby zasíti každý po 1 měřici obilí denně na jaře i v podzimu. Kromě toho po celý rok robotovali po $1/2$ dnu v týdni se 4 koňmi.

P ě š í r o b o t a. Jak rolníci tak i velcí zahradníci byli povinni posílati jednu schopnou osobu do práce, a to od sv. Jana do sv. Michala od 7. hodiny ranní až do západu slunce, od sv. Michala až do sv. Jana půl dne od rána až do poledne anebo od poledne až do soumraku.

Dle věrohodného vypravování starých pamětníků byly určeny následující tresty pro ty, kdo zameškali roboty:

Nepřijel-li sedlák na robotu, byl donucen robotovati o půl dne déle, aneb byl zavřen přes noc v „Jamborce“ (žaláři, šatlavě), aneb dostal pět ran holí.

Chalupníci měli ročně 26 dní roboty, domkaři 13—14 dní.

Fojt měl robotu odpuštěnu, za to jel jednou v roce do Slezska pro sádru. Každou neděli dostavil se do zámku na kancelář, aby vyslechl rozkazy a přání pánů a zároveň oznámil, co se v uplynulém týdni událo v obci.

Za drába byl brán ten, kdo byl na vojně desátníkem.

Provinil-li se kdo proti drábovi, byl zbit od vrátného. Kdo nepracoval na poli pilně, dostal bití od drába holí. Odvolání nebylo.

Podle záznamu v robotních zápisech přestala v Hustopečích robota dne 15. máje roku 1848.

V robotní knize hustopečské z roku 1760 uvádí se 17 rolníků, 10 velkých zahradníků, 28 malých zahradníků a 16 chalupníků či domkařů.

Z rolnických rodin tehdy jmenovaných jsou zde doposud: Zemánkové, Volci, Zahradníkové, Těšičtí, Havrani, Martochové, Kulajtové, Dobšové, Poláškové, Dohnalové.

---

[1]) Haus-Züns o sv. Jiří, Grund-Züns a Acker-Züns o sv. Michalu, Züns-Gaaben o vánocích.

Jindřichov

(Heinrichswald),

vesnice, ležící směrem severním od Hranic při okresní silnici 11·7 km od města vzdálená, v nadm. výšce 466 m s katastrální rozlohou 1644 ha 72 a, má dle posledního sčítání 90 domovních čísel s 631 obyvateli, z nichž je 48 Němců (i s čeledí, která je většinou z okolních německých osad), ostatní jsou národnosti české. Z domovních čísel je 5 samot, a to č. 76. (větrný mlýn), 81. (větrný mlýn), 18. (vodní mlýn), 84. (bělidlo příze) a 78. (hostinec, který cikáni „Čardou" nazvali. Jméno toto se ujalo i užívá se názvu toho i úředně a na mapách.). Roku 1870 měl Jindřichov 632 obyv. v 77 domech, ač domů přibylo, obyvatelstva ubylo. (Obr. 77.)

Půda jindřichovská náleží ku předhoří hor Jesenických a vybíhá nejvýše Stráží, kde dle podání tábořila silná stráž švédská za války 30leté. Od Nýdeka táhne se pásmo vyvýšenin přes Jindřichov ke Spálovu a nazývá se Kozí hřbety.

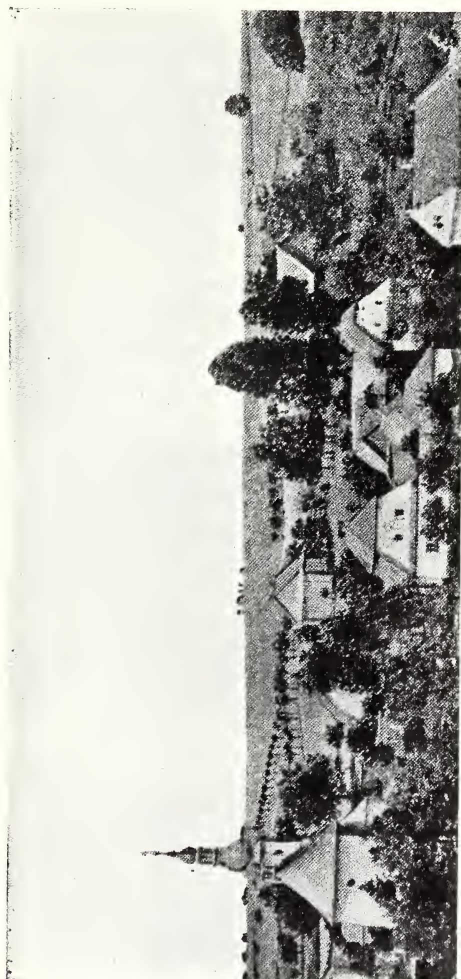
V bařinách lesů jindřichovských počátek béře ze studánky potok Luha, pravý přítok oderský, protéká obcí, sesiluje se třemi potoky v obci, přibírá u Nýdeka potok Hradečný, který vzniká též v lesích jindřichovských. Na západní straně Jindřichova pramení se Ludina, přítok bečevský z pravé strany.

Vznik a původ obce vykládá si lid takto: Jindřichov, sousední obce Partutovice a Dobišov založili 3 bratří uhlíři: Jindřich, Bartoš a Tobiáš (Dobeš). Jindřich usadil se v údolí potoka Luhy a dal tak počátek obci. Jiná pověst nám praví, že obec jmenovala se původně „Dlouhá Ves", rostla tak, že měla brzy délky 1½ hodiny. Jeden z fojtů nazýval se Jindřich a občané z vděku a ku poctě zasloužilého onoho fojta nazvali obec Jindřichovem. Volný ve své topografii zmiňuje se o Jindřichovu praví, že náležela obec ta od r. 1498 ke zboží hranickému, s nímž sdílela dobré i zlé osudy. Neblahou válkou 30letou byla obec zpustošena, takže zbyla z ní po opravě jen nynější část. Nad Jindřichovem od Podštátu k Odrám táhla se dle zpráv lidových silnice zv. „Hradská" a dole pod lesem stávalo prý mýto, blízko něhož byl i pivovar.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie stojí na srázné výšině

uprostřed hřbitova; byl vystavěn na místě velmi chatrného kostelíka sv. Jana Křtitele roku 1752.

Ze staré stavby ponechána byla jen stará dřevěná věž po-

Obr. 77. Jindřichov.

doby jehlancové, leč i ta roku 1829 zbořena a postavena nová, nákladem obce. Tehdy byl rozšířen také hřbitov.

Varhany koupil za 200 zl. r. 1804 patron.

Na věži jsou 2 zvony, z nichž větší 7 q těžký byl r. 1710 přelit; druhý menší váží 5 q.

Majetkem kostela byl les, zvaný „Betulia", ve výměře 20—24 měr, který si však jindřichovští, když odpadli od církve katolické, přivlastnili. Bělotínští faráři se však domáhali soudně bývalého kostelního majetku od r. 1732 do r. 1766. Konečně dosáhli toho, že polnosti byly připsány kostelu a les k obročí.

Z dějin kostela. V Jindřichově bývala ode dávna fara. Roku 1454 po resignaci faráře Vencla investoval patron jakéhosi Niklasa.

V zemských deskách připomíná se fara jindřichovská již kolem roku 1499 a 1609, v XVII. století byla v rukou akatolíků, po roce 1622 zrušena a Jindřichov přifařen do Bělotína.

Od roku 1785 naléhaly církevní úřady častěji na to, aby v Jindřichově byla zřízena samostatná duchovní správa, za důvod uvádějice, že jest obec příliš vzdálena od Bělotína, jak kostel tak i škola jsou vystaveny a obec že hodlá postaviti příslušné obydlí pro faráře.

V září roku 1800 přání uskutečněno s tou podmínkou, aby nejdříve partutovský farář, kam Jindřichov v té době byl přifařen, byl přesazen na jiné obročí s ročním důchodem 400 zl. a pak teprve aby jak v Partutovicích tak i v Jindřichově byly zřízeny lokalie s ročním přijmem 300 zl.

Mimo tuto kongruu (začež měl sloužiti ročně 105 mší) užíval kurát 2 malých zahrádek ve výměře 1 míry.

Obec r. 1802 vystavěla faru o 3 pokojích s nutnými hospodářskými staveními.

Škola zřízena roku 1811 jako jednotřídní, nyní je dvojtřídní. Ve vsi je Spořitelní a záloženský spolek (Raiffeisenovka).

Jindřichov jest vesnicí výlučně rolnickou. Na usedlostech jest 40 sedláků, 2 podsedníci a ostatní domkaři. Rolníci mají až přes 300 měr pozemků, polí obdělávaných, luk a lesů. Zmínky zvláštní zasluhuje péče o lesní hospodářství. Luk je též poměrně mnoho, což umožňuje chov krásného dobytka. Z hovězího dobytka pěstuje se druh kravařský a z koní plémě české, které se vyváží do Pruska. Podobně všímají si hospodáři zdejší i vepřového dobytka, a to plemene buď výhradně yorkshirského aneb yorkshirského domácím zlepšeného. Půda pozemků jindřichovských

je štěrkovitá a ornice plytká, trpíc nedostatkem vápna. Než, chráněna jsouc lesy od sev. větrů a bedlivě obdělávána, rodí s dostatek zvláště dobrého žita a ovsa.

V obci jsou 2 kováři, 2 obuvníci, krejčí, 2 švadleny a 4 tesaři, 4 hostince, 4 kupecké krámy a řezník.

V Jindřichově zachovaly se mnohé starodávné zvyky a pověry o Štědrém dni, o Božím narození, o sv. Štěpáně, o svatých 3 králích, o velkonocích, na sv. Jiří, o sv. Duše a o hodech. Jindřichovský rychtář měl povinnost v čas války míti pohotově jezdce, který vojsko po cestách tamními lesy převáděl. K tomu měl dlouhý meč, zvláštní sedlo i oděv.

Obecní majetek. Pozemkový majetek obecní jest sice rozsáhlý, leč málo výnosný. Lepši role odprodala obec k úhradě výloh způsobených stavbou školní budovy, ponechavši si polí na 3 měřice, luk 24 měřic, z nichž berou užitky chovatelé plemenných býků obecních. Louka v Podevsí patří „dolanskému“ a nad dědinou „hořanskému“. Tam má též díl asi na 2 fůry sena varhaník a rovněž takový díl i farář.

Lesy obecní jsou dva: Dolní na 3 měřice, Horní na 4 měřice.

Obecní budovy: Škola, fara, obecní hospoda č. p. 69. a chudobinec č. p. 13.

Obecní rozpočet na r. 1908: Vydání 4477 K 51 h, příjem 1319 K 86 h; schodek 3157 K 65 h hradil se 65% obecní přirážkou k přímým daním, které obnášely 4857 K 54 h.

Pojmenování tratí. Přední a Zadní pole, Padělky, Malé Padělky, před a za Potoky, Rovňa, pod Hůrou, na Vartě.

Nejstarší rody na gruntech: Bartošův, Dittrichův, Hermanův, Klézlův, Klimkův, Lacinův, Ondrův, Pešlův, Prokešův, Remešův, Strýkův, Vaňkův, Vinklerův.

Živelní neštěstí: ohně bývají zřídka kdy a to jen ojedinělé předměty, povodně jsou vyloučeny pro výhodnou polohu obce na náhorní rovině.

Osada Jindřichov táhne se v délce 3 km po obou stranách potoka Luhy. Stavení jsou po jednotlivu v zahradách. Každý grunt má vlastní cestu ke svým polím. Uprostřed osady jest kostel, fara a obecní hospoda, pod nimi škola.

Selské statky mají rozsáhlé dvory ve čtyřhran se všech stran uzavřené. Obydlí pro hospodáře jest po jedné straně vjezdu, pro výměnkáře v protějšku. Po obou stranách jsou komory a chlévy. Kůlny (podkolní) jsou dvě: přední a zadní, opatřené vraty. Stodoly stojí opodál o samotě na zahradě.

Stará obecní pečeť je z r. 1766 se znakem obce Jindřichovské. Uprostřed stojí dřevorubec se sekerou na rameně mezi lesními stromy. Kolem znaku lze čísti nápis: PECZET * OBCZE * HINRICHSWALDSKEY * 1766.

Kelč [1]

(gen. do Kelče, lok. v Kelči). Město Kelč rozkládá se v jihovýchodním cípu okresu Hranického při potoku Juhyni, levém přítoku Bečvy, v nadmořské výši 322 m na 49° 23′ 20″ sev. šířky a 35° 33′ 20″ vých. délky, 11·6 km jv. od Hranic. Průměrná teplota roční + 8·1° C.

Vystavěno jest na mírném svahu; nová část města, t. zv. „vrchní konec", jest na kopci; tam jest náměstí obdélníkové, dosti prostranné, s domy jednopatrovými a přízemními. Staré město, t. zv. „dolní konec", prostírá se níže; nejnižší částí města protéká Juhyně. (Obr. 78. a 79.)

Ulic nepravidelných má Kelč několik a též domových skupin. Nejznámější z nich jsou: Na Zvěřinci, ve Šnobolince, Sázany, u Boží muky, Cihelny, pod Pivovarem, na Vale, Lázenky, na Školisku, na Ulicách atd.

I různé části pozemků (trati) mají svá jména: Na Strážném, na Hrbě, pod Šibenkou, na Kobylníku, na Heršičkách, u Kameňa, na Prokopci, na Křivém, na Drahách, nad Skalkou, u Dobroníž, na Svatém, v Jalovčí a p.

Ze staveb vyniká budova školní, kostel, fara, arcibiskupský zámek, parní válcový mlýn Jana Strnadla, dům obchodníka Brixe. (Obr. 80., 81. a 82.) Radnice je staré stavení, které čeká opravy až bude zřízen okr. soud, o nějž se město Kelč již delší čas uchází.

Obec politická skládá se ze dvou katastrálních obcí, Staré Kelče (Starého města) = 513 ha 51 a s čistým výnosem

---

[1]) Dle zprávy Frant. Duška, ředitele měšťanských škol.

Obr. 78. Pohled na Kelč.

Obr. 79. Zámecké náměstí v Kelči.

katastrálním 9805 K 76 h a Nové Kelče (Nového města) = 791 ha 24 a s čistým výnosem katastrálním 12.665 K 86 h. Celková rozloha = 1304 ha 74 a s katastrálním výnosem 22.471 K 62 h.

Obecní majetek vykazuje jmění: v domech obecních 232.500 K, v obecních pozemcích 45.810 K, v tržném 1500 K, v cenných papírech (garanční fond spořitelní) 10.100 K, úhrnem 289.910 K. Dluhů má obec 211.216·42 K. V r. 1907 byl veškerý příjem obce 65.338·88 K, vydání 59.764·92 K; hotovost 1. ledna 1908 573·96 K.

Rozpočet na rok 1908 vykazuje: potřebu 40.000 K, úhradu 25.082 K, schodek 14.918 K, který jest uhraditi 150% přirážkou obecní.

Celková výměra majetku obecního jest 90 ha 1 a s čistým výnosem katastrálním 880 K 22 h.

S Kelčí od pradávna souvisí osada **Posvátno**, která za dob dřívějších byla robotou podrobena faráři keleckému. Místní pověst vykládá původ Posvátna takto: „V době, kdy Kelč byla ještě pohanskou, přišli kazatelé, kteří obrátivše část města na víru Kristovu, nazvali ji „Posvátnem“ a zřídili z ní zvláštní obec, podělivše zároveň na víru obrácené obyvatelstvo nejlepšími pozemky.“ Zajímavo jest, že Posvátno není osadou souvislou, ale má čísla (počtem 62) umístěná v různých částech města.

Politicky splývá Posvátno úplně s městem.

Město Kelč volí 24členný výbor, městská rada skládá se ze starosty a 6 radních.

Velkostatek ve výměře 152 ha 77·5 a náleží knížeti-arcibiskupu olomuckému. Pozemky a dvory arcibiskupské rozloženy jsou i v sousedních obcích, a to v Horních a Dolních Těšicích, Něméticích, Policích, Komárovicích, Kladerubech, Zámrskách, Skaličce, Rousku, Provodovicích, Všechovicích. Správa statků bývala od pradávna v zámku keleckém, v novější době byla však přenesena do Všechovic. Zámek kelecký je nyní sešlý a jen z části obydlený.

Kelč měla r. 1900 ve 421 domě 2449 obyvatelů, mezi nimi 5 evangelíků a 16 židů. Dle národnosti bylo 2446 Čechů, 3 Němci. R. 1830 načítáno v Kelči a Posvátném dohromady 351 domů

Obr. 80. Stará škola, kostel a fara v Kelči.

Obr. 81. Knížecí arcibiskupský zámek v Kelči.

se 2415 obyv., kteří chovali 125 koní, 272 kusů hovězího dobytka a 104 ovce; r. 1870 bylo domů již 618, ale obyvatelů jen 2414.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva je polní hospodářství a řemesla; z řemeslníků jest zde 33 obuvníků, 15 krejčích, 4 švadleny, 12 dýmkařů, 5 stolařů, 5 pekařů, 6 řezníků a uzenářů, 3 kováři a podkováři, 2 sedláři, 2 natěrači, 2 síťaři, 2 koláři, 2 soustružníci, 2 klempíři, po 1 strojníku a zámečníku, pilnikáři, tesaři, staviteli, voskaři a pernikáři, cukráři, knihaři, sklenáři, hodináři, holiči, kominíku, punčocháři, provazníku, vyrabiteli sodovky.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje řemeslo dýmkařské, kterým se živí asi 80 dělníků, zaměstnaných u 12 mistrů po větší část roku; výrobky zdejší těší se na trzích zvláštní oblibě a zasílají se hojně do Vídně, Štyrského Hradce, do Haliče, Uher, ano i do Ameriky. Průmysl dýmkařský zaveden byl v Kelči před více než 80 roky.

Obchodníků zbožím smíšeným je 12, zbožím střižným 6, vejci a máslem 5, kožemi 2, zeleninou a ovocem 3, výrobky cukrářskými 2, prodejem lihových nápojů 2, nádobím hliněným 1, prodejem křížů a kamenů náhrobních 1, časopisů 1.

Z průmyslových závodů jmenovati jest na prvém místě parní válcový mlýn, jejž nynější majetník J. Strnadel, starosta města, značně rozšířil a novými stroji opatřil. O něco níže při Juhyni jest ještě menší mlýn vodní „Valcha“. Mlékárny jsou dvě, z nichž každá zpracuje asi 700 l mléka denně. Akciová společnost „Mundus“ ve Vídni má zde filiálku na výrobu nábytku z ohýbaného dřeva, nedávno byla zde i filiálka Thonetova.

Trhy týdenní vždy ve čtvrtek jsou nepatrné pro blízkost větších měst Hranic a Val. Meziříčí; za to hojně bývají navštěvovány trhy výroční, 7 dobytčích a 5 výkladních.

Trhy dobytčí jsou: 1. druhé pondělí po Hromnicích, 2. první pondělí před sv. Josefem, 3. druhé pondělí po Filipu a Jakubu, 4. první pondělí po Navštívení P. Marie, 5. první pondělí po Pozdvižení sv. kříže, 6. druhé pondělí po sv. Václavu, 7. prvé pondělí po sv. Alžbětě. Trhy výkladní jsou vždy v úterý po 2., 3., 4., 5. a 7. trhu dobytčím.

Ústavy peněžní. 1. září r. 1907 zahájila činnost Spo-

Obr. 82. Parní válcový mlýn J. Strnadla v Kelči.

řitelna města Kelče: do 31. prosince 1907 měla vkladů 72.501·31 K od 103 vkladatelů, peněžní obrat do toho dne byl 196.966·62 K.

Kromě spořitelny jsou v Kelči ještě záložny 4: Občanská (zal. r. 1873), Rolnická (zal. r. 1888), Kontribučenská (nejstarší) a Spořitelní a záloženský spolek (Raiffeisenka, zal. r. 1906).

Úřady a veřejná opatření. Kelč je sídlem poštovního a telegrafního úřadu, četnické stanice o 3 mužích, 2 lékařů, obvodního a městského, jest zde též lékárna.

Od r. 1890 domáhá se město Kelč okresního soudu, a ač bylo jeho zřízení od sněmu již r. 1895 doporučeno, jelikož je Kelč střediskem dosti rozsáhlého obvodu, nedošlo dosud k jeho uskutečnění.

Komunikace. Rozkvětu Kelče nemálo jest na závadu, že se jí nedostává železničního spojení. Stanice Černotín-Kelč na lokálce Hranice—Vsetín jest 8 km vzdálena, stanice Kunovice na dráze Kojetín—Bílsko 4 km. Křivda stala se městu Kelči, že při stavbě městské dráhy Kojetín—Bílsko upuštěno bylo od původního vyměření přes Kelč do Krásna. O spojení silniční postaráno jest s dostatek; v obci křižují se 2 okresní silnice I. třídy, a mimo to jsou i 4 silnice II. třídy. Poštovní spojení s Hranicemi je dvakráte denně. O spojení telefonní uchází se obec. Soukromý telefon má kníže-arcibiskupské panství; spojení jest ze zámku zdejšího do Všechovic, Rajnochovic, Skaličky a dvoru Kamence.

Obecní chudobinec má nyní fond 6201·07 K.

Spolky. Život spolkový soustřeďuje se: ve spolku Čtenářském, Hasičském, Tělocvičné jednotě „Sokol“ s ženským odborem, Hospodářském, Včelařském, Vojenských vysloužilců, Katolické besedě, spolku ženském „Boženy Němcové“, odboru „Jubil. jednoty lidumilů na Moravě“.

Pěkná knihovna Čtenářského spolku přístupna jest i nečlenům (má 1237 čísel); také hojně čtou se knihy z knihovny Katolické besedy (má na 500 svazků, ročně přečte se na 1200 knih).

Živnostnictvo sdruženo jest ve dvou společenstvech: živností řemeslných (140 členů) a živností svobodných a koncesovaných (120 členů). Obvod společenstev zabírá 13 obcí.

Proslulí rodáci kelečtí: Bratr Jan Kelecký, správce sboru bratrského v Moravičanech, † r. 1599, Jan Aleš Hanáč,

misionář r. 1710 v Uhrách zemřelý, Tomáš Fryčaj, přítel a spolužák Galašův, nar. 12. července 1759, jeden z buditelů moravských, zemř. 23. června 1839 jako farář v Obřanech u Brna. Složil rozšířený kancionál katolický, vydal r. 1813 svazek Galašových veršů jako „Musu moravskou“ a vydal životopis svého přítele Galaše.

Roku 1885, 29. června, zasazena byla na rodném jeho domě (č. 6. na náměstí) pamětní deska s nápisem: „Zde se narodil v roce 1759 Tomáš Fryčaj, kněz, spisovatel.“ Polnosti své (13 měřic) rozdal Fryčaj 27 rolníkům, čímž si pojistil v Kelči trvalou památku. Obraz jeho, malovaný moravským malířem O. Švandou, visí v obrazárně zemského musea v Brně.[1]) S povolením předsednictví a kuratoria dali jsme pořídit fotografický snímek. (Obr. 83.)

V Kelči narodil se r. 1840 Fr. Perútka, prof. náboženství a okresní školdozorce a r. 1846 Ant. Machač, prof. ústavu ku vzdělání učitelek v Brně, dlouholetý okresní školdozorce a peda-

---

[1]) Pod obrazem čteme:

„Thomas Fritschay Moravus Kelczensis ex districtu Preroviensi, natus Ima Juli 759, ordin. in Presb: | 783, paroch: loci ab an: 819. Obiit ultra septagenarius die 23. Junii 1839. — Prius ante C. R. Translt: ad incltm | C. R. m. sil. Gubrnium ab an: 808 usq. ad 819. In paucitate dierum suorum ædes paroch: & Eclsm: renovaverat, turrim parv: ædi | fic: & aditum gradibus comodis decoravit; präterq. qd longe ante, ut popul: scriptor pat: slav: & autor Cancionalis | catol: edit: VII ac alior: oper: ‚Eccles: moravic: suo tempore, perutilium, erudite illustravit.

Slave! memoria viri Tui sit tibi in benedictione.

Requiescat in pace, hic post crucem Schottneriam sepultus.“

Pinxit Josef Schwanda (1796—1829).

Opsal s laskavou ochotou p. tajemník baron Helfert.

Po česku:

„Tomáš Fryčaj, Moravan z Kelče z kraje Přerovského, nar. 1. července r. 1759, na kněze posvěcen r. 1783, místní farář od r. 1819. Zemřel vysoký jsa sedmdesátník dne 23. června 1839. Dříve c. k. translator u sl. c. k. mor. slezského gubernia od r. 1808—1819. V krátkém čase svého působení obnovil farní budovu a kostel a postavil malou věž; dlouho však před tím jakožto lidový spisovatel vlastenecký, slovanský a jako autor Kancionálu katol. vyd. VII. a jiných děl církevních moravských, svého času přeužitečných mezi vzdělanci vynikal.

Slovane! památce svého muže žehnej!

Ať odpočívá v pokoji zde pochován za křížem Šotnerovým!“

Maloval Josef Švanda (1796—1829).

gogický spisovatel. Když byl dán na odpočinek, udělen mu titul c. k. školního rady; zde narodil se též dr. Pastrnek, znamenitý slavista a univ. prof. v Praze.

Obr. 83. Tomáš Fryčaj.

Školství. Dle starého podání bývala škola nejprve v chaloupce č. 118, vedle starého hřbitova u kostela, později byla přenesena do chalupy č. 69. Oběma místům říká se dosud „Na školisku“.

Roku 1714 byl rektorem v Kelči Jan Jiří Reger, jak sám poznamenal na titulním listě staré gruntovní knihy kelecké. Roku 1820 vystavěna byla stará jednopatrová budova školní proti kostelu; byla dvoutřídní a později trojtřídní; v r. 1877 rozšířena byla na čtyřtřídní, r. 1878 na pětitřídní a r. 1882 na

Obr. 84. Nová školní budova v Kelči.

šestitřídní. Jelikož stará budova školní nestačila, takže nutně bylo přikročiti ke stavbě budovy nové, podána žádost, by povoleno bylo zříditi v Kelči měšťanskou školu chlapeckou. Žádosti té bylo vyhověno r. 1898, ale s vyučováním mělo se započíti, až bude postavena budova všem zákonitým předpisům vyhovující. Nádherná dvoupatrová budova školní dostavěna r. 1901 nákladem

231.000 K a začátkem šk. roku 1902/3 otevřena 1. třída měšť. školy chlapecké. Dívčí škola měšťanská zřízena r. 1904. (Obr. 84.)

Nyní umístěny jsou ve společné budově školní pod společnou správou trojtřídní měšťanská škola chlapecká s 99 žáky (začátkem školního r. 1908/9), trojtřídní měšťanská škola dívčí s 84 žákyněmi a pětitřídní smíšená škola obecná se 374 žáky a žákyněmi.

Se školou měšťanskou spojena jest i pokračovací škola průmyslová a hospodářský běh učebný.

Obvod školní zabírá město Kelč s Posvátnem, Horní a Dolní Těšice. Do škol měšťanských chodí hojně i mládež ze sousedních obcí školních.

Ředitelem škol jest František Dušek. Správcové školy obecné, kteří v Kelči déle působili: Jan Jiří Reger, Vinc. Výstřela (1820—1861), Fr. Daněk (1861—1877), Fr. Křička (1877—1892) a Ant. Svěrák (1892—1907). Knihovna žákovská školy měšťanské měla koncem šk. roku 1908 254, školy obecné 162, knihovna učitelská, společná, 380 čísel.

Učebné pomůcky jsou ve stavu dobrém, a z větší části nové a účelné.

Podpůrný fond školní, jejž založil ředitel Fr. Dušek, nastoupiv úřad svůj r. 1902, vykazuje 365·57 K. Na ošacení chudé mládeže školní jest Křičkův jubilejní fond pod správou Čtenářského spolku jako zakladatele.

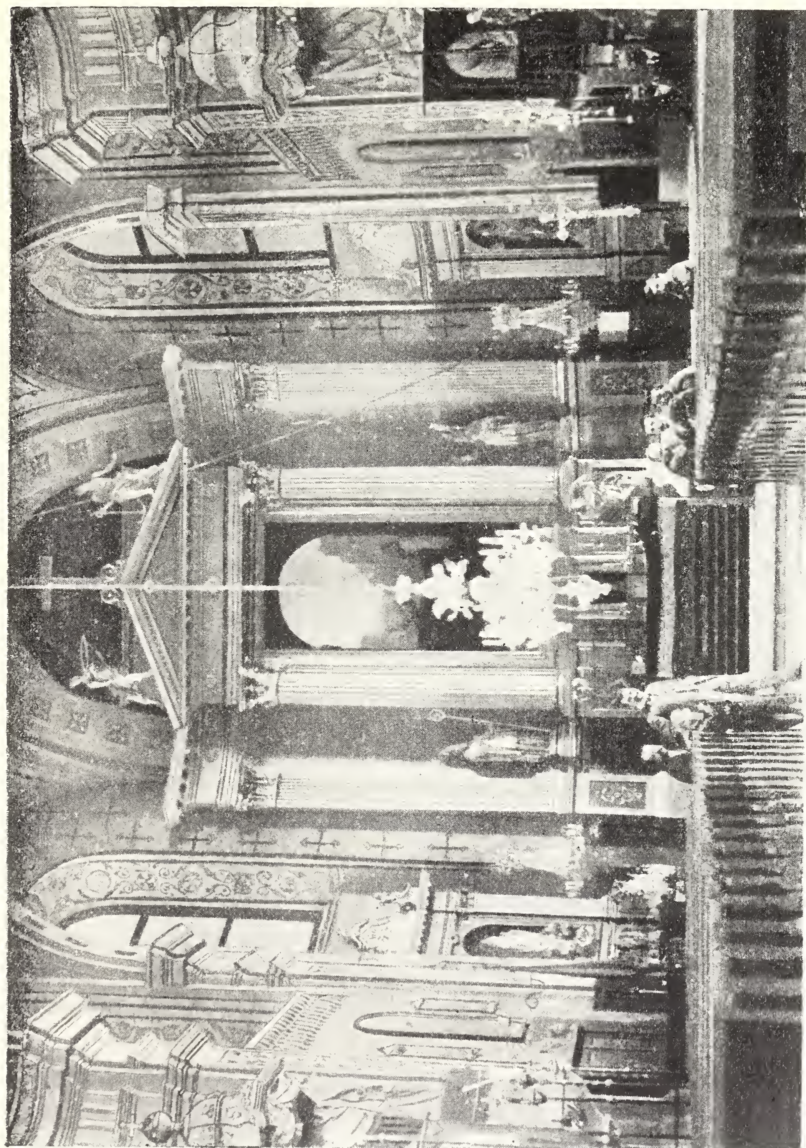
F a r a v Kelči připomíná se již ve stol. XIII. za biskupa Konráda. Farní děkanský chrám zasvěcen je sv. Petru a Pavlu; původně byl dřevěný, avšak ve stol. XVIII. přestavěn byl v nynější podobu. V r. 1908 opraven byl nákladem 17.000 K. (Obr. 85.)

Patronem chrámu je kníže-arcibiskup olomucký. Duchovní správu obstarává farář se dvěma kooperatory. Nynějším farářem jest od r. 1907 Cyril Bařinka.

K farnímu obvodu keleckému patří též obce Dolní a Horní Těšice, Lhotka, Rousko, Babice, Zámrsky, Skalička (v okrese Hranickém), Komárovice, Kladeruby a Němetice (v okrese Valaš.-Meziříčském). Obec Ústí s osadou Novosady vyloučena byla z farního obvodu keleckého r. 1907 a přidělena obvodu hranickému.

Kromě farního chrámu jest v Kelči ještě filiální kostelíček sv. Kateřiny, který jest majetkem obce, a býval, jak pověst praví,

klášterem; do dnes spojen jest chodbou podzemní se zdejším zámkem. R. 1852 zapálen bleskem vyhořel úplně a ponechán

Obr. 85. Vnitřek chrámu Páně v Kelči.

svému osudu až do roku 1874, kdy ze sbírek a peněz měšťanů byl opraven; zcela opraven byl r. 1908 nákladem obce (2600 K). Od r. 1904 slouží se v něm mše pro školní mládež.

Stanislavu Pavlovskému, biskupu olomuckému, nutno připsati vedle obnovení fary také založení kostela sv. Kateřiny. Že tomu tak bylo, dá se souditi ze znaku jeho, který byl na oknech (půlměsíc a hvězda), jakož i na vrcholcích věží.

Stanislav bydlíval na zámku keleckém. Aby měl blíže do kostela, vystavěl si jakousi zámeckou kapli. Vedle kostela snad též on založil ženský klášter, který stál na místě vedle domů čís. 21, 20 a 19 (ale starého číslování).

Kostel i klášter shořely, klášter neobnoven.

Kelč náleží mezi staré osady moravské. To jest patrno ze starobylého jména samého a ze zprávy, která se nám dochovala z r. 1222 ve sporu vedeném o Hranice mezi klášterem hradištským a Rajhradským. Tam mezi jiným se praví, že území hranické sahalo po silnici, která vede ku Kelči. Byla tedy Kelč již tehdy místem důležitým. Asi v polovici XIII. stol. zakoupil biskup Bruno osadu Kelč a brzy po tom blízkou ves Polom, nad níž založil hrad Šaumburk. Sázany, část Kelče, připomínají se již r. 1131, když olomucký biskup Jan od vévody Oty zakoupil Kroměříž a některé dědiny kolem Kelče. Také v Kelči nalezeny popelnice, což předhistorické osazení tam předpokládá.

Nejstarší datum v listinách keleckých o Kelči jest v privileji biskupa Stanislava Pavlovského z roku 1588, pro poddané faráře keleckého — obci Posvátnu.

Tam se praví:

..... jsou před nás předstoupili purgmistr, fojt a konšelé i všecka obec posvátenská, poddaní kostela našeho keleckého, v poníženosti prosíce, abychom jim ty svobody, kteréž sobě od předků našich slavné paměti biskupa Brunny (Bruno ze Schaumburku 1241—1281) a od biskupa Petra (1312) potvrzené mají, stvrditi a do tohoto listu našeho vepsati poručiti ráčili .....

List, zakládající faru a obec Posvátno jest z roku 1252 neb 1267.

Obec Posvátno byla povinna robotami, desátky a jinými platy. Farář kelecký byl pánem jich neobmezeným až na záležitosti kriminální, ve kterých Posvátno podléhalo vrchnosti kelecké.

Časem se poměry Posvátna měnily, zejména za časů válečných. Fara asi za bouří husitských zanikla a obnovena Stanislavem Pavlovským a s ní upraven i poměr obce Posvátenské.

Dle latinské listiny biskupa olomuckého Mikuláše z roku 1389 jest Kelč městečkem („in oppido nostro Kelcz“).

V listině té zrušuje biskup Mikuláš odúmrtí s podmínkou, že Kelč bude opevněna od obyvatelstva zdmi a hradbami, parkany, branami i příkopy a jinými prostředky, nutnými k obraně a starati se o obranu i věci nutné.

Opevnění toto týkalo se jistě jen okolí nynějšího zámku. Staré město byla vlastně jen jedna ulice dolů ke kostelu, který odedávna stál na nynějším místě.

Na bývalé opevnění ukazují názvy: Na Valech, za Branou. Dolní brána stávala hned pod radnicí, horní asi na místě nynějšího domu Vlčkova.

V majetku kostela olomuckého zůstala Kelč až na naše časy, byvši různým pánům dávána v zástavu. (Roku 1400 zastavena Hereši Smetanovi z Modřic za $242^{1}/_{2}$ kopy a 16 grošů, r. 1406 Jindřichu z Bystřice za 200 kop, před r. 1451 měl ji Sigmund z Bítova, r. 1451 Jan z Cimburka za 1500 zl, r. 1455 Jan Beneš z Heršic za tutéž sumu, r. 1466 koupil ji od předešlých Jiří z Lauštejna, r. 1469 král Matyáš zapisuje městečko své Kelecké Vladislavu Bělíkovi z Kornic čili Legnuchy za 300 zl., roku 1493 král Vladislav odstupuje své právo na tvrz a statek Kelč Dobšovi z Boskovic a Černé Hory, r. 1519 vykoupil biskup Stanislav lenní dvory před Kelčí od Marty z Miličína za 632 zl. = 360 zl. uherských zlatých peněz a 332 zl. bílých českých grošů (1 zl. po 30 gr.), r. 1533 jest zástavním pánem Beneš Černohorský z Boskovic. Ve zvláštní oblibě měl dojista Kelč mocný biskup Bruno, který se tu i několikrát zdržoval a nejeden list tu svým jménem a pečetí opatřil, ji městským zřízením dle práva magdeburského obdařil; založil rozsáhlé včelíny, které na starosti měl olomucký kustos kanovník, začež bral ročního platu 4 hřivny, desátky a požitek ze dvou lánů, vyjímaje peníze právní.

Jednotlivé události dle postupu času sestaveny jsou následující:

R. 1270 jmenuje se Kelč městem (civitas).

R. 1383 biskup Petr zavazuje Mikuláše fojta z Police, aby udržoval v pořádku mosty na cestách k mýtu v Kelči.

R. 1389 propůjčuje biskup Mikuláš Kelči právo odúmrtí.

R. 1390 veden spor o dvůr před Kelčí mezi Vojtěchem z Palcendorfu (Paláčova) a Václavem z Kelče; biskup potvrdil

rozsudek v ten smysl, aby Václav zaplatil 20 hřiven Vojtěchovi, chce-li dvůr podržeti.

R. 1391 fojt Ondřej zastavuje své fojtství v Kelči Ludkovi z Hučenovic za 50 hřiven.

R. 1394 biskup svoluje, aby Mikšík z Kelče směl prodati léno, totiž dvůr v Sázanech Štěpánu z Roketnice.

R. 1395 poukazuje se Anně, manželce Peška z Opatovic, 40 hřiven věna na dvoře v Sázanech. — Spor a jeho vyřízení o vybírání mýta mezi panstvím biskupským a panstvím Lacka z Kravař.

R. 1396 stalo se dohodnutí o mýta u Mezříčí a Kelče mezi Lackem z Kravař a biskupem Mikulášem.

R. 1415 Bohuš z Opatovic a Kelče a příbuzní ujednali dohodu o nástupnictví v držení dvora u Kelče.

R. 1424 pořízena listina, líčící velmi důkladně církevní poměry v Kelči, v níž děje se zmínka též o kostelu Matky Boží. (Snad bývalý kostel na Horeckách).

R. 1429 byli Kelečtí přepadeni davem Táboritů vedených Havlem Drastilem z Kojetína; město i zámek vypleněny.

R. 1442 Bohuš z Opatovic má v Kelči dvůr na Starém městě, 4 lány, 6 podsedků a 3 hřivny činže v Sázanech.

R. 1455 vystavěna tvrz a založeny rybníky.

R. 1460 Pavel z Hrádku a Kelče dostává od biskupa v léno dvůr u Kelče.

R. 1466 psal se dle Kelče jakýsi Zdich, jenž páchal loupeže s Buriánem Puklicí ze Štramberka.

R. 1475. Půh. Pan Jindřich ze Sovince připovídá se k Buchlovu na místě Keleckých měšťanů.

R. 1481 zbavují se Kelečtí dávek, robot a hlídek na tvrzi. (Nedlouho před rokem tímto Kelč byla vypleněna a vyhořela).

R. 1486 připomíná se v Půhonech pí. Elška Kelecká.

R. 1493 povoleny v Kelči dva trhy od Vladislava, krále Českého, na prosbu Dobeše z Boskovic, pána Kelče. Jeden na sv. Jakuba a Filipa, druhý na Povýšení sv. kříže.

R. 1550 dovoluje se Prokopu Pavlátovi dolovati na všechny rudy u Zámrsk.

R. 1551 biskup Jan povoluje zřízení cechu řeznického.

R. 1553 domáhají se Kelečtí svého starého práva poražeti dříví v horách šaumburských.

R. 1555 pouští biskup Marek Keleckým pivovar za 6 zl. činže.

R. 1580 Kelči dovoleno koupiti Dolní mlýn a vystavěti při něm valchu. — Téhož roku vykoupili se Kelečtí od robot dvora panského za roční poplatek 20 zl., od vyšenkování 4 dreilingů vína za poplatek 40 zl.

R. 1588 vydána privilej obci Posvátnu.

R. 1617 najala obec Kelč panství kelecké na 6 let za ročních 2200 zl.

R. 1619 vzbouřili se Kelečtí, ale přijati jsou r. 1628 opět na milost od kardinála Dietrichštejna se závazkem zaplatiti roční poplatek 40 zl. a sloužiti requiem v den úmrtí jeho.

R. 1647 16. ledna město od Švédů obráceno v popel. Měšťané utekli se do zámku, kde se ubránili.

R. 1654 má Kelč 124 usedlých (sedláků), z nich na rynku 30, Posvátno 30.

R. 1655 obnoven kostel sv.-kateřinský, který od 40 let byl spálen a pust.

R. 1713 kardinál Schrottenbach potvrdil Keleckým privileje.

R. 1732 rovněž i Karel VI. priv. potvrdil.

R. 1740 vrácen Kelči hrdelní soud.

R. 1742 17. června shořel zámek s 8 přiléhajícími domy.

R. 1747 potvrzuje privileje kardinál hr. Troyer. — Téhož roku potvrzuje privileje císařovna Marie Terezie.

R. 1768 vystavěna nynější fara.

R. 1776—1784 vystavěn kostel na místě starého dřevěného.

Kromě zmíněných již 2 popelnic nalezeny popelnice a nástroje kamenné v blízkých lesích „Liškách“ a pak v „Doubravě“ u Němetic; také na trati „pod Heršičkami“ nalezeno mnoho střepů tuhou natřených, dle nichž souditi lze na bývalou osadu starověkou.

Jako cenná starožitnost uschována městská truhla, v níž uloženy jsou na pergameně psané různé výsady a práva města.

Jméno města „Kelč“ odvozuje prof. Prasek od osob. jména „kelek“, znamenající malý kel (zub — zoubek).

Klokočí

(gen. do Klokočí, lok. v Klokočí), ves v údolí bečevském pod posledními sráznými stráněmi zalesněného hřbetu oderských hor, jest přiškolena a přifařena do blízkých Drahotuš, od nichž rozkládá se na sever za tratí Severní dráhy v nadmořské výšce 288 m s katastrální rozlohou 370 ha 31 a a čistým katastrálním výnosem 12.971·10 K. Vzdálenost od Hranic: 4·8 km směrem zsz., počet dom. čísel: 38.

Obyvatelstvo o 244 duších je národnosti české, náboženství římsko-katolického a zaměstnává se vesměs zemědělstvím, pro něž má obec velmi vhodnou polohu a příznivé podmínky. Životní poměry jsou dosti dobré. V dobách dřívějších pěstovalo se v Klokočí mnoho ovec.

Vesnice patřila odedávna k panství Drahotušskému a mívala dědičnou rychtu. Připomíná se již v roce 1371, kdy tvořila již součástku zboží drahotušského a přešla později v majetek panství Hranického. Roku 1569 měla obec 24 obyvatelů. V letech třicátých minulého století napočítalo se v Klokočí 32 dom. čísel s 224 obyvateli (104 muž., 120 žen.), 45 koní, 6 volů, 70 krav a 1000 ovcí. Roku 1870 žilo zde v 41 domech 225 obyvatelův.

Obec je rodištěm P. Jana Šlosara, který byl v prvé polovici minulého století opatem benediktinského kláštera v Rajhradě u Brna.

Kovářov

(Schmiedsau).

vesnice na Horách mezi lesy severně od Podštátu, s nímž téměř souvisí, o 64 dom. číslech a 428 obyvatelích národnosti německé, náboženství římsko-katolického. Katastrální rozloha = 956 ha 98 a, čistý katastrální výnos = 7261·76 K, nadmořská výška 503 m. Fara, pošta: Podštát. Vzdálenost od Hranic 15·9 km sz. Obcí protéká potok, spojující se v Podštátě s bezejmennými potoky, které odvádějí vody z lesů oderských a odtud společným jménem nazývá se Velička.

Výhradním zaměstnáním obyvatelstva je zemědělství; průmyslu kromě obuvníka, krejčího a kováře není.

V lomech dobývá se stavební kámen a štěrk. Z obce vyváží se obilí, dobytek, dříví palivové i stavební, len. Obcí probíhá okresní silnice k severu na Budišov. Jednotřídní škola v místě.

Z dějin. Kdy obec založena byla a kým, není známo. Stará pověst praví, že v dobách dávných byl Podštát značně velkým městem a Kovářov jeho předměstím, ve kterém se usídlili kováři a cvočkáři, aby hřmotivým svým řemeslem neobtěžovali sluch sousedů. Odtud vysvětluje se i jméno obce.

V roce 1376 děje se zmínka o Kovářově. Téhož roku odkázal Much ze Lhotky své ženě Madce na své části majetku v Kovářově 60 kop věna a r. 1392 prodal Kunz ze Zvole Benešovi z Karvína celou ves Kovářov i s příslušenstvím. Vesnice tvořila vždy součástku svěřenského panství Podštátského, jehož nynějším majetníkem je hraběcí rodina Desfours-Walderode.

V roce 1866 stihlo Kovářov hrozné neštěstí. Celá ves až na 1 chatrč lehla popelem, jakož i sousední Podštát. Plameny zničily i staré zápisy a památky jak v Kovářově, tak i v Podštátě, kde shořely zejména četné výsady.

V r. 1830 čítal Kovářov 54 dom. čísel, 378 obyvatelů (168 muž., 210 žen.), kteří chovali 26 koní, 31 volů, 85 krav, 233 ovcí. Roku 1870 načítalo se v 57 domech 382 obyvatelův.

Kozí Loučky

(Litschel)

(gen. do Kozích Louček, lok. v Kozích Loučkách), vesnice na táhlém hřbetu posledních výběžků karpatských, odvozuje své příjmí — jak jméno ukazuje — od louček, určených pro pastvu koz, které se tu druhdy chovaly a na jižním svahu obce vypásaly. Ves je na vodním předělu, na národnostních hranicích československo-německých a sama obývána je oběma národnostmi, dnes ovšem již s převahou a nátěrem německým.

Vesnice je přiškolena do Heřmanic, přifařena do českých Špiček a náleží k obvodu c. k. pošty v Polomi. Počátkem škol. roku 1909/10 otevřena bude vlastní expositura školní.

Katastrální rozloha obce = 365 ha 30 a, čistý katastrální výnos 5191·40 K, nadm. výška 365 m, vzdálenost od

Hranic 11·8 km směrem východním. Počet obyvatelstva 167 ve 27 domovních číslech.

Spolek: Odbor spolku „Bund der Deutschen Nordmährens“.

Dle Volného bylo v Kozích Loučkách v letech třicátých minulého století 24 dom. čísel, 176 obyvatelů (90 muž., 86 žen.), 27 koňů, 43 krav a 76 ovcí. Měla vlastní školu (?) a dědičnou rychtu. R. 1569 měla osada 14 obyvatelů a r. 1870 v 26 dom. 166 obyvatelův.

Obec založil benediktinský mnich Jurik z Rajhradu, když usadil se v kraji hranickém.

Kunčice

(Kunzendorf)

(gen. do Kunčic, lok. v Kunčicích), vesnice na severním svahu hřebene postupujícího na východ od Hluzovské výšiny u Hranic, má 370 obyvatelů národnosti skoro vesměs německé, vyznání římsko-katolického v 65 domech; r. 1870 žilo zde v 73 domech 378 obyvatelův.

Zaměstnání obyvatelstva jest výhradně polní hospodářství a chov dobytka; kromě nejnutnějších řemeslníků pracujících pro spotřebu domácí není obchodu ani průmyslu.

Kunčice tvoří vodní předěl mezi oblastí moře Baltického a Černého. Pozoruhodno jest, že voda dešťová, stékající se střechy domu čís. 53 odtéká se západní polovice do Bečvy, a to k moři Černému, se strany východní potokem do Luhy, tou do Odry a tak do moře Baltického.

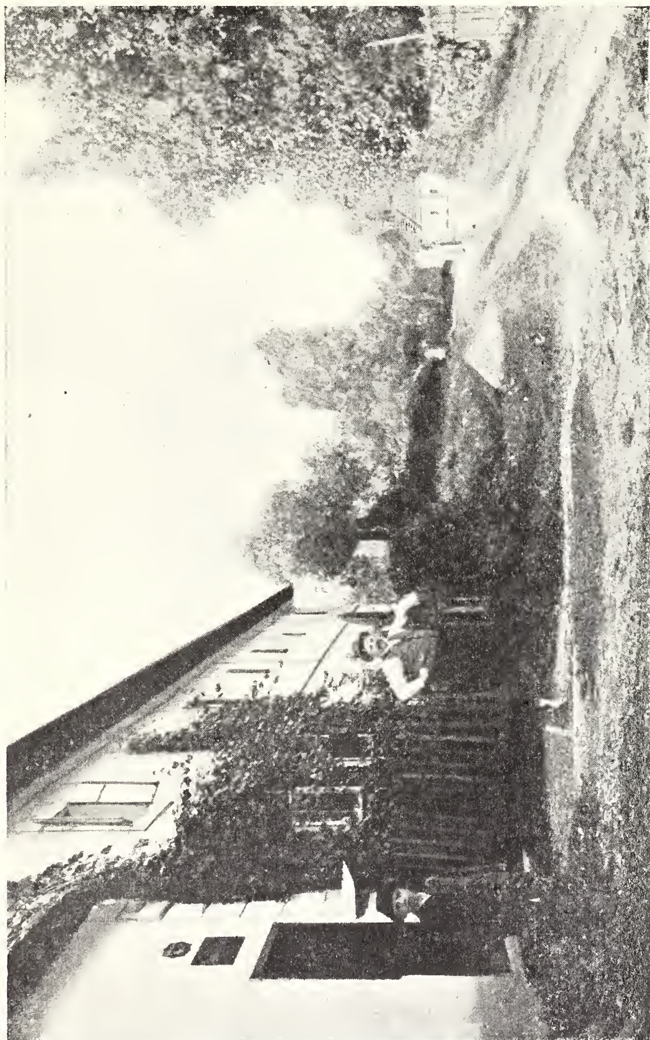
Katastrální rozloha obce = 497 ha 46 a, čistý katastrální výnos = 9917·40 K, nadmořská výška = 310 m.

Vesnicí prochází okresní silnice II. tř. (obr. 86.), připojující se u Bělotína k erární silnici od Hranic k Novému Jičínu s jedné strany a u samoty „Kačeny“ pod Špičkami k okresní silnici od Hranic k Valašskému Meziříčí se strany druhé. Poštovní spojení má obec s Bělotínem, železničních stanic používá se buď v Hranicích, buď v Polomi, aneb docházejí na zástavku do Bělotína i na stanici lokální dráhy v Miloticích.

Vzdělání nabývá mládež v jednotřídní škole, která je v obci od r. 1873. Do té doby přiškolena byla obec do českých

Špiček. Průměrná návštěva školy jest 60 žáků. Do dob nedávných náležely Kunčice ke knížecímu arcibiskupskému panství keleckému.

Jméno Kunčice odvozuje lid od slova kůň. V dřívějších

Obr. 86. Náves v Kunčicích.

dobách totiž pásala se stáda koní na lukách u vesnice i za svitu měsíčního, z čehož odvodil lid název i znak pro obec. V pečeti obecní totiž jest zobrazen pasoucí se kůň za svitu luny.[1])

---

[1]) Kunčice odvozeny jsou od osob. jména Kunčík (něm. Kunz).

Obec přifařena je do Špiček a je původu českého, jak nasvědčují zbytky původního českého živlu ve vsi.

Život spolkový: Sbor dobrovolných hasičů od r. 1899 a odbor německé Jednoty pro severní Moravu od r. 1901.

Kylířov, též Kyslířov

(Gaissdorf),

ves východně Podštátu tvoří s Boňkovem jižněji položeným jednu politickou obec.

Vesnice táhne se od severu k jihu podle potoka po obou březích. Katastrální rozloha: 941 ha 51 a, čistý katastrální výnos: 10.603·20 K, nadmořská výška 560 m, 54 dom. čísel s 346 obyvateli (167 muž., 179 žen.) národnosti německé, náboženství římsko-katolického, zabývajících se zemědělstvím.

Obec je přifařena do Podštátu, k jehož obvodu poštovnímu i náleží. V místě je jednotřídní škola.

V roce 1830 čítala dědina 48 dom. čísel o 318 obyvatelích (154 muž., 164 žen.), jižto měli 8 koní, 49 volů, 87 krav, 276 ovcí. R. 1870 žilo v dědině 388 obyv. ve 52 domech.

Vzdálenost od Hranic 16·8 km směrem ssz.

Lhota Malá.

Pravý břeh říčky Juhyně táhne se náhle vystupujícím holým pásmem kopcovitým, na jehož hřebeni rozložena je vesnička Malá Lhota, vzdálená od Hranic 15·2 km směrem jjv. v nadmořské výšce 315 m. Podle posledního sčítání lidového obývá tu 222 obyvatelů národnosti české a náboženství katolického ve 39 domovních číslech. Katastrální rozloha činí 296 ha 05 a s 5328·56 K čistého výnosu katastrálního.

Hlavním a jediným zaměstnáním obyvatelstva je polní hospodářství a s ním spojený chov dobytka. Na zpracování mléka je v obci mlékárna. Jako na celém Záhoří, ani tu není potuchy o průmyslu a proto dorost odchází za výdělkem do středisk průmyslového ruchu.

Obec je přiškolena do Babic, přifařena do Kelče, do jejíhož obvodu poštovního i náleží.

Podle sčítání r. 1830 měla ves 28 dom. čísel, 186 obyvatelů (88 muž. a 98 žen.), kteří měli 38 koní. 35 krav, 26 ovcí. R. 1870 čítalo se v obci 31 domů s 213 obyv. Obec patřívala ode dávna knížecímu arcibiskupskému panství v Kelči.

Lhotka.

V objetí hor a lesů šumotu kryje se tiché údolí posledních výběžků malebných hor Oderských, jimž razí si cestu křišťálové vody potoka Veličky od německého Podštátu k českým Hranicím. A tam, kde snivé, nepřebranými krásami panenské přírody přebohaté údolí se končí, přecházejíc v úrodnou rovinku Bečevskou, rozprostírá se pod sráznými zalesněnými stráněmi Lhotka, nepatrná dědinka o 16 domovních číslech, roztroušených podle potoka v sadě ovocného stromoví.

Malá víska tato se 73 obyvateli národnosti vesměs české a náboženství katolického, poskytuje zdroj výživy svým lidem jednak polařením a chovem hovězího dobytka, jednak v zimě tvrdou prací v lesích kácením dříví a jeho zpracováním v místní pile, v níž se vyrábějí i dřevěné zátky do sudů pro pivovary a lihovary. Rozdíl v úrodnosti pozemků lhoteckých velmi je znatelný i co do složení ornice i výšky a polohy. V údolí sypká prsť slínovitá s pískem, smíšená dosti úrodná poskytuje výnosy dobré, naproti tomu nad zalesněnými stráněmi horskými na horské planině je půda kamenitá, nevalného poskytujíc užitku a zisku zemědělci.

Vedle užitku z polaření a chovu dobytka značným zdrojem příjmů rolníkových jsou zde rozsáhlé dorostlé lesy. V zimě kácejí lesní stromy, jež zpracují na stavební i palivové dříví, které do okolí svými potahy rozvážejí a prodávají.

I ovocné stromoví poskytuje značného zisku. Jeť Lhotka velkou zahradou, v níž jako ostrůvky stojí o samotě bílá úhledná stavení hospodářská, statky i chaloupky.

Katastrální rozloha: 148 ha 76 a, čistý katastrální výnos 1691·76 K, nadmořská výška 301 m.

Obec přifařena je do Drahotuš a přiškolena do Velké. Poštovní spojení obstarává denně s Hranicemi posel.

Vzdálenost od Hranic 6·8 km směrem sz.

Podle sčítání r. 1900 měla Lhotka 16 dom. čísel se 73 obyvateli. — Volný uvádí ve své topografii Moravy výsledek sčítání v letech třicátých: 19 dom. čísel a 128 obyvatelů (57 muž., 71 žen.), podle čehož by (je-li správné sečítání) obyvatelstva ubývalo. R. 1870 načítáno 90 obyv. v 16 číslech.

Z dějin. Lhotka bývala odedávna spojena se zbožím Drahotušským. Osudy panství toho byly i osudy Lhotky. V roce 1569 se uvádí o vesničce, že čítá toliko 90 obyvatelů.

Lindava

(Lindenau),

ves, jejíž jméno připomíná dobu, kdy zcela ukryta byla ve stínu mohutných lip, leží při okresní silnici od Podštátu sv. as 5 km vzdálená. Půdu její svlažuje bezejmenný pramen, jenž spojiv se s jinými, jako potok Latscher vlévá se do řeky Odry.

Obec má v 54 domech 375 obyvatelů, Němců, vyznání římsko-katolického. Skrovné potřeby své kryjí polním hospodářstvím, někteří řemeslem a obchodem, zvláště koňmi. R. 1830 žilo ve 47 dom. 336 obyv., r. 1870 v 50 domech 356 obyv.

Základy vzdělání poskytuje jednotřídní škola.

Obec přifařena jest do Podštátu, leč pobožnosti oddati se může i doma ve dřevěném, starobylém ze 17. stol. pocházejícím kostelíku a kapli.

Ves je sídlem odboru německého „Bund der Deutschen Nordmährens".

Již r. 1408 náležela k panství Podštátskému a měla svou faru.

Zbytky zbraní, podkovy koní nasvědčují přítomnosti Švédů v této krajině.

Loučky Kozí viz Kozí Loučky.

Luboměř

(Laudmer)

a připojená katastr. osada **Heltínov**.

Katastrální rozloha: 763 ha 66 a s čistým katastrálním výnosem 8770·16 K. Ves směrem severním od Hranic 23 km vzdálená, má dle posledního sčítání r. 1900 552 obyvatele (262 muž., 290 žen.) a 100 domů.

V Heltínově 129 obyv., z nichž 61 mužských a 68 ženských ve 28 domech. Dle národnosti v Luboměři 538 Čechů, 14 Němců, v Heltínově 126 Čechů, 3 Němci.

Náboženství jsou vesměs katolického. R. 1870 žili ve 113 domech 602 obyvatelé.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest polní hospodářství a chov dobytka. Část obyvatelstva zaměstnává se v továrně na hedvábí a knoflíky v Podštátě, jakož i ve skalním lomu v Jakubčovicích ve Slezsku.

Životní poměry nejsou záviděníhodny; lid zvyklý je doposud prostému a velmi jednoduchému způsobu života.

Osada je horská, obec v otevřené výši 600 m nad mořem s podnebím tak drsným, že z rostlinstva pěstovaného uzraje žito (rež), oves, též ječmen a něco pšenice, len, zemáky, zelí, krmná řepa, jetel červený, něco maku. Ovocného stromoví je vysázeno hojně, leč úroda bývá řídká pro drsné podnebí.

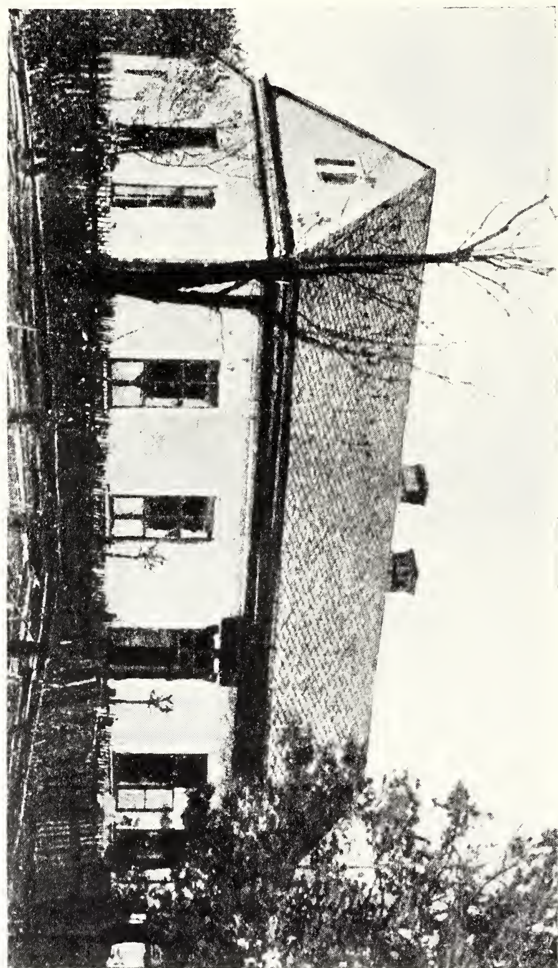
Poštou náleží Luboměř do Spálova. Jak průmyslu, tak i obchodu není téměř žádného. Přebytečné obilí vozí se na trh do Hranic.

V Luboměři je poplužní dvůr, náležející k velkostatku rytíře Bauera ve Spálově.

Vysoká poloha obce způsobuje nedostatek vody. V obci samé jest rybník rozměrů nepatrných, který dává vznikati potoku, jenž na hranicích slezských pode jménem Suchá vtéká do Odry. Na západní straně dotýká se luboměřského katastru říčka Nečín, přítok oderský. Heltínovem protéká potok nazvaný dle obce té Heltínovský; vpadá do Suché a tou do Odry.

Vzdělání čerpá mládež ve dvojtřídní škole, do kteréž chodí i děti z Heltínova. Kdy škola v Luboměři byla zřízena, není známo. S jistotou však tvrditi můžeme, že již před rokem

1788 vyučovalo se v Luboměři pravidelně. Již ve zmíněném roce vyučoval jeden z občanů luboměřských „čtení i písma znalý" v selské jizbě, až konečně spálovský učitel Jiří Radelhamer docházel vyučovati. Roku 1825 ustanoven výhradně pro Luboměř

Obr. 87. Škola v Luboměři.

a Heltínov učitel Frant. Seidl, za jehož působení postavena budova školní na nynějším místě r. 1838. Působil zde do roku 1873. Od roku 1873—1883 působil Jan Kubica, po němž následoval Karel Pavlík, jehož naléháním postavena nová školní budova v r. 1885 v nynější podobě. (Obr. 87.)

Duševní život národní nejeví se ani původností, ani svérázností.

Luboměř jako obec volí dvanáctičlenný výbor spolu s Heltínovem (který nevolí pro sebe), z nichž jeden obývá v Heltínově.

V Luboměři jest filialní kostel sv. Vavřince, který postaven v nynější podobě r. 1777. (Obr. 88.) Přifařen jest do Spálova děkanství

Obr. 88. Kostel v Luboměři.

Oderského. Bohoslužby konají se v Luboměři každou třetí neděli. V Heltínově jest kaple, v níž se slouží třikrát do roka bohoslužby. R. 1895 založen spolek dobrov. hasičů, nově založen spolek spořitelní a střídmosti.

K Luboměři náleží samota Nový Dvůr o čtyřech číslech. U vesnice jest povětrný mlýn.

Z dějin. Kdy Luboměř byla založena — neznámo. R. 1408 připomíná se v deskách zemských osada Luboměř s kostelem a farou; tedy dávno před tím již vesnice zde stávala. V dobách husitských přijali obyvatelé učení Husovo a když vnitřními sváry upadalo, stali se protestanty a zřídili si v Luboměři svou modlitebnu. Po osudné porážce na Bílé Hoře buď dobrovolně či násilím přešli opět na katolictví a přiděleni jsou k farnosti spálovské; rovněž i ve vrchnostenském poddanství náleželi k panství spálovskému. Svobodným statkem, jehož majetník býval rychtářem, byl nynější hostinec č. 22. Rychtář měl nejen právo, nýbrž i povinnost výčepu. Kolem r. 1750 bylo v Luboměři 70 čísel. Asi r. 1727 obyvatelé Luboměře zároveň se Spálovskými pustili se do prudkého soudu s tehdejším poručníkem panství spálovského rytířem Zenem na Starém Jičíně, ano i do odboje pro přílišnou robotu. Věc přišla až před císaře Karla VI. — Jak předpokládati jinak ani nelze, podlehli a vůdcové hnutí toho odpykali si za to tresty na Špilberku.

Osada Heltínov připomíná se r. 1547 jakožto pustá (Heltínov) a r. 1719 znova ji založil pán Spálovský, rytíř Scherz, pojmenovav ji po sobě Scherzdorf. Před 150 lety měla 19 čísel. Do r. 1883 vyučovali učitelé z Luboměře dvakrát týdně dítky v Heltínově výpomocně. Osada má nepříznivou polohu a špatné spojení. Lid je pracovitý a tichý.

Lučice

(Lutschitz),

ves původně česká tak jako ostatní dědiny sousední v severovýchodním cípu okresu Hranického: Bělotín, Nýdek, Kunčice, Polom a Dub. Německou kolonisací Kravařska za posledních Přemyslovců, hlavně pak po 30leté válce a v době Josefinské osazena Němci. Rozkládá se směrem sev.-vých. od Hranic vzdálena 9·8 km v nadmořské výšce 320 m.

Počet domovních čísel 31 s 202 obyvateli, náboženství římskokatolického, zaměstnáním zemědělci.

Obec je přifařena a přiškolena do Bělotína asi čtvrt hodiny vzdáleného na západ a má s ním i poštovní spojení.

Katastrální rozloha 345 ha 97 a 13 m², čistý katastrální výnos 7672·44 K.

Životní poměry jsou uspokojivé.

Lučice patřily odedávna ke zboží Hranickému. V r. 1569 připomíná se počet obyvatelstva 11. V letech 30. minulého století měla obec 31 domovních čísel o 209 obyvatelích (97 muž., 112 žen.), 29 koní, 54 krav a 84 ovcí; r. 1870 bydlelo v Lučicích v 31 domech 209 obyvatelův.

Malá Lhota viz Lhota Malá.

Malhotice

(gen. do Malhotic, lok. v Malhoticích), vesnice ležící od Hranic směrem jjv. v nadmořské výši 321 m a ve vzdálenosti 10·3 km v rozloze katastrální 767 ha 21 s čistým katastrálním výnosem 16.217·22 K, obývána je dle sčítání r. 1900 479 obyvateli, národnosti české 475 a německé 4, v 88 obytných domech. R. 1830 napočítáno ve 84 domech 586 obyv.; v r. 1870 v 88 domech 535 obyvatelův. Obyvatelstva ubylo.

Škola obecná je dvojtřídní. Obec přifařena je do Všechovic, poštou náleží do Kelče. Obyvatelstvo je vesměs vyznání římsko-katolického.

Zaměstnání jeho je obdělávání půdy a chov dobytka, zvláště vepřového. Komunikační prostředky jsou ve stavu zbědovaném. V obci — ba ani v blízkosti není jediné silnice a tak v deštivé době jarní a podzimní tone vše na cestách v bezedném blátě. Železniční stanice nejbližší jest Černotín—Kelč na trati Hranice—Vsetín 1 hod. vzdálená.

V místě jest hasičský spolek.

Samosprávné zřízení obecní volí si ze středu občanstva 6 členů obecního zastupitelstva, z nichž opět 2 radní a starostu.

V obci je hřbitov.

O průmyslu a obchodu ani potuchy.

Dějiny. Jest jisto, jak Ř. Volný ve své topografii uvádí, že Malhotice již dávno před r. 1424 trvaly, neboť roku toho přifařeny byly do Kelče. Brzy po r. 1589 usadil se v Malhoticích sedlák jménem Dobiáš, který se vydával za evangelického duchov-

ního a vybíral štolu nejen v Malhoticích, nýbrž i v dědinách okolních, až konečně biskup Stanislav Pavlovský vyzval Malhotického pána Obešlika z Lipůltovic, aby jej ztrestal, když podvody jeho byly vyzrazeny. Dle příhody této souditi lze, že i v Malhoticích a okolí hojně bylo evangelíků — ač pravděpodobnější jest, že usazeni zde byli Čeští Bratři, když vzpomeneme sobě, že Hranicko té doby byla jedna z nejčetnějších kolonií českobratrských.

Nyní náleží statek malhotický Bojakovským z Knurova. Rod tento, původně Bujakowskich, jest původu polského. V bouřných dobách války třicetileté po prvé připomíná se pan Krištof Bojakovský z Knurova, který koupí dne 22. ledna 1626 nabyl lenního panství malhotického za 3000 zl. mor.; sešel tragickou smrtí se světa, byv od vzbouřených sedláků zavražděn v blízkém lese. Z potomka na potomka přecházel majetek pánů Bojakovských až do dnešní doby, a nejeden člen šlechtického rodu toho dosáhl vysokého postavení ve službách vojenských, začež, získavše si i zásluh v životě občanském, povýšen rod ten 8. ledna 1728 Karlem VI. do stavu svobodných pánů. Otec nynějšího majitele panství Ferdinand svob. pán Bojakovský vyvázal panství malhotické ze svazků manských, byl arcibiskupským radou, starostou města Kroměříže, zemským poslancem atd. Za návštěvy panovníků v Kroměříži vyznamenán byl řády rakouským a ruským (sv. Anny) a již dříve řádem papežským (Pia IX.).

Roku 1857 dne 21. dubna stihlo Malhotice hrozné neštěstí. Veliký požár ztrávil skoro celou dědinu a tak na 400 lidí připraveno bylo o přístřeší.

Nynější majitel panství Bedřich svob. pán Bojakovský dlel v mladších letech na dvoře kardinála knížete Fürstenberka. Jeho zásluhou a prací uspořádána a srovnána ohromná biblioteka v arcibiskupském zámku v Kroměříži. V zámku malhotickém (obr. 89.) je znamenitá sbírka numismatická. V lesích malhotických nalezeno bylo mnoho starých mincí — zvláště z doby války 30leté a na polích panských i dukát z doby krále Zikmunda.

Michalov

(Michelsbrunn).

Viz Padesátlánů.

Milenov,

vesnice mezi městem Drahotušemi a osadou Podhořím, od obou asi tři čtvrtě hod. cesty vzdálená, prostírá se v údolí po obou březích potoka Milenovce směrem od severu k jihu v délce 1 km na úpatí uhřinovského kopce.

Obr. 89. Zámek v Malhoticích.

Uspořádání obce. Stavení, zahradami obklopená, stála původně jen ve dvou řadách; v novější době přibyla třetí, nepravidelná řada domků uvnitř obce. Staré domy stojí štíty, nové průčelím do návsi. Potok, protékající osadou, zásobuje ji v čas sucha vodou. Podle potoka táhne se okresní silnice z Drahotuš do Podhoří.

Půda je z části horská: na „Podsedkách“ (pod kopcem) a v „Kamencích“ (o něco níže) štěrkovitá, v „Brtném“ (nad

Klokočím) jílovitá, v „Rovňách“ a „Zahumny“ hlinitá, v „Podevsí“ a na „Slatinách“ prstnatá, nejúrodnější. Rozdíl v jakosti půdy je dosti značný.

Svah kopce je porostlý lesem, temeno holé, občas oseté, občas ponecháno úhorem. Rozhled s nejvyššího bodu je širošírý; lze viděti přes krásné údolí bečevské pásma karpatská s Radhoštěm, Lysou Horou na východ, Hostýn a souvislé kopce na jih, požehnanou Hanou k Přerovu a Kroměříži až k horám Hříběcím. Po stráních kopce jsou roztroušeny lomy na kámen břidlicový a pískovec.

Katastrální rozloha obce = 622 ha 42 a s čistým katastrálním výnosem 12.178·42 K. Nadm. výška 285 m. Roku 1792 měla obec 53 domy, a to: 1 lán, 26 pololánů, 4 čtvrtlány a 22 chalup. Od té doby, kdy povoleno dělení pozemků, rozprodáno bylo 7 pololánů částečně a 6 úplně. — Nyní má obec 1 lán, 11 pololánů celých, 4 malé, 8 čtvrtlánů a 60 chalup, celkem 84 domy s 481 obyvateli národnosti vesměs české a vyznání římsko-katolického.

Obyvatelstvo zabývá se polním hospodářstvím a chovem dobytka. Dříve bylo v obci 5 tkalců, tírna a malá olejna. Kromě obilí pěstuje se něco cukrovky a chmele. Před lety selo se hojně maku, čočky, hrachu, prosa, lnu a konopí, kteréž dvě poslední plodiny zpracovaly se doma. Luštěninám v novější době úplně ustoupily rostliny pícní, jelikož stará pastviska jsou z větší části rozorána a chová se více dobytka. Mléko zpracuje se v místní mlékárně. Včelařství, kdysi rozkvetlé, jest nyní v úpadku. Všech úlů jest asi 70. Podobně i sadařství. Před 25 lety vykácena asi polovice zahrad a obrácena v pole. V poslední době opět věnuje se větší péče ovocnictví.

Jmění obecní záleží v pozemcích ve výměře 66 ha 26 a v ceně 24.000 K.

Založení osady spadá do dob prastarých.

Dějiny obce souvisí úzce s dějinami hradu a města Drahotuš, později s panstvím Hranickým. R. 1353 prodal Bohuš z Drahotuš 11 a ½ lánu ve vsi Milenově jeptiškám u sv. Jakuba v Olomouci. R. 1358 Jindřich z Drahotuš dal podíl svůj na Milenově choti své Evě. R. 1365 koupil Jaroš z Drahotuš v Milenově 7 dvorů a 1 lán. R. 1371 dostal se Milenov s celým pan-

stvím Drahotušským v majetek markraběte Jana; markrabě Jošt pak jej zastavil Ctiboru Tovačovskému z Cimburka. Syn téhož Ctibor prodal r. 1437 7 lánů a 6 dvorů v Milenově Jindřichovi z Valdštýna. R. 1476 skoupil celé panství Vilém z Pernštýna. Od těch dob byl Milenov s panstvím Drahotušským a od r. 1543 s Hranickým ve stálé souvislosti.

R. 1850 po zrušení roboty a poddanství volila obec první obecní výbor, který měl 9, nyní 12 členů.

R. 1899 založen byl v obci chudobinský fond z nadace † Dra. Frant. Aloise rytíře Šroma.

Škola. Určité zprávy psané o škole Milenovské sahají do roku 1792, kdy počínají též školní matriky. Školou povinných dětí bylo tehdy: 25 chlapců, 29 děvčat ve 2 odděleních; nyní jest 68 žáků.

R. 1852 rozšířena školní světnice (která byla zároveň také bytem), r. 1854 přistavěn nový byt. R. 1881 uznána škola za nedostatečnou a postavena nová moderní budova, která byla r. 1882 vysvěcena a svému účelu odevzdána. R. 1869 založena přispěním Dr. Fr. Al. rytíře Šroma školní knihovna, která měla 109 svazků — nyní 90.

Prvním učitelem byl Matěj Koláček r. 1792. Po něm následoval Bartoloměj Černocký r. 1811, dále Fr. Zavadil r. 1835. Rud. Schmidt r. 1849, Arnošt Krasický r. 1859, Jan Zdráhala r. 1874, Ant. Novák r. 1879, Methoděj Malachta r. 1890.

V Milenově narodil se 20. srpna 1825 Dr. František Alois rytíř Šrom; otec jeho byl rolníkem. Vystudovav práva, stal se advokátem v Uherském Hradišti, kdež zvolen i za poslance na první zemský sněm, stal se členem zemského výboru, náměstkem zemského hejtmana, později jmenován členem panské sněmovny a říšského soudu, vyznamenán hvězdovým řádem císaře Františka Josefa, povýšen na rytíře řádu železné koruny, obdržel papežský řád sv. Řehoře a mnoho jiných vyznamenání. Na rodnou obec až do smrti (19. května 1899) dary pamatoval.

Do roku 1867 stávala v obci jednoduchá, dřevěná zvonice na sloupu. Toho roku obec počala se stavbou kaple, kteráž následujícího roku byla dostavěna a vysvěcena. (Obr. 90.)

Podle obecních účtů z roku 1907 byl příjem obce

4560 K, vydání 5580 K, schodek 1020 K hradil se 40% obecní přirážkou.

Ze starých usedlých majetníků gruntů, jichž předkové před 100 lety hospodařili na svých usedlostech, jsou

Obr. 90. Kaple a škola v Milenově.

dosud rody: Hynčicův, Onderkův, Šromův, Salašův, Fraisův, Remešův, Baigarův, Sedlákův, Malých, Matějíčkův, Popův, Hudkův.

Pěkná jest starobylá pečeť obecní se znakem. Nade dvěma palmovými listy je srdéčko, z něhož vyrůstají větévky

s květy a plody symetricky v podobě palmety se sklánějící. Po obou stranách srdéčka pod skloněnými větévkami stojí 2 ptáčkové s třepotajícími křidélky. Kolem znaku lze čísti nápis: PECZET * OBCZE * MILLENNOWSKEY * 1766 *.

Milotice n. B.,

vesnice o 59 domech na úpatí hřebene, postupujícího od Špiček a svažujícího se v rovinku řeky Bečvy, čítá dle posledního sčítání 368 obyvatelů národnosti vesměs české a vyznání římsko-katolického. Katastrální rozloha = 453 ha 31 a, čistý katastrální výnos = 8606·34 K, nadmořská výška = 272 m, vzdálenost od Hranic = 10·3 km.

Podle vesnice jižním směrem ubírá se řeka Bečva, přibírající t. zv. Loučský potok, který se pramení mezi Špičkami a Kozími Loučkami a oklikou přes Milotice vlévá se do mlýnského kolena Bečvy, které pohání v dědině pilu a mlýn a u samoty špičské **„Kačeny"** vpadá do Bečvy.

Hlavním zaměstnáním a výživou obyvatelstva jest obdělávání půdy a s ním spojený chov dobytka, který jest zde na vysokém stupni — zvláště chov hovězího dobytka, s jakým málokde na okresu se shledáváme.

Bohatým zdrojem obecních příjmů jest pěstování vrby košikářské, která pěstuje se racionelním způsobem ve veliké míře na bývalých pastvinách obecních podle řeky Bečvy, zaujímající rozlehlé prostranství. Jestiť obec tato jedna z velmi řídkých obcí na Moravě, která dodnes nemá žádných obecních přirážek. Úhradou na veškerá obecní vydání jest značný výnos z prodeje pěstovaného proutí. V katastru milotickém rozprostírají se pozemky panství hustopečského svob. pána Baillou.

Obec přifařena je do Hustopeč; r. 1901 zřízena v obci poštovna, po třech letech samostatný poštovní úřad.

Ve středu obce na mírném návrší stojí kaple sv. Anny, ve které bývají do roka 4krát slouženy bohoslužby.

O správu obce pečuje starosta a osmičlenný výbor. Vzdělání mládeži poskytuje jednotřídní škola národní, zřízená roku 1875 v úhledné přízemní budově, obtočené zahradou při okresní silnici.

Miloticemi probíhá okresní silnice z Hranic k Valašskému Meziříčí a souběžně s ní i místní dráha Hranice—Vsetín, která má u samé dědiny stanici.

V obci jest redakce, administrace i expedice měsíčního časopisu „Milotického Hospodáře", věnovaného zájmům polního hospodářství a chovu dobytka a čtrnáctideníku „Praktický rádce".

Život spolkový soustřeďuje se ve spolku Dobrovolných hasičů, Čtenářském spolku, Tělocvičné jednotě „Sokol" a Družstvu pro zvelebení chovu hovězího a vepřového dobytka.

Milotice jsou obcí prastarou. Až do r. 1848 náležely k alodnímu panství hustopečskému. Dějepis činí zmínku o Miloticích již r. 1263. Tohoto roku totiž olomucký biskup Bruno ustanovil lenním pánem nad Miloticemi i Kelčí, ke které té doby Milotice náležely, rytíře Niklasa. Z toho vidno, že již dávno před rokem výše vzpomenutým Milotice kvetly. Na počátku XVIII. stol. zuřil v krajích západní Moravy několikráte nevítaný host, zhoubný mor, kterým ani Milotice ušetřeny nebyly. R. 1714 řádil mor v Miloticích tak strašlivě, že vyhynulo obyvatelstvo až na 9 rodin, které ušly této smrtící nákaze.

Podle sčítání lidu r. 1830 měly Milotice 48 domů, 332 obyvatele; r. 1870 ve 64 domech 301 obyv.

Obecní rozpočet na rok 1908 byl: příjem K 12.096·89, vydání K 12.059·93; jevil se tedy přebytek K 36·96.

Názvy jednotlivých tratí: Olší, v Mezihlošci, Strážnice, Zahumení, Ščrčka, Bušlín, Hájky, Nádavka, Podloučí, Podzahradky.

Nejstarší rody a usedlíci na gruntech: Roku 1760 bylo v Miloticích 18 rolníků a to: 2 velcí zahradníci, 4 malí zahradníci, 4 chalupníci s poli, 4 chalupníci bez polí.

Roboty měli: 2 celolánníci 2 dni v týdnu s povozem a koňmi, 16 rolníků 3 dni v týdnu „pěší" práce; zahradníci s polem 52 dní ročně „pěší" práce; domkaři bez pole 13 dní pěší práce.

Rodáci z obce: Ludvík Sojka, gymn. professor v Přerově, K. Hajda (farář), katecheta v Olomouci, Jan Hajda, nadučitel v Hrozenkově, Rajmund Kubeša, nadučitel v Loučce.

Neštěstí. Obec trpívá povodněmi řeky Bečvy. Velké povodně zvláště poškodily Milotice r. 1854, 1880, 1907. Roku 1903 požár.

Novosady viz Ústí.

Nýdek

(Neudek),

vesnice ssv. od Hranic 10·5 km vzdálená, v nadmořské výšce 366 m, s katastrální rozlohou 616 ha 50 a a čistým katastrálním výnosem 8462·66 K má v 45 obytných domech 290 obyvatelů (137 muž., 153 žen.) národnosti německé, náboženství řím.-katolického, zaměstnávajících se polním hospodářstvím a chovem dobytka. R. 1870 měla obec 298 obyvatelů v 55 domech.

Nýdek rozkládá se na svazích hor Oderských, na východě a jihu je otevřen v rovinku, přecházející v úval Hornooderský. — Obcí protékají dva potoky: Demnický, též zv. Jindřichovský a Střitežský, přicházející od Dobišova a zvaný též Dora. Oba spojují se v obci v potok mocnější, zvaný Luha, jenž teče dále k Bělotínu a u Jasenice vlévá se do Odry. Potoky ty pohánějí mlýn Horní a za dědinou mlýn Pohraniční. V mlýně Horním nyní se nepracuje.

V obci je 1 fojtství, 5 půl- a 9 čtvrtláníků, 2 mlýny, 6 chalupníků a 21 domkařů, školní budova a kostel, 1 kramářství a v okolí 5 samot (pasek). V místě jsou též studené lázně. Z řemesel zastoupeno je obuvnictví, krejčovství, stolařství, kovářství, bednářství, které však, kromě posledního, nekryjí místní spotřeby. V mlýně Pohraničním je pila, z níž vyváží se zpracované stavební dříví a prkna. Obchod je vzhledem ke špatným cestám a vzdálenosti od dráhy skrovný. Osobní zastávkou na Severní dráze je Bělotín, stanicí pro zboží Polom a Hranice. Poštovní a telegrafní stanice je v Bělotíně, kamž dochází posel 3krát týdně.

V obci je jednotřídní obecná škola, založená v roce 1773 (zachovalý protokol o zřízení školy ze dne 13. listopadu 1787). Před r. 1773 přiškolen byl Nýdek do Bělotína, leč pro velkou vzdálenost (1 hod. cesty), špatné cesty, hlavně pak proto, že obyvatelstvo Nýdeka bylo národnosti české, kdežto v Bělotíně byla škola německá, odškolila se obec, zřídivše si svou vlastní školu českou.

Již roku 1412 připomíná se jako věřitel Nýdecký rychtář Martin; potom mluví se o Nýdeku až r. 1559 v listině, ve které pan Jan Kropáč, majetník panství Hranického, daroval obci na věčné časy pole, zvané Dvořisko aneb Lazisko, začež povinováni byli obyvatelé platiti ročně úroky v obnosu 5 zl. po 30 groších a kromě již dříve určených 7 dní ještě $7^{1}/_{2}$ dne na panském orati. Listina tato je sepsána jazykem českým, což jest nejlepším svědectvím, že tehdy obec bývala českou. Dokladem toho jsou i česká jména dosud zachovalá, označující různé části pozemků jako „Za humny", „Žach", „Důlka", „Mezihoří", „Hradečná".

Za nastalého všeobecného germanisování v době josefinské poněmčila se tato obec, k čemuž přispěla i okolnost, že duchovní správa byla německá a velký příliv německých osadníků. Jména rodinná poukazují na český původ. Obecní razítko (s kostelem) ještě před krátkou dobou mělo český nápis.

Obec je přifařena do Bělotína, ale má filialní kostel s pozemkem asi 14 jiter a vlastní jmění, jehož výnos náleží farnímu kostelu v Bělotíně. Kostel nýdecký, zasvěcený sv. Urbanovi, stojí na místě dřívějšího starobylého kostela, který v XVI. stol. byl zároveň i s farou v r. 1752 znova vystavěn. Jest jisto, že v Nýdeku byla kdysi samostatná duchovní správa, k níž přifařeny byly i mnohé jiné vůkolní obce, které mají nyní vlastní duchovní správu. V rozmachu a za rozvoje Jednoty Českých Bratří přijalo obyvatelstvo nýdecké toto učení, od něhož v době protireformace mocí bylo odvráceno a v lůno církve katolické zpět uvedeno. Za těch zmatků náboženských pozbyl Nýdek duchovní správy. Ještě před několika roky byla na věži chrámové hvězda, která zaměněna byla křížem. Patronem kostela je kněžna Gabriela z Hatzfeldt-Wildenburka.

Život spolkový. Roku 1895 založen Sbor dobrovolných hasičů a roku 1900 Místní odbor Jednoty Němců pro severní Moravu.

Místní pověst. V údolí zvaném „Hradečná", vedoucím do Dobišova, jest studánka, obecně zvaná „Dankůvka", ve které prý plove na květnou neděli zlatá kachna ve chvíli, kdy zpívají se v kostele pašije a otevírá útroby skalní tomu, kdo ji vidí, dovolujíc mu nabrati část uložených tam pokladů. Běda tomu, kdo by se opozdil! Jakmile pašije jsou dozpívány, hora se zavírá a

opozdilec pyká svou hrabivost celoročním nuceným pobytem v hoře.

Základem té pověsti jest hornictví, které dříve se zde provozovalo.

Olšovec

(Olspitz),

vesnice rozložená při okresní silnici do Podštátu severně od Hranic 5 km vzdálená, má 402 obyvatele národnosti české, náboženství katolického, živící se většinou zemědělstvím. R. 1870 žilo v Olšovci 437 ob. v 55 domech. Katastrální rozloha: 706 ha 92 a. Jméno obce Olšovec od „Olší“ odvozuje své jméno.

První zmínky o Olšovci spadají do r. 1548, kdy pan Jan z Pernštýna byl držitelem obce té, a tak jako ostatní panství hranické, prodal i vesnici Olšovec panu Václavu Haugvicovi z Biskupic. Za starých dob nestávala nynější vesnice na nynějším místě, nýbrž v t. zv. „Důlkách“, totiž v oné části luk olšovských, které se táhnou při chodníku k větrnému mlýnu střítežskému. Když v bouřlivých dobách války třicetileté Olšovec lehl popelem, jali se obyvatelé stavěti nové příbytky na nynějším místě po obou březích potoka Olšovského. — Duchovní správou náležel Olšovec do r. 1786 do Bělotína, až teprve guberniálním výnosem ze dne 26. července 1786 byla obec přidělena k farnosti střítežské; stalo se tak proto, že cesta do Střítеže je mnohem kratší a schůdnější. V místě jest kaple. (Obr. 91.)

Středem obce protéká olšovský potok, prýštící se u Partutovic a ústící do Véličky v lukách pod Olšovcem. Obcí probíhá okresní silnice, spojující Hranice s horskými městy Podštátem a Libavou a druhá silnice od Bělotína.

U Olšovce láme se v lomech břidlicových dobrá břidlice na krytí střech. V lomech těch nachází se hojně zkamenělin, a to trilobiti, ostnokožci, hlavonožci a graptoliti.

V místě jest jednotřídní škola obecná, zřízená r. 1825. Roku toho nebylo však ještě budovy školní i vyučovalo se asi půl roku ve světnici domu č. 10, jenž tehdy náležel Hynku Klumparovi. Teprve r. 1829 postavena byla budova školní —

nynější obecní dům č. 49. Jelikož budova ta moderním požadavkům naprosto nevyhovovala, postavena r. 1884 nynější budova školní. Mezi lidem v obci koluje tato pověst: Na blízku Olšovce při silnici jsou zříceniny loupežnického kdysi hrádku, zbořeného za vlády Karla IV. Majitel hrádku zv. Puchardtu, loupeživý rytíř,

Obr. 91. U kaple v Olšovci.

nemoha prý pronásledujícím jej vojínům uniknouti, vyjel s koněm na vysokou strmou skálu za břidlicovými lomy u silnice a s té na rozjetém oři skočil a tak zahynul.

Zmínky zasluhuje stará bývalá rychta (prvý dům obce) a knížecí revír.

O správu obce pečuje devítičlenný výbor, z něhož volen starosta a 2 radní.

Život spolkový soustředěn je ve Spolku dobrovolných hasičů.

Obecní majetek: pole 16·52 ha, luk 3·25 ha, lesa 13·07 ha, pastvin 8·26 ha; kromě toho 11 a zahrad a 36 a kamenného lomu.

Obecní rozpočet na r. 1908. Příjem 4677 K 94 h, vydání 6344 K 74 h. Schodek hradí se 50% obecní přirážkou.

Názvy jednotlivých tratí: Za Humny, Řečiska, v Žlábcích, v Širokých, nad Širokýma, Šovejda, Zadní pole, v Dílkách, Kříba, pod Stranci, Padělky, Kuče.

Robota a dávky. Z velkého gruntu dvakrát týdně 4 koňmi anebo denně dělník na pěší robotu. Z menší usedlosti jenom pěší robota. Dokud byl Olšovec přifařen do Bělotína, odváděli olšovští faráři desátky z obilí a na penězích stříbrný groš.

Nejstarší rody na gruntech: Rod Bartošův, Humplíkův, Klívarův, Styškův, Rýparův, Skluzalův, Stupárkův.

Neštěstí: Roku 1848 vyhořelo po jedné straně vesnice 10 usedlostí. Menší požáry byly častěji.

Samoty: V Končinách (2 domky), pod Kučovankou (1 domek), Podleský mlýn.

Opatovice

(gen. do Opatovic, lok. v Opatovicích), vesnice s katastrální rozlohou 797 ha 91 a, čistým katastrálním výnosem 14.490·30 K, rozkládá se jižním směrem od Hranic ve vzdálenosti 6·5 km v nadmořské výšce 302 m na Záhoří, jak lid na Hranicku poslední výběžky vysočiny karpatské k Bečvě nazývá. Obyvatelstvo v počtu 564 v 98 domech je vesměs národnosti české a náboženství římsko-katolického, dle povolání rolníci. Něco málo obyvatelstva zaměstnává se ve vápenkách černotínských a někteří přes léto ubírají se za výdělkem do průmyslových míst, hlavně do Mor. Ostravy. Obyvatelstva ubývá, neboť r. 1870 bydlelo zde 607 obyv. v 82 domech.

Opatovicemi probíhá okresní silnice, která se rozděluje ve 3 ramena v obci: levé rameno směřuje k Malhoticím, střední k Biškovicím a končí se za vesnicí, pravé vede přes Paršovice do Lipníka.

V katastru opatovickém jsou ve velké výměře pozemky kněžny Gabriely z Hatzfeldt-Wildenburka. Stával zde i dvůr, který však r. 1871 vyhořel a jen částečně byl obnoven. Pozemky jsou vesměs pronajaty.

Obec má svou vlastní školu dvoutřídní; přifařena jest do Paršovic, kaple domácí zasvěcena jest sv. Mořici i slouží v ní pětkráte do roka duchovní z Paršovic mši sv.

Spolky: Čtenářsko-pěvecký spolek „Záhořan“ a Spolek dobrovolných hasičů.

Opatovice utrpěly několikráte zhoubnými požáry. R. 1871 vyhořely téměř celé (64 čísla), r. 1892 17. července vyhořelo 19 čísel, r. 1896 vyhořelo 8 usedlostí a 20. srpna r. 1901 40 čísel; s nimi lehla popelem i školní budova.

Domněnka lidová vypráví o původu obce, že náležela k panství kláštera v Rajhradě. Původně stával zde toliko panský dvůr a opat klášterní založil za svého pobytu tuto obec, která po něm obdržela i název. V r. 1569 měly Opatovice 32 obyvatele a náležely v dobách dřívějších k panství Helštýnskému; později připadly k panství Hranickému, když kardinál z Dietrichštejna obdržel od císaře Ferdinanda II. četné statky na Moravě.

V obci jsou dvě mlékárny.

Obecní majetek: 894 jiter 950□° (514·42 ha) polí, luk, lesů a pastvin. Z toho patří 27 podílníkům 108 jiter 120□° lesa.

Velkostatek kněžny Gabriely z Hatzfeldt-Wildenburka má v obecním katastru 492 jiter 212□° (282·97 ha) pozemků.

Obecní budovy: Škola o jednom patře, pastuška, hostinec.

Obecní rozpočet na rok 1909: Příjem 4836 K 40 h, vydání 4816 K 68 h, přebytek 19 K 72 h.

Názvy jednotlivých tratí: Hruštica, nad Jabloncem, pod Blazisky, Zimotín, Osilná (les), za Zimotínem na východní straně okr. silnice až ke hranicím ústeckým, Podhájí, nad Loužky, Oujezdka, Kruha, v Loukách, pod Hliníkem, Pohleda, nad Jezery, u Bobrů, u Luhů, Koutíky.

Nejstarší rody a usedlíci na gruntech: Rod Čihalův, Klvaňův, Pitronův, Stratilův, Duchoňův, Hasilíkův, Lukášův, Vymětalíkův, Sehnalův.

Stará obecní pečeť pochází z roku 1766. Uprostřed znázorněn mlatec s cepem v rukou, an mlátí celé snopy. Kolem v mezikruží čte se nápis: PECZAT * OBCZE * OPPATTOWSKEY * 1766 *.

Padesátlánů

(Fünfzüghuben)

(gen. do Padesátilánů, lok. v Padesátilánech), ves o 42 domovních číslech a 280 obyvatelích národnosti německé, náboženství římskokatolického, tvoří vlastně jižní předměstí města Podštátu, s nímž je těsně spojena.

Katastrální rozloha: 530 ha, čistý katastrální výnos: 5942·84 K, nadmořská výška: 509 m.

Zaměstnání obyvatelstva: zemědělství, v zimě práce v lesích a něco málo dělníků pracuje ve skelných hutích za Božkovem.

Obec je přifařena a přiškolena do Podštátu, k jehož obvodu poštovnímu také náleží.

Na jih od vesnice v lesích rozkládá se osada **Michalov** o několika domovních číslech a tvoří s Padesátilány jednu politickou obec. Obyvatelé Michalova živí se rovněž rolnictvím a prací v lesích, rozvážením dříví a p., jako v Padesátilánech.

R. 1830 měla obec Padesátlánů 32 dom. čísel o 262 obyvatelích (121 muž., 141 žen.), kteří chovali 8 koní, 17 volů, 44 krav a 6 ovcí; r. 1870 bydlelo zde 264 osob ve 32 domech.

Paršovice

(gen. do Paršovic, lok. v Paršovicích), jest vesnička na západním svahu pláně záhorské o 60 číslech domovních a 333 obyvatelích národnosti české, náboženství katolického. R. 1870 měly ve 47 domech 296 obyvatel.

Paršovice, v nadmořské výši 335 m, s katastrální rozlohou 1652 ha 12 a, čistým katastrálním výnosem 23.341·82 K, 9 km

vzdálený jihojihozápadním směrem od Hranic, tvoří samostatnou obec politickou s kolonií Valšovicemi, které jsou toliko obcí katastrální. — Obyvatelé zaměstnávají se výhradně polním hospodářstvím a chovem dobytka.

Velkostatku kněžny Gabriely z Hatzfeld-Wildenburka patří ohromný revír paršovských lesů jižním a západním směrem od vesnice až ke troskám helštýnským. Kromě lesů náleží též k panství něco polí.

V obci je jednotřídní, r. 1898 nově zbudovaná škola, fara s 1 duchovním a kostelem, zasvěceným sv. Marketě. Patronem je náboženský fond. K farnosti náležejí obce: Opatovice, Rakov a Valšovice.

Paršovice jsou obcí prastarou. Svědčí o tom již i nálezy, učiněné v pohřebištích doby staropohanské ve vesnici samé v čís. 3. Staré ústní podání nám naznačuje, že nejstarší kostely v kraji zdejším byly v Hlinsku, Špičkách a Paršovicích.

Historie vypráví nám o Paršovicích jako obci již v XI. století, mající katolický kostel a faru. V inventáři farním z r. 1806 zaznamenán jest totiž starý stříbrný kalich s nápisem: „Matai Kostruch, Mikulass Wawra 1059.“[1]) Rodina Kostruchů seděla na dvorstvích č. 10. v Paršovicích a č. 10. v Rakově. Zmíněný kalich byl vzat v r. 1811 (státní bankrot) do říšské mincovny.

Že ve století 16. zde kostel i fara byla, možno tvrditi se vší určitostí. Jeden zvon na věži, vážící $2^1/_2$ q, opatřen je letopočtem MCCCCCIII. (1503) a druhý zvon o 130 kg má letopočet 1576. První lokální kaplan zdejší poznamenal v r. 1804, kdy starý kostel ještě stál, neboť chrám nynější byl postaven teprve r. 1826, že „kostel je prastarý“ („uralt“), z tvrdého materiálu postaven; presbytář a celý strop z desek, dlážka z cihel; má 3 okna, starou kazatelnu, staré, naprosto špatné varhany (positiv), délka jest 10 a šířka 3 sáhy; dřevěná věž, na špici železný kohout, kdo je zakladatelem chrámu, není známo.

Veliké hnutí reformační zasáhlo i Paršovice. Katolická fara paršovická přeměněna ve faru Českých Bratří a faráři českobratrští byli zde až do konce 17. století. (P. Karel Loníček, farář ve Stříteži u Hranic, má ve svém museu knížku „Písně chval

[1]) Bezpochyby nesprávně místo 1559 neb docela 1659, neboť základ Paršovic sotva výše sahá dle jména než do XIII. stol.

božských", vydanou v roce 1620 od Tobiáše Závorského, děkana z Doubravic [Doubravníka?], rodáka lipnického; v ní jmenuje se tehdejší česko-bratrský farář paršovický „Joannes Skoczewini".)

Které obce tehdy k faře zdejší patřily, najisto říci nelze. Když za protireformace česko-bratrská fara zrušena, rozděleny jednotlivé osady k duchovním správám okolním, a to Opatovice přifařeny do Všechovic, Paršovice, Rakov a Valšovice do Soběchleb.

Dle Volného topografie měl r. 1131 chrám olomoucký v Paršovicích jeden lán; v r. 1371 koupil Vok z Kravař od Jana z Dobrotic dědiny Paršovice, Rakov a Valšovice s lesy a daroval Janu Hromadovi z Horky dědinu Pavlovice s podíly na Prusínkách a Tučíně za podíly na Paršovicích, Valšovicích a Rakově; od těch dob zůstaly Paršovice stále při zboží helštýnském.

Ve dvou poznámkách v zemských deskách z r. 1447 a 1554 děje se nejasně zmínka o patronátu fary paršovské. V r. 1610 obstarával zde a v Hlinsku duchovní správu „pikhartský" pastor Daniel Joannes, který vydal tiskem r. 1613 tři kázání a popis velkého požáru ve městě Lipníku.

V dřívějších dobách nadána byla fara paršovská značným majetkem. Okolo r. 1670 zbylo již jen 5 měřic a malá louka, 22 měřic žita a 22 m. rži desátku, 136 mázů másla, slepice a vejce.

R. 1785 zřízena byla v Paršovicích opět duchovní správa přispěním Zuzany Orlíkové (odkud by byla, neznámo) a fondu náboženského a výnosem ze dne 2. září 1793 stal se prvním lokálním kaplanem Antonín Kribl, který zde působil až do své smrti, jež ho stihla r. 1807. Ostatní duchovní správcové často se střídali. Za Libora Novotného (1849—1878) roku 1857 zdejší kuracie povýšena na faru.

Nynějším farářem jest Antonín Sehnal od r. 1896, jenž trvalých zásluh si získal o nové vybudování shořelého chrámu a jeho prostou, ale v pravdě uměleckou výzdobu.

Starý kostelík prastarého původu nedostačoval již při jedněch bohoslužbách počtu věřících a proto zbudován a r. 1826 posvěcen chrám nový většinou z kamene.

Hrozné neštěstí postihlo Paršovice v noci ze dne 14. na 15. srpna roku 1900. O 10. hodině večerní vypukl v čísle 11. oheň, rychle se rozšířil na čís. 10., 29. a 42. Vál silný vítr, který zanesl hořící lunty na šindelovou kostelní střechu, která na třech

místech se vzňala. Otevřeny veškery dvéře, farář vynesl monstranci, ciborium do školy, poboční oltáře, sochy, obrazy, lavice, paramenty odnášeli občané okolních obcí ven. O 11. hod. prohořel již strop nad lodí a spadl do kostela. Věž hořela, zvony za žalostného dunění po sobě padaly na klenbu nad kůrem. Hlavní oltář, nová zpovědnice ochráněny hasičstvem, jeden boční oltář sv. Maří Majdaleny a kazatelna shořely. Varhany zničeny, dva zvony se rozlily, dva pukly, toliko jediný pádem se neporouchal.

Mravenčí pílí a neúmornou vytrvalostí nynějšího duchovního správce vypraven poměrně dosti brzy zcela nově chrám a v neděli dne 22. července 1906 slavnostně posvěcen od olomuckého arcibiskupa Dra. Františka Sal. Bauera, kterýž udílel i svátost biřmování zdejším i okolním farníkům.

Zvláštní zmínky zasluhuje umělecky provedený oltářní obraz mistra Urbana: vidění sv. Markety.

Původně byla v Paršovicích pro celou farnost jedna škola (dřevěná budovka), zřízená r. 1784 od náboženského fondu. Jelikož nedostačovala pro děti celé farnosti, vystavěna na témž místě nákladem náboženského fondu budova nová. Vrchnost poskytovala na otop školy a bytu učitelova 7 sáhů měkkého štěpného dříví. Na obecním trávníku zařízena školní zahrada o 417□° plochy, z níž větší část darovala obec Rakovská.

R. 1870 vyškolily se Opatovice a r. 1882 Rakov, postavivše sobě vlastní školy nové.

Budova školní v č. 32 nevyhovovala však moderním požadavkům a proto zřízena r. 1898 nová budova na poli proti farské zahradě nákladem 11.600 zl. a na památku 50tiletého panování J. V. císaře a krále nazvána „Jubilejní školou císaře Františka Josefa I.“. Vysvěcena byla dne 3. září 1899.

Školu starou koupila obec za 1.600 zl. na obecní hostinec.

Kdo byl prvním učitelem na škole paršovské, zaznamenáno není. Roku 1787 byl jím Josef Gölink. Nejdéle zde působili: Josef Dúbrava (1801—1834), František Glivický (1835—1849), Ignác Pitron (1849—1877) a Tomáš Vašíček (1875—1888). Nynějším učitelem jest Kar. Rypar.

Obecní majetek: pole 10·42 ha, luk 3·18 ha, pastvin 30·15 ha, lesa 49·7 arů a zahrad 5 arů.

Obecní rozpočet na rok 1909: příjem 4266 K 52 h, vy-

dání 5400 K 14 h. Schodek 1133 K 62 h hradí se 25% obecní přirážkou.

Katastrální a lidové názvy jednotlivých tratí: Zákostničí a Knězské, Polámané, Rákosí, Klobásky, Holečky, nad Panskou loukou, Záhumení, Díly u Hrabiny, Chalupnické, Kopaniny, za Výmoly, Čtvrtky u Obrázku, u Trní a Potůčka, Předochovsko, Dlouhá louka, Obecnice, Nadvčelíny, za Vápenkou, Prostřední Příčky, Nivky, Ameriky, Podkliní, Zániví, Žabárny, Rybníky, Kopaniny, Zákoutí, Kout, Zahrádky, Podbéčiní. Rybník a Podlázní.

Lesní tratě: U Chalupnických, U Staré vápenky, Kopáč, Nákelec, Hyboček, na Krkavčím potoku, Podmezířicko, u Bezednice, Zámčiska, Lipová skála, Skalka, u Jelení studně, Nová Eliáška, Stará Eliáška, na Oběšeném, Kozí hřbet, u Bukovečka, Hřeben, Březí u sv. Josefa, Květonka, Velké Kaly, Malé Kaly (snad zaniklé osady), Maleník, u Motýla (nejvyšší bod, dle pověsti lidové hranice mezi lesem panským a obecním), Čalubová, Ořechová, Podkliní, pod Zabitým, nad Zabitým, v Zabitým, na Stole, na Paveláku, v Suchém dole, Skoky, Cigánská debřa, Kamínka, Dlouhá seč, nad Zánivím, Jedlovec, pod Kalama, na Potokoch, u Lavečky, u Rybníčiska.

Poddanské poměry: Paršovští přílišnými robotami nebyli obtíženi. Měli za úkol dovézti 300 sáhů dříví do kláštera lipnického, „klášterky“.

Nejstarší rody: Klvaňův na č. 2., Kučerův na č. 3., Sehnalův na č. 10., Vinkralčíkův na č. 16., Kopřivův na č. 14.

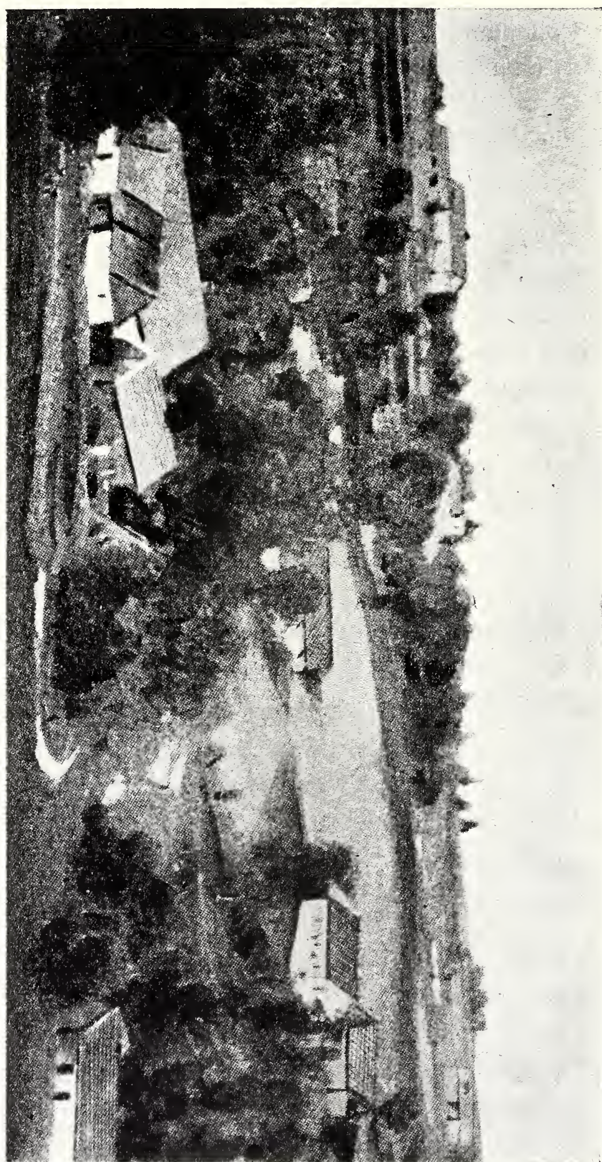
Neštěstí: Roku 1839 na sv. Víta 15. června zničilo hrozné krupobití všechnu úrodu. Od toho roku je na sv. Víta „slibný den“.

O velikém požáru kostela dne 14. srpna 1900 obšírněji viz výše.

Partutovice

(gen. do Partutovic, lok. v Partutovicích) (zkráceně Partovice, jinak též Bartolovice, dle nařízení zemského výboru od 10 let ustálen jednotný název Partutovice), vesnice ležící směrem severním od Hranic 11 km vzdálená s katastrální rozlohou 1005 ha 47 a, s čistým katastrálním výnosem 9518·38 K. Podle sčítání r. 1900 má 505 duší, a to 238 muž. a 267 žen. nábo-

ženství vesměs katolického, dle národnosti 499 Čechů, 6 Němců. (Obr. 92.)

Obr. 92. Partutovice.

Počet domů 85. R. 1830 bydlelo v Bartolovicích 462 obyv. v 70 domech a r. 1870 493 obyv. ve 72 domech.

Obyvatelstvo zaměstnává se jedině obděláváním půdy a chovem dobytka; celkové poměry životní jsou neutěšené.

V lese zvaném Bejchlovec vzniká horský potok Partutovka v močálech a po 1hodinném toku pod Olšovcem se vlévá do Veličky. Po delší dobu roku je však toliko korytem bez vody, zvláště v přísušku.

V místě jest jednotřídní škola se 100 i více žáky, kterou pro chudobu obce nelze rozšířiti na školu dvoutřídní. Fara s kostelem zasvěceným sv. Mikuláši náleží k děkanství lipnickému. Patronem chrámu jest Náboženská Matice.

Kostel stojí na hřbitově a byl v letech 1786 a 1789 vystavěn ze zdiva tvrdého na místě starého, malého a úplně sešlého kostelíka nákladem Náboženského fondu; ponecháno bylo z něho jen staré klenutí a sakristie.

Roku 1855 byl opraven nákladem 191 zl. 42 kr. a r. 1857 byl opravován opět i s farou nákladem 836 zl.

Hlavní oltář pochází z t. zv. španělské kaple z Nového Jičína a byl opraven i polychromován z milodarů; mimo něj jest ještě jeden vedlejší oltář sv. Anny, který r. 1834 byl zakoupen z kostela střítežského za 70 zl. v. m. a později obnoven.

Kazatelna pochází ze zrušeného kostela františkánského v Kroměříži.

Na věži jsou 3 zvony, z nichž jeden váží 3 ct. (byl ulit od Wenzla v Hranicích), druhý 2 ct. a třetí 1 ct.; tento poslední jest ze zrušeného kláštera trinitářského v Zašové.

Z dějin kostela. V zemských deskách děje se zmínka o farnosti partutovské již od roku 1499. Naposledy v roce 1609, kdy již dávno před tím odpadla od učení římsko-katolického.

Po roce 1622 nebyla již fara obsazena, nýbrž přivtělena k duchovní správě bělotínské.

Roku 1785 zřídil Náboženský fond opět faru v Partutovicích s dotací 400 zl. (zač měl sloužiti farář 97 mší sv.) a přidělena k ní potomní lokalie Jindřichov.

Když roku 1810 tehdejší farář Josef Mathan obdržel faru v Lipníku, byla po jeho odchodu v Partutovicích zřízena jen kuracie s ročním důchodem 300 zl. a Jindřichov, kde od roku 1802 zřízena samostatná kuracie, byl odloučen.

Spolků kromě Tereziánské jednoty pro okrašlování místního kostela není.

V chatrném domku umístěna obecní nemocnice. Komunikační prostředky naprosto chybí. Železnice vzdálena je přes 2 hodiny, silnice přes hodinu, čímž trpí obchod i doprava.

Dle domněnky Partutovice, vlastně Bartolovice pocházejí od jakéhos Bartoloměje, bratra Jindřicha a Dobše, kteří založili Jindřichov a Dobišov. Tento Bartoloměj dal svému synu Urbanovi celou stráň, kteráž podnes „Urbanovskou strání" slove. Určitého výkladu o původu obce podati nelze.

Nad okolím vévodí kopec zv. „Varta", který, jak ve válce třicetileté, tak i za válek Marie Terezie konal platné služby. — Na východní straně vesniceční 3 povětrné mlýny.

Podštát

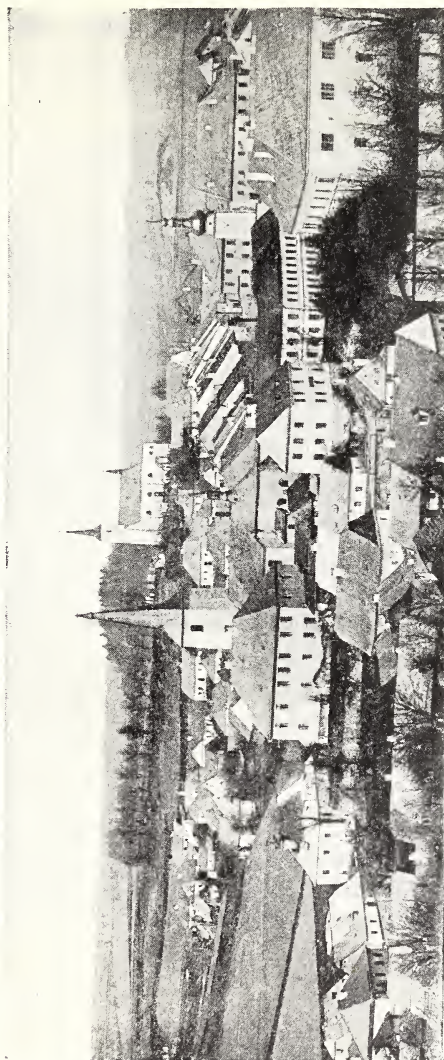
(Bodenstadt),

město v severozápadní části území okresu Hranického, má 1500 obyvatelů ve 220 domech. Obyvatelstvo jest národnosti německé, náboženství římsko-katolického kromě 4 rodin židovských. Katastrální rozloha = 718 ha 59 a, čistý katastr. výnos = 9712·50 K, nadmořská výška = 500 m, vzdálenost od Hranic = 14·3 km. Zaměstnání obyvatelstva jest většinou polní hospodářství a tovární práce v přádelně na hedvábí.

Město leží v údolí potoka Božkovského (obr. 93.); z vodstva sluší ještě poznamenati potok Jezernický a Věličku, které oba vtékají do Bečvy. V okolí obce jsou rybníky, a to: Zámecký, Široký, Heřmánský a obecní, z něhož čerpá město vodu pro svou potřebu.

Okolí města jest vesměs hornatá vysočina a tvoří vlnitou náhorní rovinu s několika hlubokými údolími. S některých vrchů této vysočiny jsou krásné vyhlídky do dálky až k moravsko-slezským Bezkydům. Nejvyšší z nich jsou na severu Hutberg, na východě Kylířovská výšina a na jihu Boňkovská vysočina. Krásný pohled jeví se s tak zv. „Cesty robotní" čili „Pustého hradu". Též Údolí mlýnské, kteréž divoký potok Božkovský rozbrazďuje, poskytuje dosti romantických obrazů.

(Obr. 94.) Horský hřeben, který se táhne od západu k východu panskými lesy, jest zároveň velikým vodním předělem evropského vodstva. Největší a nejmalebnější údolí v okolí jsou údolí Jezernické,

Obr. 93. Pohled na Podštát.

Bradum, údolí potoka Božkovského, údolí Kylířovské a Věličské. (Obr. 95.)

U přirovnání s jinými městy jako Hranicemi, Lipníkem, jsou potřeby životní zde mnohem dražší, čehož příčinou je ne-

dostatek komunikačních prostředků. Průmysl je velice poklesly; je zde sice pošta, telegrafní stanice, ale jest nedostatek dobrých cest, které by obchod a průmysl povznesly. Plodiny pěstují se jen pro vlastní spotřebu. V poslední době založena velká mlékárna na zpracování mléka z města i okolí. — Týdenní trh ve čtvrtek, 4 trhy výroční.

Složení hor jest většinou pískovcové a částečně i vápencové.

V obci je pětitřídní škola obecná a měšťanská škola chlapecká. (Obr. 96.) Ve městě jest farní kostel, zasvěcený sv. Bartoloměji se

Obr. 94. Mlýn t. zv. „Mückmühle".

dvěma kaplemi a třemi oltáři. Patronem chrámovým, který náleží pod správu děkanství oderského, jest Nábož. Matice. Obce přifařené jsou Padesátlánů, Kylířov, Michalov, Boňkov, Heřmánky, Kovářov, Božkov se skelnou hutí a Lindava. Poslední 2 obce mají své filiální kostely. Na hřbitově stojí krásný kostel se 3 oltáři, který dobrodinci zbudován byl v XVII. stol. ke cti Matky Boží. Duchovní správu řídí farář se dvěma kooperatory.

Náměstí zdobí 3 kamenné sochy: Matky Boží, svatého kříže a sv. Floriána. (Obr. 97.)

Socha první nejen že jest dílem uměleckým, ale i tím jest památna, že pořízena byla z vděčnosti za zachránění před morem v letech 1713 a 1714 od měšťanů olomuckých a hranických, kteří se sem uchýlili a jak oni, tak i celé město zachráněno bylo od hrozné této hlízy. Městský chudobinec zřídil Bernard Pod-

statský z Prusinovic r. 1613 a opatřil jej nadací v obnosu 100 zl., jakož i roční spotřebou dříví.

Velkoměšťané mají svůj pivovar (nyní nečinný) a požívali dříve výčepního práva.

Podštát jest město staré, které ve středověku větší mělo

Obr. 95. Kamenná brána u Podštátu.

důležitost, nežli za dob našich, kdy ani mnohému městečku moravskému se nerovná. Zdá se, že tu bylo středisko německé kolonisace započaté již v 11. stol. knížetem Břetislavem. Němci okolní si vypravují, že to město dříve jinak slulo (prý Weissenstadt); ale když ve kterési válce (od Tatarů?) úplně zničeno a s půdou srovnáno bylo, nazvali prý noví osadníci je Boden-

stadt. Osudy města málo jsou známy.[1]) První, jenž na listinách dle Podštátu se psal, byl Záviše z Podštátu, který r. 1322 biskupu Konrádovi prodal Křižanovice a Těšany. R. 1359 koupil Vilém z Podštátu od Ruperta Jarohněva a Stacha, bratří z Buchlovic, tvrz v Lužicích: stejnou dobou připomíná se též Půta z Podštátu. Zdá se, že oba byli z rodiny kunštátské (obr. 98.).[2]) neboť r. 1377

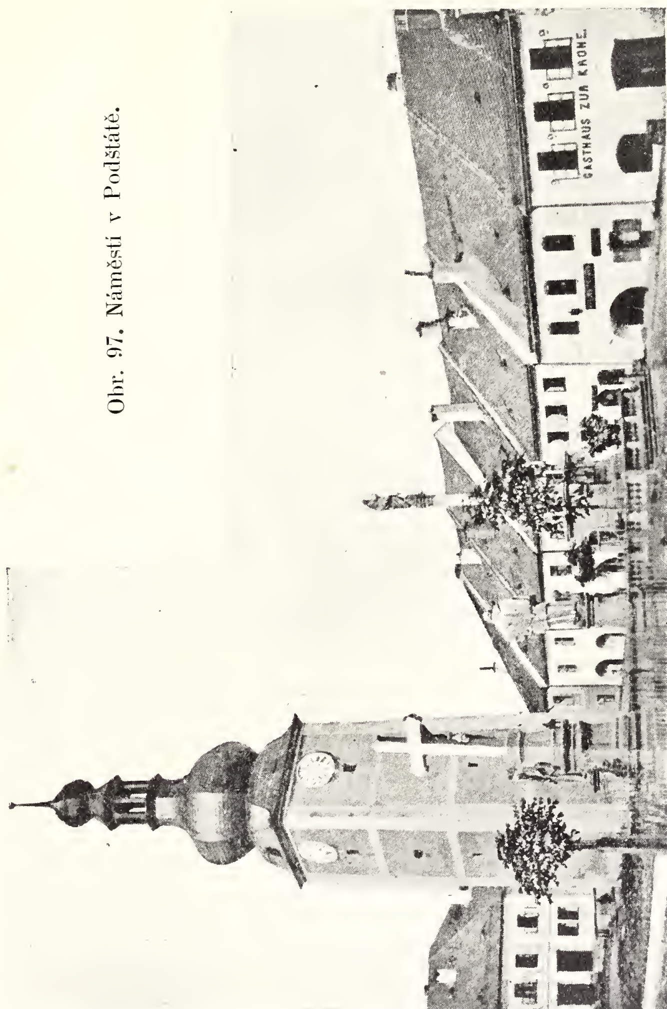
Obr. 96. Škola v Podštátě.

Boček z Kunštátu řeč. z Poděbrad své zboží podštátské: tvrz, město s pevností řeč. Podštát (cum murata dicta Potstat) s vesnicemi příslušnými, jak to kdysi jeho otec držel a on nyní drží, v 750 kop, věna své ženě Elišce zapsal. Týž Boček z Kunštátu a z Poděbrad, chtěje svému městu nápomocen býti, daroval r. 1388 měšťanům pivovar ležící uprostřed města; také jim dal právo ze soudů

[1]) Ve staré pamětní knize městské, která r. 1787 shořela, stálo prý, že Mongolové r. 1241 poplenili město již déle než 200 let opevněné.

[2]) Byl to bezpochyby Vilém z Poleradic, bratr Bočků v.

menších přečin bráti poplatky ve prospěch obce. Za to mělo město jemu a jeho nástupcům ročně platiti 12 hř. gr. mor. ve dvou lhůtách, o sv. Jiří a o sv. Václavě, mimo to 4 gr. za užívání pastvisk a na den narození Páně půl hřivny čestného daru.

Obr. 97. Náměstí v Podštátě.

V neblahých rozmiškách, jaké ku konci 14. stol. zavládly na Moravě mezi bratry Joštem a Prokopem, přepadl tento okolo r. 1394 Podštát a zmocnil se ho, protože Boček byl hlavním podporovatelem snah Joštových a členem branné jednoty proti králi

Václavovi v Čechách. Podštátským ukázal se markrabí Prokop býti pánem milostivým, neboť ještě téhož r. 1394 na den svatého Ondřeje všechny výsady jim potvrdil a právo jim udělil, kterým se řídilo město Olomouc. Také nařídil, aby všechny osady, které ku Podštátu patřily[1]) své dobytky a jiné prodejné věci ku prodeji napřed nabídly měšťanům v Podštátě a pak teprve v jiném okolním městě proti pokutám, které plynuly do městské pokladny. Majitelům koní v Podštátě dovolil voziti si suché roždí z lesů panských, avšak z koní musili platiti oves a jiné dávky z dřívějších dob. Rychtářům vesnic Podštátu poddaných pod pokutami nařídil, aby nikde pivo nekupovali leč v Podštátě, a to za ceny obvyklé v sousedních městech Hranicích, Odrách neb Budišově.

Po smrti Prokopově ujal se Boček z Kunštátu a Poděbrad opět svého statku podštátského, avšak již r. 1408 prodal Tasovi z Prusinovic celý ten majetek totiž: městečko Podštát s kostelním podacím také jmenovaný „Hradiště-Podštát" se dvorem, též vesnice: Předhradí, Bankov (Boňkov), Bořkov s kost. pod. ves Heřmanice, ves Zygartice, ves Rudoltice s kost. pod., ves Bernov s kost. pod.. ves Lybntal s kost. pod., ves Milovany s kost. pod., ves Lyndnaw (Lindava) s kost. pod., ves Lybomír s kost. pod., ves Spálov s kost. pod., ves Kylířov, ves Kovářov, ves Padesátlánův ležící před městem Podštátem zároveň s fojtstvím, ve kterém sedí Otik a je svobodně drží dle listu Hruta z Kunštátu na to vyhotoveného."

Tím přešlo město se statkem na nový rod moravský, který je držel přes 200 let a jehož členové odtud se nazývali Podštátští z Prusinovic (obr. 99.); avšak památkou na rod kunštátský zůstalo město ve znaku trojčáří rodu kunštátského.

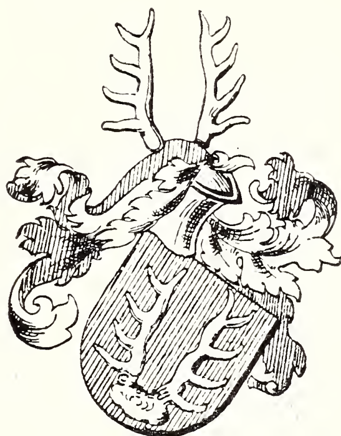
Tas z Prusinovic věnoval roku 1416 své manželce Anně 6 hř. gr. ročního důchodu na městečku Podštátě a poplatných lidech do jejího dožití. Na Tasa následoval Jan, který r. 1437 své manželce Anně upsal na Padesátilánech, na Kovářově, Božkově a na polovici Liptáně 25 kop gr. ročního důchodu a zároveň se svým bratrem Hynkem na vše statky se sstoupil. Protož

[1]) Jmenují se v listině datované die festo Scti Andreae Apostoli Gloriosi po německu: Rudosau (Rudoltovice), Potzkau (Božkov), Milbaus (Milovany), Libenthal (Liptáň), Spanau (Spálov), Laudmar (Luboměř), Bernau (Barnov), Schmetzau (Kovářov), Gaislerdorf (Kylířov), Sigarthau (Zighartice) a Hermannsdorf (Heřmanice).

vzala tohoto ovdovělá Anna roku 1453 na spolek na své věno v Podštátě. Roku 1464 seděl na Podštátě Prokop z Prusinovic, který rodinné sídlo Prusinovice bratřím Filipovi a Artlebovi z Víckova postoupil. R. 1480 připomíná se v Půhonech Hynek a r. 1492 Jetřich z Prusinovic na Podštátě. Tohoto syn Prokop držel Podštát ještě r. 1536; zároveň s ním měli na tom statku podíly: Václav st. z Prusinovic, Albrecht z Prusinovic a Mladota z Prusinovic; mimo to jmenují se podílníci na Podštátě z roku 1545 bratří Václav ml. a Zibřid Podstatští z Prusinovic. Roku 1547 prodal Albrecht Mladotovi svůj podíl na Podštátě, tvrzi, dvoře a pod-

Obr. 98.
Znak pánů z Kunštátu.

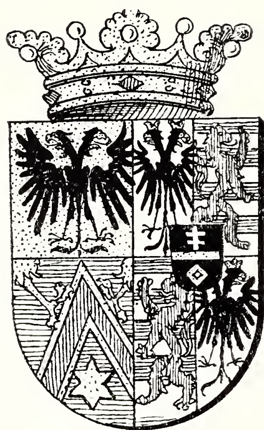
Obr. 99.
Znak pánů z Prusinovic.

hradí, na vesnicích Spálově, Liboměři, Kylířově, pustém Heltvínově, pustém hradě Zyghartě a r. 1555 odkoupil toto zboží od sirotků Mladotových Václav st. Podstatský z Prusinovic. R. 1573 jmenují se majetníky Podštátu: Alex. Podstatský z Prusinovic, Diviš Podstatský z Prusinovic a Jetřich Podstatský z Prusinovic, z nichžto poslední r. 1588 byl jediným pánem na Podštátě. Jeho syn Bernard Podstatský z Prusinovic upravil r. 1607 vesnicím Liptáni a Lindavě robotní povinnosti. Rolníci těch osad stěžovali si, že pro mnohé daleké vození panských nákladů nemohou řádně obdělávati pole. Pán jim povolil, že kromě obyčejných robot konaných u dvora liptáňského a kromě povozů do Podštátu každý sedlák jen dvakráte do roka má vézti náklad 5 měřic obilí buď do

Hranic, neb Lipníka, neb Horního Oujezda a každý majitel koní má ročně dovézti 2 klády na některou panskou pilu, dříví $1^1/_2$ sáhu do pivovaru a potřebné palivo na zámek, do cihelny a vápenky. Osvobodil vesnice od výčepu vína vrchnostenského; za to povinni byli dovézti ročně 2 desítky vína do Podštátu z vinic, odkud jim rozkázáno; mimo to každý láník dodal do panské kuchyně nekrmenou husu a kuře.

Bernard Podstatský odprodal r. 1611 Spálov s Luboměří paní Krystýně z Rogendorfu a Molenburka za 31.000 zl.

Jeho syn Jan Podstatský sprostil r. 1615 měšťany podštátské (počtem 33) povinnosti čepovati panské víno za poplatek 2000 zl., zavázav se, že žádný z těch domů městských nekoupi a výčep cizích vín v městě nezřídí. R. 1616 přikoupil od Anny Podstatské ovdovělé Sedlnické z Choltic Bartošovice (okres Příbor), ale činně súčastnil se odboje proti Ferdinandu II., začež ku ztrátě svých statků odsouzen byl. Ferdinand II. postoupil Podštát r. 1634 Doně Karolině d'Austria v ceně 70.000 zl. za její požadavek knihovní 250.000 zl. rýnských. Dona K. d'Austria zemřela bezdětna, následkem čehož připadlo panství císařskému fisku. Později

Obr. 100.
Znak hr. z Desfours-Walderode.

císař Leopold I. r. 1663 prodal panství to říšskému dvornímu radovi svob. pánu z Walderode za 50.000 zl. Pán ten zřídil na panství svém fideikomis a ustanovil za dědice mužské potomstvo svého již zemřelého syna Mikuláše Ferdinanda. Roku 1693 potvrdil městu Jiří svob. pán z Walderode na den sv. Michala veškeré výsady. Poslední držitel toho rodu byl František svob. pán Walderode (brzy potom hrabě) a zemřel 25. prosince 1797, zanechav jedinou dceru dědičku Johannu Marii, ovdovělou hraběnku z Renard, která se svým synovcem Josefem hrabětem Desfours dohodla se v ten smysl, že mu statky své v Čechách ponechala a moravský fideikomis až do své smrti pro sebe podržela. Po její smrti stal se zmíněný Josef hrabě Desfours-Walderode dě-

dicem Podštátu i ostatních po tetě zbylých panství na Moravě. Rod tento drží panství Podštatské dodnes. (Obr. 100.)

Podštát utrpěl několikrát velikými požáry: R. 1690 vyhořelo celé město, r. 1787 lehlo popelem přes 130, r. 1790 118, r. 1815 88 domů, r. 1865 vyhořelo 8 domů na náměstí s pivovarem, r. 1866 80 domů, oba kostely a osada Kovářov.

R. 1830 napočítáno ve 188 domech 1305, r. 1870 ve 203 domech 1560 obyvatelův.

Dle Volného chovali na radnici tyto listiny:

1. Bočka z Kunštátu a na Poděbradech z r. 1388;
2. markrabího Prokopa z r. 1394 (Volný má mylně 1399);
3. Václava Podstatského z Prusinovic z r. 1556, kterou osvobodil občany od poplatku lazebního;
4. Jetřicha Podstatského z Prusinovic z r. 1582, kterou podaroval některé měšťany polnostmi zpustlé vsi Heřmanska a měšťanům dovolil 5 sudů piva o jarmarcích a hodech vytočiti, začež se vzdali prodeje piva v Rudolticích, Zigharticích, Milovanech a Božkově;
5. Jana Šťastného Podstatského z Prusinovic z r. 1618;
6. Karoliny Marchese d'Austria z r. 1657, kterou městu darovala svobodný dvůr na vydržování varhanika;
7. Jana Jiřího svob. pána z Walderode, kterou předešlé výsady potvrdil.

Listiny tyto zničeny požárem r. 1866. Vidimované opisy listin 1., 2., pak listiny Bernarda Podstatského z r. 1607 nacházejí se v zemském archivě v Brně.

Polom

(Pohl)

(gen. do Polomě, lok. v Polomi), vesnice v severovýchodním cípu okresu Hranického s katastrální rozlohou 823 ha 6 a a čistým katastr. výnosem 19.451·68 K, má dle sčítání r. 1900 635 obyvatelů, z nichž hlásí se k národnosti německé 555, 77 české a 3 polské. Dle náboženství přiznávají se kromě 1 evangelíka všichni k náboženství římsko-katolickému. Hlavním zaměstnáním obyvatelstva je polní hospodářství a chov dobytka mimo nejnutnější

řemeslníky pracující pro domácí potřebu. R. 1830 žilo zde 522 obyv. v 62 dom., r. 1870 v 91 dom. 577 obyv.

Polomí protéká potok Luha, přítok oderský, prýštící se

Obr. 101. Nádraží, kaple a škola v Polomi.

v Nýdeku a tvořící rozhraní mezi vysočinou Karpatskou a Sudetskou. Severní vyvýšeniny náležejí vysočině Sudetské, jižní vysočině Karpatské.

Obcí probíhá hlavní trať Severní dráhy cís. Ferdinanda a

souběžně s ní erární silnice od Bělotína k Novému Jičínu. V místě jest železniční a telegrafní stanice, pošta s přidělenými obcemi Blahutovicemi, Dubem, Kozími Loučkami a Heřmanicemi. (Obr. 101.)

Složení půdy jest na severu hlinité, na jihu písčité. Se zdarem pěstuje se žito, pšenice, ječmen, oves, jetel, řepa a zemáky. Činěny též pokusy s pěstováním lnu a chmele.

Pozemková daň obnáší 4415·53 K.

První počátky školy v Polomi spadají do r. 1787, kdy obec vystavěla školu. Před tím navštěvovala mládež školu v Bělotíně. Až do r. 1893 byla škola jednotřídní. Zmíněného roku rozšířena škola o druhou třídu. Nynější budova vystavěna r. 1846 a rozšířena přístavbou r. 1893.

Obec je přifařena do Bělotína; v místě je filialní kaple vystavěná r. 1846 nákladem obce za 800 zl., ve které sedmkráte do roka konají se bohoslužby.

Polom byla před válkou třicetiletou obcí výhradně českou. V dobách neblahé té války byla častými nájezdy a brutálnostmi vojsk švédských úplně vylidněna. Svědčí o táborech švédských nálezy na polích učiněné jako podkovy a zbraně švédské. Po míru vestfálském nastěhovalo se do Polomě obyvatelstvo převážnou většinou německé a tak obec poněmčena. Důkazem toho ostatně jest i jméno obce „Polom“, (pův. Polomy), poněvadž byly zde dříve rozsáhlé pískovcové lomy.

Dějiny Polomě souvisejí úplně s dějinami města Hranic, jelikož dříve byla obec částí svěřenských statků hranických.

V místě jsou 2 spolky: Dobrovolných hasičů a Odbor něm. spolku pro severní Moravu („Bund der Deutschen Nordmährens“).

Poruba,

nejvýchodnější vesnice okresu Hranického, přifařena a přiškolena je do Hustopeč, se kterými má i poštovní spojení. O obci této připomíná Volný ve své topografii, že r. 1391 vzala Foena, vdova po Záviši z Lešné, Jana z Pržna a Václava z Doloplaz na svůj statek v Porubě za spoludržitele. R. 1406 odkoupili statek bratří Ješek, farář v Lošticích, Ondřej a Beneš z Poruby a zároveň i ves Příluky s mlýnem a příslušenstvím od Jana z Rouska.

R. 1467 byla již Poruba při panství Staro-Jičínském, při němž panský dvůr u Poruby jest dodnes. (Nynější majitel hrabě Seillern.)

V mírném údolí potoka Palačovského, pojmenovaného dle vesnice Palačova v sousedním okrese Novojickém, kde vzniká, rozkládá se Poruba uprostřed zahrad. Obyvatelstvo dle sčítání r. 1900 v počtu 282 národnosti vesměs české a náboženství římsko-katolického, zaměstnává se polním hospodářstvím a chovem dobytka. Katastrální rozloha obce = 411 ha 78 a, čistý katastrální výnos = 9762·36 K, nadmoř. výška = 291 m, vzdálenost od Hranic = 15·3 km na východ. Počet domovních čísel 54. Mile dojímá příchozího hojnost zahrad s ovocným stromovím.

Spolků doposud není.

Obecní majetek: pole 9·43 ha, luk a pastvin 7·82 ha, lesa 0·62 ha, zahrad 0·85 ha, neobděl. půdy 7·1 ha.

Obecní rozpočet na rok 1908 příjem 1284 K 44 h, vydání 1911 K 66 h. Schodek 627 K 22 h hradil se $26^1/_2\%$ obecní přirážkou.

Názvy jednotlivých tratí: Nivka, Carvaška, Čtvrťa, Padol, Hučnice (cesta), Rez (les), za Dvořiskem, u Dvora, za Humny.

Poddanské poměry. Robota byla „jetá“ a „pěší“. Sedláci robotovali dva dni v týdnu, menší sedláci 1 den.

Nejstarší rody a usedlíci na gruntech: Frydrych, Rušar, Stoklas.

Obecní pečeť úhledně provedená pochází z roku 1742. Uprostřed korunovaný, dvojocasý český lev na zadních nohou stojící drží v přední pravé tlapě žezlo. Kolem lva okrouhlý nápis v mezikruží: PE - POCTIWI - OBCE: PRVBA: 1749.

R. 1830 bydlelo zde ve 44 domech 272 obyv. a r. 1870 ve 54 domech 294 obyvatelů.

Ponkov viz Boňkov.

Posvátno viz Kelč.

Radíkov,

vesnice rozložená v příčném pásmu, jež spojuje obě velké rozsochy Jeseníka moravsko-slezského v nadmořské výši 541 m, jest od Hranic vzdálena 8·5 km směrem severozápadním. Katastrální rozloha = 704 ha 97 a, čistý katastrální výnos = 6860·88 K. Obec přifařena je do Drahotuš, poštovní spojení má s Hranicemi. Dle sčítání lidu r. 1900 má obec v 51 domě 269 obyvatelův hlásících se kromě 6 k národnosti české. Náboženství jsou vesměs římsko-katolického a zaměstnávají se polním hospodářstvím a chovem dobytka.

Z plodin hospodářských nejvíce pěstovaných jest oves, žito, brambory, len a zelí. Radíkov jest mimo stranu jihozápadní obklopen kolkolem mladými jehličnatými lesy. Uprostřed návsi jsou ovocné zahrady. Za trvalého sucha bývá nedostatek vody. Pozemky jsou v ceně 40—200 K po míře, louky po 140—400 K. Chudší obyvatelé chodí za výdělkem do břidlicových lomů v Olšovci a do kamenných lomů v Hrabůvce. Ačkoliv celá osada leží na břidlicové skále, která se kolem osady táhne daleko, nepokusil se přece nikdo o otevření břidlicového lomu. Kámen stavební láme se toliko pro domácí potřebu.

V obci jest jednotřídní škola průměrně se 42 žáky. R. 1895 pořídila obec pro školu novou budovu.

Život spolkový soustředěn je v nově založeném „Odboru Národní Jednoty“ pro severovýchodní Moravu se 40 členy. Jak již svrchu řečeno přifařena jest obec do Drahotuš, leč pro značnou vzdálenost ($1^3/_4$ hod.) navštěvují obyvatelé služby boží v blízkém ($^1/_2$ hod.) německém Středolesí anebo v Podštátě. Radíkov byl původně obcí výhradně českou. Po válce 30leté poněmčilo se obyvatelstvo, až opět v době obrození českého národa se vracelo k národnosti české. Ještě doposud je osadou značně smíšenou, čehož příčinou jsou sňatky uzavírané s muži neb ženami z blízkých německých obcí.

O původu českého Radíkova svědčí kromě názvu obce i české místní názvy tratí. Dle Volného čítala obec v r. 1830

36 domů s 258 obyvateli (113 m. 145 ž.). Dobytka chovalo se 24 koně, 25 volů, 63 krávy a 101 ovce. R. 1870 načítáno ve 49 domech 256 obyvatelův. Již v té době byla zde jednotřídní škola a rychta. Dříve náležel Radíkov k panství Drahotušskému a měl v r. 1569 21 obyvatelů.

V obecním výboru zasedá 9 členů, z každého volebního sboru 3. V místní školní radě jsou 3 členové volení mimo členy s hlasem virilním. Pečeť obecní viz str. 80.

Obcí prochází okresní silnice od Velké přes Hrabůvku.

Kromě živností výše vzpomenutých jsou zde 2 hostince, 1 větrný mlýn, 1 kovář, 1 obuvník, několik tesařů a zedníků. Kněžna Gabriela z Hatzfeld-Wildenburka má v katastru radíkovském lesy ve výměře 256 ha a platí téměř čtvrtinu veškerých daní. Domovní daně platí se 298·83 K.

Pověr různých, jimž většinou se ještě věří, jest velmi mnoho. Na př. onemocnělý dobytek léčí baba zaříkáváním a kropením dobytčete potoční vodou z nového hrnku. — Zvonění proti mračnům jest všeobecné. — „Hastrman“ se svými podivuhodnými kousky rád prý se s lidmi stýkává a mnozí tvrdí, že jej viděli a s ním mluvili. — Na Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou sobotu dávají v mnohých rodinách do světnice na stůl polní brány hřeby vzhůru a přiklopí každý hřeb hrncem, aby dobytek hodně dojil. Rovněž v domech, kde chová se pěkný dobytek, za podobným účelem sbírá se do šátků rosa. Koupí-li hospodář dobytče, položí při příchodu jeho na dvůr křížem dvě ometená košťata, na dobytče pak položí se duchna (velká peřina), aby mu „Kuba“ (zlý duch) neškodil.

Obecní majetek. Polí 3 ha 43 a, luk 1 ha 52 a, zahrad 24 a, pastvin 13 ha 18 a, lesů 19 ha 12 a, neplodné půdy 2 a, jiné plochy daně prosté (cesty) 9 ha 65 a.

Obecní rozpočet na r. 1909. Příjem 964·08 K, vydání 3437·60 K (splátky na stavbu silnice do Hrabůvky), schodek se hradí 140% obecní přirážkou.

Trati: Hauslovec, Makytí, Helovka, Rovně, Zbelíky, Kuč, Potůčky, Hejnice, Úzké, Studénky, Zajedličí.

Nejstarší rody: Hynčicův, Prkšův, Lévův.

Samota. Letohrádek Kunzov, domov. č. 51. (Bližší viz při

Hrabůvce, ke které je sice mnohem bližší, katastrem náleží však Kunzov do Radíkova).

Obec táhne se podle potůčku, grunty jsou stavěny dle německého způsobu do čtyřúhelníku, uprostřed dvůr, obtočeny zahradami samy o sobě.

Do Radíkova přistěhoval se v 19. stol. z Nýdeku myslivec Netyk (Nöttig) do čís. 31. Jeden ze synů myslivcových stal se r. 1871 biskupem brněnským.

Rakov,

ves na táhlém hřebenu záhorském od vých. k záp. o 72 číslech domovních a 399 obyvatelích národnosti české, náboženství katolického. R. 1870 obydlen Rakov 373 obyv. v 57 domech.

Katastrální rozloha činí 493 ha 45 a s čistým katastrálním výnosem 12.591·46 K, pozemková daň 4630·38 K.

Dva nepatrné potoky bezejmenné tvoří částečně přirozené hranice katastrální mezi sousedními obcemi.

Obyvatelstvo zabývá se výhradně polním hospodářstvím a chovem dobytka. Životní poměry nejsou utěšené; půda k obdělávání jest příliš těžká a mokrá. Jest naděje, že nastane obrat k lepšímu, který přivoditi má založené Družstvo k odvodňování pozemků. Dlouho pociťovanému nedostatku zdravé pitné vody odpomoženo zřízením obecního vodovodu r. 1906. Zlí hosté: tyf a záškrt řádívali zejména mezi školní mládeží do té doby velmi často.

Dopravní prostředky: spojovací silnice II. třídy s okolními vesnicemi a denní pěší pošta s Paršovicemi a tím denní spojení s Hranicemi.

Obec je přifařena do Paršovic.

Rakov připomíná se již r. 1371. Tehdy prodal ves tu Jan z Dobrotic s vesnicemi Paršovicemi, Valšovicemi a okolními lesy Vokovi z Kravař a jeho bratrům Drslavovi a Lackovi. Ze záznamů těch vidno, že Rakov náleží mezi záhorské obce velmi staré.

R. 1882 zakoupila obec Rakovská selský grunt č. 28. a určila jej na novou školu. Stavení rozbouráno a dne 17. června

téhož roku posvěcen základní kámen a počato se stavbou. Dne 28. února 1883 dosazen za prvního správce školy učitel ze Zbrašova František Šromota a pobyl v Rakově do 2. listopadu 1893. Prozatímně vyučoval až do konce února 1894 Jan Maršálek, načež nastoupil 1. března 1894 druhý správce školy této Jan Fusek, který působil zde až do roku 1905. Od roku 1905 jest správcem školy rakovské ustanoven Albert Konečný, učitel z Velkých Prosenic.

Spolky: Sbor dobrovolných hasičů zal. r. 1893 a Čtenářsko-hospodářský spolek.

Uprostřed obce jest malá kaplička, postavená r. 1868.

Obecní rozpočet na rok 1909: příjem 6374 K 67 h, vydání 6947 K 70 h, schodek 573 K 67 h hradí se 18% obecní přirážkou.

Tratě: Na Klínku, na Příčkách, na Rokytách, za Příčnicou, za Rajnůvkou, za Doubravkou, na Kabilkách, nad Paleniny, Parkousy, na Oujezdě, na Luhu, na Petrovách, na Skalkách.

Poddanské poměry. Robotovalo se na panství Lipnickém. Robota byla pěší i jízdní, dle majetku.

Dávky: obilí, vejce, máslo. Po zrušení dávek a roboty platil sedlák 20 zl.

V roce 1776 byly Paršovice, Valšovice a Rakov přifařeny do Soběchleb. Každou třetí neděli konal soběchlebský farář služby boží v Paršovicích. Za to odváděl každý usedlík z Rakova, Paršovic a Valšovic ½ měřice žita a ½ měřice rži, 3 žejdlíky rozpuštěného másla a 1 slepici na faru soběchlebskou. Povoz i potah si obstarati bylo věcí farářovou. (Viz „Selský archiv", roč. VII., čís. 4.).

Nejstarší usedlíci a rody na gruntech jsou: Kučerův, Kuličkův, Hošťálkův, Kopřivův, Zamazalův, Šindlerův, Macháčkův a Sehnálkův.

Neštěstí: r. 1884 vyhořela část domkařů „v Benátkách", r. 1897 vyhořela část rolníků pod školou.

Fojtství — nynější statek čís. 10. — bylo zapsáno v zemských deskách a bylo nadáno hojnými výsadami.

V nynější usedlosti čís. 34. bývala rychta. Rychtáři byli poddáni fojtům.

Zachována je doposud starobylá pečeť z roku 1752. Mezi dvěma noži nahoře (znak dietrichštejnský) je nápis: Rakov. Pod noži je košatý strom (lípa), po obou stranách kmene pod korunou letopočet 1752. (Viz str. 81.)

Rousko

(gen. do Rouska, lok. v Rousku). Asi $^{1}/_{2}$ hodiny od Kelče na jihozápad rozkládá se úhledná, výstavná dědina Rousko. Silnice tudy vedoucí spojuje se proti Těšicím se silnicí keleckou.

Z cihel vystavěné, obílené domky počtem 57 hostí 353 obyvatele národnosti české, náboženství katolického. R. 1870, kdy patřilo ještě do okresu Bystřického, bylo zde 48 domů se 360 obyvateli.

Životní poměry jsou dosti příznivé, neboť každý má kousek pole, třeba najatého, na němž pěstuje oves, rež, zemáky, zelí, řepu pro dobytek, hrách, lucerku, jetel. Zahrady poskytují hlavně trnky, hrušky, jablka i ořechy vlašské.

Pro dítky vystavěli r. 1886 jednotřídní školu.

Obyvatelé jsou přifařeni do Kelče a mají svou kapli sv. Kříže, kdež konají se modlitby a křesťanská cvičení. U kaple jest socha sv. Jana Nepomuckého.

V osadě jest dvůr knížete-arcibiskupa olomuckého ve výměře 149 ha s ročním katastr. čistým výnosem 2859·8 K (spolu s obcí 530·2 ha s katastr. výnosem 12.680 K 22 h).

Místní pojišťovna (bez stanov) chrání rolníka před velkou ztrátou na dobytku.

Jako v jiných obcích jest i zde nemocnice pro nemoci nakažlivé.

O původu obce neví se ničeho. Nedaleko jest pohanské pohřebiště, z něhož vykopány byly hliněné popelnice.

Rybáře

(gen. do Rybář, lok. na Rybářích)

viz Drahotuše.

Skalička.

Na severním úpatí mírného svahu posledních výběžků Karpatských, jež lemují levé poříčí bečevské, rozkládá se úhledná vesnice Skalička se svými bílými domky mile se vyjímajíc v zeleni okolního stromoví a parku zámeckého.

Celková katastrální rozloha činí 420 ha 65 a a náleží většinou knížecímu arcibiskupskému statku, který tu má 2 poplužní dvory: jeden ve vesnici samé, druhý, **Kamenec,** rozkládá se severně od dědiny vzdálen asi $^1/_4$ hodiny jako samota při Bečvě. Kamenec náleží ke katastru zámrskému, ač je Skaličce blíže. Čistý katastralní výnos: 10.923·10 K; nadmořská výška: 268 m; vzdálenost od Hranic: 7·6 km směrem jv.; počet dom. čísel: 71.

Obyvatelstvo v počtu 420 duší národnosti české a náboženství římsko-katolického zabývá se zemědělstvím. R. 1830 udáno 472 obyv., r. 1870 v 71 dom. 401 obyv. Obyvatelstva značně ubylo.

V obci je dvojtřídní škola, založená r. 1780. Poštovní spojení s Hranicemi obstarává dvakrát denně jízdní pošta z Kelče, která vesnicí projíždí. Dědina je přifařena do Kelče.

Ve středu obce rozkládá se arcibiskupský park se zámkem o 1 poschodí. (Obr. 102.)

Z dějin. Jak a kdy dostalo se zboží toto v majetek kostela olomuckého, není dosud známo, tolik však je jisto, že biskup Jindřich roku 1328 svému vasalu Vlčkovi z Domka ve vesnici Říkovicích 10, v Němeticích 10, ve Sminsku 6 a ve Skalici 7 lánů udělil. Od těch dob mizí stopa majetníků do r. 1560, kdy jmenují Jana Žernovského (a ještě r. 1590) jako majetníka. Po něm zdědil zboží to syn jeho Dětřich, avšak roku 1610 jest majetníkem Jan Žalkovský a roku 1626 Zdeněk František Lev z Rožmitálu a na Blatné (z Doubravice, Skaličky, Žeranovic, Přílep, byl c. k. komořím a olomuckým dvorním biskupským sudím), jehož vdova Kateřina prodala statek i s Brankami roku 1634 svému bratru Vilému Otovi Ullersdorferovi z Němčího, c. k. setníku a to: tvrz a ves Skaličku, ves Bránky se 2 dvory, mlýny, pivovarem a mýtem v Bránkách za 12.000 zl. mor. ponechavši si dva sirotky a 3 tažné voly. Bratrovi slíbila, že mu zaopatří od biskupa mocný list, který by

jej oprávnil se statkem Skaličkou volně nakládati jako se svým majetkem.

Vilém Ota Ullersdorffer postoupil obé roku 1677 svému synu Krištofovi, po němž r. 1700 byl majetníkem Krištof

Obr. 102. Arcibiskupský zámek ve Skaličce.

Vilém a r. 1707 již jeho syn Jan Josef Ullersdorffer.[1] Po smrti Jana Josefa bylo léno přivtěleno k biskupství olomu-

[1]) Tomuto a jeho dědicům obnovil biskup olomucký, vévoda Lotarinský Karel, lenní právo na Skaličku proti povinnému lennímu slibu.

ckému a hned r. 1738 bylo prodáno za 18.000 zl. Krištofu Erdmanu Minkvicovi svobodnému pánu z Minkvicburka, po jehož smrti zdědil je syn jeho a pozdější domský děkan v Olomouci, který je prodal Richardu svob. pánu z Mattencloitu, od něhož je odkoupil František Quiard hrabě ze St. Julien dne 8. prosince 1807. Na to r. 1815 pronajal je vrchnímu úředníku panství valašsko-meziříčského Josefu Davidovi na 15 let, ale r. 1822 byl už nájem zrušen a panství vzato do vlastní správy.

Roku 1854 koupil velkostatek od St. Juliena hrabě Strachovič, leč po 4 letech prodal jej opět r. 1858 hraběti Stockau, který byl majetníkem jeho do roku 1864, kdy přešel do rukou hraběte Dubského. Již po roce prodal Dubský r. 1865 velkostatek knížeti Hatzfeldovi, od něhož však jej roku 1868 koupil zpět Dubský a podržel až do roku 1876. Toho roku koupilo arcibiskupství olomucké Skaličku od hraběte Dubského za 90.000 zl. a jest jeho majetkem dosud.

Obecní majetek: 12 ha polí, 20 ha luk, 13 ha vrboven; budovy obecní: škola, hasičské skladiště, chudobinec zv. pazderna.

Obecní rozpočet na rok 1909: příjem 11.093 K 50 h, vydání 12.254 K 53 h. Schodek 1161 K 03 h hradí se 41% obecní přirážkou.

Trati: Nad Nihlovem, pod Hrabím, Důlky, Padělek, od Zámrsk, Hrubý rybník, Podzahradí, Horní a Dolní Újezd pod Kouty.

Poddanské poměry. Robotovalo se na místním panství; sedlák 3 dni v témdni jedním nebo dvěma potahy, chalupník 26 až 52 dní ročně pěší práce.

Nejstarší rody a usedlíci na gruntech: Kuča, Vinklářek, Mikšánek, Smolka, Kočnar, Grygar, Gavenda, Beinstein.

Rodáci: Jan Vinklárek, odb. učitel měšť. školy v Praze, P. Robert Váňa, katecheta ob. školy v Prostějově, František Kočnar, učitel v Podolí.

Neštěstí. Velkými požáry postižena byla Skalička v letech 1860, 1880, 1886, 1896.

Menší povodně bečevské bývají každoročně, velké zhoubné povodně řádily v letech 1854, 1872, 1880, 1907 a 1908.

Uspořádání obce. Jednotlivá stavení oddělena jsou od sebe zahradami, hlavní svah vesnice je od jihu k severu.

Samoty. Dvůr Kamenec (náleží do Zámrsk), obecní chudobinec (pazderna) u lesa a povětrný mlýn u vesnice.

Slavíč,

vesnice o 63 dom. číslech západně od Hranic mezi Drahotušemi a Lipníkem na císařské silnici a protknuta Severní drahou cís. Ferdinanda, odvozuje své jméno, jak obecní pečet, opatřená stromy a nad nimi se vznášejícími ptáky nasvědčuje, od množství slavíků, kteří skutečně v dřívějších dobách dle ústního podání hnízdili v křovinách u dědiny.[1])

Katastrální rozloha obce = 526 ha 12 a s čistým katastrálním výnosem 16.644·52 K, počet obyvatelstva 387 národnosti vesměs české a vyznání římsko-katolického, zaměstnávajícího se výhradně obděláváním půdy a chovem dobytka. R. 1830 žilo zde v 50 dom. 339 obyv., r. 1870 v 56 dom. 349 obyv.

Potok Žabník pramení se v Podhorském revíru, činí tokem svým přirozené hranice mezi pozemky obcí Milenova, Klokočí, Slavíče a ústí pod panskou samotou obecně Kolňa zvanou do Bečvy.

Půda, celkem dosti dobrá, je místy těžká, slínovitá, u Bečvy lehčí naplavenina, kde daří se chutné zemáky. Lesů, kromě obecního chrásti, obec postrádá. Průmyslu ani obchodu v obci není. Nejbližší stanice železniční je Lipník aneb osobní zastávka v Drahotuších. Poštovní spojení s Drahotušemi má obec jednou denně poslem.

Až do r. 1843, kdy zřízena železnice, veden veškeren náklad se zbožím vesnicí po erární silnici, což bylo i zdrojem příjmů zdejšímu občanstvu od obchodníků a projíždějících povozníků.

Velkostatek Hranicko-Lipnický má v katastru obce pozemky doposud t. zv. „rybník“, nyní vodyprázdný, kde dříve pěstoval se chov ryb a t. zv. Panin, rybník, kterého stihl týž osud. Podobně

[1]) Jméno osady může pocházeti od zakladatele Slavka (Srv. Třebek—Třebíč): u Volného jmenuje se tato osada „Slavice“.

choval zde velkostatek stáda ovcí, z čehož zbyly doposud budovy obydlené potomky starých drábů.

Jednotřídní škola zařízena r. 1812 a vyučoval zde jako všude jinde učitel-řemeslník ve svém bytě zprvu, později v domě čís. 30., až r. 1829 vystavěna nová budova školní, která však r. 1873, kdy přistavovala se druhá kolej železniční, byla zbourána a místa upotřebeno k rozšíření trati. Správa Severní dráhy pořídila pak novou nynější školní budovu v zahradě Fr. Koláčka č. 35.

V obci je kaple zasvěcená sv. Josefu a náleží k farnosti Drahotušské.

Při stavbě druhé koleje nalezeny r. 1873 popelnice.

Spolků není.

Obecní majetek jest: polí 4·24 ha a luk 2·46 ha. Od Slavíče podél cesty k císařské silnici je vysázen od r. 1908 Jubilejní sad. Podobně i louky „Výmola" osázeny budou ovocným stromovím. Pastviny 18 ha 91 a se nyní nespásají, nýbrž tráva se prodává. Lesy 93 a 12 m^2 v dolích zvaných „Obecní chrástí". V r. 1909 bude znovu vysázen smrky, borovicemi a modříny.

Obecní rozpočet: příjem 1400 K, schodek hradí se 30% obecní přirážkou. Přímá daň vynáší 4572 K.

Pojmenování některých tratí: Kamenec, Horní a Dolní Háj, Úpleta, v Loukách, Zábrvek, pod Humna, Otava, u Hulince, v Kopcích, Makytí, Výmola, Slaniska, Prašivé, Podsedky, Padělky (Vrchní a Dolní), nad Hučnicí, Mesla, Kouta, Podploči.

Poddanské poměry: 2 dni v témdni čtyřspřežní povoz.

Nejstarší rody a usedlící na gruntech: Vašinkův, Stržínkův, Trnův, Jemelkův a Hradilův.

Rodáci: P. Čeněk Šrom, gymnasijní professor v Hranicích, Ant. Stržínek, professor zemské reálky v Kroměříži.

Neštěstí. Větší požáry: roku 1854 lehly popelem statky čís. 2. a 3.; roku 1857 vyhořelo 17 čísel; r. 1889 čísla 43., 44., 47., 54.; r. 1894 čís. 28., 30., 31. Povodně byly v letech: 1864, 1880, 1896, 1897, 1907. Roku 1896 nastala průtrž mračen nad sousedním Podhořím; voda valila se mohutnými proudy tak, že odnášela celé hromady štěrku na silnici a panský rybník podobal se jezeru. Mandele s polí byly povodní odneseny.

Uspořádání obce po stavbě Severní dráhy je zcela jiné než bývalo. Trať probíhá vesnicí, tím mnohé grunty i chalupy

vykoupeny a rozbourány. Dříve byla ves více pohromadě, nyní je rozlehlejší. I na Výmolech bývaly domky. Dokud nebylo železnice, čilý byl život na císařské silnici, oživované četnými nákladními vozy-formany a tím také čilý ruch ve Slavíči, zejména na rychtě, kde byl i zájezdní hostinec.

Kromě sbourané a nově postavené školy zbudovala Severní dráha v r. 1873 při stavbě druhé koleje následující domky: čís. 17., 19., 21., 22., 24., 25., 37., 39., 55., 56., 57., 58., 59., 64., 65., jichž původního místa použila k rozšíření tratě. Tou dobou postaveno i čís. 63. za zahradou usedlosti čís. 16. Rovněž i grunty čís. 2., 12. a 13. jsou stavbou dráhy odstraněny.

Po celé délce Severní dráhy od Vídně až do Krakova není tunelu, toliko ve Slavíči u vesnice zřízen krátký tunel r. 1845. (Když referováno císaři Ferdinandu V. Dobrotivému o stavbě dráhy, otázal se, bude-li prý míti také nějaký tunel. Uslyšev zápornou odpověď, podivil se, jak je možno prý tak nákladnou trať provésti bez tunelů.) A proto zřízen na vhodném místě k potěše císařově tunel u Slavíče, když celá železnice nazvána ku poctě jeho Severní drahou císaře Ferdinanda. Stavbou tunelu odstraněny 2 grunty: Vašinkův a Stržínkův. Rok na to obdržel za odstoupení svého gruntu Antonín Foltas, soused Stržínkův, od správy Severní dráhy peněžitý obnos a vystavěl si u silnice novou usedlost č. 9.

Roku 1895 30. května byl tunel definitivně uzavřen pro bezpečnost a trať železniční prochází mimo tunel vesnicí.

Roku 1569 měla Slavíč jen 22 obyvatele.

Spálov

(Sponau),

městečko o 235 domovních číslech a 1256 obyvatelích, z nichž 1147 je národnosti české, 109 německé, náboženství, kromě 5 Židů, vesměs římsko-katolického, leží od Hranic směrem severním ve vzdálenosti 25 km jako nejsevernější osada okresu hranického. Po r. 1830 bylo dle Volného zde 1217 obyv. ve 184 domech, r. 1870 načítáno 1317 obyv. ve 214 dom.

Spálovem protéká potůček, vlévá se do dvou vodních nádržek a dvou rybníků, sesiluje se a vpadá do říčky Suché, pravé pobočky řeky Odry.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest polní hospodářství s chovem dobytka. Jiným pramenem výživy nemajetné třídy jest dobývání stavebního kamene a štěrku v blízkých lomech. Místnímu obchodu napomáhají dobré obecní i okresní silnice, pošta, železniční stanice v Heřmánkách (3 km) a v Jakubčovicích (6 km) v sousedním Slezsku, kdež je i telegrafní stanice.

Katastrální rozloha = 1930 ha 3 a, čistý katastrální výnos = 20.379 K, nadmořská výška = 570 m.

V katastru spálovském rozkládají se pozemky Viktora rytíře Bauera s poplužními dvory ve Spálově, Luboměři a Suchdole, k nimž náležejí i panské pozemky v Heltínově a Barnově.

Mládeži dostává se vzdělání ve čtyřtřídní škole národní. Duchovní správa svěřena jest dvěma duchovním. Fara náleží k děkanství fulneckému a patronem chrámu, zasvěceného svatému Jakubu, jest Viktor rytíř Bauer. Do farnosti spálovské náleží i filiální kostel v Luboměři a fil. kaple v Heltínově. Značný je život spolkový. Jsouť v místě spolky: Dobrovolných hasičů, Občanská beseda, Hospodářská beseda, Spolek vojenských vysloužilců, Kontribučenská záložna a Raiffeisenovka.

O zdravotnictví obce i okolí pečuje obvodní lékař; útočištěm chudých nemocných jest obecní nemocnice.

Ke Spálovu náležejí samoty: Skála Panny Marie (při ní domek Böhsův) (obr. 103.), Švamlův mlýn, Spálovský mlýn, hájovna pod Štědrovým, Potůčky, hájovna v „Havranovém potoce“ a několik povětrných mlýnů.

Název obce „Spálov“ odvozuje lid z doby války třicetileté, kdy velká část osady lehla popelem. Tehdy nazývala se, dle domněnky, Velká Polom,[1]) i byla též mnohem rozsáhlejší než nyní. V nepokojných a hrůzyplných těch dobách utíkali lidé před zlotřilými žoldáky do blízkých skal a tak podnes nazvána je jedna z nich „Švédskou skalou“.

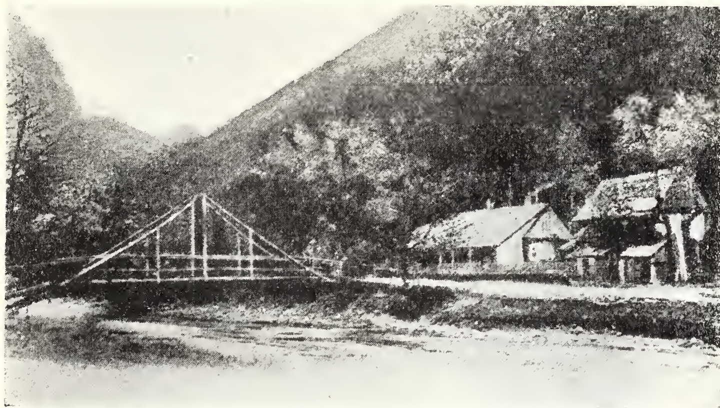
Z dějin. Kdy a kým Spálov byl založen, není určitě známo. Ze starých pergamenů dovídáme se, že již r. 1408 byla ve Spálově fara, z čehož souditi lze, že již dávno před rokem tím Spálov byl větší osadou. Od první polovice XIV. stol. až do r. 1611

---

[1]) Což je historickou nepravdou, neboť jméno Spálov již ve XIV. stol. se vyskytuje.

bylo panství Spálovské částí panství Podštátského. Jeden z majetníků panství, Boček z Kunštátu a Poděbrad, dal zapsati r. 1377 panství Spálovské manželce své Elišce jako věno. Potomek Bernát odprodal r. 1611 panství Spálovské s právem patronátním, domem, ovčírnou, pivovarem a zahradami, pak Luboměř se dvorem, zahradami a dědičnou rychtou paní Kristině z Rogendorfu za 31.000 rýnských.

Po 40 letech držel panství Zikmund, svobodný pán z Landavy (obr. 104)., po jehož smrti vdova Konstancie od-

Obr. 103. „U skály Panny Marie".

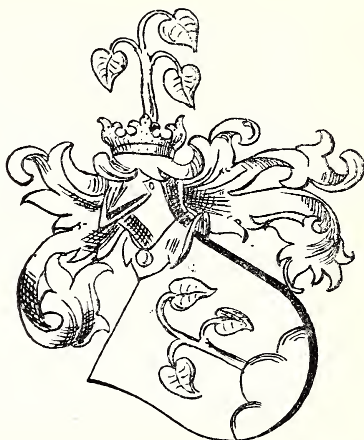
stoupila pro dluhy polovici všeho statku Kašparu rytíři Šercovi, který r. 1670 obdržel i druhou polovici. Syn rytíře Šerce obnovil r. 1719 pustou osadu Heltínov u Luboměře, která odvozuje od zakladatele svůj německý název „Scherzdorf". Rytíř Šerc (obr. 105.) zanechal dvě dcery: Rozalii, provdanou za rytíře Zena na Starém Jičíně, a mladší Barboru, která byla držitelkou Spálova. Majetek ten přenechala však r. 1724 dětem své starší sestry za 16.500 rýnských a za nedospělosti jejich spravoval zboží to otec Zeno (obr. 106.), který se i psal „na Starém Jičíně a Spálově". Za něho vzbouřili se poddaní spálovští a luboměřští, z čehož povstaly soudy a dlouhé rozmišky v Brně a dokonce i před císařem Karlem VI. Rozmrzen prodal Zeno panství spálovské r. 1730 Rudolfu Landelinovi z Fragštejna za 66.000 rýnských. Za nového majetníka vystavěn r. 1734 kostel spálovský v nynější podobě. (Obr. 107.) Syn Rudolfův Leopold

odstoupil Spálov r. 1756 vnučce své Antonii, provdané za barona Záviše. (Obr. 108.) Rod Závišův byl na Spálově až do roku 1883, kdy odkoupil panství Spálovské hrabě Dubský, majitel Hoštic, pro dceru, provdanou za hraběte Kynského. Nikoliv však na dlouho. Po dvou letech koupil panství Spálovské nynější majetník jeho rytíř Bauer, velkoprůmyslník v Brně a majetník velkostatku Kunvaldu u Jičína. (Obr. 109.)

V XV. stol. přijalo obyvatelstvo učení Husovo, a když upadalo, obrátilo se k učení Lutherovu i proměnili si kostel ve

Obr. 104.
Znak svob. pánů z Landavy.

Obr. 105.
Znak rytíře Šerce (Schertz).

svou modlitebnu. Po porážce bělohorské obráceno obyvatelstvo opět na víru katolickou, a r. 1640 ustanoven ve Spálově katolický farář; je pak nynější správce duchovní v řadě té dvacátým. Od r. 1730 do r. 1902 vystřídalo se ve Spálově 43 kooperatorů. Ze zvonů spálovského chrámu zasluhuje zmínky t. zv. „Lutryau“, opatřený letopočtem 1494.

Dle domněnky byla již škola ve Spálově dávno před r. 1740. Bývala až do r. 1873 jednotřídní, r. 1873 zřízena třída druhá, r. 1883 rozšířena o třetí třídu, a r. 1899 zřízena pobočka. Původně byla školní budova selskou usedlostí, která byla přestavěna a na školní budovu přetvořena. Je to budova jednopatrová, před níž rozkládá se zahrada o 2 měřicích. Při škole jest 7 měřic pole a potřebné hospodářské místnosti. Škola má

slušnou sbírku učebných pomůcek a žákovskou knižnici o 500 svazcích.

Správcem školy zdejší byl v letech devadesátých a na počátku tohoto století † Emilian Řezáč, spisovatel, který pro chorobu odešel na předčasný odpočinek do Přerova, kde i zemřel r. 1908. Svou velikou knihovnu soukromou daroval obci, aby se jí veřejně užívalo.

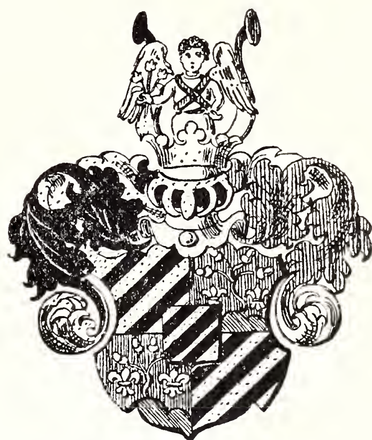
Nástupcem Řezáčovým stal se Vilibald Ševčík, jenž vydává a rediguje na zastrčeném Spálově lidovýchovný měsíčník „Rodina-škola-národ“.

R. 1832 povýšen byl Spálov na městečko.

Obecní majetek pozůstává ve výměře asi 37 jiter neb přes 22 ha, z čehož $^1/_4$ jsou pastviny.

Obecní budovy: škola, nemocnice a chudobinec.

Obecní rozpočet na r. 1908: a) vydání 8324 K 02 h, b) příjem 2665 K 52 h; schodek hradí se 85% obecní přirážkou.

Obr. 106. Znak rytíře Zena.

Trati: Myslivcov, Kunterov, Důlky, Častochov, Vesník, Mlýnice, Studénky, Kotlov, Kozlov, Hrb, Kamenné, Suchá, Lán, Stráž, Požice, Padělek, Zadky, Vlkov, Brálný, Keřky, Fifajdy, na Odře, na Láně, Královec, Doleček, Novákovsko, Havranův Doleček.

Znak Spálova je lesní jedle.

Nejstarší rody: Králův, Šustkův, Peprného a Čechův.

Neštěstí větších uchráněn byl Spálov od sklonku války třicetileté, kdy lehl popelem.

Statky stojí osamoceny, obyčejně obtočeny zahradou, v předu vrata, po stranách obydlí hospodářské a výměnkářské, za nimi chlévy, v zadu kůlna a stodola s výjezdem na pole.

Každý větší statek má hned od domů až k lesu lán pole, „domácí“.

Až do nedávna bylo téměř ve všech statcích domácí zařízení obydlí velmi jednoduché; kachlová pec s pekárnou, prostý stůl,

lávky a nějaká židle, jedno lůžko, později přibyla skříň. Obrazy barvotiskové, jarmareční, dříve bývalo vídati mnoho obrázků na skle. V peci topilo se ze síně, vidlemi vsazovaly se hrnce do pece. Toť zařízení velké jizby. Nyní toho způsobu valně ubývá; tak místo pecí zejména stavějí moderní sporáky.

Kromě jizby bývá menší světnička, jíž říkají komůrka.

Dvůr většinou málo úpravný, s hnojištěm po náspem.

Obr. 107. Kostel ve Spálově.

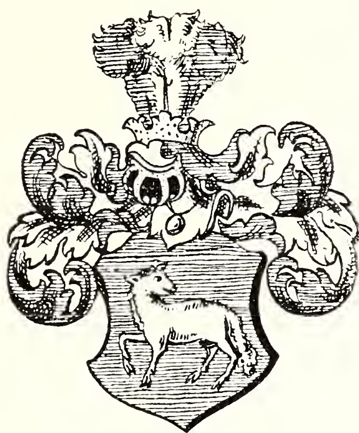
Půdorys Spálova má podobu rohlíku od západu k východu. Tak zvaný „Horní konec“ rozprostírá se na náhorní výšině, „Dolní konec“ svaluje se do úzkého údolí. Uprostřed mezi oběma je kostel, zámek, škola, fara a hostince (4). Střední část se jmenovanými budovami má ráz městečka, horní a dolní část ráz vesnice.

Na prostém náměstí bývají dva výroční trhy.

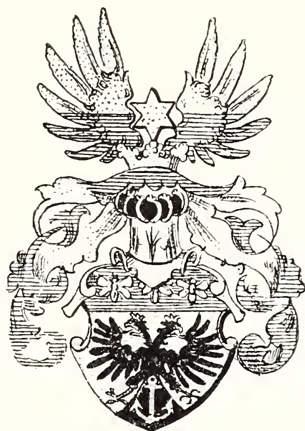
Spálov poskytuje znamenitou vyhlídku na Praděd, Radhošť, Lysou a Hostýn.

Středolesí
(Mittelwald).

Jméno obce, jež v době 30leté války byla založena, nasvědčuje, že stávala uprostřed velkých lesů. Ještě tu a tam smutně ční velikán dubový na blízku obce a poukazuje, že tu kdysi rozkládaly se mohutné dubové lesy. Ves jest po Božkově nejvýše položenou obcí v okresu, dosahujíc nadmořské výšky 615 m. S blízkého vrchu Kaltershüblu (Chladného chlumu) jest utěšená vyhlídka do okolí, jež v dáli lemováno jest vrchy Oderskými a Karpaty. Neméně půvabné a krásami přírodními bohaté

Obr. 108.
Erb Závišů z Osenic.

Obr. 109.
Znak rytířů Bauerů.

jest nejbližší okolí: hluboké rokle, malebné skály, různě nakupené jako „Teufelskanzel“ (Čertova kazatelna) „Höllengrunde“ (Peklo) „Wolfsgrube“ (Vlčí jáma), kde prý druhdy vlci nejraději se zdržovali, a j. prostupují krajinu.

Středolesí jest obec německá se 300 obyvateli kromě 1 české rodiny.

R. 1870 bydlelo zde 368 obyvatelův ve 48 domech.

Zdejší krajina, již svlažuje několik pramenů, jako středem obce tekoucí Kohlenbach (vlévá se do Veličky), Uhřinovský potok (vlévá se u Drahotuš do Bečvy) a Žabnický potok (Žabník, též do Bečvy za Rybáři), jest chudá, poskytujíc obyvatelům kromě obilí hlavně brambory, len, mnoho píce, jež

částečně zpeněží na trhu v Lipníku. V době zimní zaměstnávají se mnozí dřevařením (kácením, řezáním a drobným prodejem). Větší průmysl chybí.

Obec spojena jest s Hranicemi (15 km) s Lipníkem a Podštátem, kamž dojíždí i pošta středoleská. — V místě jest jednotřídní škola a fara. Kaplí a přifařených obcí není; i spolková činnost se nejeví.

Ke vsi náleží samota zv. Bienenmuck.

Obec leží na knížecí Hatzfeldské půdě.

Stříteż

(Ohrensdorf),

vesnice leží $5^1/_2$ km severně od Hranic na úpatí výběžků hor Oderských v uzkém, táhlém údolí, kterým ubírá se potok Ludina, pramenící se v lese zv. Hory severně od Stříteže. Voda potoka je po celý rok stálá, následkem čehož zřízeny 3 vodní mlýny na potoce. Břehy chráněny jsou po celém toku stromovím, zvláště olšemi.

Pozoruhodna je rozlehlost obce; stavení stojí ojediněle, starší ze dřeva krytá došky, novější z cihel, krytá břidlicí. Selská stavení mají po většině v prvním patře sýpky s velikými okny jako světnice obydlené: tím vzniká ráz domů jednopatrových. Kolem každého stavení, které jest po způsobu německém stavěno průčelím do dvora, rozkládá se rozsáhlá ovocná zahrada. Pole rozložena jsou pravidelně za statkem, k němuž náležejí. Náves osázena je vesměs, jako okolní stráně, stromovím. Katastrální rozloha obce = 1481 ha 79 a, čistý katastrální výnos = 20.594·38 K, nadmořská výška 320 m, obyvatelstva 788 duší ve 128 domech.

Obyvatelstvo je dle národnosti vesměs české, náboženství římsko-katolického.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva je polní hospodářství spolu s chovem dobytka, zvláště hovězího. Půda, jsouc sice lehká, ale namnoze kamenitá, vyžaduje práce namáhavé a přece užitek bývá dosti skrovný. Z plodin pěstovaných sluší uvésti žito a oves, ječmene a pšenice pěstuje se méně. Z průmyslových

rostlin seje se hojně lnu, který ve vyšší poloze a lehké půdě zdejší dobře se daří.

Uleželý len se suší, láme a tře ve společné tírně a pak buď se spřádá pro domácí spotřebu, aneb vytřený se prodává.

Průmysl a obchod omezuje se na nejnutnější životní potřeby. Jsou v obci 2 obchodníci se smíšeným zbožím, 1 výrobce cementových tašek krycích, 2 hostince, 2 stolaři, 2 kováři, 1 kolář, 2 bednáři, 3 obuvníci, 3 krejčí, 3 švadleny, pošta s denním pěším poslem do Hranic. K obvodu poštovnímu patří obce Jindřichov a Partutovice, které své posly vysílají denně pro poštovní zásilky.

Vesnicí prochází okresní silnice II. tř., zřízená r. 1891 směrem od Jindřichova ke Hranicím. Ve vzdálenosti $2^1/_2$ km od Hranic připojuje se k silnici I. tř., vedoucí od Podštátu ke Hranicím.

V katastru střítežském má lesy kněžna Gabriela z Hatzfeldt-Wildenburka. Pozemkové trati jmenují se: Podevsí, Podhůří, na Rovňách, Kuče, Hořanské, Gruntovní role, Paseky, Zadní pole, Padělky a Skalky, na Babelkách, v Dúbravě, na Vinohradech, na Skalkách, nad Hučnicú, na Hranečníku, na Radlici, na Kotáře, na Hákovej (pluh: hák), na Dvořiskách, na Kúčku, na Danihelce, na Šovejdech, Úlehla (lehlo), v Kučině, v Plchatej, v Americe, v Sýkořinách, na Dolanských drahách, na Púštích, Drážky, na Galetě (nohavice), u Březiči, na Pekarovém, v Hrdle, na Drahotuchu, Vysoké Hory, Mokrá, v Okruhlíku.

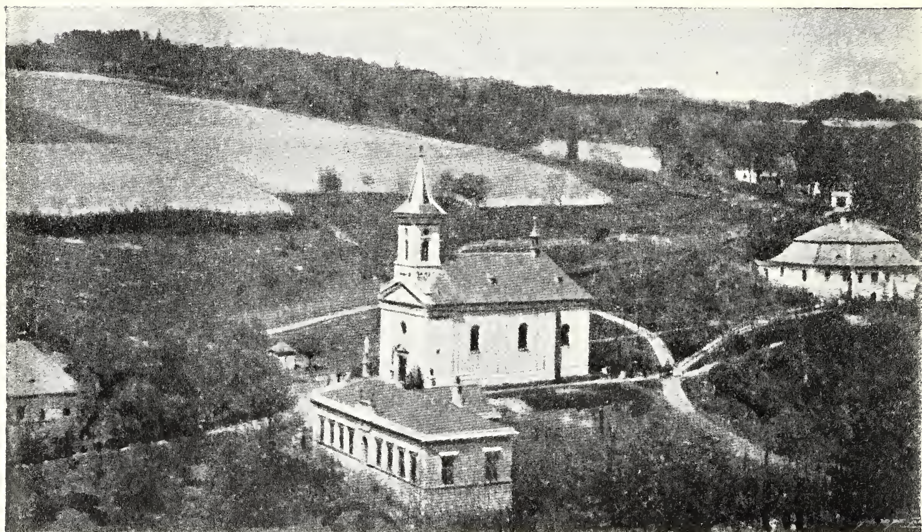
V obci je 2třídní národní škola, jejíž vznik spadá do r. 1766. Počátky byly ovšem velmi smutné, neboť vyučovali lidé beze všeho předběžného vzdělání pedagogického i didaktického. Na podnět prvního duchovního správce střítežského P. Krause jal se vyučovati mládež střítežskou obuvník Jan Trnka a po něm syn jeho Jan. Teprve r. 1817 ustanoven první učitel poněkud spůsobilý a postavena nová školní budova (nynější byty učitelů). Když škola byla rozšířena o druhou třídu, postavena r. 1893 opět nová školní budova bez bytů o 2 třídách a z původní budovy zřízeny byty pro učitele.

Správu obce řídí starosta s 12tičlenným výborem, o administrativní správu školní pečuje 3členná místní školní rada.

Fara založena byla r. 1766. První dřevěný kostelík postaven na návrší, kde nyní rozprostírá se nynější hřbitov. Kostelík byl

data staršího než fara a byl filiálním kostelem chramu bělotínského. R. 1820 postaven nynější chrám a zasvěcen sv. Matouši apoštolu. Vnitřek kostela je souladně vyzdoben. R. 1898 na památku 50letého panování Jeho Veličenstva vystavěna nová věž a zakoupeny libě znějící zvony.

V listině z roku 1360[1]) činí se zmínka o Stříteži a faře střítežské: nedá se však s určitostí říci, zda tato zmínka týká se této Stříteže. R. 1412 byl Mikuláš,[2]) rychtář ze Stříteže rukojmím za rychtáře bělotského.

Obr. 110. Střítež u Hranic.

Jisto však jest, že již roku 1499 bylo ve Stříteži zřízeno beneficium, které v XVI. stol. však patřilo akatolíkům. Ještě r. 1609 bylo v rukou českobratrských. V době protireformační přifařena obec do Bělotína; tam patřila až do roku 1767.

Tohoto roku obec a četní dobrodinci složili obnos 4600 zl., aby z úroků 182 zl. 30 kr. byl vydržován a ustanoven ve Stříteži zvláštní exposita.

---

[1]) Moravský zemský archiv z roku 1360 bez data.

[2]) Tento Mikuláš, řeč. Světlík, držel rychtu zdejší již r. 1405; bratr jeho slul Janek.

Patronát převzal kníže a obec se zavázala, že postaví faru a školu a že bude platiti učitele.

Roku 1784 zřízena samostatná kuracie, k čemuž Náboženský fond doplnil kongruu. Faru postavila roku 1771 obec, hospodářská stavení pořídili si kuráti na vlastní útraty.

Duchovní správu obstarává 1 duchovní. Patronem chrámu je kněžna Gabriela z Hatzfeldt-Wildenburka. Kostel náleží k děkanství lipnickému; přifařena jest obec Olšovec.

Život spolkový: Spolek dobrovolných hasičů založ. roku 1892; ochotníci pořádávají několikráte do roka divadelní představení.

Obec poskytuje v době jarní a letní rozkošný obrázek a milý pobyt, podobajíc se svou polohou krajinám alpským. (Obr. 110.)

Špičky

(Speitsch)

(gen. do Špiček, lok. ve Špičkách), vesnice rozložená od Hranic směrem východním na táhlém hřebenu ve vzdálenosti 9·9 km, v nadmořské výši 362 m, s katastrální rozlohou 704 ha 66 a s čistým katastrálním výnosem 14.003·56 K, dle posledního sčítání r. 1900 397 obyvatelů v 75 domech národnosti české až na 1 rodinu německou, náboženství vesměs římsko-katolického. Životním povoláním obyvatelstva je polní hospodářství. R. 1870 žilo ve Špičkách 389 obyv. v 66 domech.

V obci je jednotřídní škola. Farní chrám zasvěcen jest sv. Šimonu a Judovi. Patronem chrámu jest kníže-arcibiskup olomucký, farní osada náleží k děkanství keleckému. Přifařené osady: Kunčice (něm.), Heřmanice (něm.-č.), Kozí Loučky (smíšená s převahou něm.); v každé obci přifařené jest kaple. Duchovní správu obstarává farář a kaplan. Na hlavním oltáři ve chrámu špičském jest starý obraz sv. Šimona a Judy, opatřený dole nápisem: „Zjednal Jan Dobrozemský". Dárce ten byl mlynářem na blízké samotě pod Špičkami při řece Bečvě, **Kačeně**, a pověst o něm praví, že vykopal na Hluzovském kopci veliký poklad, z něhož založil i značnou nadaci pro kaplana špičského.

Do obecního zastupitelstva volí občané 9 členů.

Špičky, ležíce na táhlém hřebenu, jsou vodním předělem poříčím Bečvy oblasti Černomořské a poříčím Odry oblasti Baltické. Ve vesnici samé jest častá nouze o vodu.

Směrem k Černotínu a Hluzovu objevují se slabé žilky železné rudy. Zdrojem příjmů obecních jest vrbové proutí, kterého se v okolí pěstuje hojnost a i za hranicemi má dobrý odbyt.

Kromě 2 kramářů, kováře, stolaře a obuvníka není v obci ruchu průmyslového ani obchodního. Katastrem špičským probíhá lokální dráha Hranice—Vsetín a obcí prochází spojovací silnice mezi erární silnicí od Bělotína ke Kačeně na silnici od Hranic k Val. Meziříčí. V obci zřízena počátkem r. 1902 poštovna s denním spojením původně do Hranic, nyní do Milotic.

Špičky jsou obcí prastarou; původně prý sluly „Štípky" a lid odvozuje jméno obce od „štípání" kmenů, jelikož v dávných dobách výšiny byly zalesněny a poskytovaly hojnost dříví. Do nedávné doby byla v chrámě špičském dřevěná monstrance, nyní uložena je v museu olomuckém, kterou dle tradice lidové zanechal zde sv. Metoděj na své pouti.

Těšice Dolní

(gen. do Dolních Těšic, lok. v D. Těšicích), ves rozložená jv. směrem od Hranic ve vzdálenosti 11 km na táhlém mírném svahu severním 350 m vysokém, sklánějícím se zvolna v údolí bečevské, čítá 21 domovních čísel se 119 obyvateli národnosti české a náboženství římsko-katolického.

Polní hospodářství, spojené s chovem dobytka, je výhradním zaměstnáním obyvatelstva nevelké této dědiny.

Katastrální rozloha činí 254 ha 90 a s čistým katastrálním výnosem 4843·98 K.

Podle sčítání v roce 1830 bylo v obci 143 obyvatelů, kteří chovali 36 koní, 30 krav a 17 ovcí. R. 1870 měly D. Těšice ve 23 domech 135 obyvatelů.

Vesnička je původu starého. V zápisech kostela olomuckého dočítáme se, že náležela zároveň se sousední obcí Horními Těšicemi ke zboží kostela toho již r. 1131. (Listiny biskupa Jindřicha Zdíka.) Později stala se lenním majetkem držitelů panství Kamence.

Obec je přiškolena a přifařena do Kelče, k níž náleží i poštovním spojením.

Těšice Horní

(gen. do H. Těšic, lok. v H. Těšicích), vesnička o 26 domovních číslech při okresní silnici vedoucí z Hranic do Kelče, má 147 obyvatelů národnosti české a náboženství římsko-katolického. Katastrální rozloha: 321 ha 63 a s čistým katastrálním výnosem 5000·74 K; nadmořská výška: 373 m.

Obec rozkládá se na svahu severním táhlé kopcoviny svažující se v údolí bečevské, čtvrt hodiny vzdálena na západ od Těšic Dolních. V katastru, zejména v lesích na svazích, sbírá své vody Nihlovský potok, který v Ústí vpadá do Bečvy. Obec je vzdálena od Hranic 8·5 km směrem jv.

Obyvatelstvo zaměstnává se zemědělstvím. Pošta, fara: Kelč, kamž je obec i přiškolena.

Tak jako Dolní Těšice i Horní Těšice jsou obcí velmi starou. Dějiny a osudy obou jsou totožny.

V roce 1830 bylo v H. Těšicích 252 obyvatelů, kteří drželi 24 koní, 31 krav a 20 ovcí, v r. 1870 již jen 225 obyv. v 27 domech. Počet obyvatelstva klesl. Příčina zjevu toho je na snadě. Mladší lidé odcházejí za výdělkem do míst průmyslových.

Uhřinov.

(Ungersdorf.)

Jazykové hranice od Kylířova přes Boňkov a Středolesí ke Slavkovu — těchto poněmčilých obcí, zasahují částečně i do Uhřinova.

Uhřinov leží sz. od Hranic na planině hor Oderských, které se tu náhle a srázně sklánějí zalesněným příkrým hřbetem v rovinu bečevskou. Výška jeho je značná, 544 m nad mořem. Poloha i podnebí nejsou vzhledem k výšce a hornatosti příliš příznivy polnímu hospodářství. V Pobečví dávno roztál sníh a počíná jaro, Hory u Uhřinova bělají se ještě zasněženy. Katastrální rozloha: 337 ha 80 a, čistý výnos katastrální: 3438·26 K, počet domovních

čísel: 30 o 172 obyvatelích většinou Čechů, náboženství římsko-katolického, zaměstnávajících se rolnictvím.

Vnitřní kolonisací německou (hlavně ženitbami) nabýval v české obci této živel německý povážlivých rozměrů, takže byla obava i možné ztráty a odnárodnění celé vesnice. Rozhodla se tudíž r. 1882 Ústřední Matice Školská zříditi zde soukromou matiční školu, aby se čelilo pokračujícímu poněmčování. Později škola převzata do veřejné správy.

Obec je přifařena k filiálnímu kostelu v Podhoří (náleží k farnosti Drahotušské), poštovní spojení má s Drahotušemi.

Ves patřila k panství Drahotušskému a mívala dědičnou rychtu. R. 1569 měla toliko 13 dom. čísel. V roce 1830 měla 26 dom. čísel, 189 obyvatelů. kteří chovali 13 koní, 26 volů, 38 krav a 58 ovcí. R. 1870 načítáno v 27 domech 175 obyvatelů.

Ve vsi vznikají 2 potoky. Uhřinovský, který protéká Hrabůvkou a Drahotušemi a vlévá se u Rybář do Bečvy; dále bezejmenný potok, který protéká Milenovem a pode vsí u železniční tratě Severní dráhy posiluje potok Žabník, pramenící se též za Uhřinovem.

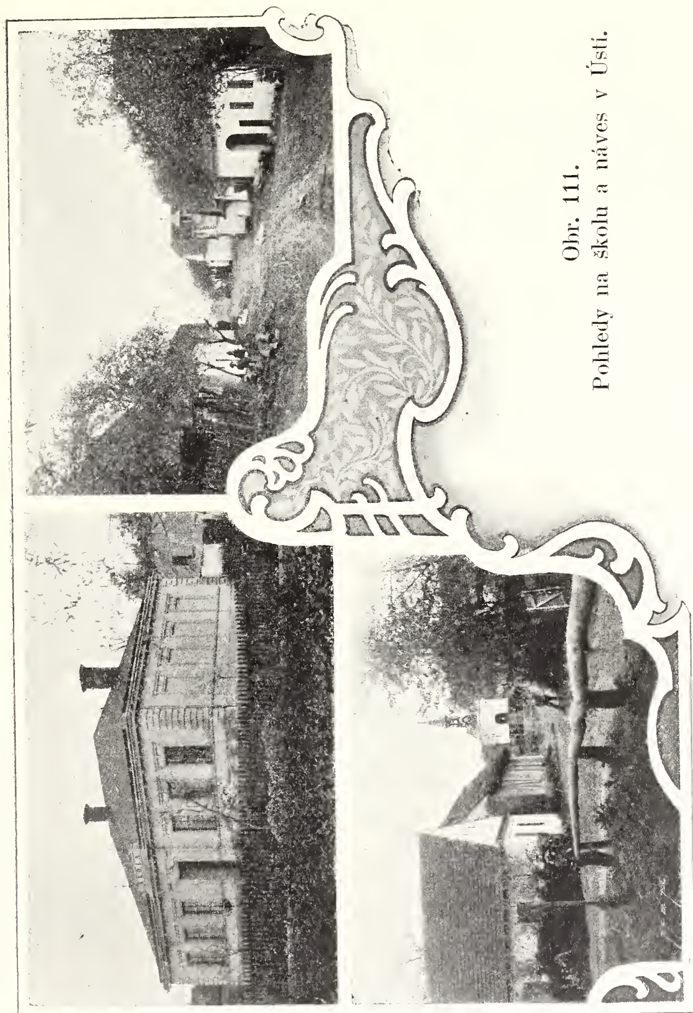
Ústí,

dle různořečí keleckého Oustí, jest dědina o 72 číslech na levém břehu Bečevském jihovýchodně od hranic 5·2 km vzdálená s katastrální rozlohou 335 ha 40 a a čistým katastrálním výnosem 7195·14 K. Rozkládá se na posledních svazích karpatské krabatiny kelecké, která zde přechází v úzkou rovinku řeky Bečvy v nadmořské výši 260 m. (Obr. 111.)

Politická obec Ústí pojímá v sebe i osadu **Novosady** (něm. Neustift), mezi lidem **Manina** jmenovanou, která má 17 domovních čísel. Domácí obyvatelé jmenují Novosady „Horní vsí“ a Ústí „Dolní vsí“. R. 1870 načítáno v Ústí 57 domů se 304 obyv., v Novosadech 23 domů se 122 obyvateli.

Obyvatelstvo jest národnosti vesměs české, náboženství římsko-katolického a zaměstnává se většinou polním hospodářstvím a chovem dobytka; kromě nejnutnějších řemeslníků, provozujících svá řemesla k uhrazení nezbytných potřeb domácích, není průmyslu ani obchodu. Na vysokém stupni jest pěstování košikářské

vrby, kterou osázeny jsou bývalé pastviny podle řeky Bečvy, každoročně povodní zaplavované, pokryté oblázky a pískem, jinak neúrodné. Sázením vrbových sazenic, řezáním, loupáním a za-

Obr. 111.
Pohledy na školu a náves v Ústí.

kládáním vrbových polí zaměstnává se značná část obyvatelstva, zvláště když ustane nejnutnější práce na polích.

Obcí protéká malý potok Ústecký a vlévá se pod vesnicí do Bečvy. Z náplavu před vtokem potoka do Bečvy souditi lze zcela bezpečně, že v dobách dřívějších řečiště Bečvino leželo

u samé vesnice a teprve nahromaděním nánosu se oddálilo severněji.

Ve skále ke Hranicím láme se silniční štěrk. V obci jsou 2 hostince, 2 obchodníci, poštovní sběrna s ranní dodávkou dopisův. Nejbližší stanice železniční je Černotín—Kelč na místní dráze Hranice—Vsetín, od vesnice 20 minut vzdálená. Mimo obec běží okr. silnice od Hranic, odbočující se před vesnicí ve tři ramena, z nichž jedno jde Ústím do Skaličky, druhé do Kelče a třetí k Opatovicím.

Od r. 1821 je v Ústí jednotřídní škola: farností náleží do Hranic od roku 1908, dříve patřila do Kelče. V Ústí je filialní kaple zasv. sv. Petru a Pavlu, na Novosadech kaple Panny Marie a nový hřbitov.

V čele obce je starosta s 9členným výborem a 3 náhradníky. Do obecního výboru volí obyvatelé Novosadů 2 členy, z nichž při volbě představenstva obce jeden se volí druhým radním. Novosady mají svůj obecní majetek, o němž účtují zvláště; společných výloh platí Novosady šestinu.

Spolky a jednoty: od r. 1895 je v obci Hasičský sbor, od r. 1897 Místní pojišťovna dobytka, r. 1899 založeno Družstvo pro zvelebení chovu hovězího a vepřového dobytka, r. 1901 Čtenářská jednota; Obecní knihovna obsahuje 300 svazků.

Jméno obce Ústí odvozuje se od ústí potoka Ústeckého do Bečvy. Novosady zve též lid „Maniny“ a to dle bývalých držitelů „manů“ a obyvatelé novosadští zváni jsou od ústeckých „Manští“, aneb po domácku „Mani“. Tito mani patřili kostelu olomuckému, jak vysvítá z půhonu z r. 1447, když kněz Pavel, biskup olomucký, pohnal Jiříka z Kravař a ze Štramberského zboží z půl druha sta hř. gr. dobrých, že jest jeho a jeho kostela manství, kteréž jest v té vsi Ústí v zemské desky vložil, nemaje toho učiniti.

Od r. 1447—1553 náleželo Ústí ke zboží Helštýnskému; od r. 1553 až po 1848 ke svěřenskému panství Hranickému.

Obecní majetek: rolí 5·03 ha, luk 2·22 ha, lesa 83 a, pastvin 39·6 ha; v Novosadech: pole 22·8 a, luk 1·9 a, lesa 1·08 ha a pastvin 2·18 ha.

Rozpočty obecní na rok 1909: vlastní příjem Ústí 7932·80 K, vlastní vydání Ústí 3515·79 K, společný příjem s No-

vosady 2·40 K, společné vydání s Novosady 3440·36 K, vlastní příjem Novosad 272·34 K, vlastní vydání Novosad 984·55 K. Ústí nemá vůbec přirážek obecních, Novosady značný schodek v rozpočtu hradí vysokými obecními přirážkami, jež obnášely roku 1908 160%.

Přímá daň v Ústí obnáší 1939·90 K, přímá daň na Novosadech obnáší 234·94 K.

Názvy jednotlivých tratí: Sinorya, Sinorya Lípí, Sinorya v Lípí, Sinorya na lukách, Sinorya v Olší, u Skalicka, od Malhotska, Loučka, nad Skalky, Lučiska, Hradištěk. Cerekvisko.

Nejstarší rody: Řeháci, Tomečci, Kuchař, Haša, Hapala, Juráň, Michálek, Nehyba, Mikolášek, Hradil, Mánek, Bagar, Vinklar.

Neštěstí. Koncem července r. 1896 rozpoutala se veliká povodeň na Bečvě tak jako r. 1853—4. Rovněž hrozná povodeň dne 12. října 1902 způsobila občanstvu velikých škod. Zaplavena náves, zahrady, chlévy, sklepy, stodoly, dravé vlny odnesly z kamenných podstavců 21 úlů včelích. Nemenších škod nadělala i povodeň dne 15. července r. 1907.

Zachovala se doposud starobylá obecní pečeť z roku 1766. Uprostřed rýč trojhranný ve věncoví dvou palmových listů. Okolo v mezikruží nápis: Peczet obcze Austskey 1766. (Str. 81.)

Valšovice

(gen. do Valšovic, lok. ve Valšovicích). katastrální obec vzdálená 2 km od Paršovic směrem severním. Poloha její je od jihu k severu. Obklopena je kolkolem krásnými jehličnatými lesy. Dle sčítání r. 1900 měly 25 čísel a 158 obyvatelů, r. 1870 111 obyv. ve 20 domech. Uprostřed osady je zděná kaplička. Obec je přiškolena a přifařena do Paršovic, s nimiž tvoří politickou obec. Ve vsi jsou 4 sedláci, jeden svobodník a ostatní domkaři. Pověsť praví, že na místě tom stála kdysi poustevna, kterou obýval poustevník, jménem Valchůvka, od jehož jména odvozen i název osady později založené.

Velká

(gen. do Velké, lok. ve Velké), ves při potoku jména odvozeného od vesnice „Velička“, rozložená severně od Hranic ve vzdálenosti 3·6 km s katastrální rozlohou 576 ha 33 a s čistým katastrálním výnosem 14.209·58 K v nadmořské výšce 261 m, přifařena je do Drahotuš.

Podle sčítání posledního usazeno v obci 110 rodin s 483 obyvateli národnosti české, náboženství římsko-katolického, kteří zaměstnávají se zemědělstvím. R. 1870 napočítáno v 65 domech 430 obyv. Na potoce mlýn a pila s parním i vodním pohonem. Poplužní dvůr kněžny Gabriely z Hatzfeldt-Wildenburka.

V obci je dvoutřídní obecní škola, kterou navštěvuje i mládež přiškolené obce Lhotky asi $1/_2$ hod. ssz. vzdálené. První zmínka o škole datuje se z r. 1787. Jejím prvním učitelem byl chalupník Kajnar a pak Bezděk, selský výměnkář, kteří udíleli mládeži prvních známostí ve čtení, psaní a počtech ve svých příbytcích. Po nich vyučoval Tomáš Kučera. První skrovničká budova školní pořízena r. 1805. Tomáš Kučera zemřel r. 1839, působiv na roli školské 34 roky. Již r. 1834 dostal za pomocníka Jana Hapalu, který zdárně působil ve Velké až do r. 1884 — tedy plných 50 let, zjev to dozajista vzácný.

Obec náleží k obvodu c. k. pošty v Hranicích. Uprostřed dědiny je kaple ke cti Povýšení sv. Kříže.

Spolky: Spolek dobrovolných hasičů zal. r. 1896 a Čtenářský spolek „Pokrok“ založený r. 1907.

Vysoká

(gen. do Vysoké, lok. ve Vysoké), vesnice na táhlém hřebeně, který postupuje od Radhoště, sklání se v údolí potoka Luhy a tvoří národnostní i vodní předěl. Jsouc v nadmořské výši 356 m, má ráz vesnice horské s četnými údolími a stráněmi. Katastrální rozloha = 474 ha 21 a, čistý výnos katastrální = 8070·44 K, vzdálenost od Hranic = 15·9 km směrem východním.

Obec je přifařena a přiškolena do Hustopeč. Obyvatelstva dle sčítání 1900 má 206 v 41 domech, které se zaměstnává ob-

dělάváním půdy a chovem dobytka. Obec náleží k obvodu c. k. pošty v Hustopečích.

V letech třicátých minulého století měla Vysoká 39 dom. čísel, 227 obyvatelů, kteří měli 27 koní, 43 krav, 23 ovcí; r. 1870 napočítáno v 51 domech 230 obyv.

Obecní majetek obnáší: polí (1 role) 7 ha 47 a, luk 1 ha 55 a, lesů 9 ha 48 a, pastvin 6 ha 22 a, zahrad 1·5 a, rybníka 6·5 a, jiné plochy 7 ha 27 a.

Obecní rozpočet na r. 1909: potřeba 1850 K 53 ha, úhrada 1496 K 30 h, schodek 354 K 23 h hradí se přirážkou 18%.

Přímá daň obnáší 2011 K.

Názvy jednotlivých tratí: Padělka, Příhon, Zásoky, Sedliska, Zaluhy, Potůček, Stráž.

Dle robotního zápisu z roku 1760 bylo na Vysoké 14 rolníků, z nichž se dosud zachovali: Šnajdarci, Pleškové, Staňkové, Blažci, Žemlové, Vozáci, Bubíkové a Dobšové, a 6 chalupníků, ze kterých do dneška žijí Koneční a Šnajdaři.

Poddanské poměry a dávky jako v Hustopečích.

Zámrsky

(gen. do Zámrsk, lok. v Zámrskách). Ves ve výši 370 m nad hladinou mořskou při bezejmenném potůčku, leží při okresní silnici z Kelče do Hranic na levém břehu Bečvy, jz. od Hustopeče a sev. od Kelče. Vzdálenost do obou měst činí 3 km.

Obyvatelé počtem 445 bydlí v 67 domech, jsou národnosti české, vyznáním katolíci; u většině hledí si polního hospodářství, jež však se v neúrodné půdě málo daří a proto hledí si přivydělávati nádeničením v blízkém dvoře, prací v lomech u „Hrabí", které náležejí arcibiskupu olomuckému, v nichž se kámen drobí na štěrk silniční, a jinou nahodilou prací.

Živnosti řemeslné zastoupeny jsou: kovářem, košikářem, obuvníky, zedníky, obchodem se smíšeným zbožím a živností hostinskou.

Výtěžek z polního hospodářství spotřebuje se bez mála všecek doma, nadbytek prodá se do Hranic a Nového Jičína.

Praví se zde, že lidé tu mají trojí žeň: třešňovou, obilnou a bramborovou (též zv. jablková). Výtěžek ze zahrad jsou třešně, jablka a švestky. Nejbližší stanice jsou: Černotín-Kelč, Milotice a Hustopeče, pošta jest v Kelči, kam dochází posel obecní třikrát týdně. V místě jest škola jednotřídní, duchovní správa v Kelči.

Stručné dějiny školní: Vznik vyučování školního v Zámrskách počítá se do prvního čtvrtstoletí 19. věku. Jako jinde tak i zde první učení bylo domácí, soukromé. Kdo chtěl, aby dítko jeho naučilo se čísti, počítati a psáti, posílal je do farní školy v Kelči.

Že byla cesta daleká a neschůdná, nabídl se rodičům soused Pajdla, že by jejich dítky učil. Rodičové nabídku jeho přijali. Pajdla vedle tkalcovství učil své svěřence tomu, co sám uměl. Od té doby chalupa jeho nazvána školou. Plat za školáka byl 40 kr. ročně. Roku 1835 odstěhoval se do Rajnochovic a vyučování přestalo. Farní úřad v Kelči nařídil obci, aby se postarala o místnost školní, že učitel bude choditi z Kelče.

Roku 1836 byla vystavěna škola; byla expositurou školy kelecké. Při té vystřídalo se až do r. 1880 sedm učitelů, a to nezkoušených. Za učitele J. Böhma povzneseno místní ovocnářství. Roku 1881 stala se školou samostatnou a jí r. 1885 vystavěna důstojná školní budova.

Domněnka o původu jména Zámrsk.

Za doby patriarchální bylo sídlo panské v Kelči, jež náleželo od pradávných dob biskupům olomuckým. Středem panství keleckého bylo místo, kde nyní rozkládají se Zámrsky. V místě vystavěn byl pouze jediný domek a v něm bydlel dráb.

Poněvadž jak okolí Zámrsk, tak i místo samo bylo jen úžlabiny a stráně, každý se vyhýbal místu tomu a nechtěl se tu usaditi. Kelecké panství však rádo by bylo střed svůj osadilo. Proto s přinucením, často v okovech přivedlo takového ubožáka, vykázalo mu místo k obývání a práci. Mnohdy se stávalo, že ubožák prchl z místa. Byv chycen, byl mrskán často až do „zamrskání“ (do smrti utlučen).[1])

---

[1]) Snad založena byla osada u hranic okolní osady. Za starodávna, když kladli hranečníky, bývali mladíci u nich zmrskáni, aby si to místo dobře zapamatovali, když by po letech byli ve sporech o hranice zváni za svědky.

Místo, kde nyní část obce „Komanica“ stává, — bylo místo této exekuce. Bylo mnoho obětí tu „zamrskáno“ — odtud „Zámrsky“.

V obci zřízen hasičský spolek dobrovolný.

Z dějin. Ve třicátých letech minulého století měly Zámrsky 47 domů, 323 obyvatelů majících, 43 koní, 5 volů, 153 krav a 1257 ovcí; r. 1870 žilo tu 349 obyvatelů v 53 domech.

Nedaleko Zámrsk rozkládá se panský dvůr Kamenec na místě, kde před časy byla stejnojmenná ves s rytířským sídlem.[1]) Rytířské toto sídlo bylo lénem biskupským a náleželo i s obcí Špičkami a Zámrsky roku 1328 Vlčkovi z Domka, který současně držel i Říkovice a jiné zboží. Roku 1532 náleželo rytířské sídlo toto Bernardu ml. ze Žerotína. Po 7 letech patřilo Vilému a Přemkovi ze Žerotína. Po nich synovi Viléma, Karlovi. Po tomto držel je syn jeho Viktorin, jenž nabyl i vesnic Kunčic, Horních a Dolních Těsic, Německ, Kladerub a Komárovic, což všecko odkázal r. 1608 své manželce Polyxeně Nechrovně a oběma dcerám Janě Emilii a Anně Marii. Jana Emilie, provdaná hraběnka z Valdštýna, prodala tato léna vesměs kolem r. 1612 za 40.000 mor. zl. strýcovi (bratru otcovu) Vilému Bedřichovi ze Žerotína, jenž je mimo jiné statky r. 1621 pozbyl.

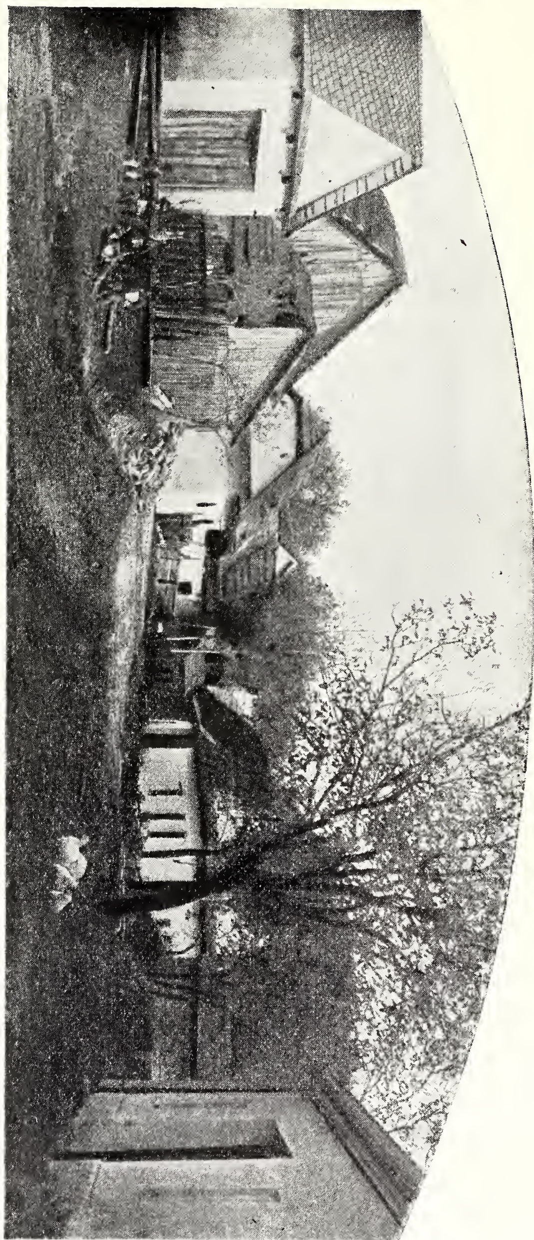
Zbrašov

(gen. do Zbrašova, lok. na Zbrašově), ves rozložená na příčném hřbetu karpatském, svažujícím se srázně v údolí řeky Bečvy v nadmořské výšce 389 m, poskytuje malebný pohled na stranu východní ke karpatské skupině radhošťské a do horní kotlinky bečevské k Valašskému Meziříčí. (Obr. 112.)

Katastrální rozloha obce = 374 ha 94 a s čistým katastrálním výnosem 4484·74 K. Počet obyvatelstva podle posledního sčítání jest 219 v 39 domovních číslech. Národností jest obyvatelstvo vesměs české, náboženství římsko-katolického; zaměstnávajíc se většinou polním hospodářstvím a chovem dobytka, na-

---

[1]) R. 1282 škůdcové kláštera hradištského a biskupství olomuckého, mezi nimiž byl i Beneš z Bránic (rodu Kravařského), veřejně se pokořili; Beneš vzdal se veškerého práva, které si osoboval na Hranice a Kamenec. Pravdě se podobá, že míněn tím Kamenec u Hranic. Cod. IV. 204.

Obr. 112. Náves ve Zbrašově.

chází výdělku i v továrních závodech hranických anebo vápenkách u Teplic. R. 1870 žilo zde 232 obyv. v 41 domě. Vesnice, jsouc od Hranic jen 2·9 km na jich vzdálena a spojena dobrou silnicí, obchoduje svými hospodářskými výrobky s městem, zásobujíc trh hranický polními plodinami, hovězím i vepřovým dobytkem, drůbeží, vejci, máslem, tvarohem a draným peřím. Značný jest vývoz hovězího dobytka do Vídně.

V katastru obce rozkládají se lesy jehličnaté i smíšené, náležející velkostatku Hranickému v rozloze 187·12 ha. Pod strání u řeky Bečvy jsou lázně **Teplice** s kaplí sv. Peregrína z r. 1776

Obr. 113. Stará škola ve Zbrašově.

a příslušnými pohostinskými místnostmi s čísly domů 23, 24, 38 a 39. Majetníkem lázní je rovněž kněžna G. z Hatzfeldt-Wildenburka. Pozemková daň obce obnášela r. 1900 673·42 K, velkostatku 344·25 K.

Jednotřídní škola národní postavena r. 1852, přestavěna v letech 1873/4. Roku 1903 zřídila obec zcela novou budovu školní za vesnicí a okresní silnice směrem k Hranicím s překrásnou vyhlídkou. Původní stará budova ve vsi prodána. (Obr. 113.)

Ve 13. stol. stával prý mohutný rytířský hrad Teplice na příkrém svahu nad nynějšími lázněmi a náležel pánům Švrčovským. Poněvadž ve hradě nebylo místa pro veškeru čeleď, nucena byla část lidu služebného bydleti v podhradí. Z podhradí toho během doby vznikla samostatná obec Zbrašov.

Archeologicky je Zbrašov důležit tím, že nalezeny četné předměty z doby kamenné a bronzové. Nalezené předměty

při polní práci zanášejí domů a používají jich jako závaží k hodinám a p. Dosud zachovaly se mezi lidem pověry; na př. na Velký pátek nepracuje nikdo na polích z obavy, že by se mu neurodilo.

Obec je přifařena do Hranic, s nimiž má i poštovní spojení.

Roku 1895 zřízen Dobrovolný sbor hasičský.

Obecní majetek: 3·67 ha pole, 10·7 ha luk, 11·49 ha lesa, 18 a zahrad.

Obecní rozpočet na rok 1909: Příjem 8128 K 42 h, vydání 9826 K 85 h, schodek 1698 K 43 h uhradí se obecní přirážkou 151%, pro občany, 52% pro velkostatek.

Přímá daň obce obnáší 902·08 K, velkostatku 663·45 K, úhrnem 1565·53 K.

Názvy jednotlivých tratí: a) rolí: Zahumení, Nadhůří, Výmoly, Polomy; b) lesů: Nad Křivým, Uhlísky, Hluboček, u Bílé hlíny, Košarov.

Poddanské poměry. Zbrašovští konali svým pánům Hranickým roboty většinou jen „pěší“, a to jako pastevci a ovčáci, anebo jako uhlíři pálili v milířích lesních uhlí. Kromě toho pomocni byli při sklizni v létě a na podzim.

Nejstarší rody a usedlíci na gruntech: Ze XVII. a XVIII. stol. uvádějí se rody Machálkův, Duchoňův, Tomečkův, Bílého, Machancův, Minstrův a Mořkovského.

Ve Zbrašově narodil se MUDr. Frant. Hajda, lékař a redaktor „Lékařských Listů“ ve Vídni.

Neštěstí kromě několika menších požárů nestihlo obec žádné.

Stará zachovalá a pěkně provedená obecní pečeť je z roku 1766. Uprostřed znak obce — uhlíř v lese se sekyrou v ruce kácí strom — kolem nápis: PECZET — OBCZE — ZBRASSOWSKY * 1766 *. (Str. 80.)

Dle zachovalé staré lidové tradice založili uhlíři ve 14. stol. Zbrašov na pokraji mohutných hvozdů, které dodnes se táhnou až k památným troskám helštýnským. Odtud vznik znaku obecního na pečeti: dřevař kácí sekyrou stromy.

Omyly a chyby tiskové.

Str.	Řádek	Místo	Má státi
11.	7. shora	U val	Úval
47.	16. „	ho	je
55.	8. „	nekteří	někteří
101.	2. „	v kameně	v kameni
129.	19. „	zabravši	zabravše
130.	1. „	Lanceš	Lameš
134.	3. „	1848	1840
147.	4. „	Juchyně	Juhyně
148.	1. „	vznikli	vznikly
154.	6. „	Lindler	Šindler
156.	3. zdola	sami	samy
161.	11. „	Radkově	Radíkově
164.	17. „	Vový	Nový
171.	13. „	Duchovní	V duchovní
175.	11. „	nevíme	nevíme,
177.	4. shora	grose	groše
177.	13. „	století.	století
177.	14. zdola	veliké	velické
178.	5. „	jest	byl
180.	2. „	Polovsí	Polouvsí
182.	10. shora	dobé	době
183.	4. „	škola,	škola
184.	3. zdola	rolí	rolí,
194.	7. „	Kar. Rypar	Josef Rýpar
196.	24. shora	Žerotínove	Žerotínové
196.	28. „	pam	paní
201.	5. zdola	nová,	nová
210.	14. shora	Štyrského	Štýrského
217.	1. „	podzemm	podzemní
218.	12. „	hradištským	Hradištským
229.	16. „	horská,	horská

Str.	Řádek	Místo	Má státi
233.	11. shora	21 s	21 a s
233.	16. „	dvojtrídní	dvojtřídní
234.	16. „	získavše	získav
241.	1. zdola	zřídivše	zřídivši
243.	11. „	olšovský	Olšovský
248.	7. „	chrámn	chrámu
254.	12. „	Věličky	Veličky
255.	4. „	Věličské	Veličské
258.	2. shora	Podštálu	Podštátu
258.	6. zdola	kop,	kop
280.	9. „	„Lutryau“	„Lutryan“
282.	7. shora	po	pod
295.	13. zdola	Hustopeče	Hustopeč

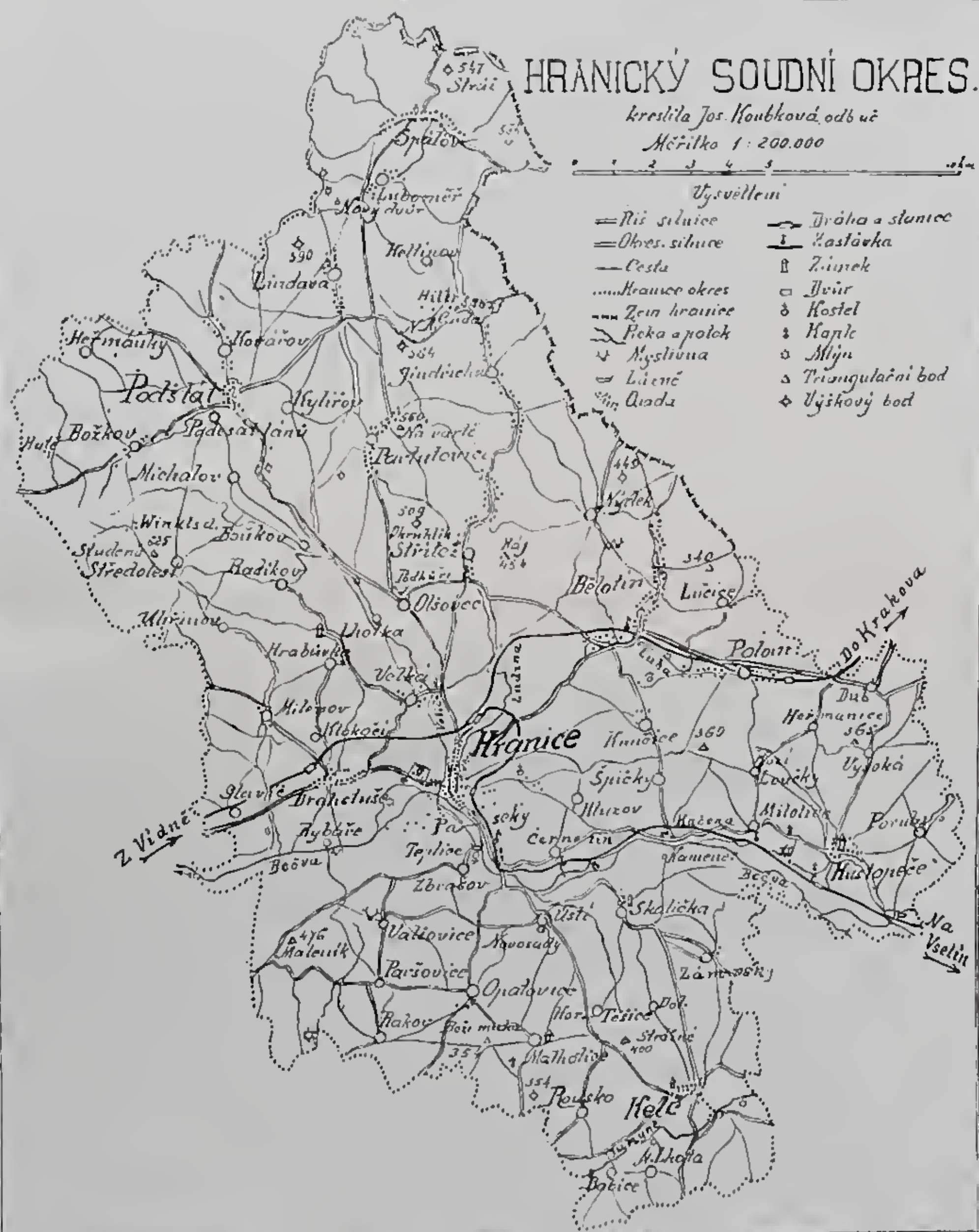
SEZNAM OBRAZŮV.

OBSAH.

I. Všeobecný přehled.

II. Jednotlivé obce.

Příloha k Vlastivědě moravské.

Nákladem Musejního spolku v Brně.

